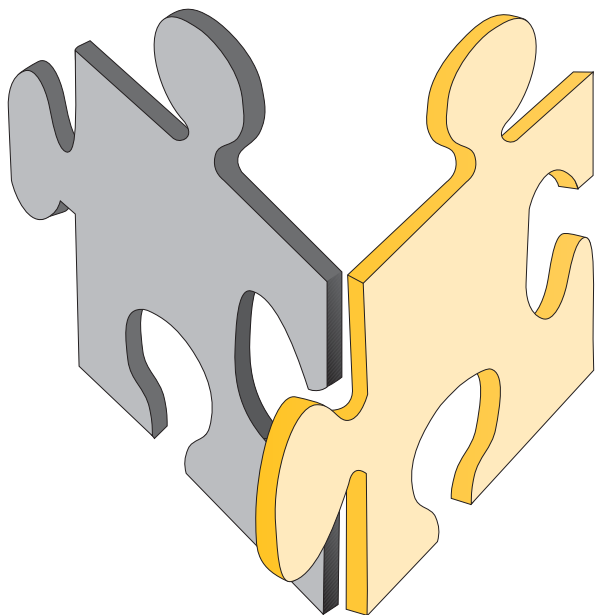

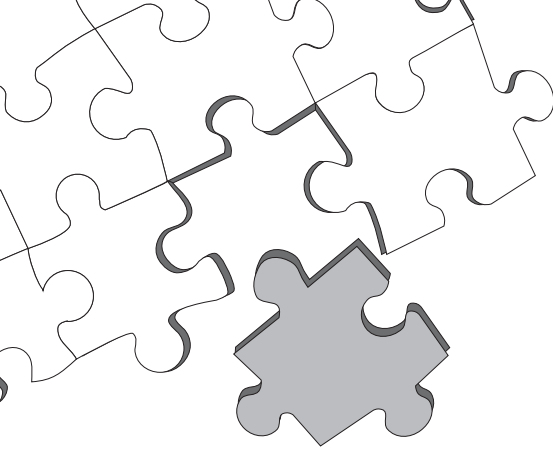
3, 4 i 5 de maig
Casa del Mar
[Barcelona]

V Jornades sobre Colòmbia
CONDICIONS
PER A UN PROCÉS
DE PAU

Taula Catalana per la Pau
i els Drets Humans a Colòmbia

Taula Catalana per la Pau i els Drets Humans a Colòmbia

Carrer de les Tàpies, 1-3 - 08001 - Barcelona
[Tel] +34 93 329 03 53 - [Fax] +34 93 442 05 05
taula-colombia@pangea.org - www.taulacolombia.org

Edita:

Taula Catalana per la Pau
i els Drets Humans a Colòmbia

Coordina: Anna Albareda
Correcció i revisió de textos: Domènec Cano (ComCom, sccI)
Diseny i maquetació: Noe Lavado (www.comcom.cat)
Imprimeix: Comgrafic, SA

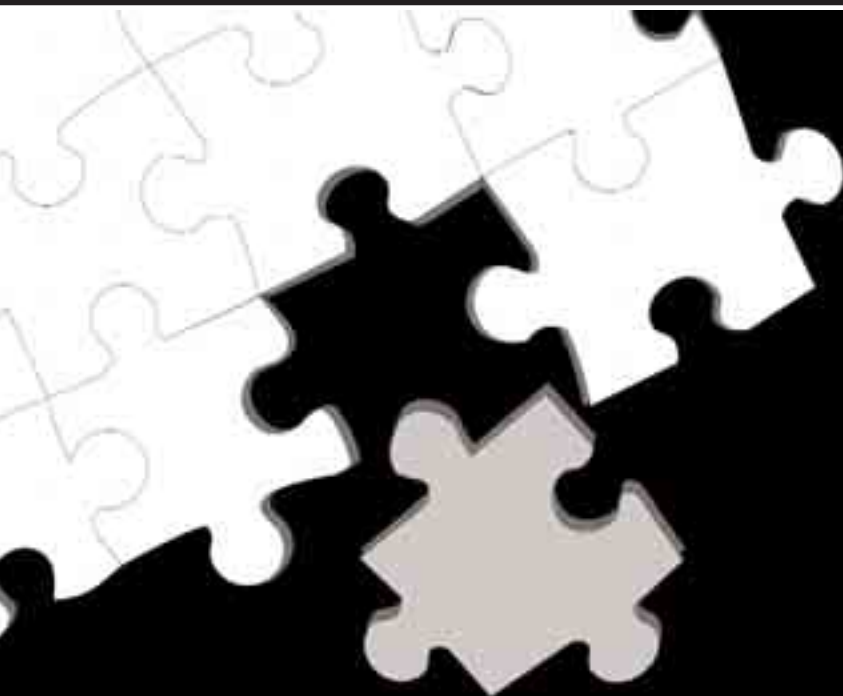
3, 4 i 5 de maig

Casa del Mar
(Barcelona)

V Jornades sobre Colòmbia
CONDICIONS
PER A UN PROCÉS
DE PAU

Taula Catalana per la Pau
i els Drets Humans a Colòmbia

Índex

4 PRESENTACIÓ

10 INAUGURACIÓ

- Ramon Nicolau. Regidor ponent de Cooperació i Participació Ciutadana de l'Ajuntament de Barcelona
- David Minoves. Director General de Cooperació al Desenvolupament i Acció Humanitària de la Generalitat de Catalunya
- Tono Albareda. Taula Catalana per Colòmbia

16 TAULA 1 - Drets Humans

- 17 · Eduardo Carreño. President del Col·lectiu d'Advocats José Alvear Restrepo (Colòmbia). Advocacat defensor de Drets Humans

42 TAULA 2 - Desenvolupament

- 43 · Rafael Soriano. Sotsdirector General de Cooperació amb els Països d'Amèrica del Sud de l'Agència Espanyola de Cooperació Internacional (AECI)
- 49 · Mariela Osorno. Representant de L'Aliança d'Organitzacions Socials i Afins post-Londres, plataforma d'organitzacions colombianes de Drets Humans
- 59 · Orisina Patricia Polanco. Representant al Congrés de Colòmbia de les comunitats indígenes, pel partit Pol Democràtic Alternatiu. És la primera congressista dona i indígena de la història de Colòmbia

66 TAULA 3 - Desmilitarització

- 67 · Laura Badillo. Representant del col·lectiu d'organitzacions feministes colombianes Ruta Pacífica de Dones
- 75 · Ana Teresa Rueda. Representant de l'organització de dones colombianes de base, Organització Femenina Popular
- 79 · Maria Gines Quiñones. Representant de la Campanya Colombiana contra Mines i membre del Procés de Comunitats Negres d'aquest país

88 TAULA 4 - Drogues i narcotràfic

- 89 · Gustavo Duncan. Investigador de la nova economia i la nova societat derivades del narcotràfic a Colòmbia. Autor dels llibres 'Los señores de la guerra' i 'Narcotràfic en Colombia: economía y violencia'
- 97 · Ricardo Vargas. Sociòleg, especialista en temes relacionats amb el narcotràfic i el conflicte armat a Colòmbia. Director de la Corporació Acció Andina Colòmbia, i membre del programa de drogues i democràcia de l'entitat internacional 'Transnational Institute'

106 TAULA 5 - Democràcia

- 107 · Gustavo Petro. Senador del Pol Democràtic Alternatiu. Ha estat un dels principals denunciants dels vincles entre l'actual Govern d'Álvaro Uribe Vélez i els grups paramilitars
- 113 · Elisabeth Ungar. Politòloga, directora de l'Observatori Legislatiu-Congrés Visible, de la Universitat dels Andes de Colòmbia
- 127 · Rafael Pardo. Senador del Partit Liberal de Colòmbia. Ha estat Ministre de Defensa i Conseller Presidencial de Pau

132 TAULA 6 - Diàleg

- 133 · Alberto Pinzón. Antropòleg. Analista del conflicte armat a Colòmbia. Va ser un dels tres membres de la Comissió de Notables, designada de forma consensuada durant el procés de pau entre el govern i les FARC a Caguán, 2001-2002
- 135 · Alejo Vargas. Politòleg. Analista del conflicte armat a Colòmbia. Ha estat membre de la Comissió de la Facilitació Civil, medidora entre el govern de Colòmbia i l'ELN. Membre del Grup de Garants de la Casa de Pau
- 147 · Noemí Sanín. Ambaixadora de Colòmbia a l'Estat espanyol

152 CLOENDA

- Andreu Felip. Director de L'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament
- Juli Clavijo. Fons Català de Cooperació al Desenvolupament
- Francesc Freixa. Director de l'Àrea de Cooperació de l'Ajuntament de Barcelona
- Maria Josep Parés. Taula Catalana per Colòmbia

Presentació

TAULA CATALANA PER LA PAU I ELS DRETS HUMANS A COLÒMBIA

La Taula Catalana per la Pau i els Drets Humans a Colòmbia és un espai de concertació d'àmbit català, format per ONG, sindicats, administracions públiques i entitats del món acadèmic, sorgit l'any 2002.

Els objectius principals de la Taula són la promoció i protecció dels drets humans a Colòmbia així com el suport a una solució política negociada, tot tenint com a marc de referència les recomanacions de les Nacions Unides i d'altres organismes internacionals. La Taula entén que una veritable pau i una reconciliació nacional a Colòmbia només es poden assolir mitjançant una solució política que es fonamenti en l'esclariment de la veritat així com en l'aplicació tant de la justícia com de mecanismes efectius de reparació integral a les víctimes, amb la finalitat d'aconseguir plenes garanties de no repetició.

La Taula està convençuda que l'Estat colombià és el principal responsable de garantir el respecte i l'aplicació integral dels Drets Humans a la població colombiana, el 66% de la qual viu avui sota el llindar de la pobresa. Alhora, reconeix la societat civil colombiana com a la protagonista de la transformació social, política, cultural i econòmica que urgeix al país per assolir canvis estructurals que duguin a una veritable pau amb justícia social. La Taula també considera que la comunitat internacional ha d'assumir la seva responsabilitat, vetllant per no reproduir la polarització que caracteritza aquest conflicte.

Amb la finalitat d'assolir tots aquests objectius, la Taula Catalana per la Pau i els Drets Humans a Colòmbia intenta que es construeixi un discurs amb propostes que animi l'opinió pública i els seus agents socials, polítics, governamentals, i d'altres, a treballar conjuntament per la transformació del conflicte colombià. Les Jornades sobre Colòmbia –que arriben enguany a la seva cinquena edició– formen una part important d'aquest discurs.

A les seves anteriors edicions, les Jornades han mostrat les diferents formes de construcció de pautes de la societat civil colombiana (el 2003), han presentat de forma analitzada i amb propostes l'*Informe Nacional de Desenvolupament Humà Colòmbia 2003* del Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament, el PNUD (el 2004), han reflexionat sobre les conseqüències en matèria de Pau i Drets Humans que aporta a països en conflicte, com Colòmbia, la cooperació de la Unió Europea (el 2005) i, finalment, en l'edició del 2006 es va abordar un tema clau per a la superació de tot conflicte polític: la propietat de la terra.

JORNADES, 2007: CONDICIONS PER A UN PROCÉS DE PAU

La reflexió que proposaven enguany les V Jornades va indissolublement lligada a les arrels del conflicte a Colòmbia.

En efecte: no és possible desvincular els ingredients necessaris per a un procés de pau de les causes múltiples que van originar el conflicte que el precedeix. Parlem d'exclusió social, política, econòmica i cultural, d'autoritarisme en l'exercici del poder, d'acumulació de la terra en poques mans... i, més recentment, de la instal·lació de la lògica violenta del narcotràfic en bona part de la societat colombiana.

Les Jornades proposen una definició de pau ampla, precedida per una espiral de violència i contraviolència que no ha fet més que agreujar encara més la situació, especialment el dia a dia d'una població civil cada cop més allunyada de reflexions com aquestes. L'actualitat més immediata a Colòmbia –l'escàndol dels vincles del Govern d'Uribé Vélez amb els paramilitars així com la qüestionada *desmobilització* d'aquests grups il·legals– va emmarcar bona part dels debats i les ponències.

Cadascuna de les 6 Taules ha abordat sengles eixos temàtics, vertebrats des d'aquestes causes: Drets Humans, desenvolupament, desmilitarització, drogues i narcotràfic, democràcia i diàleg. Sobre aquests temes n'han parlat persones provinents del món acadèmic, polític, jurídic, defensors/es de Drets Humans, intel·lectuals... però, també s'hi ha donat espai per a què hi fes les seves aportacions essencials la societat civil.

Les Jornades van tenir lloc del 3 al 5 de maig a la Casa del Mar de Barcelona, un espai amb aforament per a 200 persones que va quedar ple de gom a gom en diverses ocasions, aquells tres dies. La inauguració va anar a càrrec de Ramon Nicolau, Regidor ponent de Cooperació i Participació Ciutadana de l'Ajuntament de Barcelona; David Minoves, Director General de Cooperació al Desenvolupament i Acció Humanitària de la Generalitat de Catalunya; i Tono Albareda, representant de la Taula Catalana per la Pau i els Drets Humans a Colòmbia.

TAULA 1: DRETS HUMANS

Moderada per César Jerez (Col·lectiu Maloka-Colòmbia)

A càrrec d'Eduardo Carreño

La tesi del Col·lectiu d'Advocats José Alvear Restrepo (CAJAR) és que no és certa l'afirmació de l'Estat colombià que és víctima dels paramilitars sinó que, ben al contrari, n'ha estat el promotor, facilitador i encobridor. És per aquesta raó, afirma el Col·lectiu, que en el procés subsegüent a la irrupció de la parapolítica en escena, el Govern d'Uribe Vélez no ha volgut esbrinar, de veritat, la relació existent entre Policia i Exèrcit amb els grups paramilitars.

El Col·lectiu sosté això ahora que critica obertament el procés de desmobilització paramilitar, basant-se en declaracions fetes, en aquest mateix sentit, per organismes de provat prestigi, com la Cort Interamericana de Drets Humans, de l'Organització d'Estats Americans (OEA), o l'ONU. Ho exemplifica amb dades i xifres contundents que no concorden entre si. Per exemple: la xifra de desmobilitzats (uns 31.000) que dóna el Govern de Colòmbia, triplica el nombre de paramilitars capturats o donats de baixa que proporciona, per la seva banda, el Ministeri de Defensa.

Eduardo Carreño destaca també que, tot i que el procés de desmobilització ja porta anys endegat, el nombre de víctimes dels paramilitars no ha disminuït -unes 11.300 persones van ser assassinades o han desaparegut a Colòmbia per raons de violència sociopolítica en aquest període-, amb l'agreujant que els paramilitars, ara, ja no cometien massacres sinó execucions selectives i desaparicions forçades.

D'altra banda, la missió de l'OEA que verifica la desmobilització ha identificat en moltes àrees del país l'existència de nous grups paramilitars o d'altres que no s'han desmobilitzat. Això significa, segons el CAJAR, que l'estructura econòmica i política dels grups paramilitars segueix gairebé intacta, desplegada en pràcticament tot el territori colombià, i sovint havent-se apoderat de l'Administració.

Per tot plegat, el Col·lectiu creu que és essencial que la comunitat internacional doni ple suport al Moviment de Víctimes de Crims d'Estat i que, a la vegada, exigeixi veritat, justícia, reparació i garanties de no repetició, pressionant tant els organismes colombians com els internacionals.

TAULA 2: DESENVOLUPAMENT

Moderada per Rosa Sala (Intermón-Oxfam)

A càrrec de Rafael Soriano, Mariela Osorno, Orsinia Patricia Polanco

En aquesta taula es van combinar perspectives dels representants de tres actors molt rellevants per l'agenda de desenvolupament a Colòmbia: la de les organitzacions de base, concretada en la defensa dels drets dels pobles indígenes, que van ser representats per Orsinia Polanco, congressista dels col·lectius indígenes pel Pol Democràtic Alternatiu; la de les ONG colombianes, representades per Mariela Osorno, de l'Aliança d'Organitzacions Afins de Colòmbia -que va aportar un enfocament de sostenibilitat ambiental-; i finalment la de l'Agència Espanyola de Cooperació Internacional (AECI), representada per Rafael Soriano, sotsdirector general de cooperació amb els països de l'Amèrica del Sud de l'AECI, qui va explicar quins són els acords firmats entre governs.

El debat es va centrar especialment en aquest últim punt i en les limitacions i enfocaments de la darrera Comissió Mixta firmada entre el Govern espanyol i el colombià. Van ser especialment importants les referències al rol de les empreses transnacionals en el model de desenvolupament orientat a l'explotació de recursos naturals i la seva exportació, la necessitat de complir la legislació ambiental i de respectar la identitat indígena i afrocolombiana en els programes de desenvolupament. En aquest punt, van ser clau les aportacions d'Orsinia Polanco i Mariela Osorno; la primera va remarcar que és molt perillós i nociu pels pobles indígenes colombians l'aplicació i la imposició del model de desenvolupament de la globalització neoliberal, que sempre, a més, rep el suport del Govern de Colòmbia, qui, amb les seves polítiques públiques, involucra els indígenes en una ideologia que va

contra la seva cosmovisió i les seves tradicions.

Mariela Osorno es va centrar especialment en el repartiment problemàtic de la terra a Colòmbia, insistint en la necessitat d'establir-hi un pla concertat de reordenació territorial que contempli la protecció dels ecosistemes i la realització d'una reforma agrària sostenible, és a dir, que a més de redistribuir la terra, l'optimitzi des del punt de vista ecològic, econòmic i cultural. Dins d'aquest programa és fonamental enfortir les denominades *Reservas Campesinas*, així com els territoris col·lectius de les comunitats afrodescendents i els *Resguardos Indígenas*.

TAULA 3: DESMILITARITZACIÓ

Moderada per Fermín Rodrigo (Brigades Internacionals de Pau-Catalunya)

A càrrec de Laura Badillo, Ana Teresa Rueda i María Gines Quiñones

Els costos de la guerra sobre la societat civil de Colòmbia són dramàticament alts i afecten tots els àmbits: el personal i el col·lectiu, l'econòmic, el polític, el social, el mediambiental... Tot plegat aguditzat amb contundència pel fet que el 65% de la població colombiana viu sota el llindar de la pobresa. Les dones, com a la resta de guerres del món, s'enduen la pitjor part. Com elles mateixes descriuen: "Cada cop es fa més difícil teixir els fils de la vida quotidiana en aquest context".

Cal ressaltar aquí la tesi de la Ruta Pacífica de Dones –proposta política feminista d'organitzacions d'àmbit nacional colombià- segons la qual hi ha una relació intrínseca entre la cultura patriarcal, dominant a Colòmbia, i el militarisme. No és estrany, doncs, que el cos de la dona s'hagi convertit en aquell país en botí de guerra i que, per aquesta prevalença del militarisme, s'exaltin socialment valors com la pàtria, l'homogeneïtat, la puresa o l'obediència. La violència contra les dones és, doncs, una estratègia de guerra a Colòmbia que genera una cadena perversa: violació, desplaçament, embaràs no desitjat, rebuig social, por, control social de les dones...

És per això que, des de les organitzacions de dones, es fa front amb multitud de propostes a la imperant militarització de la vida de cada dia.

Les tres organitzacions ponents a la Taula de Desmilitarització coincideixen en afirmar que l'única sortida al conflicte colombià és una solució política negociada.

L'Organització Femenina Popular aposta per l'apoderament en massa dels i de les civils, per la solució política al conflicte i per una pau basada en la justícia social i per la (re)construcció de pro-

cessos de vida amb dignitat, on les persones en siguin les veritables protagonistes.

En la seva anàlisi feminista del conflicte armat, la Ruta Pacífica de Dones diu no a la guerra des de l'àmbit civil i es proposa fer visibles els efectes de la guerra a la vida de les dones, alhora que treballa per a què siguin activament protagonistes de les seves pròpies vides.

El Procés de Comunitats Negres i la Campanya Colombiana contra Mines proposen, a més, una desmilitarització basada en una veritable estratègia de pau que passa per una participació efectiva de la societat civil en el disseny del futur de Colòmbia. D'una banda remarquen que el 50% de les persones desplaçades pel conflicte són afrocolombianes i que a la majoria dels territoris d'on vénen aquestes comunitats hi ha un 90% de necessitats bàsiques insatisfetes. De l'altra, que, tot i haver signat la Convenció d'Ottawa contra la fabricació, distribució i ús de mines antipersones, Colòmbia –on diàriament moren 3 persones víctimes d'aquestes mines- no té cap tipus de política de desminat al seu territori.

TAULA 4: DROGUES I NARCOTRÀFIC

Moderada per Jaume Font (Fundació Pagesos Solidaris)

A càrrec de Gustavo Duncan i Ricardo Vargas

Els dos ponents van exposar la situació del narcotràfic des de dues perspectives diferents. Per una banda Gustavo Duncan va centrar-se en explicar la realitat del narcotràfic a l'interior de Colòmbia, mentre que Ricardo Vargas es va centrar en els efectes a nivell regional.

Gustavo Duncan va exposar la teoria que existeixen dos tipus de narcotraficants, uns "narcotraficants amb poder polític a les regions", que tenen un exèrcit privat i el control de l'Estat al territori; i uns altres diametralment oposats, que ell anomena "narcotraficants purs", que només tenen un poder econòmic sorgit de l'empresa il·legal de producció i tràfic de drogues. En aquest sentit, va anar desglossant les diferents característiques d'un i altre tipus de narcotraficants, explicant al mateix temps l'evolució històrica d'aquest grup, fins convertir-se en una nova elit local que ha desplaçat a d'altres grups socials i de poder. Ara, aquest nou grup social, afirma Duncan, té a les seves mans un poder integral on es barregen a parts iguals el control sobre la producció econòmica i el joc polític i esdevé fins i tot una font de prestigi social.

Ricardo Vargas va centrar-se principalment en fer veure com el narcotràfic s'ha transnacionalitzat i ha creat unes noves dinàmiques que l'han permès

inserir-se en els processos de globalització. Aquesta transnacionalització del narcotràfic s'ha vist sobretot a Veneçuela i Equador, països dels quals va detallar-ne la política antidroga que el govern dels Estats Units els hi aplica.

Pel que fa a la nova dimensió del narcotràfic dins de Colòmbia, Vargas va destacar-ne la inserció en el conflicte armat, fet que ha generat uns repartiments del poder pel control de les regions força diferents al mode com estaven establerts abans de la brutal irrupció d'aquest fenomen al país. Tot i l'espectacularitat de les operacions antidroga fetes a Colòmbia als darrers anys, materialitzades en tones de cocaïna confiscades, en laboratoris destrossats i en conreus de coca fumigats, Vargas va remarcar que això no s'ha traduït en una disminució de l'oferta d'aquesta droga al mercat.

TAULA 5: DEMOCRÀCIA

Moderada per Mercè Campabadal (Fundació Pau i Solidaritat)

A càrrec de Gustavo Petro, Elisabeth Ungar i Rafael Pardo

En aquesta taula tots els conferencians van parlar sobre la infiltració del paramilitarisme en la política colombiana, i com aquest va evolucionar de ser un poder local mafiós i antidemocràtic, fins esdevenir un projecte nacional creat a partir de la consolidació de les federacions de grups paramilitars.

En aquest sentit, i de manera específica, Elisabeth Ungar va aprofundir en la influència que els paramilitars han tingut i tenen sobre els congressistes i en els processos electorals, per interessos propis.

Rafael Pardo va explicar com s'organitzen les Autodefenses Unides de Colòmbia (AUC), com a federació d'organitzacions de crim organitzat, que arriben a infiltrar-se en l'economia legal, gestionant serveis legals com les apostes, les estacions de servei de gasolina o fins i tot el sistema de salut.

Gustavo Petro va fer veure que l'Assemblea Constituent de 1991 va fallar perquè no va tenir en compte la realitat de Colòmbia, on els poders locals antidemocràtics són els poders decisius, més que no pas els poders nacionals. Va explicar l'aliança de les elits locals que tenen el veritable poder, una aliança establerta entre militars, terratinents i narcotraficants que va constituir el paramilitarisme.

Va proposar que es faci una missió de la Cort Penal Internacional a Colòmbia, per tal que els 52 caps paramilitars detinguts confessin plenament i, així es pugui començar a caminar cap a la transformació democràtica de Colòmbia.

TAULA 6: DIÀLEG

Moderada per Kristian Herbolzheimer (Escola de Cultura de Pau)

A càrrec d'Alberto Pinzón, Alejo Vargas i Noemí Sanín

Partint de la base que no hi pot haver pau sense diàleg i tenint en compte que des de l'inici del govern de Belisario Betancur, al 1982, hi ha hagut diàlegs de pau, l'experiència és considerable i molt rica. Tant Alberto Pinzón com Alejo Vargas porten anys dedicats a trobar una solució política negociada per la via del diàleg amb la insurgència. Ambdós van coincidir en l'opinió que ha de ser la societat civil colombiana qui faci les propostes a l'Estat. Per la seva banda, Noemí Sanín, ambaixadora de Colòmbia a l'Estat espanyol, va mostrar la complexitat de la situació colombiana, i va parlar sobre els processos de desmobilització dels paramilitars per una banda, i sobre les converses de pau entre el govern i l'ELN per l'altra.

Alberto Pinzón va defensar la idea que per trobar una sortida política a l'actual situació de conflicte que viu Colòmbia cal tenir en compte diversos punts que posen les condicions indispensables per iniciar un procés de pau entre la guerrilla i el que ell va anomenar la "democràcia genocida". Entre els punts hi destaca la importància del seguiment dels anomenats països facilitadors (amb la inclusió de l'Equador), la necessitat d'una treva bilateral, el reconeixement per part de l'Estat d'estatus polític a la insurgència i l'alliberament dels retinguts i detinguts per ambdues parts. Tot plegat ha de servir de base per elaborar una nova Constitució de Colòmbia que hauria de precedir a la convocatòria d'una Assemblea Nacional Constituent que el país haurà de ratificar, posteriorment, a les urnes. L'últim pas del pla proposat per aquest analista és la deposició de les armes de la guerrilla, en un acte públic i amb presència internacional.

Alberto Pinzón va afegir, en la seva resposta a preguntes del públic, diverses precisions històriques d'un pes més que considerable en un eventual procés de negociació al país: que el paramilitarisme existeix a Colòmbia des d'abans de l'aparició de les guerrilles o que dels 44 milions d'hectàrees de terra que hi ha a Colòmbia només 4 n'han estat expropiades. Pinzón va proposar que la societat militar, a més de la civil, participi també en la solució política al conflicte.

Per la seva banda, Alejo Vargas va sostenir que, ara per ara i en el futur pròxim, no hi ha possibilitats reals que s'iniciï un procés de negociació ni tampoc un acord humanitari entre el Govern i les FARC, degut a les posicions extremament allunyades d'uns i altres. En qualsevol cas, Vargas aposta per

l'acord humanitari que no implica, forçosament, una trobada "física" entre ambdues parts.

A la seva ponència va fer un repàs, pas per pas, obstacle per obstacle, de la darrera negociació endegada entre l'ELN i el Govern d'Uribe, que encara és oberta. Per a Vargas el que està per damunt de tot és tenir clar que una negociació "es fa possible no per presència -o absència- d'actes de violència sinó amb una clara voluntat de transitar el camí de la pau negociada".

Per a Vargas és molt remarcable que per a l'ELN el contingut de l'agenda sigui producte d'un procés de participació del conjunt de la societat. Això, justament, dóna un caire plenament polític a una negociació que es fa perquè existeix un conflicte armat que, paradoxalment, el Govern d'Uribe s'ha negat fins fa ben poc a reconèixer, argumentant que els conflictes que hi ha al país es poden dirimir mitjançant mecanismes democràtics i que cal, doncs, solucionar la presència de guerrilles només per la via de les armes...

Hi ha altres diferències fortes entre ambdós negociadors: les causes del conflicte armat intern, el com i el quan de l'alto el foc, el futur dels presos polítics de l'ELN o el grau de participació de la societat en els diàlegs. Però també hi ha un acord tàcit en un punt essencial: cal deixar enrere la confrontació armada i fer profundes millores en la democràcia colombiana. Això és, almenys, el que creu veure-hi Alejo Vargas, qui va recordar la proposta del cap de la delegació negociadora de l'ELN: cal un alto el foc i de les hostilitats que tingui caràcter, si més no, transitori. En aquest sentit es mostrarà absolutament partidari que Colòmbia des-terri definitivament la idea que la violència és el vehicle vàlid per arribar a assolir objectius polítics.

CONCLUSIONS

Volem cloure aquesta presentació tot rescatant, a manera de conclusió, algunes de les propostes que vam escoltar durant els tres dies de les Jornades perquè des de la Taula les considerem –més enllà dels nostres principals objectius, que són prou coneguts- com a algunes de les pautes a seguir en el sempre difícil camí de les negociacions cap a un procés de pau.

- Que la comunitat internacional doni ple suport als moviments de víctimes de Colòmbia i que, a la vegada, exigeixi veritat, justícia, reparació i garanties de no repetició, pressionant tant els organismes colombians com els internacionals.

- Cal un pla concertat de reordenació territorial a Colòmbia que tingui en compte la protecció dels ecosistemes i la realització d'una reforma agrària sostenible, és a dir, que a més de redistribuir la terra, l'optimitzi des del punt de vista ecològic,

econòmic i cultural. Dins d'aquest programa és fonamental enfortir les denominades *Reservas Campesinas*, així com les territoris col·lectius de les comunitats afrodescendents i els *Resguardos Indígenas*.

- Cal l'apoderament dels i de les civils per assolir la solució política negociada al conflicte alhora que una pau basada en la justícia social. Això ha de ser el precedent d'una (re)construcció de processos de vida amb dignitat, on la població civil en sigui la veritable protagonista, i molt especialment els col·lectius afrocolombians, camperols i indígenes.

- Cal fer visibles els efectes de la guerra en la vida de les dones, alhora que cal treballar per a què decideixin activament sobre les seves pròpies vides.

- Cal deslocalitzar el narcotràfic per ampliar el punt de mira i buscar-ne solucions a nivell internacional, de manera que sigui considerat un problema en el qual tots hi estem immersos. Veure'l com a un tot complex, conformat per productors però també per distribuïdors i consumidors.

- Cal donar suport a una veritable transformació democràtica de Colòmbia, excloent definitivament de la vida social, política, econòmica i cultural del país els paramilitars i tota la seva lògica de terror com a manual d'usos. El paper verificador i d'acompanyament de la comunitat internacional en aquest punt és especialment important.

- Cal tenir clar que una negociació es fa possible no per presència -o absència- d'actes de violència, sinó amb una clara voluntat de transitar el camí de la pau negociada i, també, que el contingut de l'agenda de la negociació sigui producte d'un procés de participació del conjunt de la societat.

Inauguració

TONO ALBAREDA

Bona tarda a tothom. *Buenas tardes a todos y todas*. Comencem aquestes V Jornades sobre la situació a Colòmbia. Vull agrair la presència de tothom, especialment a les persones que han viatjat molts quilòmetres per poder estar amb nosaltres. I sense més preàmbul donaria la paraula al senyor Ramon Nicolau, regidor ponent de cooperació i participació ciutadana de l'Ajuntament de Barcelona.

RAMON NICOLAU

Bona tarda a tothom, especialment als vinguts de fora de Barcelona. Aquestes són les V Jornades que organitza la Taula per la Pau i els Drets Humans a Colòmbia. Són cinc edicions que en primer lloc demostren l'encert del format d'aquestes jornades, la perseverància dels organitzadors... Ja saben que la composició de 'la Taula' és molt àmplia, es compta tant amb organitzacions públiques com amb ONG de tota mena, de federacions, de sindicats, de fundacions de tot tipus. Per tant, són fruit d'un ampli consens, tant en les pròpies jornades com en el contingut d'aquestes i, desgraciadament, també és una mostra de la pervivència del conflicte colombià que justifica la necessitat de continuar parlant-ne.

Evidentment, totes les qüestions que s'aborden en aquestes jornades tenen el propòsit d'enriquir-nos a tots i de mantenir oberts camins i vies de solució a un conflicte que malauradament s'ha enquistat des de fa molts anys i que realment ens afecta a tots. La pervivència d'aquestes jornades demostra la preocupació que hi tenim tots, l'importància que té per a tots el que està succeint a Colòmbia, el que ha succeït al passat més immediat i el que desitgem que ocorri en el futur.

Aquestes jornades són, per tant, una ocasió, una oportunitat per aprofundir en el coneixement dels múltiples factors que afecten a les situacions de conflicte que es viuen a Colòmbia i a més desitgem que siguin un altaveu, una oportunitat de ressonància pública a la societat catalana de totes les iniciatives múltiples de desenvolupament, de defensa de drets humans, de desmilitarització, de pau... En definitiva, de diàleg. Tots tenim present que són el principal repte que tenim de cara al futur pròxim.

Barcelona és una ciutat que té vincles amb tota Colòmbia, i especialment amb les grans ciutats: Bogotà, Medellín, Cartagena, Bucaramanga... i a

més hem tingut oportunitats de cooperar, ja sigui directament o mitjançant federacions internacionals en determinats projectes de desenvolupament i en determinats projectes de defensa de la pau a Colòmbia. Molts de vostès recordaran precisament el nostre agermanament amb Medellín. Va ser el que va permetre que a les últimes festes majors de Barcelona la ciutat convidada fos Medellín. Així la cultura, solidaritat i participació de la ciutat de Medellín van estar presents a la festa major.

Som conscients que des de la col·laboració amb els governs locals, des de l'Ajuntament de Barcelona, el que millor podem fer és la municipalitat. Perquè estem agafant experiència, perquè en sabem i perquè és del que podem aprendre. Perquè som conscients que tots aprenem de les relacions per al desenvolupament i per a la pau. Són negociacions de les que tots en sortim guanyant i, per tant, són les que ens interessen de cara al futur.

Som conscients que la tasca de la recerca de la pau a Colòmbia i de la defensa dels camins de diàleg i d'exploració de noves vies per trobar la pau es troben molt sovint frenades per la violència, els assassinats, els desplaçaments forçosos a tota la població; també i especialment a càrrecs públics locals. I, evidentment, totes aquestes són notícies que ens commocionen.

Vostès saben millor que jo que Colòmbia és un país de forts contrastos i que, malauradament, moltes d'aquestes situacions de violència i d'absència de pau han acabat per enquistar-se i interioritzar-se a la societat d'una forma molt clara.

Som també conscients que és una societat imaginativa, vital, amb una gran potencialitat i, per tant, creiem que val la pena somiar que un futur millor és possible i que es poden esperar dies d'aprofundiment, d'aprenentatge i de diàleg conjunt per avançar en el tema de la pau.

Desitgem que aquestes jornades aportin, com a mínim, un gra de sorra en aquest camí en què tots volem lluitar i amb el qual n'estem tots compromesos. I, com a Ajuntament de Barcelona, hi continuarem compromesos, al costat del Govern de Catalunya, de molts ajuntaments i de moltes ONG que treballen per la pau a Colòmbia, en mantenir 'la Taula' com a un espai de diàleg, de coordinació i de creació de sinergies, de sports mutus i d'aprenentatge conjunt sobre com fer millor les coses. Estem convençuts que això pot ser útil per a Colòmbia i que ha de servir fonamentalment per a una de les

tasques bàsiques de 'la Taula', que és la sensibilització de la societat barcelonina i catalana, pel que fa a la realitat de Colòmbia, als conflictes existents; però també pel que fa a les oportunitats de pau, de millora i de prosperitat que tots desitgem que puguem tenir en el futur.

Per tot plegat estem encantats que Barcelona continuï acollint aquestes jornades i els hi desitgem una molt bona feina a tots en aquests dos dies i mig. Esperem aprendre de tots i cadascú i establir aquests llaços de coordinació, d'experiències i de coneixements que ens ajudin a fer millor la nostra feina. Perquè aquest és el repte que tots tenim.

Evidentment és un problema global que no està només a les nostres mans, però també està a les mans de cadascú de nosaltres el fet d'assumir la nostra responsabilitat i fer la nostra feina en defensa de la pau a Colòmbia, que en definitiva és el que tots desitgem i el que ens uneix avui aquí. Moltes gràcies, bona feina, i esperem que continuarem col·laborant en el futur en aquesta tasca tan important.

DAVID MINOVES

Des del Govern de Catalunya tenim un ferm compromís amb Colòmbia. Un compromís amb els colombians i amb les colombianes. Un compromís amb les iniciatives, les propostes que des de la societat civil, des dels diferents agents que a Catalunya són la realitat de la cooperació catalana, han proposat com a marc de concertació, com a exemple de base del que pot ser una política pública concertada entre la societat civil i l'administració pública catalana, en un sentit ampli -Fons Català de Cooperació, Ajuntament de Barcelona, altres ajuntaments, universitats, i el propi Govern de Catalunya-.

Un compromís, per tant, amb la Taula Catalana per la Pau i els Drets Humans a Colòmbia. Aquest compromís és un compromís pel treball, per avançar cap a la construcció d'una pau ferma, justa i duradora a Colòmbia, i és, per tant, un compromís que ens uneix i ens enforteix a tots els que estem avui aquí. La societat civil catalana té Colòmbia molt present. I això es pot veure avui aquí en aquesta sala immensa, amb una gran assistència, malgrat que la sala és més gran que l'assistència, i la voluntat per part de tots i totes de mantenir aquesta presència de Colòmbia en l'agenda política, independentment de l'espai que ocupi als mitjans de comunicació o de l'impacte a l'actualitat mediàtica de casa nostra.

La mateixa importància que tenen aquestes jornades i la importància que té Catalunya com a país d'acollida de Colòmbia és una mostra de la voluntat de treball envers la pau en aquest país.

Avui Catalunya és un país d'acollida de molts

colombians i colombianes que per necessitat, o per oportunitat, han vingut a Catalunya. I, per tant, la comunitat colombiana és cada cop més important a casa nostra.

Independentment d'aquesta voluntat de treball conjunt, avui hi ha una realitat: que a Catalunya hi ha més colombians que demanen i busquen a l'Administració pública quin és el compromís que hi ha avui amb Colòmbia. Ens fem ressò de la realitat colombiana. Per aquesta raó, des del Govern de Catalunya ens fem ressò d'aquesta voluntat de la societat civil, del propi govern i de la seva administració, i oferim casa nostra al debat rigorós, profund, divers... i esperem que també respectuós i de qualitat sobre el futur de Colòmbia i sobre la realitat de Colòmbia avui.

Com vosaltres sabeu, Catalunya és un país altament compromès amb la construcció de la pau, i moltes vegades ha estat capdavanter en aquest àmbit, en la construcció de la pau. Podem citar, per exemple, la Llei Catalana de Foment de la Pau, una llei avantguardista en el seu moment, ja que va ser la primera llei de foment de la pau que es va aprovar a l'Estat espanyol. Això és una mostra d'aquesta voluntat social, i no només política i institucional, ja des de l'any 2003. I representa el compromís de la ciutadania envers la pau i els drets humans, però també en l'àmbit de la competència de les polítiques públiques. Aquesta pau és avui una realitat, per exemple en l'àmbit de la cooperació al desenvolupament. La introducció de la lògica dels països que han de ser prioritat per al Govern de Catalunya, en construcció de pau, és avui una realitat. Un bon exemple d'això és que està a punt d'aprovar-se al govern, i després al Parlament de Catalunya, el Pla Director de la Cooperació Catalana, que fixa per primera vegada un país prioritari en funció del conflicte, com ho és Colòmbia. Durant aquests darrers anys ha estat prioritat per voluntat del govern; aquest proper cop també ho serà, però votat pel Parlament de Catalunya. Per tant, és una realitat consolidada el compromís de Catalunya amb Colòmbia, també en l'àmbit de la cooperació per al desenvolupament.

Jo, particularment, he tingut la possibilitat de visitar Colòmbia i de donar un missatge de compromís envers una sortida negociada al conflicte armat intern que encara viu Colòmbia. Una sortida que garanteixi veritat, justícia i reparació per a les víctimes. Qualsevol política pública de construcció de pau vol dir perseguir una pau justa i duradora, que és necessària per a un desenvolupament humà sostenible. Aquest compromís amb Colòmbia el mantenim aquí i a Colòmbia. Les V Jornades que avui inaugurem no s'haurien pogut dur a terme sense el suport de tot aquest entramat que forma avui la Taula Catalana per la Pau i els

Drets Humans a Colòmbia, però tampoc sense el compromís de l'administració pública. Això és una mostra més d'aquesta voluntat.

Com cada any també donem suport a aquells àmbits de 'la Taula' que avui estan a l'avantguarda en el treball per la pau i els drets humans, com ho és la unitat d'anàlisi, documentació i incidència política, que és un àmbit fonamental per tenir actualment dades del que està passant avui a Colòmbia, de la situació del conflicte, i dels diferents aspectes que estan vivint i patint a Colòmbia.

Aquesta ajuda també ens permet, per exemple, donar suport a la visibilitat d'iniciatives civils de pau colombianes, que n'hi ha moltes. Les bones pràctiques, en aquest sentit, s'han donat a conèixer en aquest mateix àmbit. Per exemple, s'han atorgat beques per a què tres ciutadanes colombianes estiguin fent estades aquí, a Catalunya, explicant la realitat de Colòmbia i que protagonitzaran la tercera Taula, sobre desmilitarització.

Tot això ho expliquem perquè, amb tota la modèstia i prudència que sigui necessària i que pugui requerir el que ara diré, tenim la il·lusió que avui Catalunya comença a ser també un referent internacional, en la part que li pertoca i en el volum de responsabilitat que se li pot demanar, pel que fa al compromís en la construcció de la pau, especialment a Colòmbia.

I això és molt important perquè hem passat un any molt complicat, l'any 2006. Es van produir alguns canvis significatius en relació als actors armats, que aquí també vam donar a conèixer, des de 'la Taula'. Hi ha, per exemple, el paper dels paramilitars, de les AUC (Autodefenses Unides de Colòmbia), que van completar una desmilitarització realment molt polèmica. També hi ha hagut la denúncia per part de l'Organització d'Estats Americans (OEA) sobre l'aparició de nous grups paramilitars, la penetració d'aquests grups en l'entramat de les institucions de l'Estat, el fenomen de la parapolítica o el coneixement, molt detallat, que hem tingut tots plegats de les matances. I també el paper que ha tingut l'ELN en el seu congrés, dient que està disposat a fer una negociació política amb el govern, o el manteniment d'un pols que s'està produint avui entre les FARC i el govern a base d'accions ofensives. A més, hi ha el paper de les forces armades, sobre les quals hem rebut notícies que les involucren en una sèrie d'escàndols. I totes aquestes accions, com sempre, com cada any, com fa 40 anys, tenen un objectiu, que són les víctimes de sempre, la societat civil, la població civil que continua sent la víctima principal d'aquesta guerra.

Aquest any és ple de reptes per a Colòmbia, i aquestes reptes necessiten un compromís, també per part de tots nosaltres. Per exemple, d'aquí molt poc temps, el 28 d'octubre, hi haurà eleccions de

governadors, alcaldes i regidors, i els governs que es creïn fruit d'aquest procés tindran el dret d'establir línies d'actuació tenint molt presents els reptes d'aquests processos de negociació que estan oberts amb diferents actors armats a Colòmbia.

Les jornades que avui inaugurarem poden donar també algunes claus, perquè diferents sectors de l'administració pública per a tenir la capacitat d'intervenir en temes de construcció de pau. Avui és una realitat que des de l'administració pública també s'està donant suport a diferents processos de construcció de pau. D'això en tenim una bona mostra des de la cooperació catalana ja que hi ha multitud d'experiències en l'àmbit local, provincial, municipal... Així, és cabdal prendre's amb molta importància les eleccions d'aquest any. Per aquesta raó, des del Govern de Catalunya volem acabar dient que esperem que aquestes jornades, que parlen de les condicions per un procés de pau a Colòmbia, puguin contribuir una vegada més a obrir noves aproximacions al debat, als diferents debats que hi ha avui sobre la situació a Colòmbia, i que a més a més i sobretot, donin a conèixer noves formes de construir un futur incloent per a tots i totes les colombianes.

Des de les experiències locals, des d'un govern com el català, amb un ferm compromís per construir, des de Catalunya, un futur millor per Colòmbia.

ANDELFO GARCÍA

Voldria, en primer lloc, agrair-los la invitació. És molt satisfactori poder estar amb vostès gràcies a aquesta invitació de 'la Taula Catalana'. Vull agrair a les entitats i organitzacions que la formen, a l'Ajuntament de Barcelona i a Catalunya. Aquestes són ja les V Jornades obertes de la Taula Catalana per la Pau i els Drets Humans a Colòmbia. És un espai de reflexió que apreciem i valorem, i aquesta és la raó de la nostra presència aquí en el dia d'avui. Al llarg d'aquestes jornades escoltarem diverses opinions sobre la realitat colombiana. La indicació és fer-ho amb la ment oberta, deixant espai a l'anàlisi i al contrast d'opinions. Ja fa dècades que Colòmbia s'enfronta a una situació complexa, i els seus governs han cercat la pau per les més diverses vies en els darrers anys. S'ha de tenir present que són pocs els països amb una situació com la colombiana, que han estat disposats a sotmetre's a l'escrutini internacional en matèria de drets humans. Hi ha molts països que tenen posicions molt progressistes a nivell internacional però de seguida que es fa referència a l'escrutini sobre la seva pròpia situació de drets humans no són pas igual d'oberts i flexibles.

La nostra participació en aquest esdeveniment es dona precisament en aquest sentit; és el d'estar

oberts a aquest escrutini. Valorem les persones que hi intervindran. Valorem la seva experiència. Reconeixem les dificultats que molts d'ells tenen a Colòmbia per acomplir el seu paper de defensa i promoció dels Drets Humans, i els encoratgem a continuar amb aquesta tasca a Colòmbia.

Sobre aquesta disposició del govern colombià a l'escrutini, es va establir al 1996, a Colòmbia, una oficina de l'Alt Comissionat pels Drets Humans de Nacions Unides, motivada per una invitació del mateix govern colombià. Precisament, en l'informe de l'Alta Comissionada de 2006 es fa un reconeixement al compromís de les autoritats colombianes per assolir els objectius de les recomanacions formulades als informes anteriors sobre la situació dels Drets Humans i del Dret Internacional Humanitari (DIH) a Colòmbia, així com també es demana un esforç més gran per valorar l'impacte concret d'aquesta feina. Amb el suport d'Espanya i Suècia s'ha iniciat el procés d'elaboració del Pla Nacional d'Acció de Drets Humans i DIH. Al setembre de l'any passat es va establir la instància coordinadora formada per representants del govern, òrgans de control i la societat civil. Aquesta instància coordinadora va adoptar un reglament de treball.

Colòmbia és un país que, així com accepta aquest escrutini sobre la situació dels Drets Humans, ho fa al Pla Nacional a nivell multilateral, com a part dels organismes que tenen com a funció, precisament, vetllar per la defensa i la promoció dels Drets Humans. Forma part de la Comissió Interamericana de Drets Humans, de l'Estatut de la Cort Interamericana de Drets Humans. Colòmbia participa, dins el marc general de l'Assemblea de l'ONU, en els treballs de la tercera comissió, que és l'encarregada d'aquests temes. Colòmbia participa en el Consell dels Drets Humans i ha convidat recentment aquest Consell a examinar la situació colombiana, de manera que el govern colombià té una disposició oberta a aquest escrutini.

Segurament al llarg d'aquestes jornades es farà referència als avenços i a les dificultats per a un procés de pau a Colòmbia, l'experiència amb les AUC, l'experiència amb la Llei de Justícia i Pau, el funcionament de la Comissió Nacional, que està emmarcada en aquesta Llei de Justícia i Pau, que s'inscriu dins el marc de la recerca de la veritat, la justícia i la reparació. El govern segueix enllaçant en aquest moment converses amb l'ELN, que jo crec que han avançat d'una manera important, i les institucions colombianes estan complint el seu paper en fer front a la incursió en la política d'alguns actors armats, particularment en el cas de les AUC (són aquests els temes d'actualitat).

Paral·lelament a les investigacions que duu a terme la Fiscalia General d'Anul·lació, en el marc

de la Llei de Justícia i Pau, la Cort Nacional ha desenvolupat indagacions en relació als vincles d'alguns membres de les Autodefenses i alguns funcionaris de l'Estat. De fet, les evidències que han impulsat aquestes investigacions són resultat del procés de Veritat i Justícia iniciat amb la Llei 975 i el sotmetiment a la justícia dels membres de les Autodefenses, per raó del qual s'ha vinculat també, en algunes investigacions de la Fiscalia General de la Nació, a exalcaldes i exgovernadors, d'entre altres.

En el desenvolupament de les investigacions que realitza la Cort, s'ha estat perseguint les captures de nou congressistes, de les quals vuit s'han fet efectives. La Cort, addicionalment, ha cridat a indagatoria a d'altres parlamentaris. En tot cas i fins avui, no s'ha produït pas cap condemna que determini amb certesa l'existència dels suposats vincles dels investigats, però és una mostra del fet que a Colòmbia la justícia està fent, amb totes les dificultats, el seu millor esforç per fer front a aquesta situació tan complexa.

No vull estendre'm perquè sé que al llarg de les intervencions i de les taules que estan previstes per a aquestes jornades tindrem ocasió de pronunciar-nos i d'intercanviar opinions sobre els diversos temes, per tant sols vull reiterar la meua gratitud per la invitació i la nostra disposició a escoltar i conversar, desitjant el major dels èxits a aquestes V Jornades.

TONO ALBAREDA

Moltes gràcies. Moltes gràcies a tots per reiterar el compromís amb 'la Taula'. Només vull, per la meua part, concretar alguns canvis de les taules rodones. La senyora Noemí Sanín serà a la taula de diàleg substituint en Luis Carlos Restrepo, i el senyor Nicolás Pascual de la Parte no hi serà en la pròxima taula sobre Drets Humans. Ell ens va avisar fa molt pocs dies, ens va prometre una ponència que tampoc ens ha pogut enviar. Jo voldria lamentar aquesta situació perquè em recorda excessivament al que va ocórrer fa pocs dies al Parlament Europeu, en la Segona Conferència Europea sobre la Situació a Colòmbia, que si bé va tenir una forta representació dels europarlamentaris, no hi va haver pas cap representació de la Comissió Europea. Jo entenc que aquesta manca d'interès per explicar, per part de la Comissió, quina és la seva política exterior pel que fa a Colòmbia, demostra una manca de transparència i una manca de voluntat democràtica. Així, no és precisament un impuls que ens faciliti el camí cap a la creació d'una Europa amb la qual els ciutadans ens hi identifiquem.

Les xifres són clares, les Jornades de 'la Taula' són un punt de trobada per a tota aquella gent que

a Catalunya es preocupa per Colòmbia. Es pot recordar que les primeres les vam fer al 2003, i parlaven de la societat colombiana i de la construcció de la pau. Les segones presentaven l'informe del Programa de Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUD). Les terceres, al 2005, parlaven de la cooperació internacional amb Colòmbia, pau i drets humans. Les quartes al 2006, van parlar de Terra i Desenvolupament a Colòmbia, i aquestes últimes parlaran sobre les condicions per a un procés de pau. Tant de bo a les desenes jornades puguem posar un títol que digui quelcom semblant a: "Com consolidar el procés de pau".

És evident que avui hi ha un procés de desmobilització molt discutit, i que aquestes jornades les realitzem en una situació molt especial. Hi ha una proposta de desmobilització però continuen els desplaçaments; fa poc hi va haver de nou milers de desplaçats a Nariño; continuen els assassinats de membres dels moviments socials; i continua sense resoldre's, ni molt ni poc, el problema de la devolució de terres.

Han aparegut implicacions serioses entre paramilitars i membres del govern que, per exemple, van obligar a la dimissió de l'excanciller Araujo. El cap del Departament Administratiu de Seguretat (DAS) està processat. Hi ha hagut darrerament acusacions clares de complicitat amb el paramilitarisme que afecten al president i a la seva família. El president ha donat unes respostes fortes que posen en dubte el seu convenciment en el fet que la millor forma d'avançar cap a la democràcia sigui el diàleg.

Jo voldria llegir una part de la carta que alguns europarlamentaris van enviar al president Uribe. El fragment diu:

"Hem tingut coneixement amb sorpresa i gran preocupació i indignació, que els integrants dels partits de l'oposició, en particular el Pol Democràtic Alternatiu, són objecte d'ultratges, intimidacions, espionatge i repressió en el desenvolupament de la seva tasca.

És d'ampli coneixement a nivell internacional que els integrants del Partit Pol Democràtic Alternatiu realitzen una important feina per a la democratització de Colòmbia, que ha permès d'entre altres coses treure a la llum pública els vincles dels grups paramilitars amb alts oficials del Govern i amb membres de la majoria al Congrés de la República. Fa pocs dies, amb proves substanciades, el Senador Gustavo Petro va denunciar la creació i l'enfortiment de les anomenades 'cooperatives de seguretat' al Departament d'Antioquia, i el fet que moltes d'aquestes cooperatives van ser i són de reconeguts paramilitars, involucrats a més al narcotràfic.

El dilluns 23 d'abril, dins d'un autobús de transport públic a Medellín, va ser assassinada la líder social i dirigent del Pol Democràtic Alternatiu, Yudith Astrid Vergara Correa, mare i cap de casa. Fa un any va desaparèixer i va ser assassinat en circumstàncies encara no aclarides el Senyor Jaime Gómez, assessor de la Senadora opositora Piedad Córdoba.

Vostè, Sr. President, va afirmar que rebia informació dels serveis d'intel·ligència de l'Estat sobre les activitats legítimes de l'oposició colombiana dins de les negociacions del Tractat de Lliure Comerç entre Colòmbia i els Estats Units. Vam veure en respecte d'això com s'hi va pronunciar el senyor César Gaviria, expresident de la República i President del Partit Liberal, demanant que s'investigués el possible espionatge a l'oposició, i com ho va fer el President del Pol Democràtic Alternatiu, Carlos Gaviria, segons el qual 'l'opinió no coincident amb l'opinió oficial és tinguda pel President com un delicte'.

En aquest context ens alarmem informacions segons les quals fa poques setmanes Vostè va assenyalar públicament a membres de l'oposició política com a 'guerrillers de civil', en un país en què aquest tipus d'assenyalaments han costat la vida a milers de colombians i colombianes al llarg de més de 40 anys de conflicte armat."

Bé, jo volia llegir aquesta carta perquè en la mesura en què són europarlamentaris entenc que ens sentim força ben representats en aquests casos sobre la situació de Colòmbia, sobre l'opinió pel que fa als paramilitars, sobre com s'avança o no s'avança envers la pau. Jo crec que en sortirem més il·lustrats, d'aquests dies, i, sense més, els deixo, agraint-los novament la seva presència.

Taula 1 Drets Humans

Eduardo Carreño

President del Col·lectiu d'Advocats José Alvear Restrepo (Colòmbia).
Advocat defensor de Drets Humans

Procés de legalització i legitimació del paramilitarisme a Colòmbia

Un primer aspecte que volem posar en clar és que en aquest procés no s'ha volgut plantejar la relació existent entre membres de la força pública i el paramilitarisme. Per raó del fet que hem participat en diferents processos nacionals i internacionals en els quals s'ha condemnat l'Estat colombià per crims de lesa humanitat volem plantejar aquest primer problema: L'Estat és víctima dels paramilitars? Per a nosaltres la resposta és no. L'Estat ha estat promotor, facilitador, encobridor... del paramilitarisme i en la relació següent queda plenament demostrada aquesta tesi.

Processos i fets en els quals s'hi troba probada la relació dels grups paramilitars amb la força pública: Informe del Procurador Jiménez Gómez al 1983, donant compte de l'existència del grup Muerte a Secuestradores, integrat per 163 persones de les quals 59 eren de les Forces Militars; execució de l'Alcalde de Sabana de Torres, Álvaro Garcés Parra, i unes altres 4 persones el 15 i 16 d'agost de 1987; creació de grups paramilitars a San Juan Bosco Laverde, El Carmen i San Vicente del Chucurí a Santander entre 1986 i 1996; execució de 19 comerciants a Puerto Parra i de la Comissió Judicial que ho investigava a La Rochela

Santander, segons el testimoni de Vladimir Baquero; Red 007 de la Armada a Barrancabermeja, que entre 1990 i 1994 va executar 70 persones; massacre de Segovia Antioquia al 1998, on van ser executades 50 persones; a Yarumal Antioquia, entre 1993 i 1994 s'executaren aproximadament 65 pobladors per part del grup Los 12 Apóstoles; massacre de Los Uvos el 7 d'abril de 1991, on van executar 17 camperols; massacre de Caloto el 16 de desembre de 1991, on s'executaren 20 indígenes; al 1991 és executat Carlos Pizarro Leongómez en un avió a l'aeroport El Dorado, a Bogotà; massacre de Trujillo, entre 1986 i 1994 són detingudes i executades 350 persones; massacre de Riofrío, el 15 d'octubre de 1993, on es van executar 13 camperols; massacre de Mapiripán, entre el 15 i el 20 de juliol de 1997 són executats 49 pobladors; atemptat contra Wilson Borja i els seus escortes el 15 de desembre de 2000; massacre de la Galleta contra els reinserits de la CRS el 17 de gener de 2000; massacre d'Alaska en el Valle el 10 d'octubre de 2001, quan són executats 24 camperols; massacre del Naya, entre Cauca i Valle, on son executats més de 100 camperols entre el 9 i el 12 d'abril de 2002... Aquesta és una simple ressenya d'alguns casos.

Antecedents legals. A Colòmbia és costum desconèixer l'anàlisi realitzada sobre qualsevol tòpic que afecti el sistema o el règim polític o econòmic, es desqualifica per considerar-se parcial, o d'oposició o amb manca de rigor científic... En conseqüència, em permeto citar com a font d'aquesta anàlisi allò dit per la Cort Interamericana de Drets Humans de l'Organització d'Estats Americans (OEA), en la decisió sobre la Massacre de Mapiripán (1997), contra l'Estat de Colòmbia, on es va debatre aquest tema. De la mateixa manera reconeixem que abans d'aquesta decisió ja s'havia pronunciat aquesta mateixa Cort en el mateix sentit

“Nosaltres només compliem ordres dels membres de l'exèrcit a la zona.” Paraules de Ramón Isaza, entrevista publicada al diari El Tiempo

“Nosaltres volem que se’ns presenti públicament com l’esposa i no que se’ns continui mantenint oculta com l’amant dels militars.” Paraules d’Iván R. Duque, entrevistat a El Tiempo

a la decisió sobre la massacre dels 19 comerciants al Magdalena Medio (1987), dispositiva de 2005, quan diu:

“FETS PROVATS

96. Efectuat l'examen dels elements probatoris que consten a l'expedient del present cas, les manifestacions de les parts, així com el reconeixement de responsabilitat internacional efectuat per l'Estat, la Cort considera provats els fets següents:

El conflicte armat intern a Colòmbia i els grups armats il·legals anomenats 'paramilitars'.

96.1 D'ençà la dècada dels seixanta del segle XX van sorgir a Colòmbia diversos grups guerrillers, per llur activitat l'Estat va declarar 'torbat l'ordre públic i en estat de setge el territori nacional'. Davant d'aquesta situació, el 24 de desembre de 1965, l'Estat va emetre el Decret Legislatiu 3398 'pel qual s'organitza la defensa nacional', el qual tenia una vigència transitòria, però va ser adoptat com a legislació permanent mitjançant la Llei 48 de 1968 (amb l'excepció dels articles 30 i 34). Els articles 25 i 33 del referit Decret Legislatiu van donar fonament legal a la creació de 'grups d'autodefensa'. A la part considerativa d'aquesta normativa es va indicar que 'l'acció subversiva que propugnen els grups extremistes per alterar l'ordre jurídic requereix un esforç coordinat de tots els òrgans del poder públic i de les forces vives de la Nació' i, pel que fa a això, el referit article 25 va estipular que 'tots els colombians, homes i dones, no compresos en la crida al servei militar obligatori podien ser utilitzats pel Govern en activitats i treballs amb els quals contribuïssin al restabliment de la normalitat'. Així mateix, al paràgraf 3 de l'esmentat article 33 es va disposar que 'el Ministeri de Defensa Nacional, per mitjà dels comandaments autoritzats, podrà emparar, quan ho cregui convenient, com a propietat particular, armes que estiguin considerades d'ús privatiu de les Forces Armades'. Els 'grups d'autodefensa' es

van conformar de manera legal a l'empara de les normes citades, per això comptaven amb el suport de les autoritats estatals¹.

96.2 Al marc de la lluita contra els grups guerrillers l'Estat va impulsar la creació d'aquests 'grups d'autodefensa' entre la població civil, llurs finalitats principals eren auxiliar la Força Pública en operacions antisubversives i defensar-se dels grups guerrillers. L'Estat els atorgava permisos per portar i tenir armes, així com suport logístic².

96.3 A la dècada dels vuitanta del segle XX, principalment d'ençà de 1985, es fa notori que molts 'grups d'autodefensa' van canviar els seus objectius i es van convertir en grups de delinqüència, anomenats de forma comuna 'paramilitars'. Primerament es van desenvolupar a la regió del Magdalena Medio i es van anar estenent a d'altres regions del país³.

96.4 El 27 de gener de 1988 Colòmbia va emetre el Decret Legislatiu 0180 'pel qual es complementen algunes normes del Codi Penal i dicten altres disposicions que condueixen al restabliment de l'ordre públic'. En aquest decret es va tipificar, *inter alia*, la pertinença, promoció i direcció de grups de sicaris, així com la fabricació o tràfic d'armes i municions d'ús privatiu de les Forces Militars o de la Policia Nacional. Posteriorment, aquest decret va ser elevat a legislació permanent mitjançant el Decret 2.266 de 1991⁴.

96.5 El 19 d'abril de 1989 es va emetre el Decret 0815, mitjançant el qual es va suspendre la vigència del paràgraf 3 de l'article 33 del Decret Legislatiu 3398 de 1968 (*supra* paràgraf 96.1), el qual facultava al Ministeri de Defensa Nacional per autoritzar als particulars el portament d'armes d'ús privatiu de les Forces Armades. A la part considerativa del Decret 0815 es va indicar que 'la interpretació del Decret Legislatiu 3398 de 1965, adoptat com a legislació permanent per la Llei 48 de 1968, donada per alguns sectors de l'opinió pública, ha causat confusió sobre el seu abast i les seves finalitats, en el sentit que puguin arribar a prendre com a una autorització legal per organitzar grups civils armats que resulten actuant al marge de la Constitució i de les lleis'. Posteriorment, mitjançant la sentència del 25 de maig de 1989, la Cort Suprema de Justícia va declarar 'irrealitzable' l'esmentat paràgraf 3 de l'article 33 del Decret Legislatiu 3.398 de 1965.5

96.6 El 8 de juny de 1989 l'Estat va emetre el Decret 1194 'pel qual s'hi addiciona el Decret Legislatiu 0180 de 1988, per sancionar noves modalitats

“El 35% del Congrés és nostre.”

Paraules dels portaveus paramilitars
Salvatore Mancuso i Vicente Castaño

delictives, per requerir-ho el restabliment de l'ordre públic'. A la part considerativa d'aquesta norma es va exposar que 'els esdeveniments que estan succeint al país han demostrat que existeix una nova modalitat delictiva que consisteix en la comissió d'actes atroços per part de grups armats, anomenats erròniament 'paramilitars', constituïts en esquadrons de la mort, bandes de sicaris, grups d'autodefensa o de justícia privada, llur existència i acció afecten greument l'estabilitat social del país, les quals han de reprimir-se per aconseguir el restabliment de l'ordre i la pau públics'. En aquest decret es va tipificar la promoció, el finançament, l'organització, direcció, foment i execució d'actes 'tendents a obtenir la formació o ingrés de persones a grups armats dels denominats de forma comú com a esquadrons de la mort, bandes de sicaris o de justícia privada, erròniament denominats paramilitars'. També es va tipificar la vinculació i pertinença als grups esmentats, així com el fet d'instruir, entrenar o equipar 'persones en tàctiques, tècniques o procediments militars per al desenvolupament de les activitats delictives' dels grups armats referits. Així mateix, es va estipular com a agreujant de les conductes anteriors el fet que fossin 'comeses per membres actius o retirats de les Forces Militars o de la Policia Nacional o d'organismes de seguretat de l'Estat'. Posteriorment, aquest decret va ser elevat a legislació permanent mitjançant el Decret 2.266 emès el 4 d'octubre de 1991.⁶

96.7 El 14 de desembre de 1990 l'Estat va emetre el Decret 3030/90 'per mitjà del qual s'estableixen els requisits per a la rebaixa de penes per confessió de delictes comesos fins el 5 de setembre de 1990'.⁷

96.8 El 17 de desembre de 1993 es va emetre el Decret 2535 'pel qual s'expedeixen normes sobre armes, municions i explosius'. Segons el seu article 1, 'té per objecte fixar normes i requisits per a la tinença i el portament d'armes, municions, explosius i els seus accessoris [...]; assenyalar el règim de [...] serveis de vigilància i seguretat privada'. En el seu article 9 disposa que 'les armes d'ús restringit són armes de guerra o d'ús privatiu de la

força pública que, de manera excepcional, poden ser autoritzades amb base a la facultat discrecional de l'autoritat competent, per a la defensa personal especial'.⁸

96.9 L'11 de febrer de 1994 l'Estat va emetre el Decret 356/94 'pel qual s'expedeix l'Estatut de Vigilància i Seguretat Privada', que segons el seu article 1, 'té per objecte establir l'estatut per a la prestació per part de particulars de serveis de vigilància i seguretat privada'. Al seu article 39 preveu la dotació amb 'armes de foc d'ús restringit' i l'actuació 'amb tècniques i procediments diferents dels establerts per altres serveis de vigilància i seguretat privada'.⁹

96.10 El 26 de desembre de 1997 l'Estat va emetre la Llei 418 'per la qual es consagren uns instruments per a la cerca de la convivència, l'eficàcia de la justícia i es dicten altres disposicions'. Aquesta llei va ser prorrogada mitjançant la Llei 548 de 23 de desembre de 1999 i la Llei 782 de 23 de desembre de 2002.¹⁰

96.11 El 25 de febrer de 2000 es va emetre el Decret 324 'pel qual es crea el Centre de coordinació de la lluita contra els grups d'autodefensa il·legals i demés grups al marge de la llei'.¹¹

96.12 A l'agost de 2002 alguns líders de les Autodefenses Unides de Colòmbia (d'ara endavant les AUC) van fer pública la seva intenció de negociar els termes per a la desmobilització de les seves forces.¹²

96.13 El 22 de gener de 2003 l'Estat va emetre el Decret 128, 'pel qual es reglamenta la Llei 418 de 1997, prorrogada i modificada per la Llei 548 de 1999 i la Llei 782 de 2002 en matèria de reincorporació a la societat civil', segons el qual s'estableixen 'beneficis jurídics socioeconòmics' i d'altra índole per a les 'organitzacions armades al marge de la llei que s'hagin sotmès al programa de desmobilització. L'article 13 del Decret contempla que:

“Nosaltres pagàvem als militars mil milions de pesos mensuals per col·laboració, per informació o per feines conjuntes.” Declaracions de Salvatore Mancuso

'[...] tindran dret a l'indult, suspensió condicional de l'execució de la pena, la cessació del procediment, la preclusió de la instrucció o la resolució inhibitoria, segons l'estat del procés, els desmobilitzats que haguessin format part d'organitzacions armades al marge de la llei, pel que fa als quals el Comitè Operatiu per al Deixament de les Armes (CODA) expedeixi la certificació [...]'

Al seu torn, l'article 21 d'aquest Decret exclou el gaudi d'aquests beneficis a

*'[...] aquells que estiguin essent processats o hagin estat condemnats per delictes que d'acord a la Constitució Política, a la llei o als tractats internacionals subscrits i ratificats per Colòmbia no puguin rebre aquesta classe de beneficis.'*¹³

96.14 El 24 de novembre de 2003 l'Estat va emetre el Decret 3360 'pel qual es reglamenta la Llei 418 de 1997, prorrogada i modificada per la Llei 548 de 1999 i per la Llei 782 de 2002'. D'acord amb un dels considerants 'és necessari fixar condicions de procediment específiques per facilitar la desmobilització col·lectiva de grups armats organitzats al marge de la llei, al marc d'acords amb el Govern nacional'.¹⁴

96.15 El 31 d'agost de 2004 l'Estat va emetre el Decret 2767 'pel qual es reglamenta la Llei 418 de 1997, prorrogada i modificada per la Llei 548 de 1999 i la Llei 782 de 2002 en matèria de reincorporació a la vida civil'. D'acord amb un dels seus considerants 'és necessari fixar condicions, que de manera precisa i clara, permetin establir competències, assignar funcions i desenvolupar els procediments per accedir als beneficis a què es refereix la Llei 418 de 1997, prorrogada i modificada per la Llei 548 de 1999 i la Llei 782 de 2002, un cop iniciat el procés de desmobilització voluntària'.¹⁵

96.16 El 15 de juliol de 2003 es va firmar l'Acord de Santa Fe de Ralito, en el qual el Govern i les AUC van convenir la desmobilització total de les forces d'aquestes abans del 31 de desembre de 2005. Al 2003 les AUC comptaven amb aproximadament 13.500 membres. El 25 de novembre de 2003 van entregar armes 874 integrants del 'Bloque Cacique Nutibara' de les AUC. Als inicis de desembre de 2004 van ser desmobilitzats al voltant de 1.400 membres del Frente Catatumbo i, incloent-hi aquest número, a finals de 2004 s'havia realitzat la desmobilització d'uns 3.000 membres de les AUC. A l'any 2005 aproximadament 7.000 integrants de diversos blocs de les AUC van deixar

les seves armes, amb la qual cosa i fins avui han estat desmobilitzats un total aproximat de 10.500 paramilitars de les AUC.¹⁶

96.17 El 22 de juny de 2005 el Congrés de la República de Colòmbia va aprovar la Llei 975, anomenada de Justícia i Pau, 'per la qual es dicten disposicions per a la reincorporació de membres de grups armats organitzats al marge de la llei, que contribueixin de forma efectiva a la consecució de la pau nacional i es dicten altres disposicions per a acords humanitaris', la qual va ser sancionada i publicada el 25 de juliol de 2005.¹⁷

96.18 S'ha estimat que els grups paramilitars són responsables de nombrosos assassinats comesos amb motius polítics a Colòmbia i d'una gran part de les violacions de drets humans en general.¹⁸

96.19 S'ha documentat a Colòmbia l'existència de nombrosos casos de vinculació entre paramilitars i membres de la força pública en relació a fets similars ocorreguts al cas present, així com actituds d'omissió de part d'integrants de la força pública pel que fa a les accions dels grups esmentats. Als informes publicats des de 1997 sobre la situació de drets humans a Colòmbia, l'Oficina de l'Alt Comissionat de Nacions Unides pels Drets Humans ha documentat els casos representatius de violacions del dret a la vida, en els quals es va al·legar que el govern i les forces armades van col·laborar amb els paramilitars en assassinar, amenaçar o desplaçar la població civil. Aquesta col·laboració entre les forces públiques i els paramilitars ha representat un gran obstacle per a l'observació dels drets humans a Colòmbia, segons l'opinió de l'Oficina de l'Alt Comissionat. A l'informe de 1997 l'Alta Comissionada va mostrar la seva preocupació per la possible participació de les forces armades amb els paramilitars en actes de violència, incloent-hi, d'entre altres, la massacre a Mapiripán. Segons aquest informe, els actes comesos per paramilitars van constituir el major nombre de violacions de drets humans reportats al país al 1997, incloses massacres, desaparicions forçades i presa d'ostatges.¹⁹

96.20 En els seus informes, l'Alta Comissionada fa referència constant a la impunitat de les violacions de drets humans i dret internacional humanitari comesos pels paramilitars i la connivència entre aquests grups i la força pública, com a conseqüència de processos penals i d'investigacions disciplinàries obertes en la seva contra que no van a parar a l'establiment de responsabilitats ni a les corresponents sancions.²⁰

L'actual procés amb els paramilitars; 2002 i següents.

POLÍTIQS, ALCALDES, MILITARS I ALTRES VINCULATS PER NEXES AMB EL PARAMILITARISME A COLÒMBIA²¹

NOM	PARTIT	FITXA DE VIDA	COMENTARIS
ÁLVARO ARAÚJO	Senador del Cesar del partit Alas-Equipo Colombia	Álvaro Araújo va arribar a la Cambra de Representants al 1994 amb 18.151 vots; quatre anys després fou escollit amb 34.657 vots; i al 2002 va passar al Senat amb més de 79.000. PRES. CSJ.	És germà de l'excancellera María Consuelo Araújo.
MAURICIO PIMIENTO	Senador del Cesar, del Partido de la U	De tradició conservadora, va donar suport a la candidatura de Noemí Sanín a la Presidència al 2002. PRES. CSJ.	Casat amb Adela Maestre, Comissionada de Televisió, se li endossa el suposat suport electoral de 'Jorge 40'.
LUIS EDUARDO VIVES	Senador del Magdalena, de Convergència Ciutadana	Membre de la Comissió tercera del Senat, encarregada dels temes econòmics. PRES. CSJ.	Va ser un dels expulsats del 'Partido de la U'. Figura com un dels polítics que es va beneficiar de les AUC als comicis de 2002.
DIEB MALOOF	Senador de l'Atlántico, del partit Colòmbia Viva	Va arribar al Congrés com a suplent d'Édgar Perea. Davant l'expulsió de l'uribisme a les eleccions de 2006, va fer reviure la personalitat de Colòmbia Viva i va aconseguir mantenir-se al Senat. PRES. CSJ.	L'ordinador de 'Jorge 40' l'assenyala com a un dels polítics més propers a les AUC.
JORGE CABALLERO	Representant del Magdalena, d'Apertura Liberal	El seu origen en política és liberal i el seu padri va ser el qüestionat Salomón Saade, d'origen liberal.	Va ser un dels purgats de Cambio Radical.
ALFONSO CAMPO ESCOBAR	Representant conservador del Magdalena	VINCULAT CSJ (No se sap on para). Estaria fora del país. Alemanya o Espanya. Pertany al Partit Conservador, en nom del qual és representant des de 1998, i al 2006 es va mantenir a l'escó en obtenir la votació més alta del seu partit a la Cambra (més de 33.000 vots). PRIVAT DE LLIBERTAT PER LA CSJ.	
HERNANDO MOLINA ARAÚJO	Actual governador del Cesar	Molina Araújo pertany a una de les famílies més acabalades de Valledupar. Nascut al 1961, és fill de l'empresari, ramader i advocat Hernando Molina Céspedes i de Consuelo Araújo Noguera, 'La Cacica', exministra de Cultura, assassinada per les FARC després de ser segrestada. També és fillastre del procurador Edgardo Maya Villazón.	

JOSE MARÍA LÓPEZ	Governador de Córdoba	Va firmar un text d'acord polític amb els paramilitars: Santander Lozada (Salvatore Mancuso); Diego Fernando Murillo (Don Berna); Edward Cobo Tellez (Diego Vecino); Rodrigo Tovar Pupo (Jorge 40). Ralito, 2001. Partit Liberal. És oncle de Juan Manuel López Cabrales i va ser governador de Córdoba entre 2001 i 2004.	
SALVADOR ARANA	Governador de Sucre	Va firmar un text d'acord polític amb els paramilitars: Santander Lozada (Salvatore Mancuso); Diego Fernando Murillo (Don Berna); Edward Cobo Tellez (Diego Vecino); Rodrigo Tovar Pupo (Jorge 40). Ralito, 2001.	Davant la seva negativa a entregar-se a la justícia, el seu nom va ser inclòs al llistat de fugitius buscats per la Interpol.
REGINALDO ENRIQUE MONTES AVARES	Actual Senador de Cambio Radical	Va firmar un text d'acord polític amb els paramilitars: Santander Lozada (Salvatore Mancuso); Diego Fernando Murillo (Don Berna); Edward Cobo Tellez (Diego Vecino); Rodrigo Tovar Pupo (Jorge 40). Ralito, 2001. En aquell moment exercia com a representant a la Cambra de Mipol per Córdoba (1998-2002).	Va retre versió lliure davant la Cort Suprema de Justícia el 19 de febrer de 2007.
LUIS ÁLVAREZ	Suplent de la Cambra de Representants per Córdoba de Reginaldo Montes	Va firmar un text d'acord polític amb els paramilitars: Santander Lozada (Salvatore Mancuso); Diego Fernando Murillo (Don Berna); Edward Cobo Tellez (Diego Vecino); Rodrigo Tovar Pupo (Jorge 40). Ralito, 2001. Exalcalde de Chinú (Córdoba) i dirigent liberal d'aquella regió. En aquella època era el segon del congressista Reginaldo Montes.	
JAIME GARCÍA	Director de la Corporació Autònoma de Valles del Sinú y San Jorge	Va firmar un text d'acord polític amb els paramilitars: Santander Lozada (Salvatore Mancuso); Diego Fernando Murillo (Don Berna); Edward Cobo Tellez (Diego Vecino); Rodrigo Tovar Pupo (Jorge 40). Ralito, 2001. Fins el 2006 va ser director de la Corporació Autònoma de Valles del Sinú y San Jorge, que va dirigir durant 2 períodes.	
ÁLVARO CABRALES	Exdiputat conservador de Córdoba	Va firmar un text d'acord polític amb els paramilitars: Santander Lozada (Salvatore Mancuso); Diego Fernando Murillo (Don Berna); Edward Cobo Tellez (Diego Vecino); Rodrigo Tovar Pupo (Jorge 40). Ralito, 2001.	
SIGIFREDO SENIOR	Alcalde de Tierralta, Córdoba	Va firmar un text d'acord polític amb els paramilitars: Santander Lozada (Salvatore Mancuso); Diego Fernando Murillo (Don Berna); Edward Cobo Tellez (Diego Vecino); Rodrigo Tovar Pupo (Jorge 40). Ralito, 2001.	
JOSE MARÍA IMBETH	Representant a la Cambra pel Partit Conservador	Va firmar un text d'acord polític amb els paramilitars: Santander Lozada (Salvatore Mancuso); Diego Fernando Murillo (Don Berna);	

		Edward Cobo Tellez (Diego Vecino); Rodrigo Tovar Pupo (Jorge 40). Ralito, 2001. Va ser representant a la Cambra pel Partit Conservador fins al 2006.	
WILLIAM ALFONO MONTES MEDINA	Actual Senador per Bolívar, del Partit Conservador	Va firmar un text d'acord polític amb els paramilitars: Santander Lozada (Salvatore Mancuso); Diego Fernando Murillo (Don Berna); Edward Cobo Tellez (Diego Vecino); Rodrigo Tovar Pupo (Jorge 40). Ralito, 2001.	
RODRIGO BURGOS DE LA ESPRIELLA	Senador Conservador de Córdoba	Va firmar un text d'acord polític amb els paramilitars: Santander Lozada (Salvatore Mancuso); Diego Fernando Murillo (Don Berna); Edward Cobo Tellez (Diego Vecino); Rodrigo Tovar Pupo (Jorge 40). Ralito, 2001. Va ser suplent de Julio Manzur, actual Senador de la República i cap del Partit Conservador.	
JOSE "PEPE" GNECCO	Senador per Bolívar	Va firmar un text d'acord polític amb els paramilitars: Santander Lozada (Salvatore Mancuso); Diego Fernando Murillo (Don Berna); Edward Cobo Tellez (Diego Vecino); Rodrigo Tovar Pupo (Jorge 40). Ralito, 2001.	
LUIS CARLOS ORDOSGOITA	Representant a la Cambra per Córdoba	Va firmar un text d'acord polític amb els paramilitars: Santander Lozada (Salvatore Mancuso); Diego Fernando Murillo (Don Berna); Edward Cobo Tellez (Diego Vecino); Rodrigo Tovar Pupo (Jorge 40). Ralito, 2001.	
FREDY SÁNCHEZ	Representant a la Cambra per Córdoba	Va firmar un text d'acord polític amb els paramilitars: Santander Lozada (Salvatore Mancuso); Diego Fernando Murillo (Don Berna); Edward Cobo Tellez (Diego Vecino); Rodrigo Tovar Pupo (Jorge 40). Ralito, 2001. Del Partit Liberal.	
MIGUEL DE LA ESPRIELLA	Representant a la Cambra per Córdoba pel partit Colòmbia Democràtica	Va ser el primer polític en reconèixer de manera pública i reiterada que va assistir a una reunió a Santa Fe de Ralito al 2001, convocada per Salvatore Mancuso, Carlos Castaño i altres líders importants paramilitars, quan encara no hi havia diàlegs oficials de pau entre les AUC i el Govern.	Va retre una versió lliure davant la Cort Suprema de Justícia el 19 de febrer de 2007.
ELEONORA MARÍA PINEDA	Regidora de Tierralta i Representant a la Cambra per Córdoba, de Convergència Ciutadana	Va firmar un text d'acord polític amb els paramilitars: Santander Lozada (Salvatore Mancuso); Diego Fernando Murillo (Don Berna); Edward Cobo Tellez (Diego Vecino); Rodrigo Tovar Pupo (Jorge 40). Ralito, 2001. Va dir que va participar a la reunió com a regidora de Tierralta. Va ser representant a la Cambra per Córdoba.	

MARCIANO ARGEL	Secretari de Planeación de Córdoba	Va firmar un text d'acord polític amb els paramilitars: Santander Lozada (Salvatore Mancuso); Diego Fernando Murillo (Don Berna); Edward Cobo Tellez (Diego Vecino); Rodrigo Tovar Pupo (Jorge 40). Ralito, 2001.	
WILMER PÉREZ	Alcalde de San Antero	Va firmar un text d'acord polític amb els paramilitars: Santander Lozada (Salvatore Mancuso); Diego Fernando Murillo (Don Berna); Edward Cobo Tellez (Diego Vecino); Rodrigo Tovar Pupo (Jorge 40). Ralito, 2001. Exalcalde de San Antero (Córdoba). Va dir que sí va estar a la reunió.	
JOSE DE LOS SANTOS NEGRET	Actual Representant a la Cambra	Va firmar un text d'acord polític amb els paramilitars: Santander Lozada (Salvatore Mancuso); Diego Fernando Murillo (Don Berna); Edward Cobo Tellez (Diego Vecino); Rodrigo Tovar Pupo (Jorge 40). Ralito, 2001. En aquella època era gerent del Directori Conservador a Córdoba. Avui és representant.	Va retre versió lliure davant la Cort Suprema de Justícia el 19 de febrer de 2007.
GERMÁN ORTIZ	Assessor Alcaldia de San Antero	Va firmar un text d'acord polític amb els paramilitars: Santander Lozada (Salvatore Mancuso); Diego Fernando Murillo (Don Berna); Edward Cobo Tellez (Diego Vecino); Rodrigo Tovar Pupo (Jorge 40). Ralito, 2001.	
REMBERTO MONTES	Representant a la Cambra per Córdoba pel partit uribista Cambio Radical	Va firmar un text d'acord polític amb els paramilitars: Santander Lozada (Salvatore Mancuso); Diego Fernando Murillo (Don Berna); Edward Cobo Tellez (Diego Vecino); Rodrigo Tovar Pupo (Jorge 40). Ralito, 2001. Senador uribista de Cambio Radical. A l'època de la reunió tenia el seu propi partit, anomenat Mipol.	
JUAN MANUEL LÓPEZ	Senador pel Partit Liberal	Va firmar un text d'acord polític amb els paramilitars: Santander Lozada (Salvatore Mancuso); Diego Fernando Murillo (Don Berna); Edward Cobo Tellez (Diego Vecino); Rodrigo Tovar Pupo (Jorge 40). Ralito, 2001. Es el major baró electoral de Córdoba i el liberal que més vots va aconseguir en les passades eleccions (130.000).	
ANTONIO SÁNCHEZ	Periodista	Va firmar un text d'acord polític amb els paramilitars: Santander Lozada (Salvatore Mancuso); Diego Fernando Murillo (Don Berna); Edward Cobo Tellez (Diego Vecino); Rodrigo Tovar Pupo (Jorge 40). Ralito, 2001. Exerceix el periodisme i va ser cap de premsa de l'Alcaldia de Montería entre 2004 i 2005.	

RODOLFO VARGAS	Funcionari de l'Alcaldia de Sincelejo	Va firmar un text d'acord polític amb els paramilitars: Santander Lozada (Salvatore Mancuso); Diego Fernando Murillo (Don Berna); Edward Cobo Tellez (Diego Vecino); Rodrigo Tovar Pupo (Jorge 40). Ralito, 2001.	
JOSE LUÍS FERIS	Ramader	Va firmar un text d'acord polític amb els paramilitars: Santander Lozada (Salvatore Mancuso); Diego Fernando Murillo (Don Berna); Edward Cobo Tellez (Diego Vecino); Rodrigo Tovar Pupo (Jorge 40). Ralito, 2001.	
VÍCTOR GUERRA	Ramader	Va firmar un text d'acord polític amb els paramilitars: Santander Lozada (Salvatore Mancuso); Diego Fernando Murillo (Don Berna); Edward Cobo Tellez (Diego Vecino); Rodrigo Tovar Pupo (Jorge 40). Ralito, 2001.	
LUÍS SALEMAN	Exalcalde de San Onofre Sucre	Va firmar un text d'acord polític amb els paramilitars: Santander Lozada (Salvatore Mancuso); Diego Fernando Murillo (Don Berna); Edward Cobo Tellez (Diego Vecino); Rodrigo Tovar Pupo (Jorge 40). Ralito, 2001.	
SABAS BALSERIO	Alcalde de San Onofre (2003)	Va firmar un text d'acord polític amb els paramilitars: Santander Lozada (Salvatore Mancuso); Diego Fernando Murillo (Don Berna); Edward Cobo Tellez (Diego Vecino); Rodrigo Tovar Pupo (Jorge 40). Ralito, 2001.	
EDWIN MUSSI	Alcalde d'Ovejas Sucre (2002)	Va firmar un text d'acord polític amb els paramilitars: Santander Lozada (Salvatore Mancuso); Diego Fernando Murillo (Don Berna); Edward Cobo Tellez (Diego Vecino); Rodrigo Tovar Pupo (Jorge 40). Ralito, 2001. Segons la Presidència de la República, el 10 de setembre de 2002 Uribe Vélez es va reunir amb aquest alcalde i el de Neira (Caldas).	
FELIPE QUEDAGA	Exfuncionario de l'Alcaldia d'Ovejas Sucre (2002)	Va firmar un text d'acord polític amb els paramilitars: Santander Lozada (Salvatore Mancuso); Diego Fernando Murillo (Don Berna); Edward Cobo Tellez (Diego Vecino); Rodrigo Tovar Pupo (Jorge 40). Ralito, 2001.	
JORGE CASTRO PACHECO	Partit polític Colòmbia Viva	Els assenyalaments contra aquest exsenador es deuen al fet que el seu germà 'Tuto' Castro és considerat un dels homes de confiança de Rodrigo Tovar Pupo, alias 'Jorge 40', i enllaç dels paramilitars amb els dirigents locals i nacionals d'aquesta regió.	La Cort Suprema tot just li acaba de compulsar còpies a la Fiscalia per a què avalui si ha de ser investigat pels seus presumptes nexes amb el paramilitarisme.
LUCAS GNECCO	Exgovernador del Cesar	Un testimoni de la Cort Suprema va acusar l'exgovernador del Cesar, Lucas Gnecco, de fer negocis amb un narcotraficant que treballava amb 'Jorge 40'. Dos germans seus van ser esquitxats fa poc per Mancuso.	

JOSÉ GAMARRA	Al 2002 fou escollit representant uribista per Magdalena	Al febrer de 2006, Rafael García, excap d'informàtica del DAS, va fer les revelacions que van desencadenar l'escàndol polític per la infiltració paramilitar en la política, que li van costar el càrrec a l'exdirector del DAS Jorge Noguera -oriünd de Magdalena- i que coincideixen amb les troballes de la investigadora López sobre les eleccions en aquest departament.	
SENADOR SALOMÓN SAADE	Excongressista liberal de Magdalena	Va ser alcalde del poble i diputat de Magdalena fins arribar a la Cambra de Representants, al 1990.	Rafael García, ara excap d'informàtica del DAS, l'assenyala juntament amb uns altres nou legisladors, d'haver estat afavorit per un complot per al frau electoral al 2002.
ÁLVARO GARCÍA ROMERO	Dirigent polític de Sucre. Senador de la República del Moviment Nova Força Liberal. Privat de llibertat.	La Cort Suprema de Justícia investiga els seus vincles amb el paramilitarisme, per la qual cosa es va convertir en pròfug des del 9 de novembre. La Cort l'acusa de promoure, armar i finançar grups d'autodefensa des de 1997 en companyia d'Edward Cobo, àlies 'Diego Vecino', i Rodrigo Mercado, àlies 'Rodrigo Cadena', excomandants del bloc Héroes de los Montes de María.	
MIGUEL NULE AMIIN	Exgovernador de Sucre i exregidor de Barranquilla	Nule és germà de l'exministre Guido Nule i pare de Manuel i Miguel Nule, joves empresaris que han guanyat algunes de les licitacions més importants del país.	Va oferir la finca Las Canarias per a la reunió en la qual es va planejar la creació d'un grup d'autodefensa dirigit per polítics a la regió de Montes de María.
ÁNGEL DANIEL VILLAREAL BARRAGÁN		És un dels bastions polítics del Senador Álvaro García a Sucre. Està pres des del 25 de setembre de 2006.	És investigat per concert per delinquir.
ERIX JULIO MORRIS		Exalcalde i exgovernador de Sucre, és un dels tres congressistes vinculats per la Cort Suprema de Justícia en la investigació i també va fugir durant diversos dies tot i que finalment es va entregar davant la Fiscalia.	
JAIRO MERLANO		Fa dos períodes que és al Congrés i va ser pròfug de la justícia durant dues setmanes des que el 25 de setembre de 2006 va ser vinculat per la Cort Suprema de Justícia al procés per la infiltració paramilitar en la política del seu departament.	
MURIEL BENITO REBOLLO	Excongressista	Rebollo va ser acusada davant la Cambra de Representants de tenir vincles amb 'Diego Vecino' i 'Cadena', dos reconeguts paramilitars de Sucre.	Aquesta dona va ser capturada el passat 15 de novembre al nord de Bogotà.

LUIS ALBERTO GIL CASTRO	Senador per Convergència Ciutadana	Va treure en les eleccions passades 82 mil vots i el seu grup va ser un dels grans 'palos'. El president mateix, Uribe, va demanar d'indagar d'on treia els recursos. El Senador Hugo Serrano diu que Gil, oriünd de Santander, ha d'explicar nexes amb el Bloc Central Bolívar.	
JUAN CARLOS MARTÍNEZ S.	Convergència Ciutadana	Va treure gairebé 60 mil vots en les últimes eleccions i va aconseguir repetir escó al Senat. El seu nom ha estat esmentat com a proper a grups de narcotraficants i de paramilitars, especialment a Buenaventura, el seu gran fortí electoral.	
CIRO RAMÍREZ PINZÓN	Conservador de Boyacá	Va obtenir 62.394 vots. La Fiscalia demanà a la Cort Suprema que indagui els seus nexes amb el narcotraficant assenyalat Gilberto Saavedra i amb Jesús López; ambdós subjectes, prófugs, perteneixen a l'estructura de 'Don Berna' i dels germans Mejía Múnera. Ramírez refusa assenyalaments.	
ÓSCAR SUÁREZ MIRA	Óscar Suárez Mira Alas-E.Colombia	Va ser xofer a Bello i després el seu alcalde. En els últims comicis, quan va arribar al Senat, es va convertir en el major elector a Antioquia amb 67.047 vots. <i>El Tiempo</i> va denunciar que 'paras' van pressionar per tal que es votés per ell. Suárez ho nega. La seva germana és l'Alcaldessa de Bello.	
MAURICIO PARODI DÍAZ	Partit Liberal, Representant a la Cambra	Va arribar a la Cambra amb 22.263 vots. Se'l relaciona amb Óscar Suárez i amb la pressió que uns 'paras' van exercir a Antioquia sobre els electors de Bello, Medellín, Copacabana, Vigía del Fuerte i Itagüí, zones sota la influència de 'Don Berna'. Parodi nega les acusacions.	
HABIB MERHEG MARÚN	Colòmbia Viva	Va ser acusat per la Senadora Piedad Córdoba de tenir vincles amb l'exparamilitar 'Macaco'. Segons ella, aquest li va ordenar a Merheg declinar la seva aspiració a ser alcalde de Pereira perquè els 'paras' tenien un altre aspirant. El Senador nega les acusacions i per això va denunciar a Córdoba.	50.901 vots
MARIO URIBE ESCOBAR	Colòmbia Democràtica	Els seus socis polítics Álvaro García i Eric Morris ja són presos. Un altre, Miguel de La Espriella, va signar el Pacte de Ralito. Jairo Castillo, testimoni de la Cort, l'acusa de vincles amb les AUC. És cosí del President Álvaro Uribe V.	66.407 vots
MANUEL GUILLERMO MORA	Partido de la U, exalcalde de Cúcuta	Va arribar al Senat amb 52.486 sufragis. Diversos testimonis diuen que gent molt propera al Senador tenia nexes amb 'paras' de Santander. A més, s'indaga si terres arrabassades a camperols han anat a parar a les seves mans.	
ALFONSO RIAÑO CASTILLO	Convergència Ciutadana	Va treure 56 mil vots. Va ser regidor de Cimitarra i des del 2001 fins al 2005 va estar a l'Assemblea de Santander. Va participar a la polèmica marxa del dissabte a Barranca. Atribueix als enemics polítics les versions sobre nexes amb el 'Central Bolívar'.	

CARLOS EMIRO BARRIGA	Convergència Ciutadana	A la campanya de 2006, diversos candidats de Norte de Santander i el propi Govern van cridar l'atenció sobre els abundants recursos que estava gastant. Un dels seus germans ha estat esmentat com a cap paramilitar.	44.178 vots
RUBÉN DARÍO QUINTERO	Cambio Radical	La Senadora Piedad Córdoba va denunciar que els paramilitars només permetien a Quintero i un pocs més fer campanya a Urabá i al Bajo Cauca Antioqueño. Quintero va negar en aquell moment les acusacions que es feien en contra d'ell.	49.937 vots
HÉCTOR JULIO ALFONSO LÓPEZ	Apertura Liberal	En l'últim moment fou exclòs de les llistes del Partit Conservador per les acusacions en contra de la seva mare, l'empresària del <i>chance</i> Enilce López Romero, 'La Gata'. Ella ha estat esmentada com a propera a paramilitars de Sucre i Bolívar. Va ajudar a finançar la campanya del President.	100.969 vots per a la Cambra a Bolívar
GUILLERMO LEÓN GAVIRIA ZAPATA	Partit Liberal	Del grup del polèmic diputat paísà César Pérez G., qui fou investigat i absolt com a presumpte coautor de la massacre de 43 camperols a mans de ' <i>paras</i> ' al novembre de 1988 a Segovia (Antioquia), d'on són ambdós. No tenen investigació.	72.487 vots
LUÍS CARLOS TORRES	Cambio Radical	El seu nom ha estat esmentat a la investigació per l'assassinat de l'ex candidat a la Governació del Meta, Eúser Rondón, un crim que fou ordenat pel també assassinat cap del ' <i>Bloque Centauros</i> ' de les AUC, Miguel Arroyave.	66.441 vots
CARLOS ARTURO CLAVIJO VARGAS	moviment Convergència Popular Cívica	Fòrmula de Rocío Arias. Encapçalà el ' <i>No al Despeje para el ELN</i> '. Va obtenir 57.474 vots a zones d'influència ' <i>para</i> ', com Puerto Boyacá. Ha estat acusat de tenir nexes amb ' <i>paras</i> ', els quals protegien les seves finques.	
FABIOLA OLAYA RIVERA	Convergència Ciutadana	Vídua d'Euser Rondón, ex candidat a la Governació del Meta, assassinat per Miguel Arroyave enmig d'una guerra ' <i>para</i> '. Olaya, que va arribar a la Cambra amb 18.315 vots, hauria reconegut el suport de l'empresari de maragdes Yesid Nieto, llur germana era de Convergència.	
JOSÉ IGNACIO MESA BETANCURT	Fundador del Directori Liberal d'Envigado	Fou alcalde d'Envigado, zona d'influència de 'Don Berna'. Va ser segrestat per les AUC juntament a Zulema Jattin, Juan Manuel López i Miguel de la Espriella, d'entre altres. Mai ha estat indagat.	51.440 vots

ÓSCAR LEONIDAS WILCHES CARREÑO	Cambio Radical	Va treure 24.723 vots al 2006. De ser inspector va esdevenir secretari del Govern, Alcalde de Yopal i Governador. La Fiscalia demanà a la Cort que l'investigui per presumptes nexes amb 'paras' de 'Martín Llanos'. Digué que es reuní un cop amb 'paras' de 'Llanos' perquè el volien extorsionar.	
ALEYDER CASTAÑEDA ÁVILA	Alcalde de Monterrey	Signa el document del Casanare. Pacte format pel grup paramilitar 'Martín Llanos', que és fora del procés de pau. A diferència del Ralito, al document es fixen amb exactitud les aportacions dels eraris públics al moviment paramilitar.	
JORGE ELIÉCER LÓPEZ BARRETO	Alcalde de Tauramena	Subscriu l'acord del Casanare quan era candidat a l'alcaldia.	Tauramena va rebre 30.436 milions de pesos per regalies (el 90% del seu pressupost)
RAÚL CABRERA BARRETO	Alcalde de Villanueva	Subscriu l'acord del Casanare quan era candidat a l'alcaldia.	
HENRY MONTES MONTES	Alcalde de Maní	Subscriu l'acord del Casanare quan era candidat a l'alcaldia.	El municipi de Maní rep per concepte de regalies del petroli la suma de 15.250 milions.
MAURICIO ESTEBAN CHAPARRO	Alcalde de Sabanalarga	Subscriu l'acord del Casanare quan era candidat a l'alcaldia.	
LEONEL ROBERTO TORRES ARIAS	Alcalde de Aguazul	D'acord amb la Fiscalia, l'únic alcalde que no va signar el document va ser Torres, perquè sembla que "és membre actiu de l'organització" i, per tant, no era necessari que ho fes.	Aquest municipi va rebre 43.159 milions de pesos entre novembre de 2005 i desembre de 2006 (el 80% del seu pressupost).
HERNÁN MEJÍA GUTIÉRREZ	Coronel. Comandant del batalló 'La Popa' fins el 26 de gener de 2007. Valledupar	Diverses denúncies el vinculen amb l'excap paramilitar 'Jorge 40' i amb la comissió de tortures a detinguts, fusilaments de suposats guerrillers i altres greus delictes. El 26 de gener de 2007, per decisió del ministeri de Defensa fou retirat del seu càrrec com a comandant del batalló. Actualment, el coronel treballa al ministeri de Defensa, on fou recol·locat a un càrrec que no implica el comandament de tropa, mentre segueix la investigació.	
JOSÉ PASTOR MAHECHA	Major de l'Exèrcit. Valledupar	Un sergent retirat de l'Exèrcit que va declarar contra el coronel Hernán Mejía, excomandant del batalló 'La Popa' (Valledupar), va donar a la Fiscalia més noms de militars presumptament involucrats.	
ALIX DAZA	Membre de la Fiscalia General de la Nació Seccional, fins 2004	El batalló 'La Popa' ha afrontat investigacions per l'homicidi de civils, entre ells indígenes kanquamos, que van ser presentats com a guerrillers morts en combat.	

JORGE NOGUERA

Exdirector del DAS

Noguera, excònsol a Milà, té diverses investigacions en contra seva a la Fiscalia: és acusat de col·laborar amb els 'paras' donant-los-hi informació per a l'assassinat sistemàtic de sindicalistes a la costa; d'irregularitats en el trasllat a una presó d'un acusat per l'atemptat al club El Nogal i de frau electoral. També està denunciat d'arribar a acords per delinquir i d'homicidi agreujat. Va ser detingut el matí del 22 de febrer després de ser interrogat a la Fiscalia i roman reclus als calabossos del búnquer de l'entitat.

1. INCONSISTÈNCIA DE LES XIFRES DE DESMOBILITZATS I EL NOMBRE D'HOMES PERTANYENTS ALS GRUPS PARAMILITARS

Segons xifres del Govern colombià, des de l'any 2002 fins l'agost de l'any 2006 es van desmobilitzar 31.671 persones en 38 actes de desmobilització col·lectiva i 12.110 en desmobilitzacions individuals, dels quals 3.567 són dels paramilitars, per a un total de 35.238.

Com a postulats per ser beneficiaris de la Llei 975/05 de Justícia i Pau, per haver comès crims de lesa humanitat s'hi troben 2.777; d'aquests, només han capturat 59.

Els presos paramilitars que han sol·licitat beneficis són 3.542, quan la xifra inicial era de 1.620.

Han estat recapturats per haver tornat a delinquir 1.134 i han mort en diferents fets 591. (Font: policia nacional i oficina de l'Alt Comissionat, 4 d'abril de 2007).

Per la seva banda, el ministeri de Defensa Nacional²² assenyala que l'any 2002, els grups paramilitars comptaven amb 12.175 homes i que entre l'agost de 2001 i desembre de 2006, les forces militars van capturar 12.842 paramilitars, així mateix, durant aquest mateix període, van ser abatuts 1.513 paramilitars. Com s'explica que en un lapse d'un any els grups paramilitars hagin passat de 12.000 a més de 30.000 integrants aproximadament?

2. NO ES COMPLEIX L'ANOMENADA 'CESSAMENT D'HOSTILITATS'. LES VÍCTIMES AUGMENTEN

Des de l'inici del procés (2002), el Govern va imposar com a condició la cessació d'hostilitats i atacs contra la població civil.

Entre l'1 de desembre de 2002 i el 31 de juliol de 2006, els grups paramilitars van cometre 3.007

homicidis i desaparicions forçades. La característica d'aquests crims és que si bé es va registrar una disminució en la perpetració de massacres, van continuar cometent una quantitat significativa d'execucions selectives i desaparicions forçades.

3. MALGRAT LA DESMOBILITZACIÓ, LES XIFRES DE VIOLACIONS ALS DRETS HUMANS I AL DRET INTERNACIONAL HUMANITARI (DIH) NO HAN DISMINUÏT

Entre el període comprès entre juliol de 2002 a juny de 2006, més d'11.292²³ persones van ser assassinades o desaparegudes fora de combat a Colòmbia, és a dir, de mitjana, més de 7,7 persones van ser assassinades o desaparegudes al dia per raons de violència sociopolítica.²⁴

A la xifra s'hi sumen les morts de 8.791 persones enmig dels combats. Això ens indica que gairebé 20.000 persones van perdre la vida per violència sociopolítica a Colòmbia.

Quant a l'autoria, trobem que el 74,5% de les morts fora de combat s'atribueixen a l'Estat: per perpetració d'agents estatals en el 12,1% dels casos i en el 62,4%, per tolerància o suport a les violacions comeses per grups paramilitars. A les guerrilles se'ls hi va atribuir l'autoria en el 25,5% dels casos.

Marc legal. El primer marc legal està compost per: La Llei 418/1997, Llei 782/2002; el Decret 128 i 3369 de 2003, i el Decret 2767/2004.

El Decret 128 del 22 de gener/2003, va disposar les modalitats i etapes de la desmobilització de membres de grups al marge de la llei, i va conformar el Comitè d'Abandó de les Armes -en espanyol: *Comité de Dejación de las Armas* (CODA)-, facultat per atorgar beneficis jurídics als desmobilitzats que no estiguessin essent proces-

Com s'explica que en un lapse d'un any els grups paramilitars hagin passat de 12.000 a més de 30.000 integrants aproximadament?

sats per la justícia en el moment de la seva reincorporació a la vida civil.

El Decret 2767 de 2004, que va establir beneficis econòmics per als desmobilitzats que col·laboressin amb les forces militars en qualitat de coooperants.

Aquest marc normatiu s'ha constituït com a l'instrument per garantir la impunitat dels Crims de Lesa Humanitat (CLH) comesos a Colòmbia, per a què més de 28 mil desmobilitzats -col·lectius i individuals- rebessin beneficis jurídics, pel sol fet de no tenir oberts processos judicials en contra seu, tals com indults o amnisties... i sense que es realitzés una investigació efectiva per part de les autoritats judicials que permetés establir si estaven vinculats a la comissió de violacions greus dels Drets Humans o del Dret Internacional Humanitari.

4. LES ESTRUCTURES PARAMILITARS NO S'HAN DESMUNTAT: CONTINUÏTAT, REARMAMENT O CREACIÓ DE NOVES ESTRUCTURES PARAMILITARS

Diversos informes i fonts registren que actualment a Colòmbia operen 65 grups paramilitars a 26 departaments del país, incloent-hi Bogotà, amb més de tres mil persones.

Degut a la poca transparència de les dades disponibles sobre la desmobilització, és difícil determinar amb exactitud si aquests grups són readaptacions de les estructures que suposadament s'han desactivat o noves expressions del paramilitarisme. Porten els noms *Águilas Negras*, *Autodefensas Campesinas de Nueva Generación*, *Autodefensas Campesinas Unidas del Norte del Valle*, *Coordinadora Colombiana de Autodefensas del Guainía*...

En els seus dos últims informes, la Missió de l'OEA per al Procés de Pau a Colòmbia ha verificat l'existència de grups que han continuat actuant, o apareixent després de la desmobilització.

En el seu sisè informe, la Missió defineix tres fenòmens problemàtics en relació a la desmobilització de les AUC:

1) El reagrupament de desmobilitzats en

bandes delinqüencials que exerceixen control sobre comunitats específiques i economies il·lícites.

2) Reductes que no s'han desmobilitzats.

3) L'aparició de nous actors armats o l'enfortiment d'alguns ja existents en zones abandonades per grups desmobilitzats.

Al vuitè informe de la Missió de l'OEA per al Procés de Pau, s'assenyala que mitjançant la verificació s'ha aconseguit "establir presumpció greu sobre la intencionalitat de perpetuar mecanismes armats vinculats a l'extorsió, les amenaces i el control social en alguns territoris que haurien d'haver estat desembarassats de la influència de blocs de les AUC".

5. EXPANSIÓ DEL PODER POLÍTIC I ECONÒMIC PARAMILITAR EN LA SOCIETAT

El domini paramilitar persisteix o s'amplia en vastes regions del país en les quals es denuncia el control de l'administració pública i dels seus recursos, la intervenció coactiva en processos de decisió popular, el cobrament d'extorsions a totes les transaccions i propietats, el maneig en clau de monopoli de l'economia informal, les modalitats de "neteja social", la creació d'associacions i cooperatives com a façana per a la captació de recursos, la coadministració d'entitats de l'Estat...

Algunes detallades investigacions de premsa han mostrat la magnitud que, des dels inicis de 2000 i durant el procés de diàlegs entre el Govern i les AUC, han adquirit els processos de domini territorial. Aquestes i d'altres fonts trasllueixen que els blocs paramilitars exerceixen formes d'influència a 382 municipis de 26 departaments del país.

6. CONSOLIDACIÓ DEL PODER ECONÒMIC IL·LEGAL

Durant l'últim lustre s'ha efectuat un procés de legalització de béns i capitals pertanyents als grups paramilitars. A les xarxes tradicionals d'economia il·lícita i narcotràfic s'ha superposat ara la inversió en negocis i empreses de l'economia legal.

Quant a l'economia il·legal, les xarxes de control territorial dels paramilitars reben els recursos provinents de diverses activitats il·lícites i de la delinqüència comuna. Tals activitats inclouen els immensos recursos provinents del narcotràfic, la pirateria terrestre, el robatori de gasolina...

A tot això s'hi suma el domini exercit sobre sectors de l'anomenada economia informal en algunes de les ciutats principals del país. Entre els nous ingressos dels paramilitars s'hi compta el paga-

ment de franquícies pels seus blocs. Per aquest mitjà diversos narcotraficants es fan passar per paramilitars per rebre els beneficis de la legislació que se'ls hi aplicarà.

7. INSUFICIÈNCIES DEL MARC JURÍDIC VIGENT PER SATISFER LES GARANTIES DE NO REPETICIÓ I ELS DRETS DE LES VÍCTIMES: LA LLEI 975 I ELS DECRETS QUE LA REGLAMENTEN, EL TANCAMENT DEL CICLE D'IMPUNITAT

- 1) És de caràcter residual.
- 2) Només serà aplicable als paramilitars que no van poder acollir-se al primer marc legal, perquè es troben processats per Crims de Lesa Humanitat o tràfic de drogues.
- 3) Es calcula que només el 7% dels paramilitars serà sotmès a aquest procediment.

Davant del clam per a què s'apliqui la llei, el Govern ha postulat a 2.679 i els capitosts paramilitars han remès un llistat de 3.377 dels suposats paramilitars detinguts. Això malgrat que l'última desmobilització es va efectuar al mes d'agost de 2006. Els llistats remesos augmenten tots els dies.

I repetim que dels postulats pel Govern i dels demobilitzats col·lectivament, només 59 dels principals caps de les AUC es troben detinguts. En un principi van ser reclusos en un centre social on tenien totes les comoditats i només a principis de desembre de 2006, el Govern nacional va prendre la decisió de traslladar-los a la presó d'Itagüí, a Antioquia.

Davant l'aplicació de la Llei de Justícia trobem que no és un mecanisme per garantir la no repetició dels crims. Tot i les modificacions introduïdes per la Cort Constitucional hi persisteixen problemes de fons que concerneixen directament a la relació de proporcionalitat que es busca establir entre els drets de les víctimes i la societat a la veritat, la jus-

tícia i la reparació, i el triomf de la superació definitiva de la violència a Colòmbia.

Entre tals problemes, hi figuren:

- No es reconeix la responsabilitat estatal en la creació i desenvolupament dels grups paramilitars. No conté mecanismes específics per contrarestar la impunitat dels membres de les forces armades, de la policia o de la intel·ligència, així com de qual-sevol altre agent estatal, en casos de crims comesos per paramilitars, els qui han comptat amb complicitat, aquiescència o omisió dels servidors públics.

- Davant el lliurament de béns, es redueix als béns adquirits il·lícitament (molts d'ells es troben legalitzats mitjançant testaferrós) i per a aquest lliurament de béns s'han establert diversos moments:

- 1) Durant la desmobilització individual o col·lectiva. En aquesta fase només es van lliurar:

· immobles urbans	59
· automotors	149
· aeronaus	3
· predis	334 (25.601 hectàrees)

Aquests béns no seran mai suficients per reparar a les víctimes i les grans fortunes que han adquirit a sang i foc quedaran intactes. O, on són els més de cinc milions de hectàrees que han usurpat en els últims 8 anys amb els desplaçaments interns de més de 3.252.803 persones?

- 2) En el moment de retre versió lliure aquesta es reduirà als 59 capitosts que es troben detinguts perquè es desconeix on paren els 2.705 postulats pel Govern. Això, davant els més de 38 mil desmobilitzats -de forma individual o col·lectiva- és una xifra mínima i els pocs que han retut versió lliure no han lliurat els béns. Només després de l'assassinat de Yolanda Izquierdo la Fiscalia va decretar algunes mesures davant uns béns de Mancuso, però aquestes decisions s'han suspès, per donar-los-hi un temps "raonable" per a què els paramilitars els entreguin voluntàriament.

Davant d'aquesta situació considerem fonamental el suport als esforços que fan actualment les organitzacions socials, el Moviment de Víctimes de Crims d'Estat, les plataformes de drets humans i per la pau per a què el Drets a la Veritat, a la Justícia, a la Reparació Integral i a la Prevenció siguin una realitat. Dins d'aquest suport destaquem:

- 1. Promoure i participar en el procés d'organització i capacitació en el coneixement dels seus drets i en la seva defensa, per les víctimes, les

Considerem fonamental el suport dels esforços que fan avui les grans organitzacions socials, el moviment de Víctimes de Crims d'Estat, les plataformes de Drets Humans i per la pau; per a què els DRETS A LA VERITAT, A LA JUSTÍCIA, A LA REPARACIÓ INTEGRAL I A LA PREVENCIÓ siguin una realitat

seves famílies, les seves organitzacions i a la població en general, donant suport d'aquesta manera al procés que han iniciat ja les Víctimes de Crims d'Estat. Igualment s'ha de promoure que presentin les peticions davant la Fiscalia Unitat de Justícia i Pau, Procuradoria, Oficina ONU de DH a Colòmbia, Comissió Interamericana de DH de l'OEA, organitzacions internacionals de DH, davant la Cort Penal Internacional... Per a què hi hagi constància de les violacions als seus DH. I així aquests crims no quedin impunes, deixant ben en clar que els Crims de Lesa Humanitat no prescriuen.

2. La comunitat internacional ha d'exigir que el President de la República, l'Alt Comissionat de Pau, el Ministre d'Interior de Justícia i la Fiscalia responguin per la totalitat dels 2.695 paramilitars que van confessar Crims de Lesa Humanitat o que tenien ordres de captura vigents per part de la Fiscalia. D'aquests, el Govern només n'ha detingut o posat a ordres de Justícia i Pau a 59, dels quals la Fiscalia n'ha deixat en llibertat a 6 per no trobar-hi proves que els comprometessin en aquests delictes. Recordem que només els 24 membres de l'Estat Major Negociador tenien suspeses les ordres de captura, els demés no. Això, penalment, és una conducta constitutiva de prevaricació.

3. Sol·licitar l'acompanyament internacional al Moviment de Víctimes de Crims d'Estat, les organitzacions socials, les polítiques d'oposició i de drets humans per garantir la seva existència en aquest context d'aplicació de la Llei de Justícia i Pau. De la mateixa manera, s'han de realitzar visites periòdiques als Tribunals de Justícia i Pau a Barranquilla, Medellín i Bogotà i a la Cort Suprema de Justícia Sala Penal i al Fiscal General per garantir l'aplicació correcta de la Llei penal als polítics i funcionaris públics compromesos amb el paramilitarisme. Es recomana que les visites siguin coordinades internacionalment amb la ODHACO (Oficina Internacional de Drets Humans Acció Colòmbia) i a nivell nacional amb la Coordinació Colòmbia Europa Estats Units.

4. Si és el cas i es pot constatar que el que hi ha és un judici simulat i el que s'ha buscat per part de l'Estat és evitar que s'actui o que hi hagi un procés d'impunitat com a mecanisme d'esgotament dels recursos interns, s'han de presentar els casos a la Comissió Interamericana de Drets Humans de l'OEA o al Comitè del Pacte de Drets Civils i Polítics de l'ONU, a la jurisdicció Universal o a la Cort Penal Internacional, i sol·licitar davant d'aquestes instàncies que s'iniciïn els processos respectius. En aquest cas, fem una crida a la comunitat internacional per tal que desenvolupi els seus bons oficis davant la Fiscalia de la Cort Penal Internacional per a què iniciï els processos respectius i, si és el cas,

La Comunitat internacional ha d'exigir que responguin per la totalitat dels 2.695 paramilitars que van confessar crims de lesa humanitat o que tenien ordres de captura vigents per part de la Fiscalia

es coadjuvin les peticions formulades per nosaltres.

5. Promoure i donar suport a les iniciatives que estan portant a terme a nivell nacional i internacional pel Moviment de Víctimes de Crims d'Estat. Tals com el projecte de llei de prohibició del paramilitarisme, el cadastre alternatiu, la Comissió Ètica Internacional, les audiències públiques per la veritat, galeries de memòria...

6. Exigir a l'Estat colombià el compliment total de les recomanacions internacionals que li han formulat els grups temàtics, els relators especials i l'oficina de l'Alt Comissionat per als Drets Humans de l'ONU a Colòmbia. Exigir-li de la mateixa manera el compliment d'allò acordat per aprovar conjuntament amb les expressions de la societat civil el Pla Nacional de Drets Humans.

7. Exigir a l'Estat colombià el desmantellament real de l'estructura paramilitar en els aspectes polítics, socials, econòmics i militars com a garantia real per a què els crims no continuïn cometent-se. En aquest mateix sentit se li ha d'exigir a la Missió de l'OEA que compleixi amb el seu mandat de verificació de la desmobilització de la totalitat de l'estructura paramilitar.

8. Exigir a l'Estat colombià la solució política negociada al conflicte social, polític i armat que pateix el país des de fa més de 40 anys. Per a això ha de concretar en el mínim temps possible els acords amb l'ELN i les FARC-EP. En aquests processos s'ha d'exigir igualment que els drets de les víctimes de les violacions als drets humans i les infraccions al DIH, siguin respectats i tinguin dret a participar en aquests processos per garantir la veritat, la justícia i la reparació integral i sobretot garanties de no repetició. Aquests diàlegs han de ser públics i els acords han de donar-se a conèixer a nivell nacional i internacional i en aquests ha de prevaler la defensa dels Drets Humans, la democràcia i l'Estat de Dret.

Ha de quedar clar que aquest procés està concebut per legalitzar i legitimar el paramilitarisme i deixar en la impunitat la gran majoria dels delictes comesos, ja que almenys el 97% dels victimaris estan lliures i gaudint dels beneficis econòmics, polítics i socials anteriors. Això significa que la lluita

S'han de presentar casos a la Comissió Interamericana de l'OEA o al Comitè del Pacte de Drets Civils i Polítics de l'ONU, a la jurisdicció Universal o a la Cort Penal Internacional, sol·licitar davant d'aquestes instàncies que iniciïn els processos respectius

contra la impunitat segueix més vigent que mai.

Finalment és important destacar que en aquest moment es fa indispensable ajudar per a què totes les víctimes de les violacions als Drets Humans s'organitzin a nivell departamental i nacional en una sola organització per a què se'ls reconegui com a subjectes de drets i se'ls hi doni veu al tràmit d'aquests processos i per a què se'ls reconegui com a actors en els processos de lluita contra la impunitat, els seus drets a conèixer la veritat històrica, a què hi hagi aplicació de justícia, a la reparació integral per tots els mals causats i a les garanties de no repetició. Aquests drets són innegociables i nosaltres no podem acceptar que es negociïn per part d'altres. I molt menys per part dels mateixos victimaris. Nosaltres defensem i creiem en la democràcia real, directa, amb els nostres propis portaveus, i defensem el nostre dret a decidir sobre el futur dels nostres fills i del nostre poble.

Per acabar, considero que és important reflexionar sobre la seguretat dels nostres companys, per garantir la continuïtat de la feina i la difusió o transmissió de l'experiència als demés treballadors de drets humans en general. Creiem, en aquest sentit, que s'ha de valorar el procés d'agermanament internacional, amb els nostres parions o amb organitzacions de solidaritat com les Brigades Internacionals de Pau. Com podem confiar en el Departament Administratiu de Seguretat (DAS) o en la policia o en l'exèrcit, després de llegir o sentir les declaracions de Salvatore Mancuso quan va dir en la seva versió a Justícia i Pau: "Nosaltres pagàvem als militars mil milions de pesos mensuals per col·laboració, informació o per treballs conjunts"? O quan en el procés que es duu a terme contra el portaveu paramilitar Rodrigo Tovar Pupo (Jorge 40), es descobreix al seu ordinador que aquest criminal executava els dirigents sindicals o populars a la Costa per ordre del cap del DAS, doctor Noguera, entitat que realitzava l'estudi de la possible víctima i aquests paramilitars l'executaven?

Posteriorment vam llegir les declaracions del cap d'informàtica del DAS, senyor García, en una entrevista a la revista *Semana*:

-Semana: També hi havia infiltració i col·laboració amb narcotraficants?

-Rafael García: A Diego Montoya li passava informació reservada Giancarlo (Auque) i Jorge Noguera. La idea no era per a què es mogués, sinó per avisar-lo que hi havia un delator dins la seva organització que estava informant on estava ubicat (...).

Revista *Semana*, número 667, d'abril de 2006.

Com es pot confiar en l'autoritat? Però més greu encara: Com podem confiar-los la nostra seguretat?

S'haurà de pensar aleshores en els mecanismes d'autoprotecció i en l'acompanyament internacional.

També vam constatar després del debat públic realitzat pel Senador del Pol Democràtic Democràtic, Gustavo Petro, sobre el paramilitarisme a Antioquia, on va demostrar la vinculació dels polítics i militars amb les estructures paramilitars. Membres de la família del President i ell mateix estaven o estan compromesos amb les cooperatives de vigilància privada anomenades Convivir i que van passar a ser part de les estructures del paramilitarisme al Departament. Després d'aquest debat públic vam conèixer el rebuig de l'exvicepresident dels Estats Units, Al Gore, a compartir la tribuna per parlar sobre el tema ecològic amb el President Álvaro Uribe Vélez (dijous 19 d'abril de 2007). No coneixem les raons per les quals actua així però esperem que sigui en defensa de les víctimes i dels Drets Humans dels colombians.

NOTES I REFERÈNCIES

1. Cfr. Decret legislatiu 3.398 de 24 de desembre de 1965; i Llei 48 de 16 de desembre de 1968; sentència emesa pel Tribunal Superior Militar el 17 de març de 1998; i informe del Relator Especial de les Nacions Unides sobre execucions sumàries o arbitràries sobre la visita a Colòmbia realitzada de l'11 al 20 d'octubre de 1989, E/CN.4/1990/22/Add.1 de 24 de gener de 1990, i peritatge del senyor Federico Andreu exposat a la Cort Interamericana durant l'audiència pública celebrada el dia 7 de març de 2005.

2. Cfr. Sentència emesa pel Tribunal Nacional el 14 d'abril de 1998; sentència emesa pel Tribunal Superior Militar el 17 de març de 1998; sentència emesa pel Jutjat Regional de Cúcuta el 28 de maig de 1997; informe del Relator Especial de les Nacions Unides sobre execucions sumàries o arbitràries sobre la visita a Colòmbia realitzada de l'11 al 20 d'octubre de 1989, E/CN.4/1990/22/Add.1 de 24 de gener de 1990; i informe del Departament Administratiu de Seguretat (DAS) de 15 de març de 1989, i peritatge del senyor Federico Andreu exposat davant la Cort Interamericana durant

l'audiència pública celebrada el dia 7 de març de 2005.

3. Cfr. Decret 0180 del 27 de gener de 1988, pel qual "es complementen algunes normes del codi penal i es dicten altres disposicions que condueixen al restabliment de l'ordre públic"; Decret 0815 del 19 d'abril de 1989; Decret 1194 del 8 de juny de 1989, pel qual "s'establen noves modalitats delictives relacionades amb activitats de grups armats, denominats de manera comuna com a esquadrans de la mort, bandes de sicaris o de justícia privada", i sentència emesa pel Tribunal Superior Militar el 17 de març de 1998, i informe del Relator Especial de Nacions Unides sobre execucions sumàries o arbitràries sobre la visita a Colòmbia realitzada de l'11 al 20 d'octubre de 1989, E/CN.4/1990/22/Add.1 de 24 de gener de 1990.
4. Cfr. Decret 0180 del 27 de gener de 1988, pel qual "es complementen algunes normes del codi penal i es dicten altres disposicions que condueixen al restabliment de l'ordre públic", i Decret 2266 del 4 d'octubre de 1991.
5. Cfr. Decret 0815 del 19 d'abril de 1989; sentència emesa per la Cort Suprema de Justícia el 25 de maig de 1989, i peritatge del senyor Federico Andreu exposat davant la Cort Interamericana durant l'audiència pública celebrada el dia 7 de març de 2005.
6. Cfr. Decret 1194 del 8 de juny de 1989, pel qual "s'establen noves modalitats delictives relacionades amb activitats de grups armats, denominats de manera comuna com a esquadrans de la mort, bandes de sicaris o de justícia privada"; Decret 2266 del 4 d'octubre de 1991, "pel qual s'adopten com a legislació permeant unes disposicions expedides en exercici de les facultats de l'Estat de Setge", i peritatge del senyor Federico Andreu exposat davant la Cort Interamericana durant l'audiència pública celebrada el dia 7 de març de 2005.
7. Cfr. Decret 3030/90 de 14 de desembre de 1990, "per mitjà del qual s'estableixen els requisits per a la rebaixa de les penes per confessions de delictes comesos fins al 5 de setembre de 1990.
8. Cfr. Decret 2535 emès el 17 de desembre de 1993 "pel qual s'expedeixen normes sobre armes, municions i explosius".
9. Cfr. Decret 356/94 emès l'11 de febrer de 1994 "pel qual s'expedeix l'Estatut de Vigilància i Seguretat Privada".
10. Cfr. Llei 418 emesa el 26 de desembre de 1997 "pel qual es consagren uns instruments per cercar la convivència, l'eficàcia de la justícia i es dicten altres disposicions"; Llei 548 de 23 de desembre de 1999 "mitjançant la qual es prorroga la vigència de la Llei 418 de 26 de desembre de 1997 i es dicten altres disposicions", i Llei 782 de 23 de desembre de 2002 "mitjançant la qual es prorroga la vigència de la Llei 418 de 1997, prorrogada i modificada per la Llei 548 de 1999 i es modifiquen algunes de les seves disposicions".
11. Cfr. Decret 324 emès el 25 de febrer de 2000 "pel qual es crea el Centre de coordinació de la lluita contra els grups d'autodefenses il·legals i demés grups al marge de la llei."
12. Cfr. Informe de l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Drets Humans sobre la situació dels drets humans a Colòmbia de 17 de febrer de 2004, E/CN.4/2004/13, paràgraf 13; Alt Comissionat per a la Pau a Colòmbia, Diàlegs i Negociació, Grups d'Autodefensa, a http://www.altcomisionadoparalapaz.gov.co/g_autodefensa/dialogos.htm, i Informe de la Comissió Interamericana de Drets Humans sobre el Procés de Desmobilització a Colòmbia del 13 de desembre de 2004, OEA/Ser.L/V/II.120 Doc. 60, paràgraf 75.
13. Cfr. Decret 128 emès el 22 de gener de 2003, "pel qual es reglamenta la Llei 418 de 1997, prorrogada i modificada per la Llei 548 de 1999 i la Llei 782 de 2002 en matèria de reincorporació a la societat civil" (expedient d'annexes a l'escrit de sol·licituds i arguments, annex 43, foli 3.832), i peritatge del senyor Federico Andreu exposat davant la Cort Interamericana durant l'audiència pública celebrada el dia 7 de març de 2005.
14. Cfr. Decret 3360 emès el 24 de novembre de 2003 "pel qual es reglamenta la Llei 418 de 1997, prorrogada i modificada per la Llei 548 de 1999 i per la Llei 782 de 2002".
15. Cfr. Decret 2767 emès el 31 d'agost de 2004 "pel qual es reglamenta la Llei 418 de 1997, prorrogada i modificada per la Llei 548 de 1999 i la Llei 782 de 2002 en matèria de reincorporació a la vida civil".
16. Cfr. Informe de l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Drets Humans sobre la situació dels drets humans a Colòmbia, E/CN.4/2004/13, 17 de febrer de 2004, paràgraf 13; Alt Comissionat per a la Pau a Colòmbia, Diàlegs i Negociació, Grups d'Autodefensa, a http://www.altcomisionadoparalapaz.gov.co/g_autodefensa/dialogos.htm; Informe de la Comissió Interamericana de Drets Humans sobre el Procés de Desmobilització a Colòmbia del 13 de desembre de 2004, OEA/Ser.L/V/II.120 Doc. 60, paràgrafs 56, 75 i 94, i Informe de l'Alta Comissionada de les Nacions Unides per als Drets Humans sobre la situació dels drets humans a Colòmbia, E/CN.4/2005/10, 28 de febrer de 2005, introducció.
17. Cfr. Llei 975 emesa el 25 de juliol de 2005, "per la qual es dicten disposicions per a la reincorporació de membres de grups armats organitzats al marge de la llei, que contribueixin de manera efectiva a l'assoliment de la pau nacional i es dicten altres disposicions per a acords humanitaris" (expedient d'annexes a l'escrit presentat pels representants en relació amb 'un fet supervinient configurat per l'aprovació de la Llei 975 de 2005').
18. Cfr. Informe de l'Alta Comissionada de les Nacions Unides pels Drets Humans sobre la situació dels drets humans a Colòmbia, E/CN.4/2005/10, 28 de febrer de 2005, paràgraf 8, i Informe de l'Alta Comissionada de les Nacions Unides per als Drets Humans sobre la situació dels drets humans a Colòmbia, E/CN.4/2001/15, 20 de març de 2001, paràgrafs 29 i 30 (expedient d'annexes a l'escrit de sol·licituds i arguments, annex 39, folis 3.627, 3.628, 3.650 i 3.651).
19. Cfr. Informe de l'Alta Comissionada de les Nacions Unides per als Drets Humans sobre la situació dels drets humans a Colòmbia, E/CN.4/2001/15, 20 de març de 2001, paràgrafs 131, 134 i 254 (expedient d'annexes a l'escrit de sol·licituds i arguments, annex 39, folis 3.627, 3.628, 3.650 i 3.651); Informe de l'Alta Comissionada de les Nacions Unides per als Drets Humans sobre la situació dels drets humans a Colòmbia, E/CN.4/2005/10, 28 de febrer de 2005, paràgrafs 9, 45, 61, 73, 84, 87, 112 a 116; Informe de l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Drets Humans sobre la situació dels drets humans a Colòmbia, E/CN.4/2004/13, 17 de febrer de 2004, paràgrafs 22, 24, 26, 59, 65 i 73; Informe de l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Drets Humans sobre la situació dels drets humans a Colòmbia, E/CN.4/2003/13, 24 de febrer de 2003, paràgrafs 34, 74 i 77 (expedient d'annexes a l'escrit de sol·licituds i arguments, annex 41, folis 3.703, 3.712 i 3713); Informe de l'Alta Comissionada de les Nacions Unides per als Drets Humans sobre la situació dels drets humans a Colòmbia

E/CN.4/2002/17, 28 de febrer de 2002, paràgrafs 202, 211, 356 i 365 (expedient d'annexes a l'escrit de sol·licituds i arguments, annex 42, folis 3.794, 3.795, 3.796, 3.825 i 3.827); Informe de l'Alta Comissionada de les Nacions Unides per als Drets Humans sobre la situació dels drets humans a Colòmbia, E/CN.4/2000/11, 9 de març de 2000, paràgrafs 25 i 111; Informe de l'Alta Comissionada de les Nacions Unides per als Drets Humans sobre la situació dels drets humans a Colòmbia, E/CN.4/1998, 9 de març de 1998/16, paràgrafs 21 i 29; Informe de l'Alta Comissionada de les Nacions Unides per als Drets Humans sobre la situació dels drets humans a Colòmbia, E/CN.4/1998/16, 9 de març de 1998, paràgrafs 27, 28, 29, 34, 42, 46 i 88; peritatge del senyor Federico Andreu Guzmán exposat davant la Cort Interamericana durant l'audiència pública celebrada el 7 de març de 2005, i declaració jurada exposada per la pèrita Robin Kirk el 15 de febrer de 2005 (expedient sobre declaracions exposades o autenticades davant fedatari públic, foli 4.617).

20. Cfr. Informe de l'Alta Comissionada de les Nacions Unides per als Drets Humans sobre la situació dels drets humans a Colòmbia, E/CN.4/2005/10, 28 de febrer de 2005, paràgrafs 61 y 92; Informe de l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Drets Humans sobre la situació dels drets humans a Colòmbia E/CN.4/2004/13, 17 de febrer de 2004, paràgrafs 26, 27, 28, 34 i 77; Informe de l'Alta Comissionada de les Nacions Unides per als Drets Humans sobre la situació dels drets humans a Colòmbia a l'any 2002, E/CN.4/2003/13, 24 de febrer de 2003, paràgraf 77 (expedient d'annexes a l'escrit de sol·licituds i arguments, annex 41, foli 3.713); Informe de l'Alta Comissionada de les Nacions Unides per als Drets Humans sobre la situació dels drets humans a Colòmbia, E/CN.4/2002/17, 28 de febrer de 2002, paràgrafs 211, 212 i 365 (expedient d'annexes a l'escrit de sol·licituds i arguments, annex 42, folis 3.794, 3.795, 3.796 i 3.825); Informe de l'Alta Comissionada de les Nacions Unides per als Drets Humans sobre la situació dels drets humans a Colòmbia a l'any 2000 E/CN.4/2001/15, 20 de març de 2001, paràgrafs 57, 142, 206 i 254 (expedient d'annexes a l'escrit de sol·licituds i arguments, annex 39, folis 3.613, 3.630, 3.642, 3.650 i 3.651), i Informe de l'Alta Comissionada de les Nacions Unides per als Drets Humans sobre la situació dels drets humans a Colòmbia, E/CN.4/2000/11, 9 de març de 2000, paràgraf 27, 47, 146 i 173.

21. Font: Revista *Semana*, Diari *El Tiempo*.

22. Informe del Ministeri de Defensa. Gener de 2007.

23. Xifres de la Comissió Colombiana de Juristes.

24. Per violència sociopolítica s'entenen els fets que configuren atemptats contra la vida, o la integritat personal, produïts per abusos d'autoritat d'agents de l'Estat, els originats en motivacions polítiques, els derivats de la discriminació envers persones socialment marginades o els causats pel conflicte armat intern.

Sol·licitar l'acompanyament internacional al Moviment de Víctimes de Crims d'Estat, les organitzacions socials, les polítiques d'oposició i de drets humans per garantir la seva existència en aquest context d'aplicació de la Llei de Justícia i Pau

ANNEX 1

1. CARTA DE VICENTE CASTAÑO

Carta de Vicente Castaño, explicant les condicions per a sotmetre's a la Llei de Justícia i Pau.

Semana.com publica el text íntegre de l'explosiva carta de Vicente Castaño, des de la clandestinitat, a l'Alt Comissionat de Pau, Luis Carlos Restrepo

CARTA PÚBLICA

al doctor LUIS CARLOS RESTREPO RAMÍREZ, Alto Comisionado para la Paz.

Respetado doctor:

Tiene usted razón en afirmar que no tenemos derecho a hacer ningún reclamo sobre acuerdos secretos con el gobierno, ya que no existen. Los acuerdos que nosotros estamos reclamando fueron hechos delante de la Iglesia católica, la OEA y la sociedad civil. Los reclamaré en esta vida o en la otra, porque los acuerdos son derechos y así como nosotros cumplimos, lo menos que podemos hacer es exigir que también se nos cumpla.

Si le está fallando la memoria, o quiere hacer caso omiso de lo que está consignado en sus actas y en sus apuntes, le voy a enumerar los puntos más relevantes de los acuerdos, con una corta explicación de cuándo, dónde y por qué razón, surgieron estos compromisos.

Partamos recordando lo que ocurrió en una reunión en Santa Fe Ralito, con la presencia de representantes del gobierno, entre quienes además de usted, estuvieron el doctor Alejandro Albarracín, el doctor Juan David Ángel, el doctor Juan B. Pérez y varios acompañantes más.

La OEA, representada por el señor Caramagna y varios acompañantes.

La Iglesia, con monseñor Julio César Vidal.

Las Fuerzas Armadas, con el coronel Acosta.

Las AUC, con casi toda su comandancia.

Las Sociedad Civil, con varios asistentes.

Esta reunión crucial se llevó a cabo como producto de la crisis causada por el intento frustrado de capturar al señor Adolfo Paz, con violación de todos los acuerdos pactados para la zona de ubicación, además, agravado por el traslado de dicho señor a la cárcel de Cómbita, con desconocimiento del compromiso de mantenerlo en una finca cárcel, mientras transcurriera el proceso de "negociación".

Este encuentro fue definitivo para salvar el proceso, estancado y casi roto, entre otras cosas, porque usted mismo lo rompió, cuando durante la acalorada reunión, expresó estas palabras textuales "el gobierno se para de la mesa. De ahora en adelante, si les interesa algún acercamiento con el gobierno, háganlo por intermedio de la Iglesia y la OEA". Agregó que permanecería en la oficina de la sede del gobierno en Ralito, por si queríamos enviarle alguna sugerencia sobre qué decirle al país.

Después de una corta reunión de la comandancia de las AUC le enviamos a usted, por conducto de la Iglesia y la OEA, una agenda de siete puntos para salvar el proceso.

Estos fueron los siete puntos de la agenda:

1. Seguridad jurídica futura y Extradición.

2. Estatus político y Ley de Justicia y Paz.

3. Centros de reclusión.

4. Proyectos productivos.

5. Reinserción.

6. Situación de Adolfo Paz.

7. Búsqueda de mecanismos para dotar de seriedad y cumplimiento los acuerdos pactados, con el fin de evitar futuras crisis o rupturas del proceso de paz.

El proceso se pudo recomponer gracias a los buenos oficios del señor Caramagna y del ilustrísimo monseñor Julio César Vidal, administrador apostólico de la Diócesis de Montería.

Después de unas conciliadoras palabras de cada uno de estos personajes, el doctor Ernesto Báez, en una concisa intervención, explicó los siete puntos por discutir.

Recuerdo que usted fue muy claro y muy corto en sus respuestas. Nos dijo que los puntos 1, 2 y 3 eran competencia exclusivamente del Presidente y/o del Ministro de Interior y Justicia. Que sería mejor que nosotros tratáramos esos temas directamente con el Ministro de Interior. Que, en fin, usted era sólo un mensajero del Presidente.

Para el cuarto punto nos puso en contacto permanente con el doctor Juan B. Pérez, quien estaba presente.

En el quinto punto nos remitió directamente al doctor Juan David Ángel, director nacional de reinserción, quien estaba presente.

Respecto del punto sexto, se nos manifestó el propósito de abogar para mejorar las condiciones precarias en que se encontraba recluso el ex comandante Adolfo Paz, sobre todo en lo referente a la restricción de visitas, no sería trasladado sin previo acuerdo, tendría tratamiento de preso político y se le garantizarían todos los derechos al debido proceso.

En el punto séptimo acordamos no dilapidar esfuerzos, en orden a superar todo tipo de crisis, sin levantarnos de la mesa. Nos comprometimos a respetar las reglas de juego y a cumplir con los acuerdos para llevar el proceso de paz a puerto seguro.

Terminada la reunión, se nos hizo la confirmación de la visita del Ministro de Interior, para las próximas horas. Monseñor Vidal se excusó de no poder acompañarnos en la reunión con el Ministro.

Finalmente llegó el señor Ministro, acompañado de la OEA y sorprendentemente de monseñor Vidal, que hizo el gran esfuerzo de asistir, dejando de lado una importante reunión con un gran número de prelados, que le esperaba en Montería. A ellos les adujo que el proceso de paz con las AUC era el tema más importante que tenía el país. Usted no estuvo presente en esta reunión y su ausencia, doctor Restrepo, en este histórico día, aún no la comprendemos.

Después de una oración ofrecida por monseñor Vidal, el doctor Ernesto Báez hizo una extensa y explícita narración de todos los sucesos ocurridos el día anterior. El Ministro intervino después, argumentando que lo más importante era recuperar la confianza entre las partes, que ese era su principal propósito y a eso venía. Cuando se iba a comenzar a tratar los puntos de la agenda, monseñor Vidal tomó la palabra, diciendo que traía una propuesta para darle solución a nuestra mayor preocupación, que era la debilidad jurídica de la suspensión de la extradición, ya que la sola promesa presidencial de no extraditar a quienes firmemente nos acogíamos a las condiciones del proceso de paz, no era suficiente aval, ni ofrecía garantías de seguridad, frente a lo que al respecto decidieran los gobiernos futuros, distintos al del actual Presidente.

La propuesta consistía en agregarle un nuevo artículo a la resolución presidencial que ordenaba la suspensión de las extradiciones. Básicamente, el artículo agregado establecería que la resolución perdería toda la fuerza ejecutoria, en un término igual al tiempo de pérdida de la libertad prescrito en la sentencia condenatoria. Es decir que la extradición, en un futuro, sólo podría proceder por hechos completamente nuevos, diferentes a los que habían motivado la extradición inicial. El Ministro aprobó la propuesta de la Iglesia y procedió a redactar el texto de lo que sería el nuevo artículo, para blindar con ello la no extradición. Partió de la reunión con la promesa de incorporar el nuevo artículo a las resoluciones que ordenaban la suspensión de las extradiciones.

Sobre la Ley de Justicia y Paz le dijimos que era más fácil interpretar la mitología griega que los alcances ambiguos de esa norma. Además, dimos a conocer nuestra preocupación de que la ley, con toda certeza, iría a sufrir grandes modificaciones en la Corte Constitucional. El Ministro fue enfático y prometió firmemente que el gobierno nos cumpliría "de cualquiera manera", con las garantías y condiciones aprobadas en dicha ley. Que el gobierno tenía distintas alternativas para cumplirnos, así tuviera que tramitar otra ley, para darnos cabal cumplimiento a los compromisos acordados.

Sobre el tema de la cárcel, el gobierno se comprometió firmemente a construir cinco centros de reclusión para los desmovilizados del proceso de paz, en igual número de sitios del territorio nacional (Magdalena medio, Valledupar, Córdoba, Antioquia, Llanos orientales). Se acordó que un lapso porcentual de la pena sería bajo el régimen de mínima seguridad y el restante, en colonias penales. Se discutió un poco sobre el régimen interno y quedamos de acordarlo en reuniones posteriores.

El último punto fue el más discutido, por la trascendencia que tendría hacia el futuro, ya que de entrada se habían violado varios acuerdos pactados y firmados.

Es el caso, por ejemplo, del señor Adolfo Paz, a quien intentaron capturar en la zona de ubicación. Luego de escaparse, su entrega voluntaria fue pactada con usted, doctor Restrepo, bajo la condición rigurosamente convenida de no ser trasladado a una cárcel común, sino a un paraje rural, debidamente custodiado por la Fuerza Pública, y por el tiempo que se extendiera el proceso de paz. Este compromiso fue flagrantemente burlado. Sólo unos días después de estar efectivamente recluso en una finca, al señor Adolfo Paz se le trasladó intempestivamente a Cóbbita. Pero lo más grave no fue el traslado ni la burla, lo bochornoso e inaceptable fue que usted, doctor Restrepo, en varias ocasiones manifestó que no recordaba los términos de este compromiso, y llegó inclusive a negar que entre usted y los señores Julián Bolívar y Ernesto Báez (intermediarios de dicha entrega) hubieran pactado algo. Cabe preguntar entonces: ¿Sobre qué base se entregó voluntariamente Adolfo Paz?

Este antecedente, sumado a muchos otros, no nos dejó duda sobre el presentimiento que nos asistía, respecto de lo que nos podría ocurrir tan pronto como hiciéramos entrega del último fusil. Es decir, a lo que nos tendríamos que atener cuando, con motivo de la entrega de las armas, dejáramos de ser importantes para el gobierno. Y pasó lo que tenía que pasar: detenciones arbitrarias, sin orden judicial y aún con el salvoconducto presidencial vigente; violación del acuerdo del 13 de mayo de 2004, según el cual, si el gobierno decidía capturarnos, se nos concedía un plazo de cinco días para el repliegue de nuestros hombres; incumplimiento en el compromiso legislativo para devolvernos el estatus político y otros instrumentos de la Ley de Justicia y Paz abolidos por la Corte Constitucional; la construcción de los centros de reclusión especial para los desmovilizados y demás acuerdos sobre garantías políticas y procesales.

Como medida preventiva de todo lo que efectiva e inevitablemente ocurriría después, analizamos varias alternativas, para darle garantía y seriedad al proceso. Entre varias escogimos como opción más efectiva la de exigir una comisión de garantes para darles solidez a los acuerdos pactados entre la partes. Analizamos varias opciones: la Iglesia (aclaremos que la Iglesia y la OEA no son garantes, son facilitadores, observadores y testigos), la OEA, la Comisión de Conciliación Nacional, un Tribunal de la Verdad, un grupo internacional. Por último, optamos por explorar la posibilidad de contratar a la Comisión Clinton.

Aclarados y definidos todos estos puntos, dimos por superada la crisis que había estancado al proceso, y se procedió a darles continuidad a las desmovilizaciones.

Cuando le pedimos al Ministro del Interior que firmáramos el acta en la que figuraran los acuerdos sobre los siete puntos ya mencionados, nos respondió que era más importante la palabra de un ministro que una simple firma. Que entendiéramos que estábamos hablando con el alto gobierno, que el gobierno era serio y tenía palabra. Se volvieron a leer una vez más los puntos de la agenda acordados, para que no quedaran dudas, y se anunció al país la continuidad del proceso y las desmovilizaciones.

No podrá olvidar o ignorar doctor Restrepo que todos estos temas fueron en muchas reuniones posteriores conocidos, discutidos, analizados y aprobados por usted y el Ministro del Interior.

El compromiso del Ministro del Interior, avalado por usted, doctor Restrepo, sobre el tema de la extradición, lo dimos parcialmente concluido, cuando se nos expresó que el señor Presidente estaba completamente de acuerdo con lo pactado. Además se nos dijo por parte del Ministro -y de eso tuvo usted perfecto conocimiento- que el gobierno, a través del doctor Sabas Pretelt, había hablado con el Subsecretario de Estado americano, y que después de un forcejeo verbal, éste funcionario, a regañadientes, había finalmente expresado que ellos eran respetuosos de los asuntos internos de los países, pero que de todas maneras las órdenes de extradición seguían vigentes. Igualmente, el mismo señor Ministro de Interior, con conocimiento suyo, doctor Restrepo, nos dijo que al respecto, también el embajador Wood le había contestado lo mismo y casi con idénticas palabras.

Meses después de este pacto, le reclamamos al gobierno por la mora en el incumplimiento de incorporar a las resoluciones de suspensión de las extradiciones el artículo que se había acordado durante la crisis. Se nos dijo que era cuestión de paciencia, dado que el gobierno estaba a la espera de nuevas extradiciones aprobadas por la Corte Suprema de Justicia, para de una vez agregar el artículo a todas las resoluciones.

En una de las últimas reuniones se nos comentó que ya tenían las resoluciones con el artículo agregado, firmadas. Aún no lo conozco.

Sobre la comisión de garantes se discutió este tema con usted y el Ministro del Interior en la ciudad de Bogotá. Recuerdo que el mismo Ministro descartó la Comisión Clinton, argumentando que se trataba de un ente extranjero, vinculado a asuntos de carácter exclusivamente internos, que no era fácil manejar el tema.

En vista de esta circunstancia, y ante la terrible sensación de inseguridad que nos inspiraba el tema de los compromisos y de los acuerdos con el gobierno, muchos de los cuales no estaban firmados, le pedimos a usted que interviniera directamente para que le colaborara al Ministro en la conformación de este grupo de garantes. Usted quedó altamente comprometido en interponer sus oficios para lograr este propósito. Todo fue en vano.

Previo a la desmovilización de Jorge 40, en una reunión en Valledupar, el Ministro, Juan David Ángel, Mancuso y yo actualizamos todos los puntos acordados. Jorge 40 le solicitó al Ministro que quedaran firmados; el Ministro contestó que él, antes del 7 de agosto, dejaba todo organizado y firmado. Que confiáramos siempre en el gobierno.

Los puntos sobre la Ley de Justicia y Paz, estatus político, reinserción y centros de reclusión, fueron altamente debatidos en varias reuniones, tanto con usted como con el Ministro y la Viceministra de Justicia, hasta llegar a aquella reunión con el Ministro y la Viceministra, horas antes del fallo de la Corte sobre la Ley de Justicia y Paz, en la que acordamos:

1. Se ratificó el tema de la seguridad jurídica de la extradición, y se nos dijo que estaba a punto de reafirmarse en las resoluciones respectivas.
2. El Ministro reiteró su compromiso de acudir a la vía legislativa para restituirmos las garantías y condiciones de la Ley de Justicia y Paz, como estaban antes del fallo de la Corte Constitucional.
3. Usted, señor Comisionado, nos dijo que en la misma noche del 18 de mayo, cuando se conoció el fallo de la Corte, el señor Presidente nos había enviado un parte de tranquilidad, y la seguridad de que iría a recurrir al Congreso de la República para devolvemos las condiciones jurídicas, dentro de las cuales habíamos negociado.
4. Seríamos privados de la libertad solamente cuando los Tribunales profirieran sentencia condenatoria. Mientras tanto, compareceríamos a la investigación y al juicio, sometidos a un sistema de seguimiento a través de monitoreo electrónico.
5. Pagáramos una tercera parte de la condena, computado el año y medio de la zona de ubicación, y en los Centros de reclusión especial acordados para desmovilizados de Justicia y Paz, el resto permaneceríamos en las colonias penales agrícolas.
6. El régimen interno sería de mínima seguridad.
7. Se nos daría la condición de miembros representantes privados de la libertad. Esto para el efecto de los permisos y autorizaciones necesarios, para desarrollar la agenda de paz.

Ahora, doctor Restrepo, usted no puede hacerse el de la vista gorda frente a estos acuerdos y compromisos. No le diga al país que no tenemos nada que reclamar, cuando las burlas y los incumplimientos fueron múltiples.

Si usted me garantiza, mediante su firma, que está dispuesto a cumplir y en efecto me cumple estos acuerdos y compromisos, YO ME ENTREGO VOLUNTARIAMENTE.

Ahora bien, frente a temas irreversibles, por haber sido declarados inconstitucionales, estoy dispuesto a que abramos la discusión.

Mis interrogantes:

¿Por qué no se ha conformado el grupo de garantes, lo cual no tiene impedimento por parte de la Corte?

¿Por qué no se ha expedido el decreto reglamentario de la Ley 782?

¿Por qué no se han conformado nuevos Tribunales para Justicia y Paz, entre ellos el de Medellín?

¿Por qué no se ha dado cumplimiento al compromiso del gobierno, de agotar la vía legislativa para restituirmos la condición de sediciosos ganada por derecho adquirido?

¿Por qué no se les ha restituido a los compañeros presos la condición de miembros representantes, tan necesaria para su trabajo político?

¿Dónde quedaron los compromisos sobre la seguridad en las regiones, y cuál va ser el rumbo de la suerte incierta de miles de reinsertados?

¿Qué va a pasar con el armamento y el enorme arsenal de guerra devuelto al Estado?

¿Por qué en muchas regiones desalojadas por las Autodefensas Campesinas ha llegado primero la guerrilla que el Estado?

¿Dónde está el compromiso social del gobierno con las comunidades, en cuyas zonas intervinieron las Autodefensas?

¿Qué presentación tiene ante el país y el mundo el grave antecedente del incumplimiento a los compromisos pactados, ahora cuando precisamente se adelantan gestiones para iniciar un posible proceso de paz con las guerrillas?

Recuerde, doctor Restrepo Ramírez, que las promesas son deudas.

Con la mente clara y el corazón sangrante,

José Vicente Castaño

ANNEX 2

DOCUMENTO CONFIDENCIAL Y SECRETO

Constituidos como nación dentro presbital, el pueblo de Colombia buscando la protección de Dios y con el fin de fortalecer la unidad de la Nación y asegurar a sus integrantes la vida, la convivencia, el trabajo, la justicia, la igualdad, el conocimiento, la libertad y la paz, tiene como mandato la irremediable tarea de refundar nuestro país, de formar un nuevo contrato social.

Todos los aquí presentes han asumido el compromiso de garantizar los fines del Estado: "defender la independencia nacional, mantener la integridad territorial y asegurar la convivencia pacífica y la vigencia de un orden justo"(1).

Construir esta Nueva Colombia en un espacio donde "cada persona tenga derecho a la propiedad"(2) y "tener deberes respecto a la comunidad puesto que solo ella puede desarrollar libre y plenamente su personalidad"(3) es nuestro desafío.

Toda colombiana tiene el deber y la obligación de trabajar por la paz en aras de cumplir con el mandato constitucional que nos lleva a "perseguir el logro y mantenimiento de la paz"(4). Esta tarea es la prerrogativa de todos y de todos.

A propuesta de los aquí presentes se firmaron condiciones de trabajo, las que presentamos así resumidas en nuestra página web del mes de octubre:

VIVA COLOMBIA

- (1) Preámbulo de la Constitución Nacional
- (2) Constitución Nacional Art. 21.
- (3) Declaración Universal de los Derechos Humanos N.º 1948, Art.17 inc. 1ro.
- (4) Declaración Universal de los Derechos Humanos N.º 1948 Art. 29 inc. 1ro.
- (5) Constitución Nacional Art. 95 inc. 8to.

En Colombia, a los veintidós días del mes de julio de 2001 los presentes en este acto firmamos 82 ejemplares de un mismo texto que consta de 4 páginas

En este documento queda constancia de los nombres y sus cargos. Deben a ser todos puros.

Eduardo López	Andrés Pérez
Óscar Maza ALIC	Óscar Maza ALIC
Jorge Maza ACCU	Jorge Maza ACCU
Juan María López	Juan María López
Colombiano CP	Colombiano CP
Eduardo Maza	Eduardo Maza
Representante a la Cámara (Córdoba)	Representante a la Cámara (Córdoba)

Juan María López	Juan María López
Colombiano CP	Colombiano CP
Juan María López	Juan María López
Representante a la Cámara	Representante a la Cámara
Juan María López	Juan María López
Representante a la Cámara	Representante a la Cámara

Juan María López	Juan María López
Representante a la Cámara	Representante a la Cámara
Juan María López	Juan María López
Representante a la Cámara	Representante a la Cámara
Juan María López	Juan María López
Representante a la Cámara	Representante a la Cámara

Juan María López	Juan María López
Representante a la Cámara	Representante a la Cámara
Juan María López	Juan María López
Representante a la Cámara	Representante a la Cámara
Juan María López	Juan María López
Representante a la Cámara	Representante a la Cámara

Juan María López	Juan María López
Representante a la Cámara	Representante a la Cámara

Juan María López	Juan María López
Representante a la Cámara	Representante a la Cámara
Juan María López	Juan María López
Representante a la Cámara	Representante a la Cámara
Juan María López	Juan María López
Representante a la Cámara	Representante a la Cámara

Taula 2 Desenvolupament

Rafael Soriano

Sotsdirector General de Cooperació amb els Països d'Amèrica del Sud de l'Agència Espanyola de Cooperació Internacional (AECI)

La Cooperació espanyola a Colòmbia

A Colòmbia coexisteixen i es retroalimenten diferents fenòmens que estan a la vegada en l'origen i en el desenvolupament del conflicte, com són la debilitat institucional, l'exclusió social i política, la desigualtat i la pobresa, les subcultures de la il·legalitat, la violència i el narcotràfic.

Colòmbia és un país de renda mitjana que valora molt les aportacions de la cooperació internacional, fonamentalment com a conseqüència del conflicte armat intern i de la prolongada crisi humanitària que provoca.

Els fons de la cooperació internacional a Colòmbia són poc significatius des d'un punt de vista quantitatiu -tan sols representen el 0,5% del PIB colombià- però tenen un elevat valor polític per la importància que tant el govern colombià, com la societat civil i els grups armats il·legals donen a l'acompanyament internacional de les activitats que es realitzen al país.

La cooperació espanyola a Colòmbia s'ordena mitjançant l'Acta de la Comissió Mixta Hispano-Colombiana, llur contingut casa les prioritats colombianes amb els documents estratègics amb què la cooperació espanyola treballa des dels últims anys. L'Acta esmentada va ser signada el passat 21 de març i té una vigència temporal de quatre anys. L'Acta identifica prioritats sectorials i geogràfiques d'actuació.

En primer lloc, voldria destacar que Colòmbia ha estat en el passat, ho és en aquests moments, i potser el més important, ho continuarà sent en el futur, un país prioritari dels fons de la cooperació espanyola. És un país que, d'acord amb el segon Pla Director de la cooperació espanyola, rep el qualificatiu de país d'atenció especial, però que tant per l'import de l'Ajuda Oficial al Desenvolupament destinada al país, com per la complexitat dels programes i instruments destinats a aquest programa, mereix ser considerat país prioritari de la

nostra cooperació. País prioritari que al període 2003-2006 va rebre prop de 130 milions d'euros dels diferents actors institucionals espanyols, incloent-hi també la cooperació descentralitzada que tanta importància té en la seva feina i presència a Colòmbia.

La feina feta entre 2003 i 2006 va estar focalitzada en l'assistència a les víctimes del conflicte; en l'enfortiment de les organitzacions socials; en donar suport a les iniciatives de pau; en la preservació del medi ambient; i en la prevenció del desplaçament i dels cultius il·lícits. Al mateix temps, es va donar suport a l'Agència Presidencial de Cooperació per a la formació d'un sistema nacional per a la cooperació internacional que tanta rellevància té per organitzar unes aportacions tan diverses i plurals com les que rep Colòmbia.

L'Acta signada no és un tractat internacional però tampoc és un simple memoràndum o declaració d'intencions. Té el valor que els juristes qualifiquen com a acte no normatiu, és un programa de treball per al període 2007-2010.

D'altra banda, el que descriurà el marc d'aquest programa tampoc és la relació de les activitats de l'Agència Espanyola de Cooperació Internacional (AECI) a Colòmbia, ni tan sols les de l'Administració General de l'Estat a Colòmbia, sinó que

A Colòmbia coexisteixen i es retroalimenten diferents fenòmens, com són la debilitat institucional, l'exclusió social i política, la desigualtat i la pobresa, les subcultures de la il·legalitat, la violència i el narcotràfic

La cooperació espanyola a Colòmbia s'ordena a través de l'Acta de Comissió Mixta Hispano-Colombiana, el contingut de la qual casa les prioritats colombianes amb els documents estratègics amb què la cooperació espanyola treballa des dels últims anys

pretén ser el programa de treball del conjunt de la cooperació espanyola interessada o vinculada als reptes del desenvolupament a Colòmbia. Això significa que el procés d'elaboració d'aquest programa de treball es va dur a terme mitjançant un procés participatiu amb els diferents actors de la cooperació espanyola compromesos amb Colòmbia.

Per a una entitat de desenvolupament com ho és l'Agència Espanyola de Cooperació Internacional el primer propòsit és adequar-nos als plans, a les estratègies del govern colombià, per assegurar un impacte i una sostenibilitat de les accions incloses dins el programa de treball. El document de referència essencial per a l'elaboració d'aquest programa va ser l'*Estratègia de Cooperació Internacional 2007-2010*, elaborada a Colòmbia amb la participació tant del govern com de la mateixa comunitat internacional i de la societat civil, amb tres objectius que, d'acord amb la terminologia del govern colombià, responen, en primer lloc, a l'apropament de Colòmbia als Objectius del Mil·lenni. En segon lloc, responen a la lluita contra el problema mundial de les drogues i a la protecció del medi ambient i, finalment, a la feina a favor de la reconciliació i la governabilitat.

Per la banda espanyola, el document estratègic principal és el *Segon Pla Director de la Cooperació Espanyola*, que reconeix Espanya com a un actiu constructor de pau i que qualifica a Colòmbia com a país d'atenció especial en el qual, en virtut d'aquest prolongat conflicte armat que ha caracteritzat el país durant els últims 40 anys, i de les profundes desigualtats existents, la cooperació espanyola es compromet a jugar un paper rellevant.

Aquesta voluntat de convertir Espanya en un actiu constructor de pau es va traduir també en una iniciativa de caràcter legal mitjançant l'aprovació de la Llei de 30 de novembre de 2005 per al foment de l'educació i de la cultura de la pau, que tant té a veure amb el que succeeix a Colòmbia.

Per altra part, el Pla Director, en compliment de la Llei de Cooperació Internacional estableix l'obligació que tots els països on Espanya hi tingui programes de cooperació es dotin d'un pla de treball i actuació especial. Pla que, de la mateixa manera que el segon pla director, es va elaborar de forma participativa i oberta al conjunt d'actors de la cooperació espanyola.

El Pla d'Actuació Especial (PAE) per Colòmbia va comptar amb aportacions del conjunt dels actors de la cooperació espanyola. Van ser molt rellevants les aportacions de la cooperació catalana, tant de la Generalitat de Catalunya com de la mateixa Taula per Colòmbia, moltes de llurs recomanacions, suggerències i comentaries van ser incorporats al Pla. El PAE estableix que la prioritat principal de la feina al país és la prevenció de conflictes i la construcció de la pau, a través de la millora dels factors estructurals del conflicte, l'atenció als efectes de la violència i la construcció de la pau.

Els criteris bàsics per a la intervenció de la cooperació espanyola a Colòmbia tenen també un apartat destacat dins l'Acta de la Comissió Mixta signada, i s'emmarquen al conjunt dels acords que emanen tant de la Declaració de Londres de 2003 com de la de Cartagena de 2005, i recullen principis molt consolidats en el marc de treball de la comunitat de donants. El primer d'ells és, tot atenent la Declaració de Roma i de París, l'apropiació, alineació i harmonització de les estratègies de desenvolupament per millorar l'impacte i l'eficàcia de les activitats. Així mateix, el PAE recull de manera destacada la necessitat de dur a terme una concentració geogràfica i sectorial de la cooperació a Colòmbia amb el propòsit de millorar les nostres intervencions.

D'altra banda, el conjunt d'intervencions de l'Acta necessàriament incorpora les prioritats de caràcter horitzontal o de caràcter sectorial que el Pla Director estableix en matèria d'equitat de gènere, de diversitat cultural, de sostenibilitat ambiental, o de defensa dels Drets Humans.

A més, en un país com Colòmbia, la millora de la coordinació d'actors es converteix també en un valor especialment important, de manera que altra vegada es pugui avançar en l'impacte i l'eficàcia de les activitats que es duen a terme. De la mateixa manera, al conjunt del programa resulta especialment important el fet d'afavorir la participació activa de la societat civil, de la societat civil internacional vinculada amb Colòmbia i molt especialment de les organitzacions de la societat civil colombiana.

Finalment, es pretén, amb un caràcter específica per a Colòmbia i en general per a qualsevol activitat de la cooperació espanyola, millorar la coherència. Per un cantó, dels instruments d'una mateixa política de cooperació i, per l'altre, de les

diferents polítiques que tenen una incidència en temes de cooperació per millorar, de nou amb això, l'impacte del treball.

L'Acta també recull els actors fonamentals a l'hora de conformar el programa de treball dels pròxims quatre anys. Per part colombiana es troba vinculada bàsicament la Cancelleria, que té com a objectiu principal, a través de la Direcció de Cooperació Internacional, coordinar les aportacions que en fan els diferents donants; i també l'Agència Presidencial per a l'Acció Social i la Cooperació Internacional, agència que té un paper molt important per portar a terme aquest sistema nacional de cooperació internacional que per mitjà de diferents taules, de diversos fòrums organitzats amb criteris territorials o sectorials i amb la participació d'institucions governamentals o no governamentals, intenta aportar-hi l'ordre necessari i la transparència per a l'execució eficaç dels diferents programes de cooperació que es desenvolupen al país.

Per la banda espanyola, l'Acta recull la contribució que duu a terme, en primer lloc, l'Administració General de l'Estat mitjançant sobretot el Ministeri d'Afers Exteriors i de Cooperació i de la mateixa AEI; les aportacions que porten a terme les Comunitats Autònomes i les entitats locals, que tanta transcendència i presència tenen a Colòmbia, i fonamentalment la feina que duen a terme les més de 100 Organitzacions No Governamentals (ONG) espanyoles; més de 30 amb presència permanent al país que i que estan fent al voltant d'uns 350 projectes anuals de cooperació al país.

Com a país d'Atenció Especial, com a país que de manera quantitativa i qualitativa és destí prioritari de la cooperació espanyola, es fan servir, per a l'execució dels diferents programes la varietat d'instruments que el mateix Pla Director permet i estableix, des dels programes, projectes i assistències tècniques clàssiques (ja sigui mitjançant la modalitat d'excució directa, de les subvencions a organismes internacionals que tanta importància tenen al context de treball a Colòmbia, o a través

de subvencions a ONG fins la posada en marxa de fons cistella, l'acció humanitària que tanta importància té en un dels països amb més desplaçats interns del món o els mecanismes per a la promoció de les microfinances.

Tal com s'ha apuntat amb anterioritat, l'objectiu de la cooperació espanyola a Colòmbia és contribuir a la prevenció de conflictes i a la construcció de la pau per mitjà d'iniciatives que atenguin els efectes de la violència directa i promoguin el desenvolupament humà sostenible, l'enfortiment institucional i la participació ciutadana. Una de les característiques d'aquest programa de cooperació és que pretén no atendre exclusivament els efectes de la violència, sinó que també s'orienta cap a aquells factors estructurals que afavoreixen la persistència i, en alguns casos, l'agreujament del conflicte.

A diferència de molts països d'Amèrica Llatina, a Colòmbia es donen cita moltes cooperacions internacionals. Una bona part de la comunitat de donants, lamentablement, s'ha anat retirant del continent llatinoamericà en valorar que en tractar-se de països de renda mitjana, les aportacions de la comunitat de donants haurien de dirigir-se cap a d'altres escenaris. Tal com vostès saben, la cooperació espanyola no comparteix aquesta lectura de la situació a Amèrica Llatina, on la desigualtat en la distribució de la riquesa fa que els indicadors macroeconòmics no reflexin necessàriament, malgrat que en alguns casos siguin positius, la realitat social del continent. En el cas de Colòmbia, l'existència del conflicte i el drama humanitari fan que moltes cooperacions hi siguin presents, atenent els efectes de la violència. En el cas de la nostra cooperació, és just reconèixer que pretenem no sols treballar en el que esdevenen les conseqüències més visibles del conflicte, sinó fer front també a aquells factors estructurals que, com un cercle viciós, contribueixen a reproduir aquestes tendències al futur.

El conjunt de la feina hispano-colombiana s'ha ordenat tenint en compte els tres eixos principals que orienten la política espanyola envers Amèrica Llatina:

El primer eix és el de l'enfortiment institucional considerant que el treball a favor de l'enfortiment de les institucions i de la consolidació de la democràcia no és només un sector prioritari sinó que és gairebé una condició *sine qua non* per a què la resta de les nostres intervencions tinguin possibilitats d'èxit.

El segon eix és el de la cohesió social, que atén a aquest fenomen que descriu de manera soma fa uns instants, que és el d'observar la forma com a Amèrica Llatina hi conviuen, paradoxalment, índexs macroeconòmics relativament positius,

El PAE estableix que la principal prioritat de treball al país és la prevenció de conflictes i la construcció de la pau, a través de la millora dels factors estructurals del conflicte, l'atenció als efectes de la violència, i la construcció de la pau

d'una banda, amb un agreujament de la situació de la pobresa, de l'altra. Cada cop és major el nombre de ciutadans llatinoamericans que cauen per sota del llindar de la pobresa, cosa que genera aquest problema transcendent de la cohesió social que tant caracteritza el continent.

En tercer lloc, l'enfortiment del teixit econòmic de manera que es pugui produir i portar a terme un creixement sostingut de l'economia llatinoamericana i en concret de la colombiana.

El programa de cooperació té un nivell subregional de treball al marc del Programa Regional Andí que permet abordar des d'una perspectiva diferent alguns elements que complementen les activitats que de forma bilateral es duen a terme i que tenen tres eixos principals, que són: Enfortiment de la governabilitat democràtica, el suport a l'agenda andina de desenvolupament sostenible i el suport a les iniciatives de caràcter transfronterer.

El programa de cooperació hispano-colombiana estableix una sèrie d'àrees prioritàries de feina que fonamentalment són la Sierra Nevada, l'Atlàntico, Bolívar, Antioquia, Chocó, Valle del Cauca, Cauca, Nariño i Bogotá. L'elecció d'aquestes zones d'intervenció s'ha fet tenint en compte l'Índex de Desenvolupament Humà (IDH) relatiu per a cadascuna d'aquestes zones del país, el desplaçament intern forçat que aquestes zones reben, i l'avantatge comparatiu i experiència prèvia per part dels diferents actors de la cooperació espanyola. L'existència de zones d'actuació preferent no exclou la possibilitat de programes d'abast nacional.

A l'àmbit de la governabilitat democràtica, destaca la promoció de la democràcia representativa i participativa, treball que es duu a terme, en alguns casos, mitjançant organismes internacionals (el PNUD a Colòmbia, l'oficina de l'Alt Comissionat de Nacions Unides), a través de la feina de diferents ONGD espanyoles (bé a la modalitat de convenis, bé a la de projectes) o mitjançant intervencions d'execució directa.

Una de les característiques d'aquest programa de cooperació és que pretén no atendre exclusivament els efectes de la violència, sinó que també s'orienta cap a aquells factors estructurals que afavoreixen la persistència i, en alguns casos, l'agreujament del conflicte.

Al mateix temps, per a l'enfortiment de l'Estat de Dret, pren una rellevància especial la feina a favor del respecte als drets humans i al dret internacional humanitari, aspecte en què cal destacar el suport, a través del PNUD, al Pla Nacional d'Acció de Drets Humans, o el suport que, mitjançant la Fiscalia es porta a terme per a temes vinculats als desapareguts.

D'altra banda, mitjançant la Comissió Nacional de Reparació i Conciliació, la cooperació espanyola ha estat donant suport a l'anomenada Ruta Jurídica per encaminar les víctimes del conflicte cap a aquells processos o reivindicacions que el marc legal colombià permet en aquests moments.

Dins la línia de la prevenció de conflictes i construcció de la pau hi hauria una primera línia d'intervenció vinculada als efectes i conseqüències més evidents i directes de la situació del país, que s'atén fonamentalment mitjançant l'ajuda humanitària.

Són especialment rellevants el conjunt d'intervencions vinculades a la construcció de la pau, on la cooperació espanyola treballa en un marc on al mateix temps se succeeixen tres processos enormement complexes: la desmobilització de les Autodefenses Unides de Colòmbia, les converses de pau que es duen a terme amb l'ELN, i la recerca, per últim, d'un acord humanitari amb les FARC. En aquest context complex es busca una facilitació de l'acostament entre actors polítics i socials, essent bons exemples d'això la feina a la Casa de la Pau entre el Govern i l'ELN, la promoció d'una cultura de la Pau, el suport a la verificació de la desmobilització que porta a terme l'Organització d'Estats Americans (OEA), en part amb fons espanyols; i el suport a l'acompanyament i assessoria a les organitzacions de víctimes.

No vull deixar de destacar la importància de les activitats en matèria de reconciliació nacional i local on el marc preferent de treball és el que es presenta a través de la Comissió Nacional de Reparació i Reconciliació.

En relació amb l'eix de Cohesió Social que aborda la distribució terrible de la riquesa a nivell nacional, els elements més destacats són el suport al programa d'alfabetització de joves i adults que fins avui el govern colombià estava realitzant amb fons propis i que d'ençà d'aquest programa comptarà també amb aportacions de la cooperació espanyola; la feina que es duu a terme mitjançant les Escoles Taller del Programa de Patrimoni; o la feina que es fa, en molts casos amb caràcter pilot, en determinades zones del país per millorar la salut pública i especialment la salut sexual i reproductiva amb un èmfasi especial en la reducció de la mortalitat materna.

Tampoc vull deixar d'assenyalar la importància que pren, en el nou escenari de la política de cooperació espanyola, el treball per a la promoció de la igualtat d'oportunitats entre homes i dones, per al trasllat del que ha estat l'experiència espanyola en la construcció d'una política de gènere al conjunt de la política colombiana. Es tracta, en tot cas, d'una prioritat de caràcter transversal que ha d'incorporar-se a totes les nostres actuacions.

També té una transcendència especial la feina amb els pobles indígenes de Colòmbia, una població especialment vulnerable com a conseqüència del conflicte, que els ha portat al desplaçament forçós de les seves terres i territoris.

El tercer puntal és el foment del desenvolupament sostingut on bàsicament s'hauria de destacar el programa de microcrèdits que la nostra cooperació ha posat en marxa a Colòmbia, amb una cartera disponible de prop de 40 milions d'euros, cosa que ha permès, en aquests últims anys, formalitzar més de 83.000 operacions de microcrèdits a favor de persones tradicionalment excloses de l'accés al crèdit formal.

Voldria insistir altra vegada en la importància que té la coordinació de donants i actors de la cooperació. El marc fonamental és el que permet el G24 com a fòrum fonamental de coordinació política però que en el transcurs dels anys que porta funcionant ha donat origen a una sèrie de fòrums temàtics de caràcter intern. Per últim, es pot mencionar que, com la mateixa Acta s'encarrega de reconèixer, l'aportació de la cooperació no governamental espanyola a Colòmbia és transcendental, no sols pel què suposen els projectes que es duen a terme en diversos sectors, sinó fonamentalment per la tasca d'acompanyament, d'ésser al costat d'aquells que més pateixen com a conseqüència del conflicte. Per tant, l'Acta, a més de reconèixer, com mai abans s'havia fet, la tasca de les organitzacions no governamentals espanyoles, també incorpora algunes de les seves preocupacions que només el govern colombià pot solucionar i que es refereixen a aspectes com el de l'acreditació o la facilitació de la seva feina al territori.

El repte principal per als pròxims anys és dotar de contingut efectiu el full de ruta que l'Acta de la Comissió Mixta estableix, esperant així que es converteixi en una aportació significativa per a la pau i el desenvolupament a Colòmbia.

L'aportació de la cooperació no governamental espanyola a Colòmbia és transcendental, no sols pel que suposen els projectes que en diversos sectors es duen a terme, sinó fonamentalment per aquesta tasca d'acompanyament, d'estar al costat d'aquells que més pateixen com a conseqüència del conflicte

Mariela Osorno

Representant de L'Aliança d'Organitzacions Socials i Afins
post-Londres, plataforma d'organitzacions colombianes de Drets Humans

L'estratègia actual de desenvolupament a Colòmbia no brinda condicions per a la pau

Les reflexions que motiva el tema del desenvolupament al context d'aquest seminari *Condicions per a un procés de pau*, necessàriament passen per considerar les condicions socials, polítiques, econòmiques, ambientals i de drets humans actuals de Colòmbia, les formes d'inversió dels recursos de cooperació actuals, el panorama davant les diverses iniciatives de subscriure acords internacionals de lliure comerç, i la participació i consultes prèvies d'aquests acords amb la societat civil colombiana.

En aquest ordre d'idees hem de referir-nos al context en el qual es duu a terme actualment el diàleg i la concertació sobre cooperació internacional al desenvolupament al país. El procés s'emmarca en una agenda comú que se suscita després de la Declaració de Londres, de juliol de 2003, subscrita pel Govern colombià i representants dels governs de l'anomenat G24. La Declaració insta al Govern colombià a aplicar puntualment les Recomanacions de l'Oficina de l'Alta Comissionada de Nacions Unides per als Drets Humans a Colòmbia (OACNUDH), però també saluda la declaració del Govern de Colòmbia en el sentit de reconèixer i donar el seu suport al paper de la societat civil i de les organitzacions no governamentals com a participants importants en la posada en pràctica de les reformes, en l'aplicació dels programes de desenvolupament i de defensa dels drets humans i en els esforços per aconseguir un acord negociat del conflicte armat intern.

D'altra banda, la Declaració de Londres motiva el G24 "a portar a terme una revisió i reorientació dels seus programes de cooperació i posar un èmfasi particular en contribuir a l'enfortiment de les institucions estatals, a l'alleujament de la crisi humanitària, a la protecció dels drets humans i de les activitats ambientals i a la creació d'alternatives a la producció de narcòtics".

D'ençà de la trobada de Londres s'elaborà una agenda comú entre el Govern colombià, la societat civil i l'esmentat G24, que compta amb el suport d'una Secretària Tècnica al capdavant del PNUD, amb la finalitat de fer seguiment dels punts d'aquesta Declaració.

Les organitzacions de la societat civil van presentar a Londres el seu punt de vista al document *La solució política y la democràcia son el camino*. Sobre la base dels plantejaments fets en aquest document, es va formar l'Aliança d'Organitzacions Socials i Afins, que avui compta amb 131 organitzacions afiliades. De la mateixa manera, i per ampliar l'espai tripartit, es va convidar a l'espai tripartit, i en formen part activa, el Secretariat Nacional de la Pastoral Social, el Consell Gremial Nacional, la Federació Colombiana de Municipis, la Confederació Colombiana d'ONG, el Consell Nacional de Planejament i Fundacions empresarials, encapçalat per la Fundació Restrepo Barco. Aquest conjunt d'organitzacions, reunides el 2 de febrer de 2005 per examinar de nou la situació del país en relació a l'estat dels Drets Humans i la cooperació internacional, van generar posicions coincidents, al bell mig de la pluralitat d'interessos i les van presentar davant el G24 i el Govern nacional. Això va donar pas a la Declaració de Cartagena, expedida el 3 de febrer de 2005, en la qual

En els darrers anys l'absència de garanties per a l'exercici dels drets civils i polítics s'ha incrementat a les diverses regions

Prop de 250.000 famílies desplaçades van perdre al voltant de 4,8 milions d'hectàrees, que avui se sumen a milers de famílies camperoles sense terra a Colòmbia

els representants governamentals presents i els membres del G24, van reafirmar la Declaració de Londres.

El puntal fonamental d'aquestes dues declaracions és l'avanç cap a una cooperació internacional orientada cap a la pau i la superació de la crisi humanitària, des d'una perspectiva integral de respecte i desenvolupament dels Drets Humans, orientada des d'una política pública d'Estat que involucri de manera activa i decisiva a la Societat Civil.

Des d'aquest moment, s'ha generat un espai conegut com "el consens de la societat civil" que està actuant de forma mancomunada en els temes de planejament i seguiment de l'estratègica de cooperació interancional amb l'Estat colombià, el qual hi va presentar un document en referència a això. El consens esmentat és complementat amb la presència de representants de la societat civil internacional. Les dues plataformes més gran que formen part d'aquest procés de seguiment són DIAL i PODEC.

Per part de l'Estat, l'àmbit de participació en aquest espai també és nutrit, l'orientació general ha anat a càrrec de l'Agència Presidencial per a l'Acció Social i la Cancelleria, però hi participen els ministeris respectius. També hi tenen un seient permanent els organismes de control, com la Procuradoria, la *Contraloría*, o la Defensoria del Poble, així com la Fiscalia i el Consell Superior de la Judicatura.

De la mateixa manera, el G24 s'ha mantingut actiu, i fins i tot ha augmentat el seu número amb la inclusió de nous països a la Unió Europea. Aquesta presència ha garantit no solament un diàleg detallat i profund de les diferents línies de cooperació internacional proposades pel Govern, sinó que ha portat la comunitat internacional a intercedir amb els seus bons oficis en altres processos complementaris, tal com es va esdevenir recentment al cas de la reactivació de converses entre el Govern i la societat civil per acordar la metodologia de construcció del Pla Nacional d'Acció en Drets Humans, on va ser molt rellevant el paper de Suècia i

Espanya¹.

Durant l'any 2006, el seguiment a l'Estratègia de Cooperació va donar lloc a més de cent reunions tripartites especialitzades per línies i sectors de cooperació i avaluades conjuntament en una Comissió de Seguiment. Es va arribar a importants consensos entre les parts, que s'espera quedin reflectits en la nova estratègia de cooperació que el Govern presentarà.

El procés que s'està descrivint és indubtablement valuós quant a la generació de condicions per al diàleg entre visions diferents i en un país caracteritzat per les tensions derivades d'un intens conflicte social i armat. Per això és important destacar no sols els elements de consens, sinó també els de dissensió, que s'han identificat al voltant de les polítiques públiques en matèries com la lluita contra la impunitat, la crisi humanitària, la negociació política del conflicte armat, el desenvolupament sostenible i l'eradicació de cultius il·licits, per esmentar només algunes. Ha constituït, per tant, un valuós exercici d'intercanvi, tens en algunes ocasions, entre visions sovint contraposades.

Dins el marc de referència de les declaracions de Londres i Cartagena, les diverses plataformes de Drets Humans i desenvolupament hem estat participant cada cop més en aquests espais d'interlocució, sota l'entesa de buscar, des de perspectives diverses i sovint contradictòries, la construcció d'un país democràtic i plural, i en relació a això, la diversitat d'opcions i les dissensions conseqüents són oportunitats per avançar en el diàleg i la construcció d'alternatives. Els dissensos allotgen generalment un espectre més ampli de les estratègies de cooperació plantejades i per tant es converteixen en una mena de béns de producció[*insumo*] valuosos, en un diàleg democràtic, per reorientar, de forma coherent el conjunt de la política de cooperació cap a un clima de reconciliació i pau.

ESTRATÈGIES DE DESENVOLUPAMENT, SITUACIÓ SOCIAL I DRETS HUMANS

En aquest marc es plantegen les reflexions sobre les estratègies de desenvolupament que es contemplen actualment a Colòmbia, particularment en el que es refereix al sector rural. La situació social, econòmica, i de drets humans a Colòmbia mereix avaluar si és viable una política enfocada cap a l'obertura total al mercat internacional com a condició necessària per superar els problemes del país.

En matèria de drets humans la situació colomiana es caracteritza per la persistència d'una crisi humanitària i de drets humans que s'expressa amb una major cruïra a les zones rurals, no obstant la disminució en l'últim any d'alguns indicadors de violència. Es manté el conflicte armat afectant la

població civil més vulnerable. Continuen les infraccions al Dret Internacional Humanitari per part de les guerrilles i dels paramilitars. Servidors de la força pública han estat compromesos en infraccions al Dret Internacional Humanitari, cosa que menyscaba l'obligació de l'Estat de salvaguardar la població civil².

Les dones, els nens i els ancians són afectats de manera particular pel conflicte armat intern. S'estima que un total de 3,8 milions de persones han estat desplaçades en els últims 20 anys, i durant el 2006 es van registrar 602 persones desplaçades al dia³. Aquesta xifra no contempla el subregistre ni els desplaçaments generats per les fumigacions aèries per combatre els cultius d'ús il·lícit, ja que les fumigacions aèries amb glifosat formen part de la política de seguretat consignada al Pla Nacional de Desenvolupament de Colòmbia 2006-2010.

El darrer informe de l'Alta Comissionada de Nacions Unides per als Drets Humans, presentat el 15 de març d'aquest any, indica que "subsisteixen preocupacions relacionades amb la garantia efectiva dels drets de les víctimes a la veritat, la justícia i la reparació; l'acumulació de penes i la determinació de la pena alternativa i els mecanismes per garantir els drets de les víctimes dels crims paramilitars són insuficients". "La resposta institucional a les víctimes, amb enfoc diferencial i de gènere, segueix representant un repte significatiu per a les autoritats. En els últims anys l'absència de garanties per a l'exercici dels drets civils i polítics s'ha incrementat en les diverses regions. Les accions i la penetració dels grups guerrillers i del paramilitarisme a les economies locals i en àmbits institucionals distorsionen els processos de participació política i de representació demogràfica afectant la pluralitat dels drets i llibertats polítiques i a la vigència de l'Estat Social de Dret."⁴

Segons l'informe anterior, "la desigualtat segueix sent un dels problemes principals que afronta el país; la bretxa entre estrats socials es summament alta i es veu reflectida tant en l'ingrés com en l'accés, la disponibilitat, la permanència i la qualitat dels drets econòmics, socials i culturals. Colòmbia presenta un coeficient Gini de 0,553, que és d'entre els més alts d'Amèrica Llatina. L'atur continua constant al voltant del 12% i afecta majoritàriament les dones. La subocupació és del 33,3%". Malgrat el creixement econòmic destacat reportat pel Departament Administratiu Nacional d'Estadístiques (DANE), del 7,78% per al tercer trimestre de 2006, no hi ha una distribució adequada de la riquesa i hi ha profunds desequilibris regionals².

Tot i l'augment de la cobertura educativa i del sistema de segurat social i salut, existeix una pre-

ocupant crisi hospitalària. Les despeses nacionals en salut assoleixen el 9,3% del PIB i tot i que s'ha millorat la cobertura en la prestació del servei, aquest continua sent desigual, degut a la seva privatització. Això també afecta a l'educació, a l'accés a l'aigua, a l'energia, a les telecomunicacions i als serveis sanitaris, tot això redunda en un augment de l'exclusió social⁵.

El 28% de la població total, és a dir, gairebé 13 milions de persones, viu en zones rurals. Des de 1990 s'evidencia una significativa reducció de l'aportació que el sector agropecuari fa al PIB, essent en 2002 tan sols del 13%⁵. Aquesta disminució es deu a la incidència del conflicte, una descurança sistemàtica en les polítiques sectorials i sobretot a la gran concentració de la propietat de la terra, tendència històrica del camp colombià, incrementada en els últims anys pel narco-paramilitarisme i els incentius a l'agroindústria fonamentada en monocultius. A això s'hi afegeix la protecció estatal a una ramaderia extensiva i ineficient.

La possessió de la terra és al centre del conflicte armat i del drama del desplaçament. Prop de 250.000 famílies desplaçades van perdre al voltant de 4,8 milions d'hectàrees, que avui se sumen a milers de famílies camperoles sense terra a Colòmbia³. Es calcula que el 54% de les famílies camperoles (1,3 milions) avui no tenen terres⁵ i que el 0,4% dels propietaris concentren el 65% de les terres⁶; 4.700.000 hectàrees de les millors terres del país, aptes per a l'agricultura, són latifundis i estan desaprovechades⁷.

En àrees rurals, el 24% de les famílies tenen la dona com a cap de llar i d'elles, el 57% no té terres. El 40% dels desocupats a l'àrea rural són dones⁵. El Pla Nacional de Desenvolupament 2006-2010 incorpora la categoria *gènere*, amb un enfoc social netament centrat en la *família*, com a unitat bàsica d'atenció dels programes i no permet la visibilitat adequada de les *dones* com a subjectes jurídics, socials i econòmics que precisen de mesures positives per eradicar la discriminació sistemàtica i

El Pla Nacional de Desenvolupament 2006-2010 no permet l'adequada visibilitat de les dones com a subjectes jurídics, socials i econòmics que precisen de mesures positives per eradicar la discriminació sistemàtica i històrica que pateixen

El 82% de la població afrocolombiana presenta necessitats bàsiques insatisfetes i el 74% rep menys del salari mínim legal

històrica que pateixen. Davant la manca d'una política pública especialment dirigida cap a elles, la seva incorporació al document com a dones desplaçades, subjectes a la violència de gènere, com a usuàries del sistema de justícia o com a aspirants a la participació política es dilueix en plantejaments generals que desconeixen el punt de partença dissemblant que dificulta la seva inserció efectiva als diversos escenaris de participació política, econòmica i social.

Segons el Cens de 2005 (DANE)⁸ la població indígena ascendeix a 1.378.884 persones i la població afrocolombiana, a 4.261.996, ubicades principalment als territoris de l'Anden Pacífic i de l'Amazonia. La migració cap a les capçaleres municipals ha anat creixent com a conseqüència del deteriorament ambiental dels territoris, que genera inseguretats alimentària per als pobles i les comunitats que culturalment complementen la dieta amb l'oferta silvestre; desplaçaments forçats perquè els territoris estan al centre del conflicte, dels problemes del narcotràfic i de les fumigacions aèries. La població afrocolombiana al Pacífic colombià s'ubica en 132 consells comunitaris de comunitats negres amb 4.717.269 hectàrees. Existeixen 710 *resguardos* titulats que corresponen a 34.000.000 d'hectàrees. El 82% de la població afrocolombiana presenta necessitats bàsiques insatisfetes i el 74% rep menys del salari mínim legal. L'analfabetisme és 3 cops més alt que el de la resta de colombians i de cada 100 joves només 2 reben educació superior⁵. Les comunitats indígenes i afrocolombianes han vist lesionades la conservació de la seva identitat cultural, la integritat dels seus territoris i la permanència de les seves formes d'organització social. La Cort Constitucional va ressaltar la necessitat de fer esforços majors per prevenir el desplaçament dels pobles indígenes i afrocolombians especialment afectats per aquest fenomen en l'últim any⁴.

El progrés de Colòmbia és desigual entre les àrees urbanes i rurals amb una relació entre camp i ciutat molt precària. Les ciutats van créixer i es van modernitzar a costa de la producció agrària, avui debilitada, i de l'extracció de recursos naturals de les grans valls. Avui, prop del 74% de la població

viu a les capçaleres i d'aquest percentatge la major proporció està a les grans ciutats (DANE).

RELACIÓ ENTRE EL MODEL DE DESENVOLUPAMENT I EL MEDI AMBIENT

Colòmbia és un país neotropical i andí, la seva història geològica ha forjat formacions vegetals heterogènies pròpies del tròpic i responsables de la gran riquesa biològica, calculada en el 10% de la biodiversitat planetària. Aquesta heterogeneïtat d'ecosistemes i la història de poblament generen el caràcter multiètnic i pluricultural de Colòmbia, i la base natural ha sustentat durant molts anys la seguretat alimentària de la població.

Des de 1945 s'ha accelerat l'alteració del medi, fins al punt que, actualment, el 52% dels ecosistemes han estat transformats i homogeneïtzats, fins a un 90% a la regió Caribe i fins a un 75% als Andes. Actualment hi ha més de 44 milions d'hectàrees de pastures⁹. Aquest canvi, conduït pel model de "revolució verda", si bé per alguns sectors de l'economia ha estat reeixit, ha portat conseqüències que són evidents quant a la deterioració ambiental i linjustícia i imparcialitat, paleses en la concentració de la propietat de la terra. La deterioració dels sòls i aigües a les àrees d'agricultura i ramaderia extensiva ha transformat fins a tal punt les grans conques del país que aquestes ja no abasten la població que depenia d'elles. El Banc Mundial estima que anualment es perd l'equivalent al 3,5% del PIB per problemes ambientals.

Malgrat tot això, encara hi ha zones ben conservades, per decisions que el país ha pres en el sentit de declarar àrees destinades a la conservació amb el Sistema de Parcs Nacionals Naturals i pel dret dels pobles indígenes i comunitats afrodescendents de tenir àrees sota la categoria de territoris col·lectius, atorgats per la Llei 89 de 1889, en el cas dels *resguardos*, i de la Llei 70 de 1993 en el cas dels consells comunitaris de comunitats negres. Es calcula un 40% d'afectació als ecosistemes del Pacífic i menys d'un 20% a l'Amazonia⁹; i cal comptar una mica més de 5.000 hectàrees sembrades amb coca als parcs nacionals¹⁰.

Davant el panorama descrit, hom pot preguntar-se si el model que avui es consolida encara més davant la probabilitat de subscriure tractats de lliure comerç, i que se simbolitza amb la lògica següent: obertura, competència, productivitat, creixement i benestar, és viable per generar benestar als sectors més vulnerables. Cal recordar que el model se sosté en els pilars següents: l'obertura no té obstacles físics interns, regionals o locals i és possible políticament i socialment; que l'obertura total porta a la lliure competència amb regles del joc clares; que existeixen i existiran recursos ambientals sufi-

cients per produir l'energia necessària per satisfer les ordres de compra i que tots els habitants del planeta estan disposats a competir¹¹.

La situació social, la fragilitat ambiental i la greu crisi de Drets Humans del país indiquen que són condicions que han de ser superades abans d'impulsar el país a una competitivitat comercial que no està en condicions d'assumir i que desembocarà en l'aprofundiment de les desigualtats, al contrari de la hipòtesi que sosté que amb el model que es proposa se superaran aquestes condicions. El model d'obertura econòmica total no reconeix els límits dels ecosistemes i només reconeixent aquesta realitat es pot acceptar la premissa del desenvolupament sostenible, que no és res més que viure dins els límits de la natura amb justícia social i amb una vida humana plena¹².

Però, com s'ha preparat Colòmbia per a la carrera cap al mercat lliure al sector rural? Des de l'any 2002 el Govern va anunciar la política de desenvolupament rural, en el sentit de donar suport a una transició des d'una agricultura amb èmfasi en cultius substituïts de les importacions i orientada al consum intern, cap a una altra amb predomini de cultius competitiu, tant als mercats domèstics com als externs, i reconeix que tot i els esforços, el desenvolupament del sector agropecuari encara és limitat⁶. En aquell mateix any es declara a Colòmbia com a país de vocació forestal amb el propòsit de desenvolupar el sector.

LLEIS I INSTITUCIONS A MIDA DEL MERCAT LLIUERE

S'inicia aleshores l'adequació i transformació de la legislació pertinent, vigent en aquell moment, amb l'objectiu d'unificar en lleis úniques les diverses normes que regien cada tema i que s'havien dissenyat sota uns altres enfocaments i algunes d'elles responien a èxits, precaris però trascendentals, dels moviments socials. Per aquesta via, simultàniament, s'adeqüen les institucions, de manera que la nova entitat sigui funcional a la consolidació del model de mercat lliure. Així, per exemple, el Ministeri de Medi Ambient es transforma en el Ministeri d'Ambient, Habitatge i Desenvolupament Territorial. En la seva estructura es redueixen les competències del sector ambiental a viceministeris. Això debilita el Sistema Nacional Ambiental, creat per la mateixa llei que havia ordenat la creació del Ministeri anterior (Llei 99/93). S'evidencia la desaparició gradual d'una política ambiental a Colòmbia, amb el fet d'atorgar més ingerència al Ministeri d'Agricultura en les reformes de normatives ambientals. De la mateixa manera es concentren en l'Institut Colombià de Desenvolupament Rural (INCODER)¹³ funcions excessives relacionades

El model d'obertura econòmica total no reconeix els límits dels ecosistemes i només reconeixent aquesta realitat es pot acceptar la premissa del desenvolupament sostenible, que no és res més que viure dins els límits de la natura amb justícia social i amb una vida humana plena

amb la propietat de la terra i l'accés al finançament. Aquests canvis es concreten al projecte de Llei de Desenvolupament Rural, i altres iniciatives legislatives que complementen el propòsit de l'obertura: la Llei General Forestal (actualment en procés de reglamentació), el projecte de Llei de l'aigua i el marc regulador d'accés als recursos genètics i propietat intel·lectual⁶.

UN MODEL AMBIENTALMENT LAX ÉS SOCIALMENT INJUST

Em centraré només en dues conseqüències que es preveuen d'aquestes modificacions, el deteriorament ambiental i la degradació cultural i física dels territoris i el conseqüent empobriment dels pagesos i pageses del país.

En primer lloc, és greu que es modifiqui la normativitat ambiental en nom de possibilitar les transaccions comercials amb els recursos naturals del país i la producció agrícola sense condicionaments ambientals. De fet, el projecte de Llei de Desenvolupament Rural no recull cap obligació de caràcter ambiental en els projectes productius que es desenvolupen en terrenys erms, tot i que sí manté i reforça la funció social i ecològica de la propietat col·lectiva d'indígenes i afrodescendents. No obstant això, en aquests territoris es promouen monocultius i aprofitaments forestals que transformen severament l'ecosistema del bosc del qual depenen centenars de persones i d'espècies. El projecte de Llei esmentat tampoc contempla d'inversions orientades a la reparació d'impactes ambientals generats pels projectes productius⁷.

Si Colòmbia redueix les seves exigències ambientals per atreure les empreses multinacionals es veurà exposada a rebre indústries o parts de processos industrials altament contaminants d'aquells països amb legislacions més fortes. A més, l'únic mecanisme real, segons la lògica del capital, per generar tecnologies netes al país, és el

fet de tenir normatives exigents¹⁴. D'altra banda, la contaminació es convertiria en un desavantatge comercial, a mig i llarg termini, a l'hora de competir internacionalment en esquemes de producció neta o almenys no contaminant¹¹. Així, en la nova situació d'obertura total, hem d'assumir les externalitats de la tecnologia dels països industrialitzats. Un exemple el constitueix el grup de les matèries primeres per a la producció de biocombustibles, la canya de sucre i la palma africana. Ambdós cultius extensius són generadors d'una deterioració ambiental i social de grans proporcions. La producció de matèries primeres a baix cost necessita terres barates i considerades sense cap cost pels planificadors, perquè d'una altra manera no s'entén per què no s'utilitzen només extensions de terra que ja hagin estat modificades àmpliament, com a la Vall del Magdalena i Orinoquia, que són aptes per a aquests cultius, i pel contrari s'homogeneïtzen extensos territoris de comunitats ètniques a la selva tropical humida del Pacífic, anihilant els seus sistemes de vida ancestrals i posant en un alt risc la seva seguretat alimentària, que en gran mesura se sosté en la producció d'aliments, la caça i la pesca.

A Colòmbia es justifica la sembra de cultius per a la producció de biocombustibles com a una oportunitat promissòria perquè s'hi poden comprometre hectàrees a costa de la producció d'aliments per al mercat intern, transacció que no estan disposats a fer internament els països demandants amb les seves terres. Però, a més, es justifica com a una alternativa ambiental a l'escalfament global. Tanmateix, el debat a nivell mundial sobre el balanç energètic per a la producció de biodièsel i etanol adverteix que el balanç d'energia de tots els cultius, amb els mètodes de processament actual, indica que es gasta més energia fòssil per assolir l'equivalent bioenergètic a partir de biocombustibles¹⁵.

L'altre punt de màxima preocupació és la manca explícita d'un programa de seguretat i sobirania alimentària per al país i els mecanismes per l'adjudicació de terres i terrenys erms previstos al projecte de la Llei de Desenvolupament Rural. Aquest s'adequa i crea el marc institucional per posar-hi en marxa el pla agroexportador de cultius de rendi-

ment tardà, per a això, s'ha de transformar d'una manera intensa la major quantitat possible d'àrea cultivada en els cultius transitoris i d'autoconsum [de *pancoger*] als anomenats productes tropicals. En aquests cultius s'hi inclouen la canya de sucre, canya per a *panela* [dolç típic colombià], palma d'oli i forestals⁶. S'han projectat àrees i zones fins a 2020 d'altres cultius destinats a l'exportació, com ara el cacau, cauxú, macadàmia, anacard, fruites de cicle curt i de cicle llarg, hortalisses, cafè, plàtan... Tot això planejat sota la lògica de l'especialització del sector, cosa que restringeix la capacitat dels productors de mantenir cultius diversificats que assegurin l'alimentació de les famílies i la comercialització d'excedents en xarxes locals i regionals. Això posa en greus dificultats als mercats camperols que avui abasteixen el 60% del consum a les ciutats i provoca que la població urbana es vegi forçada a consumir productes importats. D'altra banda, l'especialització en la producció posa al productor petit i mitjà en risc imminent i permanent davant les fluctuacions del mercat intern, els canvis de proveïdor del país importador o els canvis de les regles del joc.

El projecte de Llei de Desenvolupament Rural preveu que l'INCODER seleccionarà els millors plans productius, que seran beneficiaris de poder accedir al subsidi per completar el pagament de la terra, mecanisme al qual es redueix la reforma agrària. D'aquesta manera condiona les propostes productives a harmonitzar-se amb el pla agroexportador, amb productors disposats a competir i en capacitat de fer-ho; cosa que, sens dubte, exclou les oportunitats reals de molts pagesos. Així, els subsidis per a què adquireixin terres qui no les té i l'accés a la tecnologia tenen altes restriccions⁶.

Fins i tot els recursos de cooperació també es donen en funció del model agroexportador, sense deixar alternatives per a un desenvolupament autònom i ajustat a les capacitats i característiques culturals de les poblacions rurals. En el cas dels territoris dels col·lectius indígenes i afrodescendents, els subsidis condicionats al model violen l'autonomia i els principis constitucionals referits a la protecció de la diversitat ètnica i cultural. A mode d'exemple, en el Bajo Atrato 1.997 famílies formen part del Programa Estatal Famílies Guardaboscós, adequat per ser complementari a la proposta productiva. Aquestes famílies estan compromeses en les aliances empresarials projectades, mitjançant un 40% d'estalvi que cada família fa del subsidi que rep i que serà el capital de treball per implementar projectes productius de forma associada amb el empresaris que arribin a la zona. Aleshores es creen les condicions reals per implantar la resolució 2.038 de novembre de 2005, emesa per l'IN-

S'evidència la desaparició gradual d'una política ambiental a Colòmbia, amb el fet d'atorgar més ingerència al Ministeri d'Agricultura en les reformes de normatives ambientals

CODER. Les comunitats entren al negoci aportant, no sols el territori i els seus recursos, sinó també el capital que estalviarien en tres anys¹⁶. És a dir, es condiona per endavant el soci i el model productiu. La pregunta que sorgeix a l'interior de les comunitats és: "Seran les nostres famílies, desplaçades i víctimes del conflicte armat, les que haurem de compartir els nostres territoris i recursos en detriment de les nostres organitzacions, dels sistemes productius i de la Llei 70 de 1993 i dels nostres drets col·lectius com a comunitats negres? Malgrat que el Govern ens fa pensar que les comunitats som autònomes en la decisió de rebre i associar-nos als desmobilitzats, estem segurs que en aquesta ocasió, a l'igual d'altres, la voluntat del capital ens serà imposada..."¹⁶.

El projecte de llei de Desenvolupament Rural, a banda de concentrar funcions excessives a l'INCODER en relació a la propietat de la terra i de l'accés al finançament, desconeix el context de desplaçament que ha patit Colòmbia en els últims 20 anys i relaxa la norma per mitjà de la qual es pot exigir domini sobre la propietat havent-hi fet explotació econòmica i estable en un predi. Sobre això s'hi va pronunciar la Procuradoria General de la Nació, advertint que s'augmenten els riscos de degenerar en la legalització de formes d'espoliació de la terra o rentat d'actius⁶. Aquesta norma posa entrebancs al compliment de les recomanacions de l'Alta Comissionada de Nacions Unides per als Drets Humans en el sentit de "posar-hi una atenció especial al dret de les persones desplaçades a la reparació i, en particular, a la restitució de béns". De fet, tal com ho assenyala també l'informe anterior, "el desplaçament també és causat per processos d'apropiació violenta de la terra i dels recursos econòmics dels territoris, afectant especialment els drets de camperols i camperoles, indígenes i afrodescendents"⁴.

En síntesi, el model resulta ser molt lax amb els sectors amb capacitat financera, poder polític i territorial, i molt desfavorable per als sectors marginats. D'aquesta manera, es reordenarà el territori colombià en contra dels principis democràtics i en sentit contrari a la lògica de protecció dels ecosistemes i a una agricultura que els respecti.

Davant els riscos que assumeix Colòmbia amb el model de desenvolupament que es planteja per ajustar-se al Tractat de Lliure Comerç amb els Estats Units (TLC) i demés acords de lliure comerç, no és difícil preveure condicions socials més adverses que les actuals per a un procés de pau. Atès que el propòsit de l'Estratègia de la Unió Europea 2007-2013 és concentrar tots els seus esforços de cooperació amb Colòmbia en pro de la pau, i que no existeix una única solució per proveir la pau al país i que és necessari combatre simultà-

S'homogeneïtzen extensos territoris de comunitats ètniques a la selva tropical humida del Pacífic, anihilant els seus sistemes de vida ancestrals i posant en un alt risc la seva seguretat alimentària, que en gran mesura se sosté en la producció d'aliments, la caça i la pesca

niament els diversos components del conflicte, les següents propostes alternatives són una invitació, a la cooperació i, per descomptat, al Govern nacional a inclinar-se cap a un desenvolupament inclusiu:

1. Enfortir i acompanyar permanentment el procés tripartit de seguiment a l'Estratègia de Cooperació Internacional de l'Estat, vetllant per a què reflecteixi els consensos que es van assolint als espais de seguiment i per tal que els dissenyats expressats hi trobin modalitats de tractament adequats. Així mateix, des de l'espai tripartit, cal vetllar per a què les diverses estratègies de desenvolupament que es plantegen per a Colòmbia tinguin coherència entre si i responguin als principis de les declaracions de Londres i Cartagena.

2. El procés de construcció d'un Acord d'Associació entre la Comunitat Andina (CAN) i la UE ha de promoure un desenvolupament inclusiu, democràtic, equitatiu i sostenible, garantir l'equilibri ecològic i el patrimoni cultural i ambiental. En aquest ordre d'idees, la seva base no ha de ser la signatura d'un TLC que atorgui beneficis més grans als capitalistes de les dues regions, sinó que s'ha d'orientar cap a l'eradicació de la injustícia social i la superació de qualsevol forma de discriminació. Per aconseguir aquestes, és imperatiu un diàleg efectiu i institucionalitzat amb la societat civil de la regió andina, que és part constitutiva i transcendental de l'Acord¹. Seguint aquest ordre d'idees no s'ha d'aprovar el Tractat de Lliure Comerç (TLC) amb els Estats Units.

3. Un pla concertat de reordenament territorial que tingui com a escenari la *Mesa de Tierras* i que contempli l'estat dels ecosistemes i el seu ús potencial i que inclogui un programa nacional

Fins i tot els recursos de cooperació també es donen en funció del model agroexportador, sense deixar alternatives per a un desenvolupament autònom i ajustat a les capacitats i característiques culturals de les poblacions rurals

de reforma agrària en funció de la sostenibilitat, que a més de redistribuir la terra, molt concentrada en l'actualitat, tingui com a objectiu optimitzar de manera ecològica, econòmica i cultural l'aprofitament de les terres que existeixen a Colòmbia. Dins d'aquest programa s'ha d'enfortir l'estratègia de les anomenades reserves camperoles, com a resposta a les necessitats d'apropiació i de gestió del territori per part d'aquestes comunitats. De la mateixa manera, s'han d'enfortir els territoris col·lectius de les comunitats afrodescendents i els *resguardos* indígenes.

4. Un gran programa de producció agroecològica, fonamentat en les actuals i promissòries experiències que existeixen al país, que fomenti la biodiversitat agrícola, la recuperació física i biològica dels sòls i de les aigües i la descontaminació dels ecosistemes lligats a l'agricultura. Aquest programa, juntament a la recuperació i gestió de les conques del país i de la pesca, seria la base per a un gran pla alimentari nacional que garanteixi la seguretat i sobirania de Colòmbia en aquest camp. A aquesta proposta s'hi ha de lligar una estratègia que posi fi a la dessecació i contaminació dels sistemes aquàtics i promogui la preservació del seu caràcter de béns d'ús públic.

5. Una reforma de l'ús de l'aigua, que garanteixi la igualtat en l'accés per part dels diferents sectors, donant prioritat al consum humà amb base al reconeixement del dret humà a l'aigua. Així mateix, cal recuperar, per a l'esfera d'allò públic, estatal i comunitari, la prestació dels serveis d'aqüeducte i calvegueram, avui dia en un avançat estat de privatització; i donar una utilització i una protecció adequades als ecosistemes estratègics per al cicle hidrològic, actualment no solament deteriorats i contaminats, sinó amenaçats per la privatització.

6. Enfortir a través de la cooperació internacional les organitzacions no governamentals, sindicals, de dones, camperoles, comunitàries i ètniques, de manera autònoma en relació amb el Govern colombià, per a què continuïn els processos de construcció d'alternatives des d'allò local, regional i nacional. Això implica també l'enfortiment del control social sobre els plans i programes governamentals.

7. Renunciar al ja demostrat com a ineficaç i ambientalment destructiu mètode de les fumigacions amb glifosat com a forma de combatre els cultius d'ús il·lícit. En canvi, aprofundir la política que tendeix a establir la corresponsabilitat mundial en aquest tema i avançar el debat sobre la legalització del consum de drogues, proposta llançada per organitzacions i persones de diverses orientacions ideològiques i polítiques.

8. Reprendre la política de parcs amb la gent com a una alternativa efectiva per a la protecció ambiental de les àrees protegides i compartir la gestió dels serveis ecoturístics amb les comunitats assentades a les àrees d'esmoreïment i no amb ens privats que han començat a restringir l'accés dels colombians i colombianes, fent-los esdevenir espais gairebé exclusius per a les elits, quan són indrets comuns per excel·lència.

9. Una política energètica que garanteixi el control de l'Estat colombià sobre els recursos disponibles, minimitzi l'impacte de l'exploració i explotació d'hidrocarburs, mantingui fora d'aquesta activitat els territoris ètnics i avanci cap a la investigació i aplicació de formes de generació alternatives als combustibles fòssils; cosa que és indispensable en el camí cap a una societat sostenible.

10. Tendir a una veritable política de ciutat i regió que garanteixi la redistribució equitativa de la riquesa i possibiliti el desenvolupament de programes d'habitat per al benestar humà, habitatge digne, cap a la recerca d'una qualitat de vida millor.

11. Vetllar per a què es desenvolupi una política que reconegui la dona com a subjecte de dret i li garanteixi la seva inclusió social en la satisfacció progressiva de tots els drets polítics i socials i no sigui reduïda a programes que centren la seva intervenció a la família com a unitat bàsica d'atenció. Així mateix, tendir a l'eliminació de totes les formes de violència i discriminació contra les dones.

12. La cerca de la sortida negociada al conflicte armat i, en un curt termini, de la concreció d'un acord humanitari que permeti l'alliberament de totes les persones segrestades, i cal instar, al mateix temps, als grups insurgents a abandonar el segrest de persones com a forma de lluita i finançament.

NOTES I REFERÈNCIES

1. Intervenció de l'Aliança d'Organitzacions Socials i Afins a la Segona Conferència Internacional sobre Drets Humans a Colòmbia. Parlament Europeu, Brussel·les, 17 i 18 d'abril de 2007.
2. Conferència Nacional de Cooperació i Drets Humans. Consens d'organitzacions de la societat civil colombiana reunides a la ciutat de Cartagena els dies 2 i 3 de febrer de 2007.
3. Codhes. 2007. *Año de los derechos de las personas desplazadas*. <http://www.codhes.org/publicaciones/infocartagena>
4. *82 Informe sobre Colombia*, presentat oralment per l'Alta Comissionada de Nacions Unides per als Drets Humans al Consell de Drets Humans, 15 de març de 2007.
5. Document d'Estratègia País-DEP 2007-2013. http://www.delcol.ec.europa.eu/es/ue_colombia/FINAL%20FINAL%20CONCEPT%20NOTE.doc
6. Suárez, A., 2006. *La política agropecuaria uribista: El cumplimiento incondicional de un mandato imperial*. Separata de la revista *Semillas*, números 30/31, desembre 2006.
7. Mondragón, H., 2006, *Estatuto rural, siete veces infame*. Separata de la revista *Semillas*, números 30/31, desembre 2006.
8. Departament Administratiu Nacional d'Estadístiques (DANE). Direcció de Censos i Demografia. *Colòmbia, una nació multicultural. Su diversidad étnica*, octubre de 2006.
9. Márquez G., 2004, *Mapas de un fracaso. Naturaleza y conflicto en Colombia*. Universitat Nacional de Colòmbia. Institut d'Estudis Ambientals IDEA, 102 pàgs.
10. Institut Alexander von Humboldt. *Informe Nacional sobre el avance en el conocimiento de la información de la biodiversidad 1998-2004*.
11. Carrizosa, J., 2001, *Desarrollo y Medio Ambiente*, pàgs. 75-92, a Sánchez, J. & Supelano, A. (Compiladors), *La roca y las mareas, ensayos sobre economía y ecología*, Universitat Nacional de Colòmbia, Ed. Unilibros, 218 pàgs.
12. Riechmann, J. 2004. *Gente que no quiere viajar a Marte*. Ensayos sobre Ecología, ética y autolimitación. Ed. Catarata, Madrid, 243 pàgs.
13. Institut Colombià de Desenvolupament Rural, en el qual el govern actual, en el seu període anterior, fusionà l'INCORA, l'INPA, l'ICA i altres instituts descentralitzats, els quals van ser liquidats.
14. Bejarano, E. 2001. *Comercio internacional y medio ambiente*, pàgs. 153-184, a Sánchez J. & Supelano A. (Compiladors). *La roca y las mareas, ensayos sobre economía y ecología*. Universitat Nacional de Colòmbia, Ed. Unilibros, 218 pàgs.
15. Mae-Wan, Ho et al., 2006, *Which energy?*, Informe sobre energia, Institute of Science in Society. <http://www.twinside.org.sg/title2/par/whichEnergy.pdf>
16. Informe de la Comissió Vida, Justícia i Pau, 2006, *Desmovilización del bloque Elmer Cárdenas, desplazamiento, expropiación de territorios colectivos y erradicación de cultivos de uso ilícito*. En Diócesis de Quibdó, Chocó – Colombia. *La Encrucijada del pueblo negro, indígena y mestizo*, Ed. Gráficas la Aurora.

El desplaçament també és causat per processos d'apropiació violenta de la terra i dels recursos econòmics dels territoris, afectant especialment els drets de camperols i camperoles, indígenes i afrodescendents

Orsinia Polanco

Representant al Congrés de Colòmbia de les primeres comunitats indígenes, pel partit Pol Democràtic Alternatiu. És la primera congressista dona i indígena de la història de Colòmbia

Colòmbia: Globalització Econòmica i Crisi Humanitària dels Pobles Indígenes

LA NOSTRA RELACIÓ AMB LA MARE-‘MAA’

Durant segles ens hem relacionat en un equilibri harmònic amb el nostre territori. La Mare Terra és un ser viu que ens alleta i empara, vivim en harmonia amb els nostres semblants, la natura ens brinda tot el necessari per viure i, fins i tot, excedents. El nostre *desenvolupament* ha estat acord a la nostra cosmovisió, però basat en un concepte de desenvolupament diferent a l'Occidental, que no és lineal, que no pretén ascendir d'un estat anterior a un altre estat ideal, o de pobre o ric en termes de carència o acumulació material, o de subdesenvolupament-enderrement a desenvolupament-progrés. Aquesta dicotomia plantejada per Occident trenca, sota la nostra manera d'entendre-ho, amb la visió holística i integradora que expressa la nostra manera de viure i sentir, projectada en un intent per harmonitzar les condicions materials i espirituals d'un entorn en el qual tot posseeix vida. La mare ens proveeix d'allò necessari per a la nostra subsistència en una negociació constant on som la seva penyora. Aquesta relació està condicionada per la terra i per l'accés a la mateixa; aquella mateixa terra que durant segles ens ha pertangut sota l'empara de la nostra espiritualitat; aquell mateix territori regit pel dret propi, sostingut per la nostra autonomia, i vigilat pel nostre pensament tradicional des de temps mil·lenaris. Allò nostre constitueix una alternativa sostenible i acord a l'ús dels recursos naturals en l'àmbit de la conservació ambiental enfront de realitats tan dramàtiques com la del greu problema de l'escalfament global.

Per tot això, és perillós i lesiu per als nostres pobles l'aplicació i imposició del concepte i model de desenvolupament de la globalització neoliberal recolzat pel govern amb els seus programes i polítiques públiques que involucren, en contra de la nostra cosmovisió i les nostres tradicions, al poble indígena de Colòmbia.

EL CANVI AL MODEL ECONÒMIC I LES SEVES GREUS CONSEQÜÈNCIES

L'obertura econòmica que es va iniciar al país durant la dècada dels 90 va portar-lo a una crisi industrial sense precedents i a un col·lapse a l'agricultura. Les estadístiques així ho confirmen. En el primer cas, al període 1991-2005, la caiguda del sector manufacturer va ser de gairebé 7 punts del PIB (del 21,1% al 14,7%) i pel que fa a l'agricultura, el daltabaix constatat va arribar a 8 punts del PIB (del 22,3% al 13,4%), dada a la qual cal afegir-hi que l'extensió de terres dedicada a l'agricultura es va reduir aproximadament en un milió d'hectàrees. Aquestes fredes estadístiques em serveixen per explicar una altra realitat, la del càstig diari sobre la població, la de les enormes dificultats quotidianes que avui pateixen la majoria dels colombians. Dos milions de persones es troben sense feina i la major part de la població econòmicament activa viu en la precarietat.

És perillós i lesiu per als nostres pobles l'aplicació i imposició del concepte i model de desenvolupament de la globalització neoliberal recolzat pel govern amb els seus programes i polítiques públiques que involucren, en contra de la nostra cosmovisió i les nostres tradicions, al poble indígena de Colòmbia.

La iniciativa governamental que ha estat presentada amb el nom d'Estatut Rural inclou articles que possibiliten la legalització dels predis adquirits per l'espoli violent, cosa que farà inviable en el futur immediat el retorn dels desplaçats als seus territoris d'origen

Per si amb això no n'hi hagués prou, el país continua patint una guerra secular que ja porta dècades -des de l'assassinat del cabdill liberal Jorge Eliécer Gaitán al 1948-, que ha costat milers de morts i que cada cop es troba més degradada. Per desgràcia he de confessar davant d'aquest auditori que provinc d'un dels països més violents del món, un dels països en què el número de morts, per causes no naturals, associant guerra amb delinqüència comuna, és dels més alts del món, aproximadament 30 mil cada any. Vull destacar el cas dramàtic dels desplaçats. Actualment, prop de tres milions de desplaçats del camp a causa de la guerra deambulaven pels carrers de les nostres ciutats sense cap tipus d'esperança. Estem davant d'una tragèdia humanitària.

L'altra cara d'aquest desplaçament forçat ha estat l'augment escandalós de la concentració de la propietat de la terra. La *Contraloría General de la República* va reconèixer en un dels seus últims informes que durant els últims vint anys, prop de quatre milions d'hectàrees han estat expropiades de forma violenta als camperols enmig de l'enfrontament bèl·lic, completant un quadre de propietat de la terra rural força injust. Per veure de manera gràfica aquesta concentració, recorro de nou a les estadístiques. Segons l'Institut Geogràfic Agustín Codazzi (IGAC), la institució responsable de realitzar el registre cadastral nacional, dels 114,2 milions d'hectàrees de superfície amb què compta el país, existeix un registre cadastral de 82,1 milions d'hectàrees, distribuïdes entre propietaris particulars i àrees públiques. La major proporció de propietaris (55,6%) i de predis (56,8%) es troben en minifundis menors de 3 hectàrees, arribant a l'1,7% del registre cadastral, mentre que un grup de 2.428 propietaris posseeixen el 53,5% de les hectàrees rurals, 44 milions d'hectàrees. Això representa una mitjana de 18.093 hectàrees per propietari o, dit d'una altra manera, un territori 6.000 vegades més gran que el dels minifundistes, on hi viuen 2,2 milions de famílies colombianes.

L'obertura econòmica no sols va produir una crisi a la indústria i a l'agricultura tradicional sinó que també va obrir les portes a un nou model de desenvolupament econòmic basat en la producció de béns primaris, aquells que no exigeixen processament humà, i en l'explotació de recursos naturals renovables i no renovables. En aquest nou model econòmic l'estructura desigual de la propietat rural, a la qual n'he fet al·lusió, es perpetua. A més, les normes que el President i el Congrés estan implementant afavoreixen els grans propietaris.

Tal és el cas de la iniciativa governamental que ha estat presentada amb el nom d'Estatut Rural i que actualment s'està tramitant al Congrés de la República i de la qual n'estic convençuda que serà aprovada pel grup majoritari de representats, compromès amb l'actual President, Álvaro Uribe Vélez. S'hi inclouen articles que possibiliten la legalització dels predis adquirits per l'espoli violent. Això farà inviable en el futur immediat el retorn dels desplaçats als seus territoris d'origen.

Pel que fa als *resguardos* indígenes, aquest mateix projecte de llei posa en dubte els títols de propietat que les comunitats posseeixen, en alguns casos des de l'època de la dominació espanyola i en d'altres, des de fa diverses dècades. L'actual Ministre d'Agricultura ha justificat aquesta revisió sobre la propietat dels *resguardos* aduint que aquests són excessius (30 mil hectàrees), en termes comparatius a la població indígena -un milió de persones, aproximadament, segons l'últim cens- silenciant el fet que el 95% d'aquests territoris no són aptes per al cultiu agrícola, ja que formen part de boscos humits, *páramos* [ermots, terrellers], i fonts hídriques. Precisament, és per aquesta raó que al govern l'interessa reduir l'extensió dels *resguardos*. L'interès per la privatització dels boscos va aconseguir convertir-se en llei de la República. El Congrés ja va aprovar una llei forestal que obre la possibilitat als grans inversors de fusta comerciable d'apropiar-se dels boscos. Aquest negoci de la industrialització de la fusta a gran escala ja va ser un experiment en altres països de la regió, a Xile i Bolívia, confirmant-se una deterioració considerable dels boscos tradicionals i el medi ambient en general.

L'Estatut Rural és part d'una estratègia de llarg termini codificada pel govern en un document titulat *Visión 2019*, en què s'aposta a resultats de futur a partir de les actuals transformacions econòmiques i socials. Allà s'hi anota, en relació a aquest tema dels boscos: "Colòmbia té sembrades uns 4,2 milions d'hectàrees i una vocació potencial superior a 10 milions d'hectàrees. En activitats agroforestals és possible duplicar a 20 milions d'hectàrees l'ús actual". (*Visión 2019*, capítol III)

L'INTENT DE PRIVATITZAR 'PÁRAMOS' I FONTS HÍDRIQUES

Vaig citar també el cas dels *páramos*. He de dir que, de la mateixa manera, es va presentar un projecte de llei en el qual els *páramos* es declaraven béns aptes per a l'explotació comercial, fins al punt en què tal definició possibilitava l'expropiació de terres als pagesos i colons que habiten a la part alta de les muntanyes, els qui, a més, en molts casos han estat desplaçats de les zones planes per la guerra civil interna. Personalment no hi tinc dubtes en el fet que la preocupació governamental per l'extensió suposadament excessiva del territori dels *resguardos* es relaciona amb les possibilitats futures d'aquest negoci, que cada vegada tindrà possibilitats majors de rendibilitat ja que, a mesura que augmenti l'escalfament global, els *páramos* seran cada cop més escassos. Sembla increïble que els mateixos mals que causa una cosmovisió globalitzant, suportada en la ganància privada a costa de la degradació de la natura, acabi sent beneficiosa en preus per a les mateixes empreses transnacionals que contaminen l'ambient.

Les fonts hídriques tampoc s'escapen de les propostes oficials d'industrialitzar la natura. Un dels projectes de llei més discutits pels ambientalistes i les seves xarxes de suport, tant nacionals com internacionals, va ser la gestió de les aigües. S'hi establia un capítol de Concessions, les quals podien arribar fins als 40 anys, amb la possibilitat de realitzar cessions sobre la mateixa concessió, obrint la mercantilització de l'aigua a cadenes inversores, incloent-hi la capacitat de convertir en títols aquestes inversions als mercats de capitals. Aquestes concessions podien atorgar-se tant per a la generació d'energia -hidroelèctriques- com per a la producció d'aigua potable i haurien d'acompanyar-se d'un pla de reordenament de conques hidrogràfiques que redefinís el territori hídric cap a la inversió privada, transgredint l'ordre natural de les conques. La mobilització de l'opinió pública i la protesta d'organitzacions ambientalistes de serietat reconeguda com Ecofondo, Censat-Agua Viva, i altres ONG, i el refús de periodistes i personalitats democràtiques van fer que tal iniciativa naufragués però, als documents oficials i als mateixos passadissos del Congrés, els portaveus del govern continuen insistint en el tema. Davant el risc que una iniciativa d'aquest tipus sigui col·locada novament al

debat, acompanyo la proposta d'una àmplia franja de la ciutadania que està disposada a liderar una iniciativa plebiscitària per aconseguir que es reconegui l'aigua com a un bé de la humanitat no subjecte a la comercialització, als negocis privats.

En acompanyar aquesta reivindicació, el no a la comercialització de l'aigua, me'n faig ressò de tot el moviment indígena organitzat que l'està proclamant i exigint en totes les seves accions públiques durant els darrers anys.

Malgrat que no s'ha institucionalitzat l'administració privada de l'aigua, la creació d'hidroelèctriques associades als grans megaprojectes energètics de l'anomenada Iniciativa d'Integració Regional Sud-americana (IIRSA), ja afecta de forma considerable a les comunitats indígenes. L'atac contra l'hàbitat dels Embera Katío, localitzats a l'Alto Sinú, al departament de Córdoba, amb la realització de la Hidroeléctrica Urrá I, i dels Kankuamos, al departament del Cesar, amb la construcció de la presa Los Besotes, sobre el riu Guatapurí, constitueixen els casos emblemàtics de la destrucció geogràfica i cultural dels territoris ètnics tradicionals.

A Dibulla, Guajira, a la zona on habiten els indígenes Wayúu, comunitat a la qual hi pertanyo, el govern ha autoritzat la construcció d'un port multipropòsit que inclou una siderúrgica colombiana i brasilera. La llicència ambiental amb què s'autoritza aquest port desconeix els perjudicis ambientals i socials que repercutiran sobre la comunitat. Ressalto davant d'aquest auditori el fet que al riu Cañas, ubicat dins l'àrea del projecte, se li extraurà l'equivalent en aigua al que es necessita per abastir una ciutat de 250.000 habitants. L'Institut Humboldt, un dels més importants del país en temes ambientals, preocupat per aquesta situació, ha qüestionat l'atorgament d'aquesta llicència atès que considera que els estudis d'impacte són insatisfactoris puix que "només es refereixen a l'indret on es construirà el complex -Hacienda Santa Helena- sense contemplar els efectes sobre la regió -conques dels rius Tapias, Jerez, Cañas, Dibulla...- i desconeix problemes tan protuberants per al medi ambient com els efectes de les obres sobre les zones humides -Caño Lagarto- i els manglars, i les greus conseqüències en la reproducció de tortugues marines, caimans i ànecs migratoris, només per citar les espècies més conegudes i amb més perill d'extinció". El port multipropòsit en construcció s'està executant dins l'anomenada Línia Negra que demarca el territori sagrat dels indígenes de Sierra Nevada, violant normes dictades pel propi Estat des de 1997.

La privatització dels *páramos* i de les fonts hídriques té conseqüències militars. En el desenvolupament de l'anomenada política de Seguretat Democràtica, el govern d'Álvaro Uribe Vélez s'ha

Prop de quatre milions d'hectàrees han estat expropiades de forma violenta als camperols enmig de l'enfrontament bèl·lic

preocupat per crear una unitat d'infanteria especialitzada en el control territorial a les zones circumdants als *páramos*, els Batallons d'Alta Muntanya (BAM), els quals interfereixen en les vivències quotidianes de les comunitats camperoles i de les comunitats indígenes, involucrant-les de manera forçada al conflicte. Quatre dels sis BAM creats durant 2006 es troben ubicats dins dels *resguardos* indígenes (vegeu quadre).

BATALLONS D'ALTA MUNTANYA ASSENTATS EN TERRITORIS INDÍGENES

BAM	JURISDICCIO	POBLES AFECTATS
Número 2: El Espino	Boyacá, Santander, Casanare i Arauca	U'wa, Tunebo, Sicuani, Betoye. (Guahibo i Macaguán)
Número 3: Farallones	Valle del Cauca, Sur Chocó, Norte del Cauca i Sur del Tolima	Nasa, Totoró, Guambiano, Pijao, Embera, Wounaán
Número 6: Sierra Nevada de Santa Marta	Cesar, Magdalena i La Guajira	Kankuamos, Arahuacos, Wiwias i Koguis

FONT: CECOIN. *Presencia Militar en Territorios Indígenas*

HIDROCARBURS I AGRICULTURA ENERGÈTICA

Al subsòl dels territoris indígenes existeix també petroli i recursos miners, llur explotació també afecta a les comunitats indígenes. Així, la comunitat U'wa suporta l'exploració sísmica per a la recerca de petroli, al seu territori, per part de l'estatal Ecopetrol i de les multinacionals Repsol i Oxi (arxiu de l'Organització Nacional Indígena de Colòmbia (ONIC), pres de *Memorias de la Misión Internacional de verificación a la situación humanitaria*, 21 al 27 de setembre de 2006). L'explotació minera ha acabat per desplaçar les comunitats afrodescendents i els indígenes al departament de Chocó. A mode d'exemple, a l'empresa Khedada se li va assignar una àrea de 2 milions d'hectàrees per a l'explotació aurífera als seus territoris.

Un altre tema que és transversal en les transformacions econòmiques a llarg termini és el de l'expansió programada de l'agricultura energètica, aquella que intenta substituir l'explotació d'hidrocarburs per la producció de biocombustibles. En el ja citat pla *Visión 2019* s'estableix com a meta

arribar a 4 milions d'hectàrees de cultius de palma africana amb aquest propòsit, el total de la superfície cultivada actualment al país. Comparteix la tesi de l'organització internacional de camperols Vía Campesina que diu que l'exigència als països del Sud per a què augmentin aquest tipus de producció agrícola està sent imposada per una aliança de tres grans sectors del capital internacional: les corporacions petrolieres, les transnacionals que controlen el comerç agrícola i les llavors transgèniques i les empreses automobilístiques.

Els interessos mercantils comuns les han unificat. Les multinacionals del petroli promouen l'energia vegetal per reduir el marge de maniobra de governs nacionalistes amb reserves importants en hidrocarburs, com Iran i Veneçuela, alhora que utilitzen el seu posicionament al mercat per invertir i comercialitzar en totes les possibilitats que dona aquest negoci. Les indústries automobilístiques donen suport a aquest tipus de producció atès que els serveix com a argument en contra de l'acusació que els automotors són altament contaminants, i les empreses transnacionals de l'agricultura hi troben una oportunitat per augmentar la venda de llavors transgèniques i agrotòxics. Pel que fa a les llavors transgèniques he d'afegir que hi opera una guany addicional per patent, exigència comercial que ja va ser acceptada pel govern colombià a l'acord del Tractat de Lliure Comerç (TLC) que va subsistir amb el govern americà i que ara li manca ser aprovat als Congressos de tots dos països.

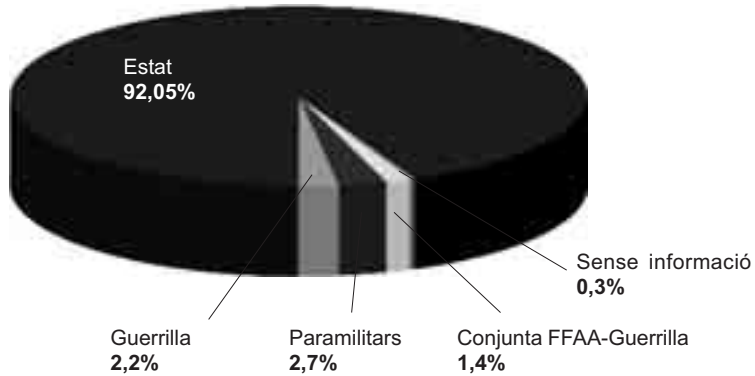
L'agricultura energètica es fa en cultius de llarg termini, debilitant l'economia camperola i la producció d'aliments en un país com el nostre, en el qual aproximadament el 60% de la població es troba per sota de la línia de pobresa i el 25%, en la indigència. Addicionalment, com que aquest tipus de producció agrícola es realitza en grans extensions de terra, permet la inclusió de terratinents i paramilitars a les cadenes internacionals del negoci i, en el cas colombià, el rentat de diners dels narcotraficants que amb anterioritat van utilitzar-lo com a font de finançament de la guerra.

LA CRISI HUMANITÀRIA DELS POBLES INDÍGENES

Per totes les causes que he estat anotant, la situació dels pobles indígenes de Colòmbia davant el tema dels drets humans és precària. Crido l'atenció sobre el fet que en la violació d'aquests la principal responsabilitat recau en l'Estat colombià. (Vegeu quadre 1. Font: *Memorias de la Misión Internacional de verificación a la situación humanitaria*, 21 al 27 de setembre de 2006)

QUADRE 1

Les dades sobre violacions individuals de drets humans als pobles indígenes són alarmants. Durant el govern d'Andrés Pastrana (1998-2002)

aquestes violacions van assolir la xifra de 1.231 casos; i en el primer període de l'administració Uribe hi van haver 1.643 casos (vegeu quadre 2).

QUADRE 2

**VIOLACIONS INDIVIDUALS DE DRETS HUMANS DELS POBLES INDÍGENES
TOTS ELS ACTORS, PERÍODE 1998-2006**

FET	GOVERN PASTRANA					TOTAL PERÍODE	PRIMER PERÍODE URIBE VÉLEZ					TOTAL PERÍODE
	1998	1999	2000	2001	2002		2002	2003	2004	2005	2006	
AMENÇA INDIVIDUAL	16	15	29	42	32	134	5	54	54	10	2	125
ASSASSINATS POLÍTICS	46	62	121	181	113	523	179	180	117	64	36	576
DESAPARICIÓ FORÇADA	5	17	12	18	12	64	4	14	44	13	25	100
DETENCIÓ ARBITRÀRIA O RETENCIÓ	SD	17	131	101	11	260	2	210	116	35	60	423
FERITS	1	23	65	23	19	131	5	22	30	118	69	244
SEGRESTOS	6	37	7	5	12	67	1	4	28	29	2	64
VIOLÈNCIA SEXUAL I TORTURES	3	SD	6	23	20	52	27	39	34	4	7	111
TOTAL GENERAL	77	171	371	393	219	1.231	223	523	423	273	201	1.643

Aquesta situació calamitosa té a algunes de les comunitats indígenes al caire de l'extinció, culminant un cicle d'etnocidi que es va iniciar des de la conquesta. Vull, com a indígena, i com a membre de la Cambra de Representants per la Circumscripció Indígena de Colòmbia, deixar ben palesa davant d'aquest auditori, davant la comunitat internacional, la gravetat d'aquests fets. Requerim un suport directe dels demòcrates del món per modificar aquesta situació. Presento el quadre que segueix a continuació amb la tristesa que em produeix ser part d'una ètnia que a través de la història ha hagut de suportar tot tipus d'humiliacions i greuges, incloent-hi els assassinats, i que segueix suportant-ho al marc d'una societat que privilegia l'avarícia i el lucre privat per sobre de la condició humana. El quadre mostra l'estadística dels pobles indígenes que a Colòmbia són al caire de l'extinció.

POBLES INDÍGENES EN VIES D'EXTINCIÓ

POBLE	NOMBRE HABITANTS	DEPARTAMENT
TAIWANO	22	VAUPES
MAKAGUAJE	50	CAQUETÀ
PISAMIRA	61	VAUPES
CHIRIPO	68	CASANARE
WIPIWI	92	CASANARE
YAUNA	103	AMAZONAS
BARASANA	96	VAUPES
AMORÚA	178	CASANARE, VICHADA
NONUYA	228	AMAZONAS
NUKAK – MAKU	400	GUAVIARE, VAUPES, GUAINIA

FONT: *Memorias de la Misión Internacional de verificación a la situación humanitaria*, pàg. 120.

Es va presentar un projecte de llei en el qual els páramos es declaraven béns aptes per a l'explotació comercial, fins al punt en què tal definició possibilitava l'expropiació de terres als pagesos i colons que habiten a la part alta de les muntanyes

L'AJUDA DE LA COMUNITAT INTERNACIONAL

Considero que ha quedat clar davant d'aquest auditori que l'articulació de Colòmbia al món globalitzat ha acabat per produir un model econòmic que afecta les comunitats indígenes que habiten en diverses zones geogràfiques del país pel que fa a:

- La prolongació de l'etnocidi que es va iniciar amb la conquesta espanyola, des de finals del segle XV.
- L'existència d'una crisi humanitària de grans proporcions, que inclou persecucions, amenaces, desplaçaments i assassinats individuals i col·lectius.
- La inclusió forçada de les comunitats indígenes en la guerra interna violant el principi de distinció.
- La invasió dels nostres territoris per la inversió privada interessada en la comercialització de *páramos*, fonts hídriques i boscos, la qual atempta contra els drets ancestrals de les comunitats sobre els nostres territoris.
- L'afectació de la subsistència alimentària de les nostres comunitats i de la sobirania alimentària dels territoris ancestrals en intentar, l'Estat i els grups privats, generalitzar l'agricultura energètica en zones on existeix tanta pobresa. En el cas colombià aquest tipus de producció possibilita la institucionalització dels paramilitars i narcotraficants locals en el circuit de l'economia formal.

Per totes aquestes consideracions crec que és important poder intercanviar amb la cooperació espanyola dins el marc de les prioritats definides en el seu Pla d'Actuació Especial (PAE), període 2005-2008, i dins el marc dels projectes definits com a prioritaris per aquest pla, particularment aquells relacionats amb els temes exposats aquí, amb la perspectiva de trobar solucions col·lectives a aquest moment tan difícil que viuen les comunitats que represento políticament en l'actualitat. Moltes Gràcies...

Taula 3

Desmilitarització

Laura Badillo

Representant del col·lectiu d'organitzacions feministes colombianes
Ruta Pacífica de Dones

Militarització de la vida i el cos de les dones colombianes

PRESENTACIÓ

L'escrit present és un intent per construir rutes entre els arguments, les paraules, les pràctiques i les resistències com a instruments que els feminismes han fet servir per enfrontar-se al poder del patriarcat¹, identificant un dels seus principals fonaments, com ho és el militarisme. Més encara quan, en el cas colombià, pren una importància vital desvelar els seus funcionaments, denunciar-los, resistir-nos-hi i construir propostes de cara a la transformació de les realitats en què vivim els i les colombianes. Per això, aquest escrit, realitzarà un apropament al militarisme com a pràctica dependent de la cultura patriarcal, serà una aproximació des del que anomenem la nostra malla interpretativa i que respon a la pregunta: Quina és l'òptica de la Ruta Pacífica enfront al militarisme? La segona part descriu la militarització de la vida civil i els principals elements del militarisme en la vida i cos de les dones colombià, i especialment de les Dones que participem a la Ruta Pacífica; i per últim, les principals formes de resistència pacífica exercides des de la Ruta, que convergeixen en l'impuls del Moviment de Dones Contra la Guerra.

No obstant això, malgrat que aquest escrit aparegui en una sola veu, s'ha teixit i comprès des de les aportacions d'altres moviments a la Ruta i el que la Ruta Pacífica ha construït durant aquests deu anys d'existència. Compilat en les seves publicacions i en el quefer quotidià en la resistència de la militarització de les nostres vides i cossos.

La cultura patriarcal és una de les bases de la cultura militarista, perquè es basa en la dominació d'un sexe sobre l'altre

L'ÒPTICA DE LA RUTA PACÍFICA DE DONES ENFRONT DEL MILITARISME

Hi ha una relació intrínseca i dependent entre la Cultura patriarcal² i el militarisme. Una relació que es veu refermada amb l'ús de la força i la violència, però que mica en mica ha construït formes més subtils en les quals es naturalitzen les pràctiques militaristes com a connaturals als homes i dones i alhora se'ns converteixen en l'única solució als conflictes. En aquest sentit, cal dir: "La cultura patriarcal és una de les bases de la cultura militarista perquè es basa en la dominació d'un sexe sobre l'altre, en l'assignació autoritària d'un paper social que estableix una desigualtat beneficiant només a una part. La cultura militarista és una de les bases de la cultura patriarcal perquè la lògica amic-enemic, la resposta violenta als conflictes o l'organització vertical autoritària són característiques militars que justifiquen en última instància el control patriarcal de la societat."³

La militarització es refereix en part a dos sentits. En el primer es força les persones a comportar-se d'una manera determinada que permeti als exèrcits i militars tenir més poder. En el segon, les persones poden introduir els valors militars com a propis atorgant així "legitimitat natural als actes militars"⁴. Un dels seus principals efectes i que s'esdevé en una constant, es confirma en el fet que les dones en zones de guerra sovint són violades, prostituïdes, assassinades o forçades a donar ajuda de qual-sevol tipus als exèrcits en lluita. Les seves vides i el control dels seus cossos, els seus sentiments i pensaments es militaritzen amb la base de la prioritat d'algun exèrcit o policia militaritzada, llurs funcions utilitzaran d'acord a les seves nocions de defensa i enemic.

A la cultura militar existeixen nombroses apel·lacions a allò sexual com a forma de dominació; des de comparacions del penis com a fusell,

El patriarcat és fonamental per a la transmissió i desenvolupament del militarisme perquè no sols incideix en les relacions socials sinó que es troba present a les relacions interpersonals

entès com a arma d'atac i control, fins les vinculacions entre la defensa de la puresa i integritat sexual de la núvia o la mare i de la Pàtria; i per tant, atacar la Pàtria enemiga és també atacar la puresa i la integritat de les dones de l'enemic. Igualment, en la cultura militar, es veuen exaltats la homogeneïtzació, l'ordre i la disciplina.

Tanmateix, hi ha d'altres formes més simbòliques d'expressar aquesta naturalització de la cultura militarista, manifestades per exemple en la preferència d'algunes dones per tenir una parella militar o l'orgull de les mares quan veuen el seu fill amb uniforme o per estar-s'hi als diferents exèrcits. Potser la més subtil de les manifestacions del militarisme sigui tenir la percepció que una estructura com les forces armades és l'única capaç de garantir l'ordre últim de la societat i l'única manera de tenir una vida més segura i considerar que cal una mà dura que la controli.

A les societats contemporànies, el patriarcat és fonamental per a la transmissió i desenvolupament del militarisme perquè no sols incideix en les relacions socials sinó que es troba present a les relacions interpersonals, a l'escola, a la família, d'entre altres, generant espais permanents per a la subordinació i l'obediència.

En síntesi, la cultura del militarisme reforça i produeix:

- L'autoritat i l'obediència
- La lògica de l'amic i l'enemic
- L'homogeneïtat i la disciplina en la qual la pluralitat es veu com a un perill
- El fet que les solucions siguin enteses des d'una lògica militar, és a dir, a través de la força i la violència
- Que el cos propi i el de l'altre és utilitzat com a objectiu militar i arma de guerra

LA MILITARITZACIÓ DE LA VIDA CIVIL

La violació dels Drets Humans i del Dret Internacional Humanitari (DIH) és de dimensions i d'una intensitat inimaginables i, com a part d'un retrat de la realitat colombiana, es manifesta en la militarització de la vida civil. Es pot assenyalar que:

· La política de seguretat democràtica, bandera de l'actual govern, s'ha estat aplicant de forma integral involucrant cada cop més a la població civil en la guerra. Mesures com la xarxa d'informants; els soldats camperols; les zones de rehabilitació; i les lleis aprovades com a part del paquet de lleis antiterroristes, les que faculden a les forces armades (a qualsevol membre d'elles) a detenir sense ordre judicial, només per sospita, unit al fet de no haver de donar compte d'aquesta detenció durant 36 hores i facilitar el poder d'interceptar comunicacions, d'entre altres, acaba esdevenint una política de control per a les ciutadanes i ciutadans, amb el greu risc de violació dels drets humans més elementals. Aquesta política té expressions diferents al camp i a la ciutat.

· Especialment a les zones rurals, els soldats camperols són els veïns, amics, familiars de tota la vida de la població civil, doncs són els seus propis veïns coneguts els qui formen part de l'exèrcit i això genera un altre tipus de relació que fa que la població se senti responsable de la seguretat del seu barri, llogaret o municipi. És una transferència que fa l'Estat, però que a més posa en greu risc la seguretat de les persones, ja que són zones on tenen el seu assentament els diferents actors armats.

· A les ciutats, la urbanització del conflicte armat urbà, s'expressa la presència d'actors armats en ciutats com Bogotà, Cali, Popayán i Medellín. En aquesta última existeix una confrontació oberta i directa als barris populars entre paramilitars i grups urbans de les guerrilles. S'hi realitzen grans operatius de la força pública amb el pretext d'acabar amb els grups armats il·legals, però només ho fan amb els de la insurgència, atès que aquests operatius han servit fonamentalment per facilitar la capacitat de copar i el control territorial als paramilitars, els qui asseguren tenir el control de més del 80% de la segona ciutat del país i de la seva àrea metropolitana.

· També són visibles els efectes de la xarxa d'informants en la "judicialització" dels i de les líders defensores de drets humans, de sindicalistes, comunitaris, pagesos i pageses, desplaçades i desplaçats i de moviments socials, així com la fustigació permanent per part d'efectius de la força pública, com per exemple en els casos concrets dels centres urbans de Santander i Antioquia, on es realitzen als barris populars operatius militars, violacions de domicili sense ordre judicial, detencions arbitràries, estigmatització i assenyalaments. El més greu és que aquestes accions són acompanyades i avalades per organismes estatals encarregats de

vetllar per la garantia, el respecte i la protecció dels Drets Humans, tals com la Fiscalia, la Procuradoria i la Defensoria, d'entre altres.

- Una altra modalitat de la política de seguretat democràtica es dona a les detencions massives de persones als diferents municipis, on es detenen també a funcionaris públics, metges i personal de salut i gent comuna, acusats de ser col·laboradors de la guerrilla. Hi ha operatius on s'han detingut d'un sol cop de 100 a 150 persones. Moltes d'elles han de ser posades en llibertat posteriorment, però queden ressenyades com a guerrillers.

- Una altra tendència creixent, com a conseqüència de l'escalonament del conflicte armat, és la greu crisi humanitària produïda pel desplaçament a conseqüència de la disputa territorial per part dels paramilitars i les guerrilles a regions com Chocó, Antioquia, Cauca, Valle, Santander i Putumayo. S'ha augmentat la pràctica del desplaçament forçat i, amb ella, s'ha agreujat significativament la qualitat de vida de les dones, les qui són, juntament als nens i a les nenes, la majoria de la població desplaçada del país.

- L'acció de copar, el control i el rearmament, per part dels grups paramilitars, *des(movilitzats)* en vastes regions del país, el desplaçament forçat i la disputa territorial, causen greus violacions als Drets Humans i infraccions al DIH, però sobretot són elements que faciliten la realització de crims de lesa humanitat, com la desaparició forçada, la tortura, la violació sexual, l'esclavitud sexual i domèstica a què són sotmeses les dones en zones de confrontació armada directa o de control per part d'un o altre actor armat. Tot això, sumat a la negociació amb els grups paramilitars per part de l'actual govern i "la seva legalització", porta implícita una gran impunitat envers tots els delictes comesos. Delictes que estan catalogats des de la legislació internacional com a delictes de lesa humanitat i crims de guerra.

- A més, i juntament a aquesta situació que es crea sota el lema de la necessitat de tenir més recursos per a la guerra, s'incrementen els impostos dels productes del cistell d'anar a comprar familiar, arribant a nivells altíssims, com el 16%. Es graven salaris des de límits que no són tan alts i hi ha una reforma en curs que pretén ampliar l'impost al consum de més elements del cistell familiar, gravar les pensions de 2 salaris mínims en endavant i un impost als estalviadors. Tot això per aconseguir pressupost per a les forces armades, des del miratge de guanyar la guerra.

MILITARITZACIÓ DE LA VIDA I DEL COS DE LES DONES COLOMBIANES

Les dones colombianes, dins el marc del conflicte armat social i polític, són, sens dubte, les qui viuen amb més duresa els seus efectes a la seva vida i als seus cossos. Aquest fet ha quedat referit en l'últim informe de la Comissió Interamericana de Drets Humans, titulat *Las Mujeres frente a la violencia y la discriminación del Conflicto Armado en Colombia*, en el qual s'assenyala que "la violència contra les dones és utilitzada com a estratègia de guerra pels actors del conflicte armat en la seva lluita per controlar els territoris i les comunitats que habiten"⁵. A més, crida l'atenció el fet que la violència contra les dones dins el marc del conflicte armat no té una presència al debat públic d'acord amb la gravetat i dimensió de la problemàtica.

Una de les formes amb què s'expressa la cultura militarista és reforçar els patrons culturals en els que la dona és subordinada i desvalorada, convertint-se en un objectiu militar per part dels actors armats. Es rep la violència pel fet de ser dones o, millor dit, per raó del seu gènere s'intensifica. Així, el cos de les dones esdevé un botí de guerra. En altres paraules, la violació sexual de dones és una forma de lesionar l'enemic i d'implantar la por a les comunitats.

Per això, moltes vegades les dones són violades en presència de tothom, com a escarment, venjança i revenja. Les dones que han estat víctimes directes de la violació sexual pateixen unes conseqüències devastadores, ja que el seu cos i la seva quotidianitat es lesionen. A més, la violació patida per una dona opera com a una amenaça per a les altres, que en moltes ocasions han de desplaçar-se per por a viure aquest tipus de violència.

Als testimonis de les dones apareix de forma recurrent el fet que la família s'hagi vist obligada a fugir perquè un actor armat s'ha "encapritxat" per una de les joves de la família, fins al punt d'obligar-la a estar-s'hi sexualment amb ell. Després arriba un altre grup i aquesta família és acusada de col·laborar amb els adversaris. La situació s'agreuja per a la dona quan queda embarassada.

La violació, el desplaçament, l'embaràs fruit de relacions no desitjades i el rebuig social impliquen una cadena d'afectació física, psicològica, sexual i

Atacar la Pàtria enemiga és també atacar la puresa i integritat de les dones de l'enemic

La violació, el desplaçament, l'embaràs i el rebuig social impliquen una cadena d'afectació física, psicològica, sexual i simbòlica per a la dona i en especial per a les dones afrodescendents i indígenes

simbòlica per a la dona i en especial per a les dones afrodescendents i indígenes.

Malgrat que aquest tipus de violència que viuen les dones segueix presentant-se, l'informe de Delictes Sexuals de l'Institut Nacional de Medicina Legal i Ciències Forenses (IMLCF) de l'any 2005 no registra la violència sexual contra les dones perpetrada pels actors armats⁶. Això dificulta encara més, i a banda que resulti *perillós* denunciar la violació sexual, l'exigència de veritat, justícia, reparació i no repetició. I això és encara més greu quan aquesta violència ha estat tipificada com a crim de guerra i contra la humanitat per la Cort Penal Internacional.

En el cas de la desmobilització paramilitar que ocupa l'actualitat colombiana, i dels beneficis obtinguts en la Llei 975 de 2005, podem assegurar que no hi ha un alto el foc i que a més les violències contra les dones continuen:

"L'any passat van matar dues amiguetes meves a la barriada Palmitas, dues companyeres. Elles també eren dones organitzades, i som com germanes, doncs ja feia deu anys que anem juntes, que treballem... Aleshores elles dues, un diumenge a la tarda, estaven a la seva caseta i van arribar i les van violar i les van matar escanyant-les. Una tindria uns 60 anys i l'altra, 40 anys. A les dues les van violar i les van escanyar. Això va ser si fa no fa el dia de la mare... Entre el 5 i el 8 de maig de l'any passat.

L'associació, què va fer? No... Res... La por. La por que nosaltres tenim de parlar, de participar, no ens ho permet. Perquè si els fills que van portar El Colombiano no van donar cap resposta al govern... quina resposta donaran a uns veïns? Nosaltres, a la zona rural, estem molt desprotegides.

A qui se li atribueix la responsabilitat d'aquests crims? Ara mateix, en tot aquest temps, la llei que mana és dels paramilitars."⁷

Testimoni d'una dona pobladora d'una barriada d'Altavista, municipi de Medellín.

Un altre testimoni que mostra la gravetat de la situació és el següent:

Fets succeïts a la Comuna 13:

"Una nena de 14 anys va acompanyar la seva mare a agafar el transport públic per anar a la seva feina nocturna i quan tornava a casa la van abordar tres païos en un cotxe particular. A un d'ells la nena l'havia vist pel barri però no s'hi havia relacionat mai. És qui li diu que pugi al cotxe, la nena s'hi nega, l'home s'enfuria i els altres dos païos la pugen a la força al cotxe i se l'emporten a un indret que és una mena de parc solitari. Allà, dos dels païos la violen per l'anus i la deixen. Ella va trucar al seu germà per telèfon, ell va passar a buscar-la i la va acompanyar al centre mèdic, on no li van practicar ni la prova de l'embaràs, ni altres exàmens, argumentant que com que no hi va haver penetració vaginal no els necessitava. L'endemà al matí van anar a casa de la nena uns homes que la gent del barri anomena 'reinsertats' o 'paracos' i li van dir a la família: 'Què va passar anit passada, que hi havia tanta policia? Digueu-nos què va passar. Per què heu de trucar la policia?.' La família es va espantar i es va desplaçar del barri per protegir la nena."

Els testimonis anteriors formen part d'una crua realitat, que viuen dia a dia les dones colombianes. Sobre com s'implanta la por, i com, a més de ser víctimes, moltes vegades són revictimitzades per l'Estat colombià en no brindar les garanties necessàries de protecció a la vida i al cos de les dones i de no aconseguir un registre adequat de proves que esdevindrien elements necessaris per iniciar un procés d'investigació, si es que s'inicia. Cal anotar que per a aquest tipus de violències, tot i ser catalogades pel Codi Penal com a delictes, pocs són els judicis que es duen a terme amb veritat, justícia i reparació per a les dones.

TAULA 1⁸

DONES VÍCTIMES DE VIOLÈNCIA SEXUAL I DELICTES CONNEXOS COMESOS PER PARAMILITARS EN DEPARTAMENTS ON HI TÉ PRESENCIA LA RUTA. DES DE L'1 DE GENER DE 2003 FINS A L'1 D'AGOST DE 2006

Data	Departament	Municipi	Presumptes Responsables	Tipus de delicte	Víctima	Edat
17/08/03	Bolívar	San Pablo	Paramilitars	Violència sexual	Menor d'edat sense identificar	Menor de 18 anys
02/10/03	Santander	Barrancabermeja	Paramilitars	Violència sexual, detenció arbitrària, tortura, amenaça	Olga Balcalcel Sánchez	Sense informació
10/01/04	Antioquia	Remedios	Paramilitars i Exèrcit	Violència sexual, tortura, execució extrajudicial per persecució política	Odilia Ochoa	Sense informació
07/08/04	Cauca	El Tambo	Paramilitars	Violència sexual, tortura, execució extrajudicial per persecució política	N. Mera Gutiérrez	13 anys
07/08/04	Cauca	El Tambo	Paramilitars	Violència sexual, tortura, execució extrajudicial per persecució política	N. Mera Gutiérrez	5 anys
07/08/04	Cauca	Páez (Belalcázar)	Paramilitars	Violència sexual, execució extrajudicial per persecució política	Noralba Tegano Gacho (indígena)	18 anys
22/03/06	Santander	Barrancabermeja	Paramilitars	Violència sexual, tortura, execució extrajudicial per persecució política	Yamile Agudelo Peñaloza	26 anys

Una altra de les formes com es militaritza la vida de les dones i de les dones joves és a través del control social manifestat en la imposició de pautes de comportament i codis de conducta: es controla la manera de vestir, d'actuar, d'expressar el seu afecte..., d'entre altres aspectes.

Vegem el testimoni d'una líder de Medellín, on hi ha presència de joves i homes adults desmobilitzats del *Bloque Central Nutibara* i del *Frente Héroes de Granada*:

“Les joves han estat més afectades i li dic per un cas que vaig conèixer d'una nena de 13 anys que ajudava a la seva mare a la botiga. Un dia els d'aquell cantó li van dir que no podia mirar ni atendre als de l'altre cantó. I, com ho pot fer si està en un comerç? Aleshores la noia va atendre a un que va entrar per comprar-li una cigarreta i un confit, i quan va arribar la mare de la nena, ella se'n va anar i quan anava de camí es va trobar amb els altres dos i van demanar-li explicacions i la van amenaçar, i després van

Una altra de les formes com es militaritza la vida de les dones i de les dones joves és a través del control social manifestat en la imposició de pautes de comportament i codis de conducta: es controla la forma de vestir, d'actuar, d'expressar el seu afecte, d'entre altres aspectes

matar-la. Això va succeir poc després que es reinsertés el Cacic Nutibara. La mare va haver de marxar del barri. La comunitat no hi va fer res, allà no es denuncia res.

Miri, en aquesta violència tan gran, tan gran, a mi em va venir la dèria d'anotar en un quadern la violència contra les dones... i vaig arribar a anotar-ne set, perquè van matar fins i tot a una senyora velleja, gairebé de la meua edat. Ella vivia soleta, estava molt malalteta... i un dia va sortir a les 12 de la nit perquè un animallet que tenia se li havia escapat, i la van matar allà... fent entrar el pollet.

Després una senyora comentava que tenia una filla que l'havien matat els de dalt perquè ella era la xicota d'un de l'altre cantó. Un altre cas que vaig apuntar va ser el d'una noia que era treballadora sexual i la van matar en un bus, i va deixar dos nens.

Després van matar a una noia a la qual sembla que l'anomenaven 'la vaca' i la vaig apuntar així perquè és com li deien. Després van matar a una noia joveneta que tenia una nena, i era la xicota d'un d'aquests nois... Ella estava asseguda al costat de la meua filla... i va veure quan va passar el noi amb qui estava i la va matar. Diuen que devia ser per gelosia. Però jo vaig deixar d'anotar per por, perquè amb aquesta gent una no sap mai quan l'aturaran per aquí a fora... i li troben a una aquestes coses.”
(Fets succeïts al barri Popular, Comuna 1)⁹

Tot això fa que les dones organitzades, les líders, esdevinguin objectiu militar en denunciar i resistir aquestes formes de militarització de la vida civil duta a terme pels paramilitars. En una cultura militarista, les dones organitzades són vistes com a enemigues. Desgraciadament, tot això imposa la por davant l'amenaça de la pèrdua de la vida.

La militarització d'una societat deixa les dones amb menys capacitat de controlar les seves vides i afavoreix la sensació de superioritat masculina, tan

vinculada al patriarcat. La desestructuració dels fonaments de la cultura patriarcal passa per cercar la superació del fenomen militar a les nostres societats. Aquest és un dels desafiaments plantejats per la Ruta Pacífica i el Moviment de Dones Contra la Guerra.

FORMES DE RESISTÈNCIA PACÍFICA DES DE LA RUTA I EL MOVIMENT DE DONES CONTRA LA GUERRA

La Ruta Pacífica de les Dones és un acord polític i programàtic que s'inicia al 1995 entre grups, organitzacions i ONG de dones¹⁰ colombianes. És una proposta política feminista, que propugna la negociació política del conflicte armat i forma part del creixent moviment ciutadà per la pau, que des de la societat civil ha dit: "No a la guerra".

La proposta política de la Ruta hi té coses a veure amb visibilitzar els efectes de la guerra a la vida de les dones i construir una ètica de la no violència. Es validen tots els esforços per aconseguir la negociació entre l'Estat i els diferents actors armats, que contempen la urgència d'un acord humanitari, l'alto el foc, el respecte pels Drets Humans i l'aplicació del Dret Internacional Humanitari.

La Ruta treballa per a què les dones no sols es visibilitzin i expressin com a supervivents de la guerra, sinó també com a actores socials i polítiques del procés de Negociació i de construcció de la PAU.

Les Dones de la Ruta provenen de tots els sectors socials: professionals, intel·lectuals, estudiants universitàries, indígenes, negres... i fins i tot hi ha homes. Tanmateix, la seva base social està formada fonamentalment per sectors populars. Potser són les qui pateixen de la forma més violenta el conflicte armat. Totes són dones que han decidit trencar el silenci i el cicle de pors que produeix la guerra.

S'assumeix la protesta i la Mobilització Social com a formes de resistència i d'acció social i política que cerquen expressar a la societat colombiana el desacord amb la guerra com a forma efectiva de solucionar els conflictes; i mostrar que la pau no és només el resultat de la negociació del conflicte armat, sinó també la reconstrucció moral, ètica i cultural de cada poble, ciutat i/o regió.

Les Dones en Ruta, construeixen nous llenguatges i símbols, per tractar de contrarestar la guerra. Per això les marxes, les trobades, les mobilitzacions, les plantades... Són maneres de mostrar a la societat colombiana noves formes de resistència i de llenguatges per construir la pau i abordar la situació de guerra del país. L'acord programàtic de la Ruta pot sintetitzar-se en:

- Rebuig a la carrera armamentista.
- Exercici d'un pacifisme compromès que pugna una ètica de la no violència, i que reconeix i respecta la diferència com a element essencial.
- Pel que fa al Dret Internacional Humanitari, amb la perspectiva d'enfortir i exigir el dret a no ser involucrades, com a població civil, en la guerra per part de cap dels actors armats, i sota la perspectiva de participar activament en la concertació i negociació del conflicte.
- Impulsar la mobilització de les dones colombianes en resistència a la guerra.
- Construir una anàlisi feminista sobre el conflicte armat colombià, que permeti assenyalar l'essència patriarcal de la guerra.
- Articular les diferents dimensions de la Violència des de l'esfera privada a la pública, vinculant la violència quotidiana sobre les dones i la guerra que es viu al país i, finalment, presentar alternatives d'intervenció al problema.
- Treballar un procés polític i metodològic sobre el conflicte armat al país i les seves possibles sortides.
- Articular i enfortir el moviment de dones al voltant d'una aposta pacifista i feminista al país.
- Fer sostenible la mobilització de les dones envers una sortida política negociada.
- Jugar un paper constructiu al moviment de dones colombià, a partir de les apostes de cada expressió del moviment.

Dins d'aquest marc d'acció, se sintetitza:

- Les dones no som botí de guerra.
- Les dones no parim ni forgem fills per a la guerra.
- Que de les nostres mans i ventres no surti ni un sol aliment per a la guerra.

Aquestes frases apropiades constituiran un dels eixos principals en els quals s'articula el Moviment de Dones contra la Guerra que avui estem impulsant juntament a l'Organització Femenina Popular.

*"Manos que se abren en espejo
y nos leen el destino.
Manos ancestrales grabadas en
nuestra memoria.
Manos de cintas de colores
para entretejerse en movimiento.
Manos que cultivan y protegen
vidas, que se revelan y resisten
a la guerra.
Manos de mujeres magas".*

Clara Inés Mazo López
(Mujeres de Negro)

NOTES I REFERÈNCIES

1. "El patriarcat és un sistema social i polític i un conjunt de relacions estructurals d'acord amb el poder en virtut dels quals un grup de persones quedem sota el control d'altres". RUTA PACÍFICA DE DONES. *Palabras, representaciones y resistencias de Mujeres en el contexto del conflicto armado colombiano*. Colòmbia: Ruta Pacífica, 2006. Op. Cit. Pàg. 36.
2. "La cultura patriarcal pot ser vista com a un sistema de poder socio/sexual i polític particular o com al procés d'apropiació de la sexualitat i la capacitat reproductora femenina. D'altra banda, com a una organització social basada en un patró d'ordenament masculí, en el qual allò femení resulta incomplet, desviat i inferior", *Ibidem*.
3. Sánchez, Olga. *Las Rutas de los feminismos, pacifismos y resistencias*. Bogotá: Ruta Pacífica de Dones, 2006. Op. Cit. Pàg. 54.
4. *Ibidem*
5. CIDH. *Las Mujeres frente a la violencia y la discriminación derivadas del conflicto armado en Colombia*. Washington: CIDH, 2006. Op. Cit. Pàg. 17.
6. Ramírez, Patricia. *Efectos de la (Des)movilización paramilitar en la vida y cuerpo de las mujeres. 10 años de Ruta Pacífica de Dones*. Bogotá: Ruta Pacífica de las Dones, 2006. Op cit. Pàg.53.
7. Efectos de la (Des)movilización en la vida de las mujeres. 10 años de Ruta Pacífica de Dones. Bogotá: Ruta Pacífica de Mujeres, 2006, pàg. 54
8. Pres de: Ramírez, Patricia. 2006. Pàg.56. Font: Ruta Pacífica amb base en el Banc de Dades de Drets Humans i Violència Política. Cinep i Justicia y Paz.
9. Testimoni de dona pobladora, barri Popular, Comuna 1 de Medellín.
10. En l'actualitat existeix la Ruta Pacífica a Medellín, Bogotá, Bucaramanga, Valle del Cauca, Cauca, Chocó, Putumayo i Risaralda. Al 2004 s'inicia el procés de conformació de la Ruta a la Costa Caribe (Cartagena). La Ruta, la integren més de 350 organitzacions, grups i ONG de dones.

La militarització d'una societat deixa les dones amb menys capacitat de controlar les seves vides i afavoreixen la sensació de superioritat masculina

Ana Teresa Rueda

Representant de l'organització de dones colombianes de base,
Organització Femenina Popular

La dona i la desmilitarització de la vida civil

*"Qué ganas de partir la guerra
en mil pedazos"*

Gioconda Belli

En la lògica de dona, la superació dels conflictes armats constitueix un valor representat en termes de vida, vida digna, futur desitjable per als seus fills, construcció de relacions socials en un context mitjanament segur. Entenent la seguretat des del gaudi integral dels drets humans i no com la seguretat que militaritza la vida quotidiana, la seguretat de les armes i la repressió.

Un objectiu dels qui treballem en contra de la guerra és la desmilitarització de la vida civil. Els qui hem viscut sota la força del control militar, creiem en la inutilitat de la guerra. Pel contrari, la guerra resulta ser molt útil pels qui hi tenen interessos, tals com l'acumulació de capital, la venda d'armes, el poder polític, el control social i els grans negocis que es manifesten a través de les transnacionals.

Colòmbia és un dels cinc països del món que més ajuda militar rep dels Estats Units; a més, té diferents actors armats dins la confrontació, com ho són les guerrilles de l'ELN i les FARC, els paramilitars i les forces militars, la policia i diferents cossos de seguretat de l'Estat.

És una falàcia defensar la democràcia per la via de les armes. La mal anomenada seguretat democràtica pretén la vinculació de civils a la guerra, mitjançant els múltiples programes que té en marxa per a això. Però molt més perillosa i per-

versa és l'estratègia de dominació des de l'esfera humana, social i econòmica. Aquesta estratègia està encaminada a crear en la consciència dels ciutadans la cultura de la guerra i de la força per a dirimir els conflictes.

Com a conseqüència d'aquesta estratègia, el que s'observa és: l'escalonament de l'ofensiva militar per part de l'Estat, l'expansió del paramilitarisme, l'augment del desplaçament forçat en regions de confrontació militar, detencions arbitràries, assassinats polítics, la restricció de l'espai polític per construir sortides basades en el diàleg i la negociació, així com de les garanties per a l'acció de les organitzacions socials, sindicals, de dones, indígenes i de comunitats negres, d'entre altres. En última instància, la instal·lació d'un Estat mafiós, militarista i autoritari, com ho han demostrat les investigacions actuals sobre la parapolítica a Colòmbia.

A Colòmbia s'administra per a la guerra. Totes les institucions de l'Estat, totes les polítiques governamentals i les institucions d'ordre regional i nacional, fins i tot els organismes de control com la Procuradoria i la Fiscalia, són permeables en funció de la guerra.

PERÒ, QUANT ENS COSTA AQUESTA GUERRA?

Les guerres en general i els conflictes interns d'un país tenen costos altíssims, alguns visibles i d'altres menys visibles; alguns reparables, d'altres irreparables. És fonamental conèixer aquests costos de la guerra que són de l'ordre social, polític, psicològic, ambiental i econòmic. Però han de ser els que ens permetin visibilitzar-hi sortides polítiques de construcció de pau per al país.

La terminació del conflicte armat és fonamental per aconseguir la pau, però no és suficient si no va

Els costos de la guerra són d'ordre social, polític, psicològic, ambiental i econòmic

Entenent la seguretat des del gaudi integral dels drets humans i no com la seguretat que militaritza la vida quotidiana, la seguretat de les armes i la repressió

acompanyada d'una política que permeti fer més estreta la gran esquerda que existeix entre rics i pobres. Perquè mentre que una minoria gaudeix dels luxes que dona la riquesa, una majoria empobrida es debat entre la pobresa i la misèria.

D'acord amb els informes de Nacions Unides, sobre Desenvolupament Humà, més del 64% de la població colombiana viu a l'extrema pobresa. Mentre que els tres homes més rics del país guanyen cada dia més de 800 mil dòlars, prop de 22 milions de colombians no arriben a guanyar 2 dòlars diaris.

De la mateixa manera, la inversió social es redueix en grans proporcions. És a dir, el pressupost que hauria d'anar a alimentar les escoles, els col·legis, universitats, hospitals... i a enfortir els drets econòmics, socials, culturals i col·lectius, és desviat per a la despesa militar.

El conjunt del Moviment Social, representat a les comunitats indígenes, a les comunitats negres, al moviment sindical, de drets humans, estudiantil, de les dones, dels pagesos, el Moviment de Víctimes de Crims d'Estat i demés espais organitzats de la població civil, pateixen estigmatització, assenyalaments, persecució, assassinats i judicització; i cada cop resulta més difícil teixir els fils de la vida en aquest context de repressió.

Per al conjunt de la societat els efectes de la crisi humanitària i social que deixa al seu pas la guerra són desastrosos. Els orfes de la guerra augmenten, el xifra de dones caps de família a causa de la guerra ha estat creixent, la vinculació de la població civil en la guerra a través de les xarxes d'informants, els soldats camperols, la destrucció de cultures i la pèrdua de la identitat, el creixement de la corrupció a la vida pública i privada, el canvi de valors, la pèrdua del sentit de la vida i tots els danys psicològics, com a conseqüència de la barbàrie, són irreparables.

Hi ha els Costos Polítics, els quals es veuen reflectits en la pèrdua de la democràcia, la pèrdua total de les llibertats individuals i dels drets de les persones. L'Estat Social de Dret està sent suplantat per un Estat de guerra, on es reafirma la teoria de l'enemic: "Qui no està amb mi, està contra mi". Tots ens tornarem vigilants i vigilats.

En referència als costos econòmics dir que a

Colòmbia el govern legisla per a la guerra. Això es troba sustentat al nou Pla de Desenvolupament 2006-2010, en què el pressupost per a la despesa militar s'incrementa i podria assolir els 90 bilions de pesos¹. En resum, un dia sense guerra hauria significat que no hi hagués més desapareguts, que s'hagués evitat l'assassinat selectiu de persones, l'assassinat fora de combat i el desplaçament de gairebé quatre milions d'habitants.

Tanmateix, existeixen els altres costos de caire econòmic, emmarcats als danys en el sector energètic, regalies no rebudes, infraestructures i carreteres destruïdes, segrestos, robatoris i extorsió... i els costos de la desmobilització paramilitar. La reforma econòmica està orientada a l'augment dels impostos, tots i totes paguem la despesa militar.

Els Costos de caire ambiental, ocasionats per la guerra, i representats en l'efecte de les "fumigacions a cultius d'ús il·lícit". Després també està el dany ambiental producte del monocultiu de la palma d'oli, la tala indiscriminada dels boscos, l'abús de l'ús de l'aigua a la gran empresa i, en general, les instal·lacions dels grans megaprojectes a l'àrea rural i l'efecte indiscriminat dels bombardejos efectuats des d'helicòpters militars a les regions.

A Colòmbia hem esgotat esforços de pau en totes les direccions. Malgrat això, el pes de les armes s'ha imposat sobre l'anhel de pau dels i de les civils. Aquesta relació no es gratuïta perquè l'interès en la guerra i la militarització, programades per part de les grans potències als països "en vies de desenvolupament" i amb grans riqueses, s'encamina cap a la producció de les guerres, guany principal que mou l'economia del món.

Terminar la guerra és l'inici de la construcció de la pau, no és la pau. Per a què aquesta sigui duradora cal recompondre estructuralment l'Estat, invertir en allò social i generar polítiques públiques orientades a superar les desigualtats. Cal un Estat sobirà, crear consciència crítica sobre l'intervencionisme, recompondre la justícia, superar la impunitat, desmuntar les estructures paramilitars, no posar les armes a mans de civils, generar condicions reals per a un veritable procés de pau que comporti la solució política i negociada del conflicte social i armat.

A Colòmbia, tot i l'impacte que causa sobre les dones el conflicte armat, les dones organitzades són punta de llança de la feina en la construcció de la pau. Han fet resistència civil. Reconstituen la vida de forma creativa i l'economia de les seves llars, construeixen propostes de vida enmig de la proposta de mort que s'imposa.

La convicció política contra la guerra va anar prenent força entre les dones populars, urbanes,

rurals... D'ençà de les campanyes empreses contra la por, contra la impunitat, per la vida, per l'esperança, contra la militarització.

Aquesta postura política contra la guerra, expressada simbòlicament de manera no violenta, ha guanyat una expressió nacional i internacional, en plantejar-se com a una disputa dels i de les civils pel dret a la vida, als territoris, pels subjectes socials, per la sobirania. És una posició respallada pel Moviment de Dones Contra la Guerra, construït des de les regions, que tenen el repte de generar propostes concretes per aconseguir la pau i incidir en la solució política al conflicte armat.

PROPOSTES DES DE LES DONES, PROPOSTES DES DE LA POBLACIÓ CIVIL

L'Organització Femenina Popular, des de la seva aposta per la vida i amb una feina constant d'organització, mobilització i formació continuem teixint fils d'unitat i resistència enfront de les polítiques militaristes que intenten la imposició de la guerra.

Davant dels costos de la guerra, davant de tanta barbàrie, ens proposem la recuperació de la civilitat, de les llibertats ciutadanes, la sobirania del territori, el dret a viure en un país just i en pau, el dret a què els nostres fills i filles gaudeixin d'una vida digna emmarcada al gaudi dels drets econòmics, socials, culturals i col·lectius.

Aquesta proposta política contra la guerra, és clarament una proposta que aposta per recuperar poder en massa per a les i per als civils, per escurçar terreny a l'autoritarisme esgrimit pels qui acaparen el poder polític, econòmic i de la força. És una proposta transparent d'oposició a les polítiques militaristes, guerreristes, antidemocràtiques i no sobiranes.

Com a Organització Femenina Popular, des d'aquesta proposta política en contra de la guerra, hem de deixar palès que si bé estem a favor de les sortides polítiques, aquestes han de ser sobre la base d'una pau que no oblidí les causes estructurals de la guerra.

Les sortides polítiques no poden ser transaccions o negocis per amassar capital o per repartir poders. Creiem que l'indicador de la pau no és només el silenci dels fusells. La veritat, la justícia i la reparació de les víctimes i de la societat, són una part imprescindible en la construcció d'un procés per a la vida.

Afirmem que el paper dels i de les civils és aportar, des de la consciència social, feina per la construcció d'una proposta per a la vida digna. Construir les nostres pròpies agendes, els nostres propis escenaris, els nostres propis temps, les nostres pròpies dinàmiques per desenvolupar un procés d'un veritable moviment social i aportar-lo a

la construcció del país que volem.

Finalment, l'enfortiment dels moviments socials i específicament del Moviment Social de Dones en Contra de la Guerra, com a actors vàlids en la construcció d'una pau duradora, és fonamental per reforçar la civilitat, la institucionalitat, recuperar l'Estat Social de Dret i superar l'autoritarisme i el militarisme.

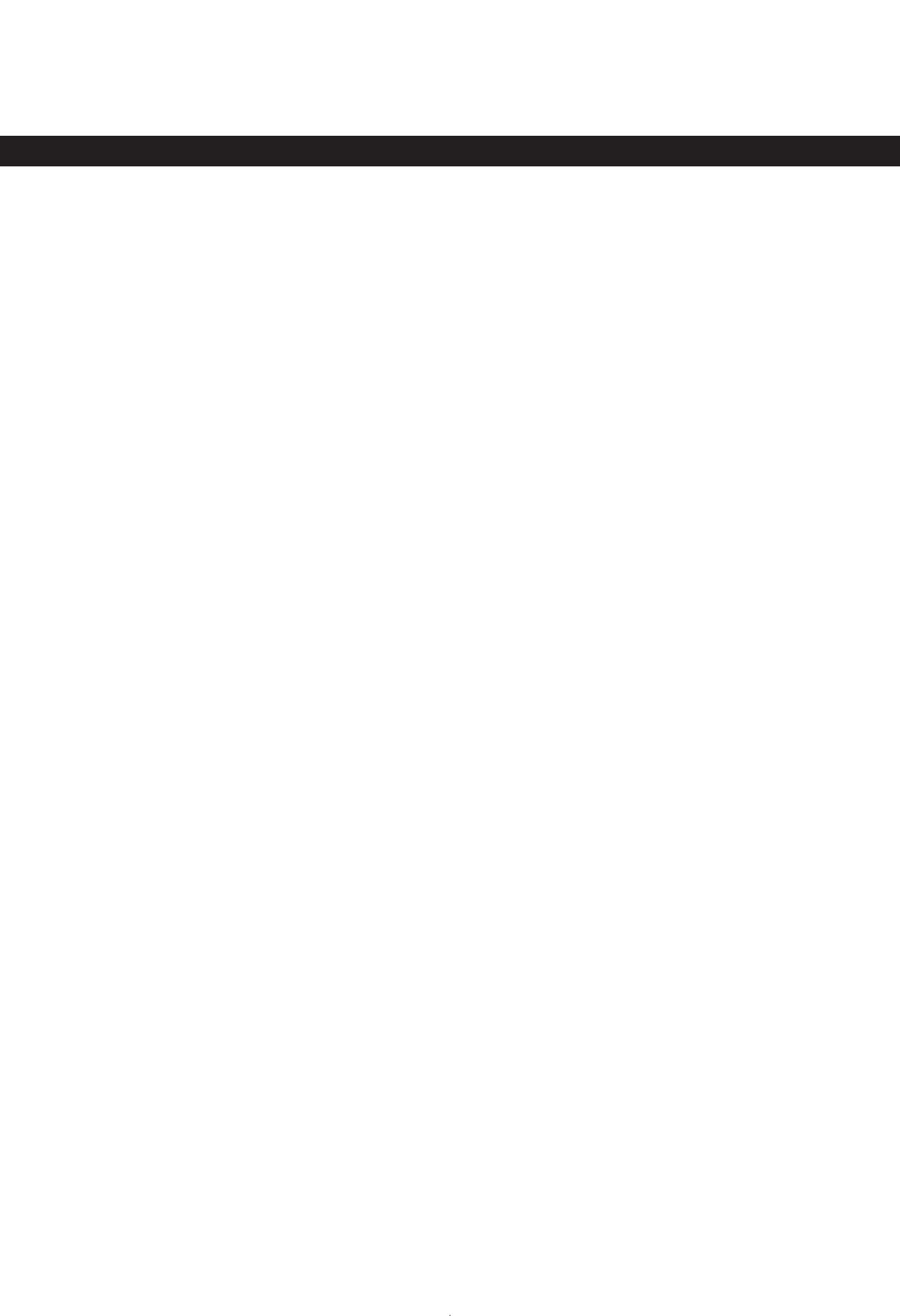
No vull acabar sense assenyalar abans la importància de l'acompanyament de la comunitat internacional com a garant als processos de pau a Colòmbia i en la necessitat urgent de continuar donant suport i pressionant per a què el govern colombià construeixi una veritable política de pau encaminada a la sortida política i negociada del conflicte social i armat de Colòmbia. Igualment, la cooperació internacional destinada per a Colòmbia ha d'estar basada en el suport a projectes que beneficiïn la població civil i no a accions que, per contra, beneficiïn la política de guerra que s'implementa avui al país i que genera més destrucció i mort.

Convidem a la comunitat internacional per a què orienti el seu suport a propostes de les organitzacions socials que treballen a favor de la pau, mitjançant la participació en esdeveniments, campanyes i mobilitzacions en contra de la guerra.

NOTES I REFERÈNCIES

1. Xifra presa del document *El Plan de Desarrollo agrava el problema del país*.

Com a Organització Femenina Popular, des d'aquesta proposta política en contra de la guerra, hem de deixar palès que si bé estem a favor de les sortides polítiques, aquestes han de ser sobre la base d'una pau que no oblidí les causes estructurals de la guerra

María Gines Quiñones

Campanya Colombiana contra Mines i membre del Procés de Comunitats Negres d'aquest país

La paradoxa de la desmilitarització

“És un pla estrany pensat des del país rural de nous terratinents i latifundistes. Seguint les tesis de José Obdulio Gaviria, no s'esmenten les paraules construcció de pau, solució política al conflicte armat, atenció a la crisi humanitària. Es parteix de la idea que a Colòmbia ja no hi ha guerrilla, doncs han esdevingut només criminals i terroristes, i tampoc hi ha paramilitars, doncs ja es van desmilitaritzar i el que queda són petites bandes emergents. La seguretat i l'assistencialisme presidencial són el complement d'un pla que promou el desenvolupament amb la il·lusió dels macroprojectes agroexportadors i la mineria multinacional. És el pla dels colonitzadors del segle XXI que volen exportar dos o tres productes de plantació i deixar el centre de l'economia a les multinacionals. La resta ho deixen a la deriva.”

Camilo González P.

Històricament el conflicte colombià ha estat directament vinculat a la propietat sobre la terra, això es pot veure a la plataforma dels grups guerrillers FARC i ELN, com també als grups alternatius de la vida nacional com Unió Patriòtica, MOIR, Pol Democràtic Alternatiu..., per fer-ne menció d'alguns. Tot i que no hi ha hagut prou claredat sobre això sempre ha estat el tema principal, i per tant, programàtic: el territori, la propietat i la utilització. Dia a dia es reafirma i es comprova malgrat les veritats a mitges que es diuen amb motiu dels diferents judicis que s'esdevenen al país.

Tanmateix, en aquests judicis no es dona a conèixer qui són els més afectats i es generalitza per no deixar passar qüestionaments que posarien en dubte tota una política d'extermini que s'exerceix des de fa molt de temps contra un conglomerat social, significatiu al país, invisibilitzat i marginat i que és qui ha posat el nombre més gran de morts,

desapareguts i desplaçats encara que les estadístiques i tota la faramalla governamental ni tan sols ho reconegui. Es fa referència als afrocolombians, els qui durant tot el conflicte han vist delmar els seus pobles i destruir el seu teixit social, sense que fins al moment hi hagi possibilitat de considerar la seva reparació individual i molt menys la col·lectiva.

En aquest context és tema de debat la reforma agrària, bandera que uns i altres intenten manipular, i que fins al moment no ha beneficiat ningú més que els terratinents i per això preocupa actualment la Llei de Reforma Rural, que s'encamina a espoliar els drets adquirits pels afrodescendents i pels indígenes amb lleis d'acció afirmativa com la Llei 70 de 1993¹, en la qual es va reconèixer el dret ancestral de les comunitats afrocolombianes al territori, aconseguint-se la titularitat col·lectiva que avui no és respectada per les polítiques governamentals en permetre que el paramilitarisme utilitzi el cultiu de la palma d'oli per expropiar-los-hi territoris i desplaçar les comunitats, generant-se una voracitat que s'explica amb l'afany de convertir el Pacífic en un monocultiu sense importar el desequilibri ambiental que es produeix ni, òbviament, la desaparició de les comunitats.

La població afrocolombiana, com a part del territori, no ha estat aliena a aquesta realitat i sense voler-ho ha estat vinculada directament al conflicte irregular en què tant els uns com els altres violen els seus drets, tant econòmics com els fonamentals a la vida, a la llibertat i a l'autonomia, essent obligada al desarrelament i per tant al trencament del teixit social. Els projectes productius per a la costa del Pacífic van encaminats a la liquidació de les tradicions productives, culturals i comunitàries. Aquesta proposta està plantejada com a alternativa laboral, en la qual les comunitats serien assalariades per treballar-los-hi les terres als nous terratinents de la palma de la producció industrial agroexportadora,

Entre els afrocolombians s'hi compten prop del 50% del total de persones desplaçades, percentatge que en els últims dies podria estar superant-se. Aquestes comunitats han estat golpejades durament i de forma especial per part dels paramilitars, els qui en moltes ocasions reben el suport tàcit i actiu d'alguns militars colombians que al seu torn reben el suport dels Estats Units

del model econòmic actual, desconeixent que ha estat la cultura negra qui ha permès la protecció del Pacífic.

La Llei de Justícia i Pau va ser aprovada al país sense fer-ne èmfasi del seu contingut, la seva fragilitat i la seva capacitat per deixar impunes flagrants delictes de lesa humanitat, convertint-la com a allò destacable del Govern actual. Tanmateix, no aconseguix de cap manera restablir o reparar el dret a la propietat de la terra, atès que igualment i durant tota la seva història els afro estan mancats de títols de propietat sobre la terra, cosa que no els permet ni tan sols reclamar aquells territoris en què l'Estat colombià encara no els hi reconeix la titularitat, marcada per la Llei 70. Una altra cosa és el reconeixement de la usurpació de les seves terres, ja que el conflicte continua igual, amb més intensitat que abans i orientat ara a entregar les terres i legalitzar-les als usurpadors.

La Llei de Justícia i Pau encara no estableix la reintegració de les terres als seus propietaris naturals, sinó que al contrari, valida la possessió violenta i no menciona la reparació col·lectiva a la qual hi fan esment les comunitats negres; en aquest sentit, s'està en espera d'un pronunciament de la Comissió Interamericana dels Drets Humans en relació als fets de Bojayá. És un episodi emblemàtic a partir del qual es procediria a exigir justícia i reparació col·lectiva.

El Govern nacional ha incrementat les tropes militars als centres urbans, amb el suport dels Estats Units a la regió contextualitzada dins el Pla Colòmbia. El conflicte armat ha pres característiques *sui generis* en els últims temps, atès que si bé per al Govern el paramilitarisme "no existeix", hi són presents nous grups emergents al servei del narcotràfic que són més violents i directes. Ser-

veixen per donar suport als macroprojectes, perquè són els qui amenacen per a què els hi vinguin o desocupin les terres, ja que els projectes són de caràcter latifundista i els hi cal el desplaçament de les comunitats mitjançant la violència.

Els afrocolombians es troben des de sempre en una situació d'extrema pobresa per estar mancats de les condicions mínimes per sobreviure ja que, a la majoria dels seus territoris, els índexs de Necessitats Bàsiques Insatisfetes (NBI) superen el 90%. D'acord amb l'organització Procés de Comunitats Negres de Colòmbia (PCN), entre els afrocolombians s'hi compten prop del 50% del total de persones desplaçades, percentatge que en els últims dies podria estar superant-se. Aquestes comunitats han estat colpejades durament i de forma especial per part dels paramilitars, els qui en moltes ocasions reben el suport tàcit i actiu d'alguns militars colombians que al seu torn reben el suport dels Estats Units.

La intensificació i degradació del conflicte ha fet que els paramilitars, en la seva lluita aparent contra les guerrilles, hagin atacat i destruït centres urbans i rurals de poblacions afrocolombianes. Llastimosament, les forces de seguretat colombianes i els seus aliats paramilitars, així com els grups guerrillers, ignoren el clam de les comunitats afrocolombianes per la pau.

L'agudització i degradació del conflicte s'ha fet més visible en les dues darreres dècades, en les quals el número de violacions massives de drets humans és indescriptible i la sevícia amb què es produeixen generen alarma pels límits traspassats. Ni tan sols es pot arribar a imaginar per què han recorregut als més sinistres artificis per assolir els seus objectius, com l'ús indiscriminat de les mines antipersones, que s'han cobrat víctimes civils propiciant el desplaçament forçat. Ni com la classe política hi té tota la responsabilitat però dia a dia rep copets a l'esquena per les seves actuacions des de tots els indrets del món en què es fan conèixer com a respectuosos dels drets humans i de les institucions democràtiques.

Són moltes les comunitats negres, indígenes i camperoles obligades a abandonar les seves llars per mitjà de la violència, majoritàriament pobres, amb un baix nivell d'instrucció escolar. La majoria de les persones desplaçades són menors d'edat, dones i gent gran, els qui es traslladen a les ciutats a engrossir els cinturons de misèria, amb gairebé cap possibilitat d'accedir a una vivenda digna i a una feina estable. Aquesta migració forçosa a la qual s'hi veuen sotmesos agreuja notablement per si mateixa les precàries condicions de vida que tenien al camp, amb una diferència: als seus llocs d'origen vivien en pau, gaudien del seu territori i cobrien les seves necessitats d'aliment i aixopluc

sense inconvenients majors, malgrat no comptar amb les modernitats de l'urbanisme.

El desplaçament forçat és l'expressió d'una violació múltiple, massiva i continua dels drets de les persones obligades a migrar, pel risc que tenen de perdre la vida, sense comptar amb el territori que han d'abandonar. És una vulneració continua als drets bàsics i a totes les llibertats descrites a la Constitució. És obligar-les a patir tota mena d'abusos i viure en condicions precàries, propiciant una marginalitat que impedeix l'accés a condicions mínimes de vida, sense dret a millorar les seves condicions econòmiques, socials i culturals perquè a més, i de forma freqüent, són sotmeses a la dispersió de les seves famílies. Aquest aspecte és el més important per entendre la magnitud de la tragèdia i l'agudització del conflicte, que té l'epicentre en un país en què la seva complexitat no facilita la comprensió d'aquest drama i porta a percebre que les solucions no s'aconseguiran en un curt termini.

Les situacions tot just descrites configuren una crisi humanitària que actualment el Govern nacional es nega a reconèixer. Per aquesta raó el país no té gens clar com ha de reparar a les víctimes, com retornar-los-hi els seus béns i cercar la manera de reconstruir el teixit social destrossat per les accions devastadores de la guerra, negant-los l'espai per tornar a les seves llars, assetjant impunement als qui es decideixen a exigir reparació i permetent que els victimaris organitzin fundacions per, segons ells, ajudar en la reparació de les víctimes. Hi ha diferències entre la Llei i el Decret de Justícia i Pau². Mentre la Llei estableix que el Fons de Reparació de Victimes es crearà amb els béns que entreguen els desmobilitzats i amb diners del pressupost nacional, el Decret estableix que la reparació es farà amb els recursos que entreguin voluntàriament els paramilitars.

LA MILITÀNCIA A LES FORCES ARMADES

La manera com es promou la vinculació a les forces armades no mostra com les oportunitats per ascendir estan directament relacionades amb la seva eficàcia per fer baixes en les accions militars i amb la sevícia per actuar contra els seus "enemics". O la capacitat econòmica per assumir el cost que implica aquest tipus de formació i on es publica a so de bombo i platerets quan un oficial negre arriba a un alt rang, demostrant la desigualtat existent per arribar a ostentar una designació militar.

L'obligatorietat del servei militar es relaciona amb el fet que és un requisit per a l'ingrés a la universitat i per exercir càrrecs públics, raó per la qual només aquells que compten amb els diners suficients per "comprar la llibreta" l'adquireixen sense fer el servei militar.

L'entrenament que s'imparteix als joves militars no dona cap altra opció més enllà de la guerra, per això quan surten del servei militar molts són cooptats pels grups al marge de la llei o per la delinqüència comuna. La manera com el seu estat psicològic és orientat a convertir-los en homes que reaccionen amb violència no deixa marge de maniobra pels joves i a les seves llars es pateixen agressions com a resultat de la formació incívica per exterminar indiscriminadament. Això significa que tot i oferir els seus millors anys a la pàtria, en acabar el seu període no tenen cap altra oportunitat i, per tant, les armes continuaran sent el seu mitjà de treball.

Així mateix, els joves militars són víctimes dels seus superiors a les Escoles d'Entrenament, on el tema dels Drets Humans es desconeix i les denúncies existents no han pogut ser desclassificades. Hi ha un sens fi de famílies a Colòmbia a les quals les Forces Armades encara no els hi han explicat com i on van morir els seus fills (generalment s'argumenten suïcidis o accidents) Desapareixen militars o són donats de baixa sense més miraments i són les seves famílies les qui han d'afrontar la seva atenció psicològica i psiquiàtrica, la qual no és reconeguda, argumentant que no es justifica.

MILITARITZACIÓ I POLÍTICA ANTINARCÒTICS

La política antinarcòtics es basa en una estratègia militar en què s'han d'assegurar els territoris que es fumigaran o s'eradicaran. En aquest sentit, els dispositius militars superen en nombre i cost a allò que podria desenvolupar-se si es realitzés una estratègia de substitució de cultius, en la qual hi poguéssim participar la comunitat.

Les fumigacions generen un cercle viciós en què els cultius es van desplaçant. Van acompanyades de la violència que implica el negoci del narcotràfic, generant el desplaçament de les comunitats, la deforestació i l'afectació en la salut, posant en un greu risc als pobladors i provocant danys al medi ambient, ja que moltes de les hectàrees fumigades contenen els cultius d'autosubsistència, cosa que va portar a molts a desplaçar-se sense rebre cap atenció per part de l'Estat. Els desplaçats per les fumigacions *"no tenen dret a aparèixer al registre únic dels desplaçats, no tenen dret de suport a la reubicació, subsidi alimentari ni cap altra mena d'ajuda, cosa que fa acreixer la crisi humanitària, indicant que el nombre de desplaçats supera en xifres les oficials perquè els desplaçats per fumigacions no són quantificats"*.

Al seu torn, la sobirania alimentària es veu afectada en la seva totalitat perquè els cultius d'auto-subsistència són els primers que es destrueixen. D'aquesta manera, fins i tot els cultius que són pro-

ducte de projectes governamentals han estat blanc de les fumigacions. Així, la seguretat alimentària és nul·la perquè la quantitat d'aliments existents és insuficient per al nombre de població, això provoca la sortida obligada de les comunitats cap a d'altres poblats. Deixen abandonades les seves terres i les seves pertinences i per tant no hi ha qui allà hi conreï res.

Les aspersiones aèries realitzades als inicis del Pla Colòmbia van aconseguir efectivament traslladar els conreus a zones que per la seva posició geoestratègica beneficien el manteniment del conreu, donant resultats no en la disminució dels cultius, ni en la sembra ni en el preu, sinó en la seva ubicació, afectant tota la població colombiana.

Actualment, els més afectats per la sembra, fumigació i militarització són els territoris del poble negre, provocant un desequilibri en la cultura i tradicions, ja que els nous col·lonitzadors aprofiten la manca de feina i les vies d'accés i transport per als cultius lícits, oferint millors jornals que justifiquen la disposició d'aquestes noves comunitats a involucrar-se en la producció. Ara bé, sense que això signifiqui l'enriquiment o millorament de les seves condicions de vida ja que són els primers en la cadena productiva; ben al contrari, són els qui suporten les conseqüències negatives.

Es tracta d'un territori que tradicionalment i històricament s'ha caracteritzat per ser una zona en la qual les comunitats que hi habiten han conviscut pacíficament i s'han proveït el seu aliment amb allò que proporcionava la generosa natura. Des d'aquest model cultural es van veure desplaçats cap a un altre que practica la violència de les armes i que té com a únics arguments la intimidació, els assassinats selectius, els xantatges, i l'extorsió. El conreu de fulla de coca no és propi de la cultura negra. Això no obstant, el territori és apte i és així com s'hi insereix i deixa passar tota una tragèdia que se sustenta en l'absència d'un desenvolupament que permeti a les comunitats accedir a unes mínimes condicions bàsiques de vida, convertint-se en una alternativa de vida i en una oportunitat per obtenir millors guanys que els que s'obtenen amb els cultius d'autosubsistència.

En moltes ocasions es va sol·licitar als governs que es prenguessin seriosament aquesta problemàtica. Però mai hi van parar l'oïda. Aquesta indiferència governamental va enfortir els grups il·legals i va debilitar la comunitat, que va veure com perdia el seu territori, la seva independència cultural, social i alimentària a càrrec d'interessos econòmics de grups de narcotraficants, guerrillers i paramilitars, parapetats en polítiques governamentals com les cadenes productives de la palma d'oli, de la *stevia* i d'altres productes que requereixen grans extensions per obtenir-ne resultats. Es fan

Els problemes del país no hi troben resposta a les armes, perquè tant el narcotràfic com els models de producció agropecuària se centren en la propietat de la terra

amb grans inversions, però al mateix temps són un factor destructiu per a la fràgil biodiversitat que hi ha sobretot a la Costa Pacífica. Fins al moment el Govern nacional no li ha donat la importància necessària perquè com va dir algun cop un funcionari, "està plagada de negres", els quals, per a ells, no tenen drets a les terres que han protegit i mantingut des de la seva arribada a terres americanes.

A causa de les fumigacions que s'estan efectuant al territori molts dels cultius de subsistència en van resultar afectats per trobar-se enmig dels cultius d'ús il·lícit, cosa que va empitjorar la situació de la comunitat, que es va veure més empobrida que mai. Arran d'això, molts joves van marxar a treballar a la fulla de coca o a tenir cura dels cultius. Molts altres van ingressar en grups armats il·legals. Tot això amb l'única finalitat de cercar un mitjà de subsistència, del qual n'estaven mancats. Per raó de tot això, qui més danys ha rebut és la comunitat, ja que va perdre la unitat, els vincles familiars... Molts joves de la mateixa família formen part de diferents grups armats il·legals enfrontats i alguns de la força pública, cosa que fa molt difícil el fet de pensar en la reconciliació. Però, al seu torn, moltes famílies s'han desplaçat a d'altres regions per protegir els seus membres d'aquesta onada de violència, que ara es el pa nostre de cada dia. Per tot això, cal recuperar els territoris ancestrals, la identitat cultural i la unitat. Però per a aquests propòsits cal l'ajuda estatal, atès que no es compta amb els recursos econòmics necessaris per a aconseguir-los.

Però és que no són només els cultius d'ús il·lícit els que atempten contra la supervivència. Són també les polítiques estatals les qui ataquen. Quan el Govern nacional anuncia que la palma d'oli és la seva punta de llança en la política de combustibles, a partir del foment i impuls de la sembra de palma a tot el Pacífic. Això sí, sense que tinguin importància les seves conseqüències en el dret a la supervivència dels pobles afrocolombians i indígenes. Sense que tinguin importància la destrucció ambiental. L'important és que tot esdevingui desert de palma. L'important és l'exportació. No importa que hi hagi hagut sang, terror i foc. No importa que els afrocolombians desconeguin la seva dignitat. El negoci del futur, el que farà dels empobrits,

exclusos i als rics, possibles empresaris globals, ja és aquí; símbol del progrés, de la pau i de la reconciliació.

Els territoris de les conques dels rius Jiguanmiandó i Curbaradó formen -o formaven- part de la propietat col·lectiva que la Llei 70 de 1993 va atorgar als pobles afrocolombians del Pacífic. Segons aquesta mateixa llei, les terres d'aquestes comunitats són inalienables, inembargables i imprescriptibles, doncs es reconeixia en la propietat col·lectiva un caràcter inherent a la identitat ètnica i cultural d'aquests pobles. Però com que la cançó de la multiculturalitat, la plurietnicitat i la funció ecològica i social dels territoris de les comunitats negres no formen part de l'agenda paramilitar i d'aquests palmicultors, no hi va haver problema en fer dels boscos més biodiversos del món monocultius aptes per a la inclusió del camp als plans del capital transnacional.

A Colòmbia, la combinació entre els efectes desproporcionats del conflicte armat intern, la guerra contra les drogues, l'avanç dels megaprojectes i l'adopció de legislació que afecta als drets territorials i ambientals dels afrocolombians, està generant les condicions per a què aquests siguin desposseïts del seu patrimoni territorial i ambiental i per tant, per a què l'esquerda de les desigualtats es mantingui, qualifiqui i aprofunditzi.

Lamentablement, les denúncies sobre les violacions dels Drets Humans i col·lectius de les comunitats negres i la infracció a tractats i convencions internacionals que el nostre Estat ha ratificat, sembla que no són escoltades per les orelles de marxant del nostre Govern. Al contrari, el sector palmicultor ha rebut tot tipus d'incentius econòmics i tributaris ja que l'objectiu és posicionar Colòmbia com a un dels primers exportadors dels derivats de la palma d'oli. Una lectura en clau neoliberal permet entendre que la terra només podrà valoritzar-se amb la posada en marxa d'aquest tipus de projectes econòmics, i que davant la signatura del Tractat de Lliure Comerç amb els Estats Units són les agroindústries exportadores i no la producció agrícola -i molt menys la seguretat alimentària- les qui són als plans per a la inclusió del camp a l'economia global. Una altra lectura, no sé si en aquesta mateixa clau, permet establir que ha estat l'estratègia paramilitar la millor manera d'aplaçar altres alternatives de vida i consolidar l'estructura necessària per a l'expansió d'aquests megaprojectes econòmics.

Un dels punts en els quals insisteixen els caps paramilitars és la creació d'empreses i alternatives econòmiques pels excombatents, moltes de les quals ja estan funcionant a l'Urabá. Resulta que un d'aquests models que l'Alt Comissionat ha descrit com a aliances estratègiques amb empresaris exi-

tosos està sent projectat al Bajo Atrato amb la palma d'oli. Allà no sols hi ha en marxa processos de repoblació amb persones diferents a les de l'ètnia negra, sinó que els palmicultors han desenvolupat un model en què els empresaris, en qualitat d'arrendataris, assumeixen els costos de la sembra, sosteniment i producció de la palma a canvi de convertir els legítims propietaris en obrers assalariats a les seves pròpies terres.

D'aquesta forma el Govern presenta la palma d'oli com a l'empresa que redimirà l'agricultura colombiana i que servirà, a més de tot això, de model socioeconòmic dins el marc de la negociació amb els paramilitars. Sens dubte, aquest Govern passarà a la història com a l'únic que va aconseguir fer realitat el mite bíblic de la fraternitat i la pau, doncs amb la palma d'oli, i al Bajo Atrato, posarà al lleó i a l'anyell a menjar del mateix plat.

Tanmateix, les comunitats negres del Pacífic colombià tenen ben clar el que la palma d'oli ha suposat als seus territoris. Els consells comunitaris de la regió de Tumaco, de Curvaradó, del Jiguanmiandó i de Cacarica saben que tanta esperança no és certa, que la destrucció de la seva existència i de la biodiversitat és allà, a la palma. Per això s'explica la concepció de la Llei 30 de Desenvolupament Rural, llei del negoci agrícola de la palma, del cautxú, del cacau... que respon a aquests plans emulats per aquest Govern.

Però res no importa. Els assassinats, els desplaçaments, les tortures, els robatoris de terres a comunitats camperoles, afros i indígenes, i tot el patiment que arriba de la mà d'aquestes empreses de la palma als territoris ancestrals. El negoci s'està assegurant amb la Llei 30 que serà aprovada. Semblen, ara sí, molt encertades les paraules del Procurador General de la Nació, al setmanari *El Espectador* del 21 d'octubre de 2006, on va assegurar que *"semblaria que aquesta llei l'han feta per entregar les terres del Curvaradó i Tumaco"*.

LA DESMILITARITZACIÓ

És en aquest context en el qual es planteja parlar de la desmilitarització en un país en què la política, l'economia i tota la vida ciutadana s'han supeditat a les armes. És una paradoxa, més quan, per a molts, aquesta forma d'actuació està justificada en la mesura en què el Govern nacional llança el seu Pla de Desenvolupament arrabassant-los-hi a les comunitats i entitats regionals l'oportunitat d'accedir a un desenvolupament mínim, destinant els recursos a engrossir el seu pressupost guerrerista, justificant que la seguretat democràtica és el camí que portarà el país cap a la pau i focalitzant els seus esforços en estratègies antinarcòtiques i anti-terroristes.

Malgrat que Colòmbia és un Estat part de la Convenció d'Ottawa, està mancat d'una política de desminat humanitari als seus territoris i de prevenció de riscos, cosa que no ha estat presa amb la serietat necessària que cal per evitar les greus conseqüències que aquest flagell implica

Tanmateix, que n'és de fàcil parlar d'allò que no es coneix o deixar fer sobre el que no afecta directament, o prendre decisions en les que no hi és per entremig la pròpia vida. I és això el que succeeix amb Colòmbia, país on els governs centren la seva política en les accions militars, on l'única alternativa per vèncer en una contesa és eliminar el contrari i utilitzar totes les formes violentes existents. Un país en què per superar les grans desigualtats és té com a alternativa laboral l'ingrés a les forces armades; on sostenir el cos militar i la seva activitat implica gairebé la meitat del pressupost nacional i on la política pública dissenya estratègies militars que arrasen amb els seus pobladors.

Fins i tot l'exercici de la política nacional està esquitxada de militarització. La parapolítica no és res més que l'exercici de la política en diverses regions del país mitjançant l'ús de les armes i la intimidació executada per grups armats il·legals al servei d'uns quants legals.

Un Govern en què un dels seus programes estrella és la vinculació dels pagesos a les forces armades com a soldats camperols, convertint-los en informants però, més enllà d'això, fer que els colombians desconfiem entre nosaltres mateixos i se'ns pagui per espiar els altres i en ocasions, per simples sospites, involucrar persones innocents. Tal com ho fa el famós programa del milió d'informants. Programes que han servit per a la corrupció perquè hi ha dubtes sobre si els diners s'han entregat efectivament, tal com va ocórrer a Medellín, on els beneficiaris eren amics i familiars de policies del comandament.

Parlar de desmilitarització implicaria preguntar per què els governs de torn aposten al gran negoci de la guerra sense posar-se vermells ni tan sols quan són descoberts; o més encara, ni quan són reconegudes totes les seves actuacions que han significat rius de sang, dolor, misèria i desigualtat en totes les seves expressions i que continuen apostant a mantenir-se al poder amb l'argument d'una necessitat política. I és que la guerra deixa

molt bons dividends, perquè els qui les fan no les pateixen. I està previst quins i quants moren i qui reconstruirà. Per tant, la cadena industrial està projectada per a què arribi al punt de no col·lapsar l'estructura però sí per exigir al màxim els requeriments d'inversió.

En el desenvolupament del conflicte colombià, i directament responsable de l'increment i enfortiment de les forces militars, hi és el Govern dels Estats Units, sense descartar els suports d'alguns països europeus.

De la mateixa manera, la política dels governs colombians es basa en la guerra i per això ens trobem que la seva major política s'anomena Pla Colòmbia. El seu component més important és la guerra. L'ajuda internacional s'orienta a programes encaminats a l'enfortiment de la força pública: anti-narcòtics, terrorisme... i per completar-ho, els programes socials proposats són paliatius i de moment no han donat bons resultats, i tenen molt a veure amb programes per als desmobilitzats i reinsertats, als quals els hi legalitzen allò que van obtenir a sang i foc, ja que la seva estratègia va ser plantejar projectes productius a les zones que van ser desocupades per part d'ells i que sota tot tipus d'amenaçes i accions van obtenir.

El país no pot seguir acceptant que la sortida sigui militar. És precís que tota la societat colombiana, acompanyada per la comunitat internacional, faci possible la sortida dialogada i negociada al conflicte social i armat intern que viu Colòmbia. Els problemes del país no hi troben resposta a les armes, perquè tant el narcotràfic com els models de producció agropecuària se centren en la propietat de la terra.

La població civil continua fent exercicis de propostes d'agendes de pau, té els elements de judici i per tant les propostes necessàries. No obstant això, el Govern aposta per la fumigació, que aguditza la crisi humanitària; per la producció a partir de monocultius, que desplaça a les comunitats; i per la militarització. I es contagia de la paranoia dels Estats Units de veure en tothom un possible terrorista.

LA GUERRA COSTA MÉS QUE L'EDUCACIÓ

El conflicte armat li costa al país el 70% del pressupost de funcionament de la nació. El ministre d'Hisenda, Óscar Iván Zuluaga, va informar que el seu despatx li gira a les Forces Militars 7 bilions 300 mil milions de pesos a l'any.

Aquesta copiosa suma contrasta amb la despesa en educació, que amb prou feines arriba als 2 bilions 300 mil milions de pesos, destinats majoritàriament al pagament de salaris als mestres.

LA MILITARITZACIÓ I LES SEVES CONSEQUÈNCIES

Qui arribés desprevingudament al país, es preguntaria la raó del desplegament militar que s'hi presenta. Hom no s'explica com és possible que un Estat que ha subscrit gairebé tots els convenis, protocols, acords i totes les formes de legislació internacional, infringeixi d'una forma tan flagrant i contínua la normativitat de Drets Humans i del Dret Internacional Humanitari, i que a més intenti amagar el conflicte social armat existent.

Els carrers, els pobles, les escoles, les edificacions governamentals estan militaritzades. I el panorama es completa quan la guerrilla, els paramilitars i els narcotraficants fan la seva, assetjant i asfixiant les comunitats; atès que per als seus projectes el teixit social és una amenaça i per això el blanc dels seus atacs són els líders socials, les expressions comunitàries, les nenes, els nens i els i les joves; per tot això la destrucció fa molt difícil la recuperació de les comunitats.

Però és que tot i que a alguns els agafi desprevinguts la següent afirmació, si es revisen les estadístiques, les xifres, les poblacions afectades, les regions on se centra el conflicte, no es desgavellat afirmar que es configura un Genocidi i s'especificaria en un Etnocidi, que té totes les explicacions i sobretot, els beneficiaris d'aquest, ja que les comunitats més afectades i objectes d'agressió són les comunitats negres i indígenes.

Les xifres no estableixen clarament ni identifiquen les víctimes perquè haurien de respondre internacionalment pels fets. Tanmateix, l'exercici pot fer-se revisant les regions en què la crueta del conflicte s'hi desenvolupa. Entre els desplaçats, el major nombre és el d'afrodescendents. Els indígenes no apareixen plenament identificats, tot i així, si s'analitzen els desplaçaments massius, hi són presents, i també a les massacres.

Configurar l'etnocidi a Colòmbia és una tasca que estan assumint les Comunitats Negres, establint les proves necessàries per mostrar com la intolerància, el racisme i la discriminació formen part de les accions d'extermini, desconeixent el protagonisme de les comunitats afrocolombianes a la construcció del país. Aquestes accions que indiquen que el país i la comunitat internacional tanquen els ulls davant d'una realitat flagrant, que no és altra cosa que l'extermini de les comunitats ancestrals mitjançant el conflicte.

La militarització a Colòmbia ha provocat efectes contraris als suposats inicialment, que són la seguretat, la protecció i la consecució de la pau a Colòmbia. A continuació es descriuen els principals efectes negatius d'aquesta política militar:

i. El desplaçament forçat i la repoblació de territoris

Els actors armats legals i il·legals utilitzen el desplaçament forçat com a una estratègia de desallotjament i posterior repoblació de territoris en disputa o estratègics per a megaprojectes o desenvolupar el negoci del narcotràfic. És el cas de les comunitats negres del Pacífic Colombià, que estan sent víctimes de neteja ètnica. Aquesta situació podria qualificar-se de genocidi contra el poble colombià, per la persistència del conflicte, per l'interès sobre el territori i el caràcter sistemàtic de les morts, durant més de 40 anys. Un genocidi davant de tota la comunitat internacional, que dirigeix els seus ulls cap al país quan veu en la cooperació internacional l'oportunitat per fer bones obres de caritat, mostrar les seves bones intencions i publicitar el seu interès en el tercer món.

ii. Prestació del servei militar obligatori

L'Estat colombià obliga per llei als homes majors de 18 anys a prestar el servei militar obligatori. En àrees rurals aquest servei el presten en unitats contraguerrilla. Es coneixen molts casos de famílies amenaçades i declarades objectiu militar per tenir un dels seus membres servint a la Força Pública Colombiana.

iii. Treballs forçats

Les forces militars, en arribar a les zones rurals en territoris de comunitats negres, inicien un procés de reclutament d'homes que són obligats a realitzar feines específiques que poden catalogar-se com a noves formes d'esclavitud i treballs forçats.

iv. Soldats camperols i famílies guardabosc

Com a una estratègia dins la lluita contra els grups armats il·legals, el Govern nacional ha dissenyat el programa *Soldats del meu poble* al marc de la política de seguretat democràtica. Aquesta estratègia consisteix en involucrar la població civil al conflicte com a informants de la força pública, fet que ha ocasionat amenaces, assassinats, desaparicions i desplaçaments forçats al si de les famílies dels soldats camperols o de les famílies guardabosc.

Hom no s'explica com és possible que un Estat que ha subscrit gairebé tots els convenis, protocols, acords i totes les formes de legislació internacional, infringeixi d'una forma tan flagrant i contínua la normativitat de Drets Humans i del Dret Internacional Humanitari, i que a més intenti amagar el conflicte social armat existent

Es parteix de la idea que a Colòmbia ja no hi ha guerrilla, doncs han esdevingut només criminals i terroristes, i tampoc hi ha paramilitars, doncs ja es van desmobilitzar i el que queda són petites bandes emergents

v. Restriccions

Les polítiques de restricció de combustibles, béns de producció, aliments, medicaments... no es fa sempre per raons de seguretat. Aquestes estratègies estan dirigides a sotmetre la població i són aprofitades per a l'enriquiment de membres de les forces militars o comerciants. No hi ha un camí al país en el qual no s'hagi de suportar la presència de controls legals o il·legals. En alguns indrets del país, són compartits per la força pública i els paramilitars, connivència que ha estat negada emfàticament però que així ho demostren els fets quan s'han produït massacres en què l'entrada a aquell territori implicava passar per on hi era el control militar.

vi. Fumigacions

La política de fumigacions no medeix els impactes negatius sobre les comunitats, el patrimoni ambiental, les aigües, els rius... Arriba amb contingents militars que desequilibren la regió, actuen de forma desmesurada i descarten posar en marxa un pla de substitució de cultius en coordinació amb les comunitats, que permetria plantejar la possibilitat que els habitants no tornin a conrear coca. Si es comparen les xifres d'hectàrees de coca existents i les hectàrees fumigades i les que hi apareixen després, podria observar-se la inutilitat de la política. Però a més, és enorme el cost que té aquesta estratègia. Amb aquests diners seria més fàcil i més efectiu invertir al camp que continuar fumigant. És més, el glifosat fa que els cultius millorin perquè després d'una fumigació, són podats i purgats i la producció permet superar la pèrdua causada.

vii. Terra minada

La sembra de mines antipersonals, abans conegudes com a "quiebrapatas", que en els últims cinc anys han provocat un sens fi de víctimes. Malgrat que Colòmbia és un Estat part de la Convenció d'Ottawa, està mancat d'una política de desminat humanitari als seus territoris i de prevenció de riscos, cosa que no ha estat presa amb la serietat necessària que cal per evitar les greus conseqüències que aquest flagell implica.

viii. Infraccions al Dret Internacional Humanitari

La política contra la insurgència està dirigida en contra de la població civil. La presumpció d'in-

nocència per al ciutadà comú no existeix. Aquest Govern infringeix d'una manera flagrant el DIH; la força pública ha pres els nuclis urbans i hi ha instaurat les seves trinxeres, fent disminuir la mobilitat dels habitants i posant la comunitat en risc, perquè s'ubiquen en llocs que són de domini públic: al centre del poble, a la sortida cap a la carretera, als col·legis, a les escoles... Prenen les instal·lacions de l'única estació de telèfon i els edificis de les alcaldies; i després s'admiren perquè amenacen als funcionaris públics o perquè les preses de pobles causen tanta destrucció.

PROPOSTES ENFRONT DE LA MILITARITZACIÓ

i. Una avaluació de la inversió pública que s'ha fet en els programes militars, i veure els seus resultats des de la perspectiva de solucionar el conflicte.

ii. Disminució del pressupost bèl·lic per orientar-lo cap a una política d'inversió social, pensada des de la sostenibilitat i no des de l'assistencialisme.

iii. Una veritable estratègia de pau orientada cap a una sortida política negociada al conflicte, de cara al país, en la qual hi hagi participació efectiva de la societat civil.

iv. Reconeixement de les agendes de pau proposades des de la societat civil, en les quals s'hi plantegen les alternatives per al país com a part de la sortida negociada i política al conflicte social i armat.

v. Posada en pràctica de l'agenda humanitària, i que prevalgui enfront de les polítiques guerreristes amb l'ànim de superar amb resultats la crisi del país.

vi. Redreçament de les polítiques de cooperació internacional orientades cap al desenvolupament regional que, juntament amb les polítiques estatals i governamentals, permetin que el país consolidi una política econòmica i social que doni pas a la governabilitat i a la governança.

NOTES I REFERÈNCIES

1. Legislació que s'aconsegueix com a una acció afirmativa de reconeixement dels drets de les comunitats negres a la propietat del territori, a la preservació de la seva cultura i a la seva protecció com a grup ètnic.

3. La desmobilització del paramilitarisme i la reparació de les víctimes estan descrites per la Llei 975/2005 i pel Decret reglamentari 4760/2005; tot i que seria ingenu esperar que una llei i la seva reglamentació desmuntin el que s'ha muntat mitjançant relacions socials abusives, establertes per la força a tots els nivells de la vida del país i afavorides per la connivència de molts dels seus líders.

Taula 4

Drogues i narcotràfic

Gustavo Duncan

Investigador de la nova economia i la nova societat derivades del narcotràfic a Colòmbia. Autor dels llibres 'Los señores de la guerra' i 'Narcotráfico en Colombia: economía y violencia'

Sobre paramilitars purs i impurs

La lògica que dicta que "l'enemic del meu enemic és amic meu" ha portat a una situació confusa en el procés de pau amb les autodefenses. Per una banda, el reconeixement d'un grau de legitimitat en aquelles forces irregulars que van executar accions militars en contra de les guerrilles, s'ha traduït en la opinió que han d'obtenir alguna mena de tracte benèvol en la seva reinserció a la societat. Però d'altra banda, no és clar què s'ha de fer quan aquestes forces han apel·lat al narcotràfic com a mecanisme de finançament de la guerra. En aquesta circumstància la lògica dicta que malgrat que "l'enemic del meu enemic és amic meu", ja no ho és tant, i en conseqüència, no ha de ser mereixedor d'un tractament tant benèvol en la negociació.

El Govern i l'opinió pública han volgut resoldre el dilema afegint-hi encara més confusió: "els meus amics" són aquells que van començar com a contrainsurgents *purs*, és a dir, agrupacions paramilitars que es defensaven de les guerrilles i en el transcurs dels enfrontaments van apel·lar a les drogues per sostenir el seu aparell armat, mentre que "els meus no tan amics" són aquells paramilitars *impurs* que estaven involucrats al narcotràfic i van acabar comandant exèrcits contrainsurgents per protegir un negoci il·lícit, d'entre altres raons. Per si no n'hi hagués prou amb el dilema anterior, durant les negociacions de Santa Fe de Ralito va sorgir una categoria d'amic encara més problemàtica. "Els meus pitjors amics" són aquells narcotraficants *pura sang* que sense estar involucrats directament en operacions contra la guerrilla, van ser inclosos dins les negociacions perquè van comprar algun bloc d'autodefenses o van pagar una quota per aparèixer dins de l'organigrama d'algunes de les estructures. Molts d'ells eren en realitat empresaris de la droga que des d'abans del procés de pau pagaven a una facció d'autodefensa per la pro-

tecció que rebien els seus laboratoris, rutes, hisendes i ells mateixos, al seu territori.

L'article següent qüestiona la classificació realitzada entre paramilitars *purs* i *impurs*, en la mesura en què necessàriament les autodefenses que van formar part de les negociacions amb el govern d'Álvaro Uribe Vélez hi estaven involucrades, de manera directa o indirecta, amb la producció i el tràfic de drogues. Indistintament de l'origen dels "caps", "comandants", "homes forts", o "patrons" de les autodefenses, tots van acabar al mateix sac. Es tracta d'individus: a) *necessàriament vinculats amb el narcotràfic, tant per finançar la seva organització armada com per al seu lucre personal*, b) *amb comandament sobre un exèrcit privat regular*, c) *que són capaços d'exercir funcions d'Estat -monopoli de la violència, tributació i justícia- sobre un territori*. L'article suggereix aleshores que la qüestió no rau en el fet de dividir als paramilitars entre narcotraficants per convicció i narcotraficants per interès. És més coherent amb la realitat, i factible alhora, dividir el panorama entre aquells narcotraficants que tenen un exèrcit privat i el control de l'Estat en un territori, d'aquells que només tenen una empresa il·legal de producció i tràfic de drogues. Els primers constitueixen un desafiament polític, mentre que els segons són sols un desafiament delinqüencial.

L'article consta de dues parts. En la primera s'hi expliquen les raons per les quals, en certes regions de Colòmbia, el control d'una empresa econòmica deriva en el control de l'Estat local a partir d'aparells de coerció privada. En altres paraules, s'indaga en l'economia política del narcotràfic per identificar sota quines circumstàncies socials el poder que es desprèn dels recursos de la droga s'estén fins la màxima categoria de control polític d'una comunitat. A la segona part s'hi analitzen les repercussions de les dues categories de narcotraficants,

És més coherent amb la realitat, i factible alhora, dividir el panorama entre aquells narcotraficants que tenen un exèrcit privat i el control de l'Estat en un territori, d'aquells que només tenen una empresa il·legal de producció i tràfic de drogues. Els primers constitueixen un desafiament polític, mentre que els segons són sols un desafiament delinqüencial

aquells que tenen poder polític i aquells que no en tenen, a l'estratègia dels governs nacionals en les negociacions de pau. Això podria resumir-se en què és el que se'ls hi pot concedir a aquests actors, què són capaços d'entregar i quin efecte hi té en l'ordre polític i econòmic de les regions la naturalesa dels acords assolits.

L'ECONOMIA POLÍTICA DEL NARCOTRÀFIC

La base d'una economia regional està composta per una comunitat d'individus distribuïts en classes i grups socials. D'acord amb aquesta divisió, alguns individus són propietaris de factors productius com la terra, el capital, la tecnologia, els coneixements... mentre que la resta ha d'oferir les seves destreses i capacitat al mercat laboral. La interacció entre factors productius i individus dona lloc a la producció de béns i serveis des de l'entorn local, els quals poden ser venuts al mercat interior o exterior. Però la producció no funciona en situacions d'acords absoluts, es necessita un aparell amb suficient capacitat coercitiva que protegeixi els drets de propietat dels individus, particularment dels factors productius, que faci valer els contractes entre els propietaris dels factors, i entre aquests i els treballadors, i que, de forma eventual, hi intervingui en la fixació dels preus i de les condicions contractuals. Aquest aparell adquireix funcions d'Estat local, en la mesura en què necessita posseir algun grau de control sobre la violència i la justícia al territori per regular l'economia.

A més de regular l'economia, l'Estat regió s'encarrega de fer mitjançar en la representació de l'Estat nació en allò local. La representació de l'Estat central en l'àmbit local pot donar-se de forma fluïda, de manera que les institucions i procediments del centre es reproduïxen sense distor-

sions majors a la perifèria, o pot succeir amb enormes discontinuïtats. En aquests casos, els governants locals cerquen aïllar la relació amb els poders nacionals i restringir la gestió de la política, de manera que es poden fer amb el monopoli del poder local i de les riqueses que això implica.

“Fins i tot la mirada més informal de la política nacional en qualsevol democràcia del món revelarà que la distribució territorial de les pràctiques i institucions de la democràcia a l'interior de l'Estat Nació són desiguals. Aquesta desigualtat pot ser despreciable, amb no gaire més que diferències menors de jurisdicció en jurisdicció en la transparència de procediments electorals o en l'imperi de la llei. Però també pot ser dramàtic amb règims autoritaris que priven als habitants de regions senceres dels drets i llibertats dels quals en gaudeixen altres habitants del mateix Estat Nació sense problemes.”¹

Quan la capacitat de consum dels individus no és apreciable, ni els factors productius són competitius, l'Estat Regió a les mans dels paramilitars és funcional per a l'acumulació d'ingressos de la producció i tràfic de droga. Els narcotraficants, en comptar amb un aparell regulador *de facto* que manté al marge de la seva activitat a l'Estat central i que protegeix els seus negocis i la seva seguretat personal, poden operar en aquesta regió sense tèmper les forces de seguretat estatals, reduint els alts nivells de risc i de violència inherents a un negoci il·lícit. L'únic inconvenient és la pèrdua de poder dels grups d'autodefensa al territori a causa de l'esquinçament de les relacions amb l'Estat nació o per l'atac d'altres grups irregulars. Pel contrari, quan en un territori l'Estat regió té trets similars a l'Estat nació, es compleixen les mateixes lleis de la democràcia i els aparells coercitius són les institucions formals -exèrcit, policia i jutges-, als empresaris del narcotràfic els toca acudir a la clandestinitat per protegir-se. En aquesta situació el risc de captura per part de l'Estat i de violència amb altres organitzacions narcotraficants és superior. En no existir un Estat regional que mantingui el monopoli de la violència sobre els empresaris de la droga, hi ha més probabilitats que occorin enfrontaments entre ells per l'incompliment dels acords i per la usurpació dels drets de propietat.

Així, el tipus d'Estat dominant està molt influenciat pel tipus de producció imperant a la regió. A les regions més urbanitzades de Colòmbia, on s'aglomeraren els mercats interns i es va produir l'acumulació de capital més gran, el desenvolupament de la indústria i de la tecnologia va anar acompanyat de la creació d'institucions burocràtiques impersonals que van reduir la incertesa a les regles

del joc per a inversionistes interessats en la rendibilitat a llarg termini. De la mateixa manera, van ocórrer avenços al sistema de normes i comportaments socials que eren interioritzats pels seus habitants. La igualtat davant la llei i el respecte a les llibertats individuals, van tenir un desenvolupament apreciable. Les elits d'aquestes societats comptaven així amb suficients recursos del sistema productiu i el suport de la ciutadania per evitar que la irrupció dels narcotraficants com a nou grup social significués una pèrdua absoluta de la seva influència sobre els mecanismes de control polític i econòmic. Els empresaris del narcotràfic podien subornar els funcionaris de l'Estat, però només a canvi de no ser víctimes de la persecució policial, no de convertir-se en els amos de l'Estat.

A l'altre extrem, quan la demanda local està restringida pels pocs ingressos dels habitants i/o per l'excessiva concentració de la riquesa, el mercat per a la producció local depèn del consum en altres regions o països. Tanmateix, competir als mercats externs implica no sols produir a preus inferiors als dels empresaris del lloc de destinació, sinó que aquest preu ha de compensar a més el sobrecost del transport i la inversió necessària per identificar el mercat. Cal també, per produir a preus competitius, disposar d'un grau de desenvolupament mínim dels factors productius, que permetin oferir béns i serveis d'acord a determinades quantitats, qualitats i costos. El problema de moltes de les regions colombianes és que ni la seva capacitat de consum, ni de competitivitat als mercats externs, és suficient per propiciar una dinàmica productiva pròpia d'un capitalisme modern. En aquest sentit, l'anàlisi de la racionalitat que hi ha darrere de l'apropiació de l'Estat local pels paramilitars en regions semiurbanes i rurals, té un marc de referència ineludible a l'endarreriment històric del capitalisme de moltes regions del país. Davant l'estancament relatiu de la producció dels béns lícits, favorables al desenvolupament d'una regulació democràtica de l'economia, en comparació amb els guanys del narcotràfic, no van ser només les elits empresarials de les regions les qui van perdre pes en les decisions nacionals, sinó que va quedar lliure el camí cap al seu relleu i cap a la transformació del tipus d'Estat regulador de les societats locals. Els qui van controlar els recursos provinents del narcotràfic es convertiren en les noves elits locals. La resta de grups socials i antigues elits senzillament no comptarien amb els recursos mínims per competir amb aquesta classe emergent.

Tot i això, no n'hi havia prou amb disposar de més recursos econòmics. D'igual manera que la resta d'empresaris, els narcotraficants necessitaven alguna agència protectora de les seves pro-

pietats i del seu capital, però mentre que els empresaris de les activitats lícites podien acudir a l'Estat per a què suplís aquest servei, els narcotraficants havien d'apel·lar a un altre tipus de poder degut a la seva naturalesa il·legal. Els paramilitars van suplir aquesta demanda, i va ser així que els individus involucrats a les diferents etapes del negoci van trobar als territoris sota el seu control un espai on treballar i establir-se. A canvi del pagament d'un tribut a l'actor dominant, podien invertir i consumir els guanys d'allò il·lícit a zones perifèriques, on abans les garanties davant l'assalt d'aparells violents i la intempestiva persecució de l'Estat eren molt menors. La proporció d'ingressos del narcotràfic que es canalitzava cap a regions rurals i semiurbanes pel que fa al que es transferia a les ciutats, sobretot en comparació amb l'època dels grans càrtels urbans, creixeria com mai abans. I creixeria encara més per l'apoderament de nombroses rutes, corredors i zones de laboratoris per part de les autodefenses, ja no com a recaudadors d'un impost per protecció sinó com als principals socis de l'empresa narcotraficant.

A mesura que anaven creixent els aparells armats de caràcter privat a les regions, el poder dels qui van controlar militarment el narcotràfic entrava en una fase d'expansió desbordada. Ja no sols comptaven amb els recursos econòmics, sinó també amb la força militar per imposar la seva hegemonia social. El que abans era només el poder dels diners es convertiria en un poder integral on s'hi barrejaven la influència sobre la producció econòmica, el joc polític i, fins i tot, les fonts del prestigi social.

L'efecte multiplicador s'estendria al terreny polític degut al fet que el narcotràfic afegiria una altra variable a l'intercanvi basat en el clientelisme que dominaven els polítics professionals de l'època: diners suficients per comprar la lleialtat de qualsevol comunitat marginada. A canvi, els polítics professionals havien de garantir l'acompliment als càrrecs públics i unes decisions legislatives favorables a les empreses criminals. Els qui vivien al marge dels sectors moderns de l'economia i no

Els narcotraficants, en comptar amb un aparell regulador de facto que manté al marge de la seva activitat a l'Estat central i que protegeix els seus negocis i la seva seguretat personal, poden operar en aquesta regió sense témer les forces de seguretat estatals

comptaven amb el suport de l'afiliació a alguna xarxa clientelista, ensopegaven amb un horitzó d'oportunitats força restringit i la millora de les seves condicions de vida quedava lligada al lent procés de construcció d'un capitalisme racional. El retard se sentia amb més força als sectors productius de certes regions, que sense haver entrat necessàriament en crisi o fallida, perdien capacitat d'influència per la disminució de la seva participació a la producció del país. Cal ressaltar el referent tan pobre de la democràcia i del capitalisme en moltes comunitats colombianes, perquè ajuda a entendre les raons per les quals els seus habitants van acabar per acceptar l'ordre social que es deriva del domini de grups armats irregulars i de l'economia del narcotràfic. En cap moment el nou ordre social imposat per les autodefenses constituïa una decisió pròpia o imposada pels violents de renunciar a la democràcia i a la prosperitat del capitalisme modern. Simplement aquestes condicions no existien, o en el millor dels casos, amb prou feines estaven en procés de formació.

EN QUÈ CONSISTEIX DONCS LA DESMOBILITZACIÓ DE LES AUTODEFENSES?

En un editorial titulada *La veritat sigui dita*, el Bloc Central Bolívar (BCB), va sostenir sobre el paper del narcotràfic a la guerra:

"La preparació, el reentrenament i la dotació d'un combatent, dins d'un règim d'austeritat severa, costa més de tretze milions de pesos. El sosteniment i la manutenció de cada home fora de l'àrea de combat pugen a un milió dos-cents mil pesos mensuals. Els pressupostos estimatius per al planejament i execució d'operacions són enormement milionaris. [...] L'aparell polític i social, la logística de les comunicacions, el transport, els mitjans de divulgació i propaganda, l'assistència professional i, en definitiva, el cobriment de tots els fronts de guerra, exigeixen una disposició de capitals que mai són suficients per a l'atenció d'aquests onerosos serveis.

Davant d'aquest panorama real, els diners del narcotràfic hi van trobar un terreny molt adobat per a la seva intrusió i ingerència a l'escenari del conflicte. Altres fonts de finançament, incloent-hi la provinent de l'infame delictes del segrest per part de les guerrilles, exerceixen amb prou feines com a modestes caixes menors enfront dels ingressos multimilionaris del narcotràfic. No hi ha dubte que la prolongació i degeneració d'aquest conflicte estan vinculades a qualsevol etapa del nefast negoci de pro-

ducció, compra, cobrament d'impostos, distribució o comercialització de drogues il·lícites. El balanç estratègic de la guerra està tan influenciat pels diners del narcotràfic que els fronts més exitosos en la lluita subversiva o antisubversiva són precisament aquells assentats en zones 'cocaleras' o que controlen corredors i punts estratègics de producció i sortida de drogues."²

L'editorial exposava un argument contundent sobre la realitat de la guerra: *"Apel·lar al narcotràfic no era una opció que depenia de l'ètica de cadascun dels comandants de faccions d'autodefensa, sinó una condició ineludible per sobreviure enmig del conflicte"*. Indistintament del fet que molts dels guanys per producció i tràfic de drogues anessin a parar a la fortuna personal dels propietaris dels exèrcits, i que el to de l'editorial busqués justificar el caràcter narcotraficant de les autodefenses, l'argument era contundent: *"Fos qui fos el comandant, patró o propietari, d'una facció important de les autodefenses, necessàriament era un narcotraficant."* Però no era certa la relació inversa: *"Qui traficava drogues no era necessàriament un membre de les autodefenses, i només s'era un paramilitar si a més de ser narcotraficant es posseïa el monopoli de l'Estat sobre un territori."* A efectes de negociacions amb el Govern, la diferència no s'havia d'establir aleshores entre *"paramilitars purs"* i *"paramilitars impurs"*, sinó entre *"narcotraficants purs"* i *"narcotraficants polítics"*. Els primers eren un problema estrictament criminal, els seus vincles amb el poder polític estaven restringits a la corrupció de certes agències estatals i la negociació amb ells implicava en essència un procés de sotmetiment a la justícia. Mentre que els segons tenien una dimensió política *de facto*, ja que malgrat no tenir un suport ideològic elaborat, ni creïble, assumien funcions d'Estat en un territori: posseïen un exèrcit privat amb el monopoli de la violència, la tributació i la justícia en regions senceres. La negociació amb ells implicava un procés polític de renúncia al seu paper d'Estat *de facto* a l'àmbit local i de trànsit cap a la imposició de les institucions de l'Estat nacional a les regions.

Des del punt de vista moral és plausible assenyal·lar els paramilitars com a criminals en la mesura en què les seves motivacions polítiques no justifiquen l'enriquiment, ni els danys col·laterals, de delictes com el narcotràfic, el segrest, l'extorsió... Però des del punt de vista de la seva complexitat, entenen la complexitat com a l'assoliment dels seus objectius i la varietat i a l'intensitat de les transaccions i condicions necessàries per a això, les autodefenses són sens dubte actors polítics. Malgrat lucrar-se amb les drogues i moltes altres

Els qui van controlar els recursos provinents del narcotràfic es convertirien en les noves elits locals. La resta de grups socials i antigues elits senzillament no comptarien amb els recursos mínims per competir amb aquesta classe emergent

variants del crim, el seu propòsit com a actors del conflicte ultrapassa el narcotràfic i es trenca en l'assoliment de la supremacia del poder local per donar-li una nova forma a l'Estat, l'economia i l'ordre social de les comunitats. Un comandant de qualsevol bloc de les autodefenses té com a objectiu principal el control territorial d'una zona definida. Per a això necessita un aparell de força suficientment poderós com per dissuadir els pobladors d'establir vincles de lleialtat amb el seu grup. Aquest vincle funcionava en dues direccions: els habitants de la zona havien de pagar un tribut periòdic per les seves possessions i per les activitats econòmiques que realitzaven. A canvi, rebien protecció i serveis de justícia per garantir, d'entre altres aspectes de la vida social, els contractes i els drets de propietat establerts. En conseqüència, la complexitat del negoci del narcotràfic, ja sigui exercit de manera directa o delegat a grups especialitzats a canvi d'un percentatge dels guanys, era només una part de la complexitat de l'estructura organitzativa que manegen les autodefenses. A les regions de Colòmbia només es podia tenir preeminència sobre el narcotràfic si es posseïa el domini sobre una activitat molt més complexa com és el control de l'Estat a les comunitats, amb totes les seves implicacions polítiques, econòmiques i socials. Els narcotraficants locals que no posseïen un exèrcit i un poder polític propi estaven subordinats als propietaris locals dels exèrcits privats. Però només era possible tenir un exèrcit privat si es disposava del finançament del narcotràfic. I en aquest sentit els paramilitars estaven vinculats d'una manera o d'una altra amb el negoci, ja fos traficant directament o bé cobrant un impost de protecció als traficants.

No es tracta doncs de respondre a la pregunta sobre on són els límits d'allò polític i criminal d'acord a les intencions dels actors, sinó d'acord a l'abast polític que tenen en la pràctica les activitats que realitzen. No hi ha dubte que molts dels caps de les autodefenses posseeixen grans fortunes i la

seva motivació per ser part de la guerra passa pel poder i la riquesa personal que n'han obtingut, però per poder accedir-hi necessiten controlar aspectes de la vida social de les comunitats que ràpidament ultrapassen l'àmbit criminal i s'introdueixen al camp polític. Mentre que un cap d'una empresa narcotraficant centra les seves activitats en comprar béns de producció, transformar-los en cocaïna o heroïna, exportar-ho i repatriar-ne els guanys, i la seva relació amb la política es limita a corrompre les autoritats o fugir-ne, un cap d'autodefensa necessita organitzar un exèrcit per protegir-se de la guerrilla i d'altres faccions d'autodefenses, construir una clientela política mitjançant les armes, sotmetre per la força els polítics professionals que fan campanya a la seva regió, extreure recursos mitjançant activitats lícites i il·lícites -d'entre elles, el narcotràfic- per finançar l'organització i projectar el seu poder polític regional a una escala nacional, i negociar amb l'exèrcit i demés autoritats nacionals per coordinar la lluita antisubversiva i la impunitat de les seves empreses criminals. Les habilitats que es necessiten són molt diferents a les relacionades amb les que són purament criminals, fins i tot els seus membres que s'han iniciat en el narcotràfic requereixen sofisticar les habilitats pròpies del crim altament organitzat per tenir èxit en una estructura d'autodefenses. És probable que l'origen de molts paramilitars a moviments guerrillers, a les Forces de Seguretat de l'Estat o al proselitisme polític, es degui al fet que el coneixement que s'adquireix en aquestes professions és funcional amb el desenvolupament de les habilitats necessàries per al control armat de una comunitat.

I és precisament pel tipus de poder que posseeixen els paramilitars, com a "narcotraficants amb poder polític a les regions", que els continguts i procediments de les negociacions són quasi diametralment oposats a aquells propis del tractament cap als "narcotraficants purs". En primer lloc, allò que es requereix que entregui un paramilitar al marc d'un procés de negociació està traçat més enllà de la seva empresa de producció i tràfic de drogues. El que és realment important és l'entrega d'una organització encarregada d'exercir el monopoli de la violència, la justícia i la tributació sobre un territori. Són els comandaments militars i els quadres burocràtics de la seva organització, incloent-hi, sens dubte, aquells membres especialitzats en el narcotràfic, als qui al Govern l'interessa controlar per evitar que un altre actor diferent a ell es constitueixi com a Estat local.

En segon lloc, l'entrega de l'organització és un procés complex que supera la voluntat i les intencions del cap, patró o comandant d'una facció d'autodefensa. L'absència d'una cohesió ideològica forta o d'una identitat d'interessos entre els mem-

El que abans era només el poder dels diners es convertiria en un poder integral on s'hi barrejaven la influència sobre la producció econòmica, el joc polític i, fins i tot, les fonts del prestigi social

bres de la facció implica que calen mecanismes de pressió efectius per aconseguir que els comandaments mitjans de l'organització s'entreguin seguint les ordres del seu cap. Si un comandant d'autodefenses es desmobilitza i queda aïllat de la seva organització o sense poder real, fàcilment un comandament mitjà pot usurpar el seu càrrec i prendre el control armat sobre el territori. En aquest escenari, el govern està pràcticament obligat a permetre al cap d'autodefenses a mantenir la seva jerarquia sobre l'organització fins que hagi pogut desmantellar-la i entregar-la a les autoritats. És irònic que mentre que l'opinió reclamava que no es colessin "narcotraficants purs" a les desmobilitzacions, l'entrega d'aquests era crucial per a què s'aconseguís un desmuntatge real de les estructures d'autodefenses i de la producció i tràfic de drogues a les regions. Per una banda, eren els seus principals finançadors, i per l'altra, els paramilitars tenien el poder militar suficient per obligar als narcotraficants a entregar-se. El Govern ha pogut buscar una solució intermitja en la qual els narcotraficants sense poder militar, ni polític, s'entreguen com a membres del poder econòmic de les autodefenses, però a canvi han de lliurar copiosos béns i recursos per ser acceptats dins la Llei de Justícia i Pau.

I en tercer lloc, l'entorn social on s'entrega l'organització és propens a reciclar la forma de control des de l'autoritat d'un exèrcit privat. Si les causes que van originar la irrupció de les autodefenses i narcotraficants continuen vigents, és només qüestió de temps que noves organitzacions sorgeixin a les regions. En aquest sentit, el govern no pot oblidar que la solució al problema de les autodefenses forma part del problema de la construcció definitiva d'una democràcia i d'un capitalisme modern, que a la vegada és part estructural de la història de Colòmbia. Per exemple, el Govern nacional, durant el procés de negociació, no es va preocupar per resoldre el punt de trencament que fonamenta aquesta forma d'ordre social: la distribució tan desigual de la riquesa. Un grapat d'individus, mitjançant el negoci del narcotràfic, és capaç d'acumular capitals que fàcilment superen els centenars de milions de dòlars en poblacions d'un nivell de subdesenvolupament que voreja la indigència. El desequilibri en la riquesa es reflecteix

també en l'asimetria del poder polític. Tot i ser més nombrosos els habitants que no es beneficien de manera directa de les organitzacions paramilitars, estan en seriosos desavantatge a l'hora de participar en les decisions sobre la seva comunitat o per reclamar drets establerts a les lleis nacionals. No poden competir davant l'allau de diners, violència i influència en el joc polític del nivell central de l'Estat. Paradoxalment, la seva única via d'ascens social i econòmic és a través de la seva vinculació a les activitats pròpies d'un grup paramilitar, ja sigui com a soldats, polítics professionals, traficants... Això desequilibra encara més les relacions de poder locals entre aquells que estan vinculats a les autodefenses i aquells que no ho estan.

NOTES I REFERÈNCIES

1. Gibson Edward L., *Subnational Authoritarianism: Territorial Strategies of Political Control in Democratic Regimes*. Northwestern University, Prepared for delivery at the 2004 Annual Meeting of the American Political Science Association, September 2 - September 5, 2004. Pàg. 4. Traducció de l'autor.
2. Editorial de la pàgina d'Internet del Bloc Central Bolívar. Firmat per Javier Montañez, Julián Bolívar i Ernesto Báez. 01/08/2002. Baixat de: <http://www.bloquecentralbolivar.org/detalle.php?Id=46#>.

Ricardo Vargas

Sociòleg, especialista en temes relacionats amb el narcotràfic i el conflicte armat a Colòmbia. Director de la Corporació Acció Andina Colòmbia, i membre del programa de drogues i democràcia de 'Transnational Institute'

Drogues, Política Antinarcòtics i Conflicte Armat a Colòmbia

Una de les dinàmiques que continua identificant avui l'economia il·legal de les drogues a Colòmbia és la seva inserció al conflicte armat, fet que genera noves conseqüències des del punt de vista de la medicació de forces pel control de territoris i, d'altra banda, en l'establiment de recents equilibris de poder que es manifesten en nous arranjaments de caràcter pragmàtic, tot cercant garantir el posicionament dels actors armats al voltant d'aquesta economia. Per la seva banda, l'estratègia antinarcòtics i, per tant, les decisions polítiques, es caracteritzen per la seva inserció a la guerra antiterrorista, context en el qual s'hi han introduït noves valoracions sobre els resultats de la lluita antidrogues, o es ressalten indicadors novedosos amb els quals es busca oxigenar els qüestionables resultats dels propòsits finals de l'estratègia.

Des del punt de vista de les finalitats de la incidència política, en relació als objectius de la cooperació antinarcòtics de Washington davant l'escenari colombià, en general, s'utilitzen resultats d'accions d'eradicació, interdicció, ús de la força contra laboratoris de processament, confiscació de substàncies i extradicions per publicitar el compliment de les finalitats de l'estratègia.

Així, per exemple, l'Informe 2006 sobre Drogues del Departament d'Estat dels EUA va qualificar 2005 com l'any rècord en eradicació de la fulla de coca a Colòmbia, en totalitzar 138.775 hectàrees fumigades. A aquestes s'hi han d'afegir 31.285 eradicades manualment, per a un gran total de 170.000 hectàrees.

Però també 2005 va ser qualificat com un any rècord en interdicció, en ser capturades 223 tones mètriques de cocaïna i de pasta bàsica de cocaïna (PBC). Per la seva banda, el 94% dels laboratoris de processament de cocaïna destruïts al món eren a Colòmbia. Així mateix, aquest *reeixit* quadre de les accions de força es complementa amb l'extra-

dició de 304 colombians. En resum, Colòmbia va portar a terme durant 2005, amb la major eficiència, les tasques bàsiques antidroga que cerquen contenir el seu apogeu als territoris on s'origina el circuit il·legal.

Al 2006, Colòmbia manté el rècord, a nivell mundial, de les accions antidroga. Va confiscar 179 tones de cocaïna i pasta bàsica de cocaïna (PBC); es van fumigar 171.613 hectàrees de fulla de coca i de rosella i es van eradicar de manera manual i forçosa 42.111 hectàrees de coca i 1.697 hectàrees de rosella. És a dir, només en aspersions sobre coca es van superar les 200.000 hectàrees fumigades durant l'any 2006.¹

Així mateix, es destaquen els resultats del programa d'interdicció aèria a Colòmbia (Air Bridge Denial), que en tres anys d'operacions ha aconseguit, suposadament, disminuir els nivells d'ús il·legal de l'espai aeri per a finalitats de comerç de drogues. Vegem les xifres del Departament d'Estat:

QUADRE NÚMERO 1. ACCIONS AL MARC DE L'AIR BRIDGE DENIAL A COLÒMBIA

Tipus d'acció	2003	2006
Número de vols sospitosos	637	171
Avionetes confiscades	SD	4
Cocaïna confiscada per raó del programa aeri	SD	1,6
Arrestos	SD	1

US Department of State, Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs

Tot i la imatge que projecten les accions antidrogues en termes d'una croada global, el contrast real dels seus resultats s'estableix als efectes multiplicadors que puguin generar efectivament davant d'un increment de preus i d'una escassetat de la disponibilitat de drogues, cosa que redundaria també en una disminució de la puresa de les substàncies ofertes i, per tant, en la seva qualitat. Al costat de la pujada de preus, aquest dèficit de qualitat també contribuiria a allunyar els seus usuaris.

OBSERVACIONS SOBRE LES ACCIONS ANTIDROGA 'RÈCORD' A COLÒMBIA

1. Peter Reuter (Reuter, 2006) mostra que tot i que els preus de la cocaïna i de l'heroïna han caigut als EUA, no per això s'ha disparat la demanda, sinó que aquesta manté una situació de relativa disminució al llarg de la dècada dels 90 i es torna estable des de l'any 2000 fins avui. És una manera interessant de veure que el problema de la relació entre oferta i demanda a les drogues és inelàstica.

2. En efecte, per aquesta via es pot observar que l'explicació de l'apogeu de les drogues s'ha de buscar en dinàmiques epidèmiques, les quals obeeixen a conjuntures socioculturals molt específiques i no simplement al compliment d'una disminució dràstica de l'oferta com ho suggereix l'estratègia actual. S'ha de notar que, en la relació epidèmica, el factor que dispara la demanda són els nous usuaris que conjunturalment s'hi involucren. En la fase següent es genera una tendència a la baixa en la mesura en què la població que n'és vulnerable disminueix (Reuter, 2006: 82). Allò significatiu al llarg de la primera dècada del nou mil·lenni és que la caiguda dels preus de la cocaïna i l'heroïna no ha significat noves fases epidèmiques tal com va succeir amb l'heroïna als anys 70 o el *crack* a finals dels 80.

3. Això succeeix malgrat l'incompliment de l'estratègia de desincentivar la demanda per la via d'un increment de preus, de disminució de la puresa i

d'iniciatives orientades a incrementar la percepció de perillositat de les drogues. És a dir, l'estratègia antinarcòtics com a tal no es configura en la font d'explicació dels resultats que mostren una relativa estabilització de la demanda. Això és el que porta a cercar altres referències d'explicació del que s'esdevé als principals mercats d'ús a l'interior dels EUA.

4. Tampoc la radicalització de les mesures orientades a criminalitzar els usuaris explica aquest comportament. Sens dubte, la política contra l'ús dins dels EUA continua sent de dissuasió mitjançant la força. La suma dels pressupostos estatals i federals suggereix un compromís amb els indicadors propis de la prohibició. El pressupost federal per a 2005 sobre drogues als EUA va ser de 12.400 milions de dòlars nord-americans (USD). A aquesta xifra cal afegir-hi les despeses estatals i locals, les quals sumen entre 15.000 i 20.000 milions d'USD al pressupost federal (estem parlant d'entre 28.000 i 33.000 milions de dòlars nord-americans a l'any en despeses antidroga).²

Aquesta situació, juntament amb les accions als llocs d'oferta, dona com a resultat un baix efecte dissuasiu per la via de la repressió: en efecte, en el cas de les accions sobre l'oferta, el volum de la circulació de drogues il·legals cap als EUA no mostra tendències a la disminució sinó a una relativa pujada al llarg de la primera dècada del segle XXI. En el cas de la demanda no existeix cap evidència sobre el fet que el comportament del mercat obeeixi a la finalitat central de l'estratègia ja que aquesta, tal i com s'ha assenyalat, no s'ha aconseguit. És a dir, a partir de càlculs oficials es pot afirmar que els preus d'importació de drogues no han augmentat, cosa que suggereix que el risc efectiu del contraban també ha crescut poc i només sembla que hi ha una lleu disminució al volum total de les drogues que entren al país. (Reuter, 2006: 90).

La incidència sobre l'estructura de preus de les accions en l'oferta i per tant sobre el factor determinant dels nivells de demanda de drogues, no ha estat tan comuna històricament. Només en circumstàncies molt particulars, en les quals el país productor era el principal proveïdor més important del mercat dels EUA, es tenen alguns efectes quan les accions es dirigeixen contra aquesta font de subministrament i com a conseqüència la disminució va poder constatar-se aleshores (en els millors moments amb una incidència sobre, aproximadament, el 50%). També hi incideix el grau de control del govern central sobre les àrees que es volen eradicar. Aquestes circumstàncies no operen avui en dia en casos com els de Colòmbia, Afganistan o Birmània.

Estudis puntuals sobre el comportament de la cadena en relació amb l'impacte de la interdicció

Els esforços d'interdicció o d'accions envers la producció no transcendeixen al preu final més enllà d'un màxim que se situa entre un 10 i un 20%, en el millor dels casos

assenyalen que la incidència d'aquesta en els preus finals és mínima.

En efecte, com a norma, la teoria de la relació multiplicativa dels preus i la seva incidència sobre la venda final no es compleix en el cas de les drogues il·legals. Però sí que hi ha una incidència de fets que s'esdevenen en cadena i poden afectar aquest comportament, com ha succeït en el cas de la baixada de preus, context en el qual Reuter llença la hipòtesi del fet que la generalització de processos d'economia d'escala (en fases de producció) pot haver incidit sobre la caiguda de preus de venda al públic.

En general, el que és clar és que els esforços d'interdicció o d'accions envers la producció no transcendeixen al preu final més enllà d'un màxim que se situa entre un 10 i un 20%, en el millor dels casos. Encara més, el que es pot observar al Pla Colòmbia és que ni tan sols va arribar a afectar aquest preu, malgrat l'increment que va representar aquesta decisió, vista des de la perspectiva dels països productors. Si bé la interdicció pot crear alguns problemes en alguns punts de la cadena, el que és clar és que no està afectant als preus finals tal com s'ho proposa l'estratègia actual. Aquesta situació porta a Reuter a una conclusió sorprenent:

"En qualsevol cas, degut al fet que el raonament econòmic estàndard crea sospites sobre la interdicció, i tenint en compte la manca d'evidències que demostrin el vincle entre la intensitat de la interdicció i els canvis observats als preus de venda al detall de drogues, queda per demostrar si en realitat els resultats mereixen que s'assignin més fons a la interdicció, almenys, als nivells d'activitat actuals." (Reuter, 206: 99).

En altres paraules, el fet que els preus d'exportació des de Colòmbia no hagin crescut (en relació amb tot el dispositiu que es va establir amb el Pla Colòmbia) indica clarament que el Pla com a tal ha fracassat.

ALESHORES, ÉS FACTIBLE UN CANVI DE POLÍTICA?

La conclusió de Reuter és que no s'observa una perspectiva clara amb la qual es vegi interessant el canvi d'estratègia. En el millor dels casos, i d'una manera més favorable per a Colòmbia, s'observa una orientació dels recursos cap a polítiques socials. Però això no incideix sobre el problema de drogues dels EUA. Per aquesta raó es conclou que en els pròxims anys és més factible que hi hagi una mica més del mateix. Tanmateix, quins arguments s'exhibeixen a l'hora de donar continuïtat a una cooperació que no dona mostres d'èxit? Els bons resultats al marc de la guerra contrainsurgent.

El fet que els preus d'exportació des de Colòmbia no hagin crescut (en relació amb tot el dispositiu que es va establir amb el Pla Colòmbia) indica clarament que el Pla com a tal ha fracassat

En efecte, més enllà dels indicadors centrals a l'estratègia antinarcòtics, els arguments que substitueixen el debat sobre si s'ha de continuar l'ajuda a Colòmbia s'estenen a la disminució relativa dels atacs de les guerrilles a poblacions aïllades, la recuperació de la presència d'organismes de seguretat en municipis sobre els quals no hi tenien capacitat d'incidència i, finalment, l'ús d'indicadors com la disminució de segrestos o de la mitjana d'homicidis per cada 100.000 habitants, d'entre altres.

És a dir, s'accentuen perspectives i perfils de balanç de la cooperació depenent de l'èmfasi en què se situï el problema: una estratègia antidroga en dificultats s'oxigena mitjançant la reafirmació d'una política de seguretat de caràcter contrainsurgent. Justament el Pla Colòmbia II reflecteix aquesta paradoxa.

El supòsit primer és que el terrorisme i el narcotràfic constitueixen una mateixa empresa criminal. Aquesta situació s'observa en la direcció territorial de l'estratègia i pren com a base quatre tipus d'àrees per a l'acció:

- Zones en procés de recuperació institucional. És a dir, territoris on s'ha aconseguit treure la guerrilla.
- Zones de desmobilització. Allà on es busca copar espais de control dels grups paramilitars.
- Zones de frontera. Allà on es pretén evitar l'ús de les zones limítrofes com a rereguarda o corredors de mobilitat (narcotràfic, armes, béns de producció).
- Per últim, les zones de rereguarda dels grups il·legals. Allà on es proposa el desenvolupament d'operacions militars contundents.

Des d'aquesta articulació es reclama el paper de la cooperació internacional i del principi de corresponsabilitat. Però, quin tipus de problemes arrosseguen aquests nous èmfasis dins l'estratègia de cooperació?

En primer lloc, no s'ha reflexionat sobre els problemes d'aquesta correlació i, per exemple, no s'han establert els costos per a una població civil que rep un tractament indiscriminat (fumigació i operacions militars envoltants). Per això les

accions en contra de l'economia de les drogues han adquirit un caràcter cada vegada més indiscriminat davant la població civil, involucrada en les fases inicials del circuit il·legal.

D'altra banda, el narcotràfic i les seves estructures de control també mostren noves dinàmiques que garanteixen la seva inserció als processos propis de la globalització en l'àmbit criminal. Les estructures en xarxa i el maneig d'una geopolítica transnacional donen avantatges comparatius a la consolidació de les elits il·legals assentades a Colòmbia però el seu poder no depèn exclusivament del control territorial local.

Aquesta dinàmica s'observa a les següents característiques:

- En la creixent regionalització i enfortiment de les estructures en xarxa.
- En l'ampliació de les activitats il·legals i el desenvolupament de models de control mafiós enfortits per la seva inserció en una globalització il·legal.
- En la continuïtat de la inserció paramilitar al narcotràfic, sobretot en zones frontereres, de la mateixa manera que el desenvolupen els grups insurgents.

La transnacionalització del narcotràfic i de les economies il·legals és perceptible en una primera instància als països fronterers amb Colòmbia i està ocasionant serioses conseqüències des del punt de vista de les decisions de Washington, més encaminades a deslegitimar el règim de Chávez, en el cas de Veneçuela, que a establir un diagnòstic i un tractament d'acord amb la naturalesa del problema.

Observem tot seguit aquests casos recents de Veneçuela i l'Equador.

VENEÇUELA, FRONTERA I EL TRÀFIC DE DROGUES

La percepció dels EUA

El tema de les drogues és un dels àmbits en els quals es continua reflectint la tensió existent entre Washington i Caracas. Els EUA consideren Veneçuela com a un dels principals països de trànsit de drogues en tot l'hemisferi occidental.³

Una de les raons que els EUA observen a l'increment d'aquest rol de Veneçuela és "l'èxit de les accions antidroga a Colòmbia", que fa, segons Washington, que els líders del narcotràfic se situïn a països veïns aprofitant la seva geografia, els alts nivells de corrupció, la debilitat del sistema judicial i l'absència de cooperació internacional, amb la qual cosa està permetent l'enfortiment de la indústria de les drogues.

Els EUA rebutgen els arguments de Veneçuela pel que fa a la no renovació de l'acord d'entesa

existent a nivell bilateral (1978 USG - GOV Bilateral Counternarcotics Memorando of Understanding), que permetia als agents antinarcòtics operar a Veneçuela. Efectivament, el president Chávez va refusar al 2005 l'extensió d'aquest Memoràndum Bilateral.

La percepció del problema a través de les rutes

Segons el govern dels EUA, els *narcos* colombians fan servir múltiples vies de contraban de drogues a Veneçuela:

1. La carretera Panamericana (corredor Táchira – Puerto Cabello)
2. El riu Orinoco⁴
3. La península de La Guajira
4. Desenes de pistes aèries clandestines

El càlcul de Washington sobre el volum del contraban de drogues que transita per Veneçuela és de 200 tones mètriques de cocaïna cada any. Les tècniques de transport utilitzades són:

Per via marítima:

- Contenidors
- Llanxes ràpides (*go fast*)
- Vaixells pesquers

Aquests es fan servir des de la ciutat costera de La Guaira (on es va interceptar un carregament d'una tona que va ser descobert en un vaixell que es dirigia cap a Veracruz, Mèxic, al juny de 2006) i Puerto Cabello.

Per via aèria:

- Avions privats que s'enlairen des de pistes clandestines

Els càlculs de l'ús d'aquestes aeronaus clandestines, segons el govern dels EUA, van en augment en els últims tres anys, així:

QUADRE NÚMERO 2. TONATGE DE DROGUES MOGUDES A TRAVÉS DE PISTES CLANDESTINES, SEGONS EL DEPARTAMENT D'ESTAT DELS EUA

Any	Tones mètriques
2004	25
2005	50
2006	66

Font: United States Department of State, *Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs, International Narcotics Control Strategy Report*, Vol. I, Març 2007, Washington DC.

Existeix doncs la percepció que des de Veneçuela s'està desenvolupant una dinàmica creixent d'ús de l'espai aeri per al tràfec de drogues. Per a això s'utilitzen petits aeroports que se situen als estats:

- Portuguesa
- Apure
- Sucre

Se subratlla, així mateix, l'ús d'avions comercials per al contraban de cocaïna i heroïna.

Hi ha casos emblemàtics que posen de manifest el paper d'aeroports com Maiquetía, on hi va operar un avió DC-9 amb una càrrega de cocaïna que es dirigia a Ciutat de Mèxic al 2006. Es calcula que a les màfies (forces de seguretat) que controlen aquesta ruta se'ls hi paga una mitjana de 1.400 dòlars nord-americans per lliura de cocaïna embarcada allà. En un altre cas, un DC-7 va aterrar d'emergència a Ciudad del Carmen, a Mèxic, i després es va saber que hi anava des de Maiquetía. Les autoritats antinarcòtics dels EUA consideren que hi ha hagut un èxit del Pont Aeri des de Colòmbia, situació que pren com a indicador principal la disminució de les naus sospitoses, dinàmica que va passar de 637 al 2003 a 171. És a dir una decreixença del 70%.

Aquesta decreixença va ser mitigada pel narcotràfic, segons Washington, en incrementar les operacions al Carib des de Veneçuela, sobretot cap a Haití i República Dominicana.

Geopolítica de les drogues des de Veneçuela

Las drogues que van als EUA des de Veneçuela transiten per:

1. Centreamèrica
2. Mèxic
3. Haití S'usen com a ponts Surinam i Guaiana.
4. República Dominicana tota l'illa la Hispaniola, per aquesta via arriben els embarcaments
5. Altres països del Carib fins a 3/4 de tones.⁶

Així mateix les drogues que van a Europa des de Veneçuela transiten per l'Àfrica, principalment per Guinea i Guinea-Bissau. En aquest context, Washington acusa a les FARC, a l'ELN i a organitzacions paramilitars de Colòmbia com a les responsables d'aquest tràfic, sense que rebin un control ferri per part de les autoritats de Veneçuela. Segons el govern dels EUA, l'èxit del Pla Colòmbia ha generat aquests forts canvis a nivell geopolític,

en el qual Veneçuela pren rellevància. En aquest sentit, comença a crear-se la imatge que Veneçuela és un indret d'operacions dels caps del càrtel del nord del Valle, liderat per Diego Montoya, Wilber Varela i Juan Carlos Ramírez "Chupeta".⁷ Així mateix, un altre indicador que ressalta el compromís ascendent de ciutadans veneçolans al mercat de les drogues il·legals és l'increment de les detencions de petits contrabandistes d'aquest país en situacions ocorregudes en diversos països del món. Com a referències geogràfiques hi ha:

- Holanda
- Espanya
- Ghana
- República Dominicana
- Mèxic

En el cas d'Espanya, i d'acord amb registres de premsa, les xifres que comprometen a veneçolans amb drogues certifiquen un procés ascendent en els últims anys, així:

QUADRE NÚMERO 3.

VENEÇOLANS DETINGUTS PER DROGUES A ESPANYA (2003-2005)

Any	Nombre de detinguts
2003	269
2004	446
2005	473

Font: Luis Gómez, *El narcotráfico se dispara en España*, a *El País*, 15 de gener de 2006.

De la mateixa manera, el nombre de reclusos veneçolans va passar de 89 al 2000 a 433 al 2005.⁸ Finalment Washington qüestiona de forma molt severa al govern de Chávez en pràcticament tots els àmbits relacionats amb el control de drogues, com ara:

1. Les iniciatives de polítiques públiques anti-droga.
2. La manca d'esforços per garantir el compliment de la llei.
3. L'absència de control de precursors químics.
4. Les fallides en la reducció en la demanda que contrasta, segons el govern dels EUA, amb l'assetjament del qual en són víctimes les ONG que desenvolupen algunes accions a aquest nivell i que són finançades amb la cooperació dels EUA.
5. Que es reflecteix als nivells de corrupció.
6. La manca de desenvolupament de tractats relacionats amb el tema.
7. Els obstacles a l'extradició i a l'assistència legal.

Com a resposta a aquestes acusacions, Caracas al·lega tenir xifres importants en matèria d'interdicció. Així:

**QUADRE NÚMERO 4.
DROGUES CONFISCADAES SEGONS LES
AUTORITATS DE VENEÇUELA I DELS EUA
(2005-2006)**

Any	Quantitat confiscada segons Veneçuela (tones)	Quantitat confiscada segons els EUA (tones)
2005	77,5	35-40
2006	58	20-25

Tal com s'observa al quadre número 4, el govern dels EUA relativitza les accions d'interdicció en considerar que una part molt gran van ser accions en alta mar de tercers països i que, per la proximitat, allò confiscat de droga es va portar a territori veneçolà. Per això les xifres oficials del Departament d'Estat reconeixen volums molt baixos com a confiscacions de les autoritats veneçolanes.

També s'observa que, en general, les xifres d'interdicció tendeixen a la baixa enfront d'anys anteriors. És obvi que Washington vol establir relacions de causalitat entre el rebuig a la cooperació dels EUA per part de Chávez i els indicadors que sustentarien el baix compromís de Caracas en matèria de drogues, fent servir per a això també contrastos molt durs davant les accions de la seguretat veneçolana, per mantenir aquesta percepció.

Les demandes dels EUA davant Veneçuela són:

1. Washington denuncia la poca efectivitat dels controls de les autoritats responsables a Puerto Cabello. Assenyala una altra deficiència en el control dels contenidors. En aquest sentit reclama l'aplicació del Programa de Seguretat Portuària, ja que per al Departament d'Estat, el corredor Táchira-Puerto Cabello és responsable del trànsit d'un 70% de les drogues que flueixen des de Colòmbia i que es dirigeixen cap als EUA.

2. El govern estatunidenc denuncia també l'ús de la via terrestre a l'Estat de Táchira i el seu posterior embarcament cap a Puerto Cabello, des d'on es transporta, fent servir diverses embarcacions, cap als EUA i Europa.

3. Washington assenyala la complexitat creixent de l'escenari fronterer amb Colòmbia, com l'exploració il·legal d'or en mines situades a la frontera entre Colòmbia i Brasil. Informes de premsa expliquen el grau de control de les guerrilles sobre el comerç il·legal d'armes, drogues i or en aquesta

zona. En un sol punt fronterer –diu Washington–, les FARC envien entre 1 i 1,5 tones de cocaïna cada dues setmanes desde Guainí i Vichada fins a Mariapo, a l'Orinoco veneçolà. Així mateix existeix una incidència dels grups armats al llarg de tota la frontera del cantó veneçolà (des d'Apure fins a l'Alta Guajira) que crea condicions difícils als desplaçats, com l'assassinat de 17 líders socials en el context de la desmobilització paramilitar en aquest territori. També assenyala l'establiment d'estructures mafioses de xantatge en àrees com Maracaibo i en general a l'Estat de Zulia, i que exemplifiquen l'apogeu de les economies il·legals a Veneçuela.

Conclusions sobre Veneçuela i les drogues

Les tendències principals que s'observen en el tema de les drogues i les relacions entre els EUA i Veneçuela:

- Un augment de les tensions en les relacions bilaterals amb els EUA per raó de l'increment del rol de Veneçuela en el tràfic, fet que se suma a d'altres aspectes conflictius de l'agenda bilateral.
- Un desenvolupament de les percepcions que associen un rol comprometedor de Veneçuela en les drogues i una baixa capacitat de contenció, procés que és simultani al rebuig per part del president Chávez al suport estatunidenc, en els termes de la cooperació dels EUA.
- Com a conseqüència, s'observarà a curt i mig termini, un increment dels arguments per propiciar un aïllament de Veneçuela. No obstant això, aquest tipus de manejaements per part de Washington són correlatius a la manca d'apropiació d'una agenda regional que redefeixi el tema de les drogues des d'un enfoc diferenciat és a dir, que reconegui que el fenomen obeeix a una dinàmica de transnacionalització creixent de l'economia de les drogues, context en el qual s'hi estan dinamitzant altres activitats il·legals que es coven als territoris veïns a Colòmbia, com és el cas dels robatoris de vehicles, contraban de gasolina, de béns de consum... També obeeix a un creixement de la desubicació de les organitzacions il·legals, amb la qual cosa s'enforteixen estructures en xarxa que compro-

El narcotràfic i les seves estructures de control també mostren noves dinàmiques que garanteixen la seva inserció als processos propis de la globalització en l'àmbit criminal

La transnacionalització del narcotràfic i de les economies il·legals és perceptible en una primera instància als països fronterers amb Colòmbia i està ocasionant serioses conseqüències des del punt de vista de les decisions de Washington

meten ciutadans dels diferents països de la regió andina.

- El reconeixement d'aquestes característiques implica un punt de sortida diferent a la teoria de l'ampliació inusitada de la il·legalitat i el conflicte colombià, fenòmens que si bé són part del problema, no constitueixen el factor determinant d'aquesta nova dinàmica.

- Com a conseqüència, la perspectiva de tractament del problema ha d'originar-se a partir de la construcció d'una agenda regional que situï altres elements que envolten al conjunt de països de la regió i que requereixen un tractament de cooperació horitzontal. D'aquesta manera es contribuirà al desenvolupament d'una massa crítica per establir nous termes en el tractament del problema enfront de la política de Washington, que continua movent-se en un model obsolet d'una corresponsabilitat basada en l'existència equivocada d'una divisió mundial entre "països productors contra països consumidors".

Malauradament, a la regió s'hi observen més actituds reactives que el desenvolupament d'una agenda estratègica alternativa a les polítiques de força de Washington i a la seva inscripció en la inseguretat global.

EL CAS DE L'EQUADOR

1. En primer lloc, l'Equador es consolida com a lloc de tràfic de drogues, sobretot d'ençà de 2005, amb una continuïtat clara d'aquesta condició al 2006. La confiscació de 44 tones de cocaïna al 2005 i prop de 40 al 2006, ratifiquen aquesta dinàmica. Es calcula que per les costes equatorianes hi passen entre 150 i 200 tones de cocaïna provinents de Colòmbia.

2. Creix com a lloc de processament i d'increment de xarxes transnacionals. Existeix informació sobre l'establiment d'estructures de narcotraficants i de laboratoris de processament en punts allunyats de la regió de Daucay (Machala) i a Cachipulla, al sud-est de Santa Rosa, així com a la província El Oro, fronterera amb el Perú, amb estructures de

processament de fins a 2,5 tones de cocaïna.⁹

Però resulta un error veure aquestes tendències només com a l'expressió del *spillover* [desbordament] del conflicte colombià. També resulta limitant reduir la naturalesa del problema als impactes de les fumigacions aèries des de Colòmbia, malgrat que aquest és un tema molt sensible en l'opinió pública equatoriana i per tant, capitalitzable políticament com en efecte ho ha fet el president Correa i la seva ministra d'Exteriors, que va posar de manifest en la seva intervenció a la Quarta Sessió del Consell de Drets Humans celebrada a Ginebra el 12 de març de 2007.¹⁰

La dinàmica d'enfortiment del narcotràfic a través de l'Equador ja està sent utilitzada per les autoritats antidroga dels EUA, en relacionar aquestes circumstàncies amb la negativa de l'actual govern de l'Equador de renovar a partir de 2009 el Conveni Militar amb els EUA mitjançant el qual es permet l'ús de la base Eloy Alfaro, a Manta, com a Post d'Operacions Avançades (FOL, sigles en anglès). Aquest fet també generarà en el futur tensions que Quito busca neutralitzar amb la presentació del seu Pla Equador com a resposta que blindi aquest país de la sèrie de pressions a les que fa front, provinents directament de Washington i de la frontera amb Colòmbia.

PROPOSTES PER A LES JORNADES DE LA 'TAULA CATALANA PER LA PAU I ELS DRETS HUMANS A COLÒMBIA', A BARCELONA

1. Sobre la desubicació del narcotràfic i la tendència a la regionalització del problema:

- Situar el tema en el context de l'agenda de drogues dels països de la regió, subratllant la necessitat de la construcció d'un enfoc regional que col·loqui els termes de la relació amb els EUA i els països del Nord enfront de les drogues en un altre context.

Accions:

- Promoure intercanvis i processos d'investigació dirigits al desenvolupament de polítiques públiques interrelacionades en aquesta perspectiva regional.

- Treballar per l'elaboració d'una agenda que superi els grans buits dels formats diplomàtics que deixen intacte el predomini d'un tracte bilateral amb els EUA, o que reproduïen una visió limitada de la corresponsabilitat, o que generen un baix compromís per abordar de forma regional els problemes associats a les il·legalitats.

- Iniciar un procés de balanç del règim de drogues i la seva vigència de cara a les noves tendències del problema.

2. A partir de reconèixer que a l'interior dels

Resulta un error veure aquestes tendències només com a l'expressió del *spillover* [desbordament] del conflicte colombià. També resulta limitant reduir la naturalesa del problema als impactes de les fumigacions aèries des de Colòmbia

països de la regió es desenvolupen processos de creixement d'economies il·legals, amb l'emergència de nous actors, i que als països veïns de Colòmbia s'hi està desenvolupant un enfortiment de la influència paramilitar i de les guerrilles de les FARC associada al contraban de drogues. Així mateix, que la població fronterera està sotmesa a processos de socialització i de creació d'una territorialitat no geogràfica fonamentada en el control que exerceixen els grups de màfies i senyors de la guerra, agreujant la corrupció i la precària dinàmica democràtica local.

Accions:

- Treballar pel desenvolupament d'un canvi de percepció del problema de les il·legalitats en funció de l'observació dels forts vincles amb xarxes globals o regionals de manera que doni lloc a decisions de política emmarcades en aquesta perspectiva.
- Incidir als processos de negociació eventuais amb els grups armats colombians en relació a temes que ja no es poden resoldre des d'una mirada merament nacional, com les economies il·legals.

3. La tendència de l'actual política de drogues dels EUA és accentuar encara més la seva vinculació amb altres temes de l'agenda bilateral, sobretot en matèria de seguretat, context des del qual s'inicien pressions enfront de Veneçuela i l'Equador. Per tant, això demanda la construcció d'una perspectiva regional que expressi els interessos com a regió. Això vol dir replantejar una lectura associada gairebé de manera exclusiva al desbordament del cas colombià i començar a observar que aquests països comencen a desenvolupar vincles dins del "cantó fosc de la globalització".

Accions:

- Generar un enfoc regional de drogues i establir quina és exactament la seva interrelació amb els temes de seguretat. Això implica desenvolupar una estratègia de fronteres basada en processos de coneixement sobre el terreny, de desenvolupament de propostes de pau que creïn condicions polítiques per a una sortida als impactes regionals del conflicte colombià i de

les estratègies de tractament. Si bé iniciatives com el Pla Equador són molt importants, s'ha de treballar per regionalitzar la seva discussió. En el tema de fronteres s'ha d'abordar:

- Desplaçament i refugi.
- Rol del paramilitarisme en la desestabilització del Govern veneçolà.

Altres propostes:

4. El tema de l'ús i consum problemàtic de drogues, la cooperació internacional i la necessitat de contenir l'amenaça dels EUA en aquesta matèria. Washington ha iniciat un procés d'inclusió de les polítiques de reducció de demanda de drogues com a part de la seva valoració sobre els compromisos antidroga dels països de l'hemisferi. Això constitueix una greu i flagrant violació de la sobirania dels països per definir les seves pròpies polítiques sobre l'ús de les drogues. Existeixen dificultats per a una incorporació programàtica de les opcions de polítiques sobre drogues a nivell dels partits polítics a l'Amèrica Llatina, fet que es constata en el pobre comportament legislatiu en aquestes matèries. Així mateix, és visible el pobre intercanvi dirigit a crear una massa crítica regional encaminada a assumir un posicionament del tema del consum i ús problemàtic de les drogues.

5. Finalment, s'ha de reavaluar el tema de la cooperació internacional i les definicions sobre alternatives a la producció de cultius il·lícits. Normalment la cooperació d'aquells països que busquen alternatives al prohibicionisme no han establert un diàleg que posi les seves polítiques nacionals sobre drogues a to amb estratègies dirigides a l'oferta. Però en general, i per a casos com Colòmbia, no s'ha establert una valoració a fons sobre l'abast de les transformacions que de fet s'han establert a Colòmbia a nivell de l'estructura agrària com a resultat de l'expropiació violenta a petits productors i comunitats indígenes i afrodescendents. La cooperació està actuant independentment d'aquest nou escenari i, en alguns casos, es limita a donar suport amb finançament a "models de desenvolupament" que no estan observant les implicacions d'una estructura agrària amb una greu situació de concentració de la tinença de la terra i les seves implicacions per a la sostenibilitat dels programes alternatius, en relació amb el problema de pobresa i crisi ambiental que caracteritza algunes regions. Addicionalment, apareix un escenari complex per raó de l'apogeu de les propostes de producció de biocombustibles, sense establir el context de les relacions de producció ni els impactes ambientals sobre els quals es busca optimitzar els resultats de l'accés a noves fonts d'energia.

NOTES I REFERÈNCIES

1. US Department of State, Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affaire: *International Narcotics Control Strategy Report*, Vol. I, *Drug and Chemical Control*, Març 2007, Washington.
2. En realitat, la despesa mitjana anual del Pla Colòmbia representa només l'1,75% de la despesa anual antidroga dels EUA.
3. United States, Department of State, Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affaire, *International Narcotics Control Strategy Report*, Vol. I, Març 2007, Washington DC.
4. La frontera amazònica entre Brasil, Colòmbia i Veneçuela és un teatre d'un intens tràfic d'armes, drogues i or del qual se'n beneficien les FARC i els paramilitars. Existeixen dues mines d'or il·legals a Veneçuela: la Siapa i l'Acapana. Els comandants exploten comunitats indígenes per carregar or i armes i per a ús sexual. Vegeu: *Rebeldes compran armas en Venezuela*, diari *El Universal*, 23 de novembre de 2006, Caracas. "Desmobilitzats del front 16 que estan al programa de protecció de testimonis", diu la publicació. Asseguren que les FARC, cada dues setmanes, envien amb canoes entre 1.000 i 1.500 quilos de coca des de laboratoris de Guainia i Vichada fins a San Mariapo, a l'Orinoco veneçolà. Vegeu: *Venezuela, el principal país a través del qual se distribuye droga colombiana a EEUU y Europa*. *El Tiempo*, edició del 30 d'abril de 2006, Bogotà.
5. Aquest cas li va costar el cap al director de l'Oficina Antidroga de Veneçuela, Luis Correa, en denunciar que l'avió venia des de Barranquilla.
6. *Venezuela, el principal país a través del qual se distribuye droga colombiana en EEUU y Europa*, *El Tiempo*, 30 d'abril de 2006.
7. Quelcom similar es propaga en relació a l'apogeu de la costa pacífica equatoriana com a lloc d'embarcament de drogues procedents de Colòmbia.
8. De tota manera segueix sent molt petita al costat de les xifres de colombians detinguts i que continuen en augment, amb 3.671 colombians al 2005.
9. Vegeu: *La Policía encontró otro laboratorio de coca en la provincia de El Oro*, *El Comercio*, 13 de novembre de 2006, Quito.
10. Sobre la intervenció, vegeu: Ecuador, Ministerio de Relaciones Exteriores: Intervención de la Dra. María Fernanda Espinosa, Ministra de Relaciones Exteriores, Comercio e Integración del Ecuador, 12 de marzo de 2007, Ginebra. www.mmrree.gov.ec/Templates/print.asp.

Cal situar el tema en el context de l'agenda de drogues dels països de la regió, subratllant la necessitat de la construcció d'un enfoc regional

Taula 5 Democràcia

Gustavo Petro

Senador del Pol Democràtic Alternatiu. Ha estat un dels principals denunciants dels vincles entre l'actual Govern d'Álvaro Uribe i els grups paramilitars

Les arrels del paramilitarisme a Colòmbia

Tot i que aquesta vegada tractaré de ser prepositiu, faré un diagnòstic del que crec que és la crisi colombiana avui.

Colòmbia va intentar un profund procés de pau a l'any 1991. Va fer una espècie de Pacte de La Moncloa a la colombiana. Sortint d'una Constitució com la del 86, del s.XIX, d'una època d'estat de setge permanent, una època que emparentava el règim polític administratiu colombià amb les dictadures del Con Sud de la dècada dels 70.

Sota els auspicis de la comunitat internacional, en un context de guerra freda, amb una forta presència dels EUA, existia un règim polític que anomenem el Front Nacional, que no permetia la irrupció de forces polítiques diferents al Partit Liberal i al Partit Conservador, i que era fortament repressiu. A Colòmbia, en aquella època, pintar un grafit a la paret significava, gairebé, enfrontar-se a un consell de guerra. Els civils eren jutjats pels militars sense dret a defensa. Jo mateix vaig passar dos anys a la presó per un decret d'un general que em va condemnar a aquella pena per ser militant de l'M-19, sense cap dret a la defensa, mai vaig saber què era un advocat defensor.

Prèviament a aquesta situació, que van patir 10.000 ciutadans, entre els anys 78 i 79, sota el govern de Turbay Ayala, hi va haver 60.000 persones que van ser capturades per sospita i portades a les cavallerisses militars, buscant l'M-19.

La Constitució del 91 és molt similar a la Constitució Espanyola, i d'entre altres coses, recorda que Colòmbia és un país amb una enorme diversitat regional i ètnica

Aquelles èpoques van emparentar el país amb el que es vivia alhora a Xile, Uruguai, Argentina i a l'Amèrica Central.

Però al 1991 vam decidir fer un acord de pau, i potser aquell és l'intent més profund de pacificació a Colòmbia. Com tot pacte polític, es va fer a través d'una reforma constitucional. Una Assemblea Nacional Constituent que va convertir en majoria electoral els qui feia uns mesos eren guerrillers, l'M-19; i que en aliances amb tendències reformadores progressistes del Partit Liberal i del Partit Conservador, encapçalats per Horacio Serpa i Álvaro Gómez Hurtado, respectivament, van aconseguir constituir una Constitució del 91 que si vostès la llegeixen, els qui no són colombians, veuran que és molt similar a la Constitució Espanyola, i que d'entre altres coses, recorda que Colòmbia és un país amb una enorme diversitat regional i ètnica.

A partir d'aquesta idea constitucional del 91 i del seu plantejament central, es tracta de construir un Estat Social de Dret que vincula dos conceptes bàsics: primer, una república democràtica, i segon, dins la idea de construir una república democràtica fins i tot més avançada que la democràcia representativa, s'avança cap a la democràcia participativa i cap a un Estat Social de Dret. Concebiem que el principal problema de Colòmbia era la seva enorme desigualtat social, per tant, la democràcia només era possible a partir de disminuir-la. Aquesta és la idea central de l'Estat Social de Dret que va plantejar la Constitució del 91.

Tanmateix en paral·lel al moment d'aplicar aquesta Constitució, en els anys que van seguir es presenta el que jo anomenaré aquí l'holocaust colombià. Hi va haver un veritable genocidi. Ja venia des d'abans, però indubtablement la dècada dels 90 va fer créixer un genocidi al país. La pregunta que hom s'hauria de fer és: si s'havia plan-

La democràcia només era possible a partir de disminuir aquesta desigualtat social. Aquesta és la idea central de l'Estat Social de Dret que va plantejar la Constitució del 91

tejat i pactat socialment amb vots eminentment urbans a través de l'Assemblea Constituent una Constitució profundament democràtica, en la perspectiva de disminuir la desigualtat social i construir la democràcia a Colòmbia, per què el que va esclatar va ser un genocidi?

Va ser un genocidi que avui sabem que tenia suports estatals. El genocidi va esclatar perquè vam ser ingenus a la Constituent del 91. Els projectes polítics que es van trobar a la Constituent del 91, des de la insurgència, des del Partit Liberal, des del Partit Conservador, pressuposaven que la transformació de la realitat colombiana era una transformació nacional. Tots eren projectes que enfonsaven la seva lògica en la idea de construir un Estat nació. Sobre la base de Rousseau era un contracte social nacional, un pacte nacional. Efectivament, la Constituent del 91 és un pacte nacional. Els seus electors són principalment ciutadans urbans. La ingenuïtat va consistir en no veure que el veritable poder a Colòmbia no és el poder nacional, no rau a l'Estat nació clàssic, sinó que el veritable poder a Colòmbia es construeix, ja des d'abans de la colònia espanyola, a la regió. El veritable poder a Colòmbia és el poder local.

Colòmbia no va tenir mai un gran imperi indígena precolombí, ni Inques ni Asteques. Érem una federació de pobles relativament comunicats els uns amb els altres per l'orografia: tres serralades i valls profundes, una barreja del món andí amb el món caribeny, i quan va arribar Espanya a conquerir, hi portava el feudalisme espanyol i va provar d'implantar-lo; un feudalisme amb fortes tendències municipals i locals. S'hi van conjugar històricament dues portes, la precolombina i l'espanyola, que van incentivar, juntament amb l'orografia del país, que existissin fortes regions independents les unes de les altres, en allò que es va anomenar el virregnat de la Nova Granada. Tot allò eren poders locals.

La Constituent del 91 va desconèixer aquesta realitat. L'M-19, com a força electoral, va desconèixer aquesta realitat. M'atreveixo a dir que Álvaro Gómez Hurtado i el Partit Liberal van desconèixer aquesta realitat. I aquesta realitat ens va esclatar a la cara i ens va dir: "Vostès són uns ingenus".

La realitat del poder local colombià és que no és democràtic, no sols per l'herència espanyola que ens va deixar com a institució bàsica de poder la hisenda o feu, que implica una concentració molt alta de terres. Colòmbia, encara avui, ha vist créixer la seva població rural en termes absoluts, però la frontera agrària està limitada.

Bona part del conflicte del present i del passat a Colòmbia es deriva de la terra, i prové del règim basat en hisendes que en dos segles no va ser desmantellat, sinó al contrari. D'ençà de 1985, a causa de la persecució dels EUA sobre Noriega, que fins al moment havia permès que les màfies colombianes visquessin a Panamà i rentessin els seus dòlars al sistema financer panameny, els narcotraficants han portat els seus dòlars en massa de nou a Colòmbia i la terra esdevé el principal instrument de rentat de diners. Els narcotraficants compren terres en massa. La terra a Colòmbia, que ja era per si mateixa un poder polític derivat del feudalisme espanyol, es converteix a més en la caixa d'estalvis del narcotràfic, i aprofundeix la concentració, en termes espectaculars, de la possessió de terres a Colòmbia a partir del 85.

Allà queda una aliança entre les elits locals, que són les veritables detentores del poder a Colòmbia. Una aliança que esquemàticament se sintetitza en tres elements: militars, terratinents i narcotraficants.

Ja en certes regions de Colòmbia, l'escola militar, que venia de la guerra freda i havia estat educada a l'Escola de les Amèriques sota idees de tortura i de violació de Drets Humans que havia practicat en massa a la dècada dels 70, aconsegueix construir, per primera vegada, enmig de camperols hisendats agredits per les FARC al Magdalena Medio, una aliança de militars hisendats que, en aquesta regió específica, construeix el projecte de les Autodefenses Unides de Colòmbia (AUC). És una aliança clàssica perquè és similar a la que es desenvolupa a El Salvador, Guatemala i al Con Sud a la mateixa època. Les rondes d'hisendats i camperols corrents armats fan la feina bruta d'assassinar, i d'altres feines, que no fa l'exèrcit, però hi ha una aliança entre el sector de l'exèrcit educat en aquesta tesi de la seguretat nacional i aquest tipus de terratinents. D'aquesta forma comença a irradiar-se un discurs contrainsurgent profundament violatori dels Drets Humans a Colòmbia. Al 82, explícitament, cau una tercera pota, el narcotràfic.

Aquesta aliança tripartita constitueix a cada regió allò que avui nosaltres anomenem el paramilitarisme, que és una paraula mal utilitzada, perquè el paramilitarisme tradicional, tal com eren les autodefenses en el seu inici, bàsicament eren grups de ciutadans terratinents armats i supeditats a l'exèrcit. Així va ser a Guatemala, a El Salvador, a

Colòmbia; a l'inici. Però el paramilitarisme d'avui, amb l'arribada del narcotràfic, va prendre autonomia. En lloc de supeditar-se a l'exèrcit, tal com era la visió clàssica, va aconseguir sotmetre l'Estat. Va fer agenollar l'Estat i la societat.

Aquest nou poder local, profundament regressiu i poderós en si mateix, va derogar *de facto* la Constitució del 91, i amb això s'explica el genocidi de Colòmbia.

Provaré d'explicar esquemàticament com funciona aquest model paramilitar que, sota la meua opinió, més que paramilitarisme és un model integral d'acumulació de riquesa i un projecte de dominació social. Un model de poder.

El traficant de Colòmbia, en general, necessita una pista aèria clandestina d'on hi surten petits avions carregats de cocaïna. En general, aquestes avionetes surten d'entre 10 i 20 vegades al dia carregades de cocaïna. I no solament un dia, sinó tots els dies, totes les setmanes, tots els mesos, tots els anys. Pistes clandestines que no estan a prop dels aeroports internacionals, sinó a regions relativament aïllades del món urbà colombià. No sembla fàcil poder fer sortir 10 ó 20 vols diaris d'avionetes, que òbviament fan soroll, durant mesos i anys consecutius. La societat que envolta la pista s'adonaria que alguna cosa estranya està passant i ho denunciaria. Per què no ho fan? Aquí ve la implementació del model. Aquest tipus d'activitat necessita supeditar la societat que rodeja la pista, la societat local. I com s'ho fan? Amb mètodes que poden dir-se suaus, irradiant una part de la riquesa dels narcotraficants al conjunt de la societat; donant feina, regals... però fonamentalment, també i alhora, amb el terror.

Se sotmet i se silencia la societat local que envolta la pista, massacrant-la. S'ha construït una tecnologia de la mort de tal nivell, premeditada, sistemàtica, patològica en el fons -però no per patologies que s'han creat-, que és capaç de maximitzar el dolor que han causat i generar el terror entre els qui sobreviuen. Esquarterar cossos humans en vida. Matar bebès. Jugar a futbol amb els caps dels assassinats davant la comunitat d'on eren. Fer servir serres elèctriques, que s'utilitzen per tallar arbres, per tallar membres de cossos. Fosses comunes, massacres, cremacions. Tal tipus d'estil de mort té un objectiu: que els supervivents, els qui observen, els qui s'han adonat d'aquest terror, no parlin més, se silenciïn, s'agenollin, se subordinin al propietari de la pista, que ahora s'ha convertit en propietari d'exèrcits privats que controlen aquesta societat.

Però no sols controlen la societat que envolta la pista, sinó que controlen l'Estat que rodeja la pista: el policia local, el cap militar local, l'alcalde, el cap polític, el fiscal de la regió que no investiga, els

regidors... L'aparell estatal que rodeja la pista també se subordina, de grat o per força, al propietari de la pista i al propietari de l'exèrcit privat que comença a construir, tenint Estat i tenint societat, no només un sistema per exportar cocaïna sinó un poder polític i un poder econòmic a la regió. És el que jo anomeno el poder mafios.

El propietari de la pista ja no sols s'enriqueix d'allò derivat de l'exportació de cocaïna, molt alt per si mateix, sinó que comença a concentrar les terres, recull i s'apropia les rendes públiques del municipi i dels municipis del territori, les privatitza a través de la contractació i d'altres mitjans. Així va convertint-se en el guia i senyor de la vida pública, política i social del territori. Arriba fins a la intimitat de la vida individual, la regla, estableix els qui moren i els qui no moren, els qui poden parlar i els qui no poden parlar. Qui resisteix, mor o se'n va, produint desplaçaments. Homogeneïtzen les conductes socials. Construeixen una veritable dictadura *de facto* profundament totalitària.

A Colòmbia, la tercera part de la població viu *de facto* sota el totalitarisme, sota dictadures mafioses. La Constitució del 91, per tant, no és res més que un llibre derogat a la pràctica real. La nostra intenció al 91 era fer una República Democràtica, un Estat Social de Dret que disminuís la desigualtat social. La via que suposàvem que era la més eficaç per superar la crisi i la violència colombiana és amb prou feines un llibre i no s'aplica en la realitat del territori colombià. Aquests poders locals es van anar desenvolupant durant tres dècades controlant territori rere territori. Rafael Pardo anomena a això una federació de grups paramilitars i així és. Van anar augmentant el seu poder federat fins al punt que ja no van controlar només el poder local, sinó que en la mesura en què anaven cooptant unitats de la policia, polítics, alcaldes, i d'altres funcionaris, anaven tenint cada cop una major incidència a l'Estat nacional.

Després de 1998, Carlos Castaño va decidir que aquesta federació havia de fer un salt qualitatiu cap a la construcció d'un exèrcit nacional paramilitar, que és el que avui s'anomena les AUC. Va morir intentant-ho, el van matar els seus propis

Bona part del conflicte del present i del passat a Colòmbia es deriva de la terra, i prové del règim hisendatari que en dos segles no va ser desmantellat sinó al contrari

La Veritat, la Justícia, la Reparació de la víctimes, la no repetició i, jo diria també, la reconciliació, s'han de territorialitzar

companys. Carlos Castaño volia, no sols un únic exercit nacional paramilitar, sinó una bossa única de finançament, que era el somni de Pablo Escobar, el mafiós narcotraficant del càrtel de Medellín. Volia concentrar totes les cotitzacions de tots els narcotraficants del país en una sola bossa que financiar la seva seguretat, que en aquestes concepcions és bàsicament una seguretat mafiosa. La màfia, per definició, és un sistema de seguretat privat i delinqüencial. Les màfies disminueixen els guarismes de criminalitat fins que una altra màfia els reemplaça al sistema de seguretat del territori.

Carlos Castaño no sols va provar de fer aquest salt qualitatiu, sinó que, conscient que es podia fer un tercer exercit nacional paramilitar finançat pel narcotràfic, es va adonar que tenia tota la possibilitat de sistematitzar la infiltració dins l'Estat, entre les tres branques del poder públic a nivell nacional i el poder territorial.

Des del 98 comencen a aparèixer els anomenats pactes amb polítics nacionals de cara a organitzar un grup parlamentari paramilitar al Congrés, una arquitectura d'impunitat dins la justícia amb membres del poder judicial. Seccions senceres de la policia i de l'exèrcit al seu servei dins del poder executiu. Seccions que els interessaven dels ministeris, com el DAS, l'aparell d'intel·ligència de l'Estat, i moltíssimes alcaldies i poders locals que es van anar configurant sota la visió de Castaño. Això ja no era només un conjunt de poders locals mafiosos, sinó un projecte nacional paramilitar mafiós.

La resposta que li va donar l'Estat és la d'Uribe a l'any 2002, perquè Pastrana realment no va saber fer una estratègia per respondre al que estava passant, sinó que aquesta la va articular Uribe. Part de la classe dirigent colombiana sap la perillositat que significa un projecte així en una societat com la colombiana, i per això la resposta d'Uribe va ser negociar políticament amb aquest poder mafiós. És el que inicia al 2002 i que es coneix com el Pacte de Santa Fe de Ralito. Una negociació política entre Govern i aquest tipus de poders mafiosos, genocides i criminals contra la Humanitat. He de recordar-los que la suma històrica del que els hi he descrit breument ha convertit la *cantonada d'Amèrica*, com es coneix Colòmbia,

en l'indret en què amb més intensitat, amb més salvatgisme, amb un major nombre de víctimes, en un major nombre de fets, es cometien crims contra la Humanitat de tota Amèrica en les darreres tres dècades. Per això jo ho anomeno genocidi o holocaust, fet amb l'ajuda de sectors de l'Estat sense els quals no s'hauria pogut produir tal potenciació del crim i de la mort fins al punt d'arribar a la configuració del crim contra la Humanitat.

A això li diem avui la Veritat. Saber els qui, dins de l'Estat, amb noms propis en totes les branques del poder, van col·laborar per acció o per omissió, van ordenar, o es van sotmetre a aquest tipus de poder mafiós. Avui la política colombiana està travessada pel criteri de la Veritat.

Uribe, en construir una negociació política contra la qual ens hi vam oposar Rafael Pardo, des de l'uribisme en aquell moment; Gina Parodi, de l'uribisme i del Partit Liberal; i nosaltres, el Pol Democràtic Alternatiu. El que es va establir en aquell moment, com en tota negociació política, va ser una negociació sobre el poder. No amb rebels polítics, no amb delinqüents polítics, sinó com a genocides i narcotraficants. I una negociació sobre el poder apodera, i aquestes xarxes mafioses han sentit que ha augmentat el seu poder. Aquest és el resultat final d'un procés molt discutit avui. Però alhora, la intenció d'una negociació política amb aquest tipus de poders mafiosos va trobar una barrera a la comunitat internacional i fonamentalment en certs aparells de la justícia colombiana. La Cort Constitucional va transformar la llei d'impunitat que el Govern, amb els seus amics congressistes amics del paramilitarime, havien fet. Era una llei que separava taxativament els beneficis jurídics de l'obligació de confessar la veritat, i la Cort Constitucional va unir els dos conceptes i els hi va treure aquest estatus de delinqüents polítics als representants dels poders mafiosos. Va conduir la llei cap al que havíem proposat amb Rafael Pardo, una llei de sotmetiment a la justícia, on la negociació ja no era política sinó judicial i ja no amb el Govern sinó entre la justícia i els delinqüents.

Aquesta transformació que obliga a aquest tipus de criminals contra la humanitat a confessar plenament si volen reduir els seus anys de presó va posar al centre del debat polític a Colòmbia el tema de la Veritat, que és en el que estem avui. La veritat, depenent una mica del que succeeixi amb ella, si es revela o s'oculta determinarà el futur immediat de Colòmbia. Si es revela, sóc optimista, podem caminar envers la vella idea del 91 de construir una República Democràtica amb un Estat Social de Dret, és a dir, l'instrument eficaç que permet sortir de la crisi; ara bé, recollint la crítica que li vam fer a la Constituent del 91: la Veritat, la Justícia, la Reparació de les víctimes, la no repe-

ció i jo diria la reconciliació, s'ha de territorialitzar. Aquesta va ser la proposta que vam fer a l'últim debat. És absolutament necessari que es territorialitzi donat que, per desconeixement de la Constitució del 91, el poder més important a Colòmbia són els poders locals, que estan a les mans de poders mafiosos.

És una perspectiva d'anar endavant, positiva. Si la veritat apareix tenim una oportunitat democràtica a Colòmbia. Però, si no, també pot succeir que tot vagi enrere, que els paramilitars, confiats en què el Govern no els extraditarà, controlin les seves confessions, no diguin la veritat i apareguin solucions alternatives d'impunitat. Aleshores Colòmbia aniria pel camí de Iugoslàvia: exèrcits privats, reparamilitarització del país, disputes entre aquests exèrcits privats entre si que implicarien disputes territorials que ja s'han esdevingut al passat immediat; un procés de fragmentació violent i regressiu del territori, de la societat i de l'Estat.

Són dos camins. Jo he sol·licitat als ciutadans europeus, amb els qui he parlat durant aquests dos dies, que apuntem al primer, al de la Veritat. I des d'Europa podria haver-hi un instrument concret per apuntalar aquest primer camí: una missió especial de la Cort Penal Internacional que es localitzi a Colòmbia i que constituïria un missatge prou contundent per als caps paramilitars detinguts, 52 dels 33.000, per a què confessin de manera plena i veraç perquè els altres 32.948 ja no se sap on són, així només queden els 52. Però la confessió plena i veraç d'aquests 52 podria garantir l'obertura cap a la veritat i per tant cap a la transformació democràtica a Colòmbia. Una missió d'observadors de la Cort Penal Internacional a Colòmbia ens ajudaria a aprofundir aquest camí.

La territorialització dels principis de la Veritat, Justícia, Reparació de víctimes i no repetició implica necessàriament una transformació del món local a Colòmbia que significa eradicar les condicions objectives d'aparició del paramilitarisme que, com recordaran, són tres: el sistema d'hisendes, el sistema polític clientelista i el narcotràfic. Junts van generar aquesta maquinària de poder local, mafiosa i mortífera al país.

Cal una missió especial de la Cort Penal Internacional que es localitzi a Colòmbia i que constituïria un missatge prou contundent per als caps paramilitars detinguts

Elisabeth Ungar

Polítologa, directora de l'Observatori Legislatiu-Congrés Visible, de la Universitat dels Andes de Colòmbia

Paramilitars i política, fins quan?

“La publicació, dimarts passat, de les impressionants imatges i cròniques sobre les massacres dels paramilitars, sobre la tragèdia de milers de famílies i sobre el dolor dels parents dels desapareguts que va fer aquest diari farà pensar-s’ho dues vegades als qui repeteixen com llorets que el paramilitarisme és un mal necessari i que serà un mecanisme de defensa dels qui es van veure abandonats per l'Estat i amenaçats per la guerrilla, o als qui encara pensen que es justifica la guerrilla perquè persisteixen la pobresa i la desigualtat a Colòmbia”

Rudolf Hommes, *La Brutalidad del paramilitarismo. Información, violencia y percepciones del mundo*, *El Tiempo*, 27 d'abril de 2007

Si bé no és un fenomen exclusiu de Colòmbia, al nostre país el Congrés de la República i els partits polítics són dues de les institucions polítiques més desprestigiades i amb els nivells més baixos de confiança. Segons un estudi realitzat al 2005¹, aquestes dues institucions, juntament amb les eleccions i el Consell Nacional Electoral, “obtenen mitjanes de confiança per sota de la mitjana general de les institucions polítiques colombianes”. En la mateixa direcció, el *Latinobarómetro*² indica que des de 2001 els colombians assenyalen al Congrés com a la institució democràtica, després dels partits polítics, més ineficient i que menys confiança genera a Colòmbia. Així mateix, es considera la instància estatal amb més disposició a les pràctiques clientelistes i *politiqueres*, i paral·lelament, com la més reticent a reformar-se³. Tanmateix, les preocupacions no acaben aquí. Segons el més recent estudi sobre la Cultura Política de la Democràcia a Colòmbia, de Juan Carlos Rodríguez-Raga i altres autors, veiem que “més de la tercera part dels enquestats estan d'acord que el president actuï per damunt de les lleis per fer ‘el que el poble vulgui’, que limiti l'exercici de l'oposició i per a què actuï a favor de ‘l'interès general’ tot i que això impliqui limitar les llibertats individuals”⁴; que “els ciutadans colombians estan relativament més disposats (prop d'un terç dels enquestats) que els d'altres països a justificar una excessiva concentració de poder en l'executiu, incloent-hi la possibilitat d'autocop que involucri un tancament de les altres dues branques del poder per part del president. Els percentatges del país només són superats pels del Perú i l'Equador”⁵; que “un de cada cinc colombians creu que el Congrés és principalment un obstacle per a la tasca del president i hauria de ser ignorat”⁶; que “excepte els haitians, són els colombians els qui amb més freqüència justifiquen que els presidents coartin les veus que se li oposen a

Al nostre país el Congrés de la República i els partits polítics són dues de les institucions polítiques més desprestigiades i amb els nivells més baixos de confiança

favor d'un suposat 'progrés' del país. Aquesta proporció, i la seva posició comparativa, situen Colòmbia com a un dels països amb més propensió a la democràcia il·liberal, almenys en aquesta dimensió⁷; i finalment, que en resumir les cinc preguntes relacionades "amb un indicador de les actituds que afavoririen una democràcia il·liberal amb una excessiva concentració de poder en l'executiu, es mostra que Colòmbia és un dels països en els quals predominen més aquest tipus d'actituds que, sense cap mena de dubte, justifiquen una erosió de l'estructura institucional a favor d'una figura presidencial amb grans poders i dèbils condicionants⁸. Aquestes tendències generen una gran preocupació, no sols perquè evidencien la manca de confiança dels colombians en les institucions democràtiques, i per extensió, que són favorables als lideratges messiànics i personalistes, i a posicions autoritàries i contràries a principis tan elementals com la separació de poders. Però a més, perquè tenen una semblança singular amb un discurs cada cop més popular a Colòmbia, que pregon les virtuts del lideratge exercit des dels mitjans de comunicació, que desqualifica l'opositor com a un enemic i que equipara el govern amb la Nació.

Aquest desprestigi d'una de les instàncies de representació per excel·lència en una democràcia com la colombiana, el Congrés, és el resultat dels escàndals de corrupció en els quals periòdicament s'hi han vist implicats directius del parlament. Així mateix, de pràctiques qüestionables -tot i que no sempre il·legals- com l'absentisme parlamentari, pagar favors polítics cedint l'escó a les segones, terceres, quartes i fins i tot cinquenes posicions de les llistes -pràctica coneguda com el *carrusel* legislatiu⁹, o afavorir interessos particulars sobre els interessos col·lectius, d'entre altres¹⁰. I, per descomptat, i de manera contundent i dràstica, dels nexes entre congressistes i actors il·legals, lligats al narcotràfic inicialment i, més recentment, als paramilitars, donant pas al que avui es coneix com "la parapolítica".

El propòsit d'aquesta ponència és analitzar com el fenomen paramilitar ha afectat al Congrés de la República, la seva incidència en la legitimitat i credibilitat d'aquest, i per extensió en la democràcia

colombiana. A la primera part, es farà una breu descripció de les principals característiques del sistema de partits a Colòmbia, en especial a partir de les reformes polítiques que es van introduir al 2003. Posteriorment, partint d'un recompte d'allò succeït en les eleccions de 2002 i de 2006, es mirarà la incidència del fenomen paramilitar al Congrés de la República, tant en termes de la seva composició com de la seva activitat legislativa, i les seves possibles implicacions a les eleccions d'octubre de 2007. Finalment, a manera de conclusió, ens preguntem: Paramilitars i política, fins quan?

UNA COP D'ULL ALS PARTITS POLÍTIQS A COLÒMBIA

Fins l'aprovació de la Reforma Política o Acte Legislatiu 01 de 2003, i més precisament fins a les eleccions de març de 2006, Colòmbia tenia un dels sistemes de partits amb més alts graus de fragmentació i personalisme del món¹¹. Aquests aspectes, sumats al desprestigi del Congrés, van ser els factors que van motivar els nombrosos intents de reforma política -molts d'ells frustrats- que durant les últimes tres dècades van ser presentats a consideració del Congrés o van formar part de propostes de campanya de diversos candidats presidencials, sent el més recent l'Acte Legislatiu 01 de 2003.¹²

DE LA CONSTITUCIÓ DE 1991 FINS LA REFORMA POLÍTICA (1991-2003)

La Constitució de 1991 va introduir grans canvis en les institucions polítiques en general i en els partits polítics en particular, en un intent per respondre al creixent procés de fragmentació partidista, als efectes perversos que havia deixat el bipartidisme excloent del Front Nacional i al retard dels partits en la seva capacitat de respondre adequadament als grans desafiaments de la modernització.

Un dels seus objectius principals va ser obrir el sistema polític a noves forces i sectors. Sens dubte, aquest propòsit es va aconseguir en certa mesura, i com a resultat de les reformes i canvis implantats des de 1991, Colòmbia "va passar de ser un sistema amb predomini del bipartidisme tradicional amb alguna ingerència de les terceres forces a un altre caracteritzat per l'ampliació de les opcions polítiques en joc"¹³. Tanmateix, això va tenir alguns efectes no desitjats -i possiblement impredecibles en aquell moment-, com per exemple la proliferació de partits, moviments polítics i llistes d'aspirants als càrrecs d'elecció en les diferents corporacions públiques, i un increment de la fragmentació partidista, del personalisme i la indisciplina. Així, "el nombre de llistes inscrites per

al Senat va augmentar de 143 al 1991, a 251, 319 i 323 al 1994, 1998 i 2002, respectivament, la qual cosa mostra un increment proper al 45% en aquell període. Els partits o moviments amb representació van augmentar de 23 al 1991, a 49 al 1994 i 62 al 1998 i 2002.¹⁴

D'altra banda, el sistema electoral imperant, i més concretament "l'ús pervers que n'estaven fent les microempreses electorals del sistema de quocient residus",¹⁵ es va traduir en una creixent fragmentació de la representativitat política del Congrés, "amb clares conseqüències en la gestió legislativa i en les relacions entre aquest i l'Executiu: una feina altament personalitzada, dificultat per conformar coalicions duradores, per mantenir la disciplina dels partits i per donar continuïtat al treball legislatiu, a més de l'exercici de pressions indegudes de l'Executiu sobre els congressistes per obtenir-ne el seu suport".¹⁶

Tot això va incidir en la desestructuració del sistema de partits colombià -tot i que a Colòmbia el desajust es va donar de forma gradual i no va assolir dimensions tan dramàtiques com a Veneçuela o al Perú- i va tenir efectes evidents en la pèrdua de legitimitat d'aquest i, per descomptat del Congrés, escenari per excel·lència de la seva activitat.

EL DEBUT DE LA 'PARAPOLÍTICA'

Contràriament a allò que sovint es pensava -o almenys contràriament a allò que molts volien acceptar públicament fins fa prop d'un any- la influència paramilitar a l'àmbit electoral als últims anys no va començar al 2002, ni va disminuir al 2006, com tampoc es va circumscriure al Congrés de la República.

Segons les investigacions empreses per l'Observatori del conflicte Armat de la Corporació Nuevo Arco Iris (2007):¹⁷

"En l'ona d'expansió els paramilitars van guanyar diverses guerres i en aquell procés van aconseguir canviar substancialment el mapa polític a 12 departaments (p/m nord i nord-orient, però també al sud), transformar parcialment el d'altres, establir un gran grup parlamentari, influir en les eleccions presidencials, capturar el poder local a diverses regions del país i entrar en una negociació amb el govern nacional. Una de les conseqüències va ser el desmembrament dels partits Liberal i Conservador i el sorgiment de nous grups que tindrien un gran impacte al règim polític. No va ser una conspiració d'algunes persones per cometre un delictes. Va ser la mobilització de diversos sectors de la societat que van coincidir en la defensa d'uns

interessos i en la conquesta d'uns objectius. D'una banda, la 'classe emergent' provinent dels diners del narcotràfic que ha cercat durant trenta anys una inclusió a la societat i una negociació amb l'Estat. De l'altra, unes elits regionals que van resistir a canvis de la Constitució del 91: circumscripció nacional per al Senat i impuls del vot d'opinió. També a la possibilitat de pau amb les guerrilles". (pàgs. 2-3)

"(...) La investigació va constatar que l'expansió paramilitar va arribar a 223 municipis i allà es van enfortir nous grups que van escollir un terç del Congrés al 2002, van conquerir més de 250 alcaldies al 2003 i van ampliar la seva representació parlamentària al 2006".

"(...) Al costat de l'expansió paramilitar ocorria un fenomen electoral molt particular. Nous moviments polítics ampliaven la seva influència (...). Alguns candidats d'aquestes agrupacions sense més tradició política obtenen altes votacions. D'altres, ja avesats a les lluites electorals, consoliden el seu registre. En algunes zones es gesten candidatures úniques a les alcaldies i governacions perquè els contrincants abandonen la contesa a causa de les pressions dels paramilitars". (pàg. 6)

Al maig de 1998, al document de fundació de les AUC, es parlava de "definir les AUC com a un moviment polític i militar de caràcter antisubversiu en exercici del dret a la legitima defensa que reclama transformacions de l'Estat, però no hi atempta en contra" (Ibid. pàg. 16). Anys més tard, al gener de 2001 (quan ja era evident el fracàs de les converses de pau entre el govern del President Andrés Pastrana i les FARC) en una reunió entre diversos integrants de l'Estat Major Conjunt d'aquesta organització es va debatre sobre el propòsit de constituir-se com a un actor polític rellevant i sobre la viabilitat de "concretar una aliança de forces al marge de la llei patrocinada pel narcotràfic per concretar, a mig termini, la presa del poder polític, inicialment al pla local i posteriorment a nivell nacional".¹⁸ Si bé aquest projecte va ser rebutjat per qui era en aquell moment el màxim comandant de l'organització, Carlos Castaño, bàsicament per considerar que s'havien de distingir de qualsevol activitat il·lícita relacionada amb el narcotràfic, el pla va continuar el seu curs.

Un de cada cinc colombians creu que el Congrés és principalment un obstacle per a la tasca del president i hauria de ser ignorat

A Santa Fe de Ralito es va signar un pacte secret que plantejava el propòsit de “defensar la independència nacional i la integritat territorial”, i convertir les autodefenses en un actor polític per negociar amb el govern

Uns anys més tard, al juliol de 2001 a Santa Fe de Ralito, el mateix indret on, segurament no per simples coincidències del destí, es concretaria la desmobilització dels més importants caps i de nombrosos militants de les autodefenses com a resultat dels acords de pau amb el govern del President Uribe, es va signar un pacte secret que portava per títol: *Para Refundar la Patria*. S'hi plantejava el propòsit de “defensar la independència nacional i la integritat territorial”, i convertir les autodefenses en un actor polític per negociar amb el govern. El pacte va ser firmat per líders d'aquesta organització, i per set representats a la Cambra, quatre senadors, dos governadors i cinc alcaldes, d'entre altres, i només va ser conegut públicament al gener de 2007, al marc de les investigacions que duu a terme la Cort Suprema de Justícia. Malgrat que la seva transcendència va ser minimitzada per l'actual Ministre d'Interior i Justícia, i que alguns dels signataris d'aquest pacte secret el van qualificar d'innoc, el seu contingut és una clara demostració de les intencions de les autodefenses i de la col·laboració de representants de la classe política en la materialització d'aquest propòsit.¹⁹

Des d'aleshores, “l'activitat dels grups d'autodefensa, a més de la seva dinàmica militar, va començar a desenvolupar-se en dos escenaris polítics alterns: la redefinició de les relacions entre els caps paramilitars i els caps del narcotràfic i la recerca del poder polític a través d'una intervenció directa en el procés electoral, que va renovar el poder local a municipis i governacions... i va modificar la composició del Congrés de la República”. (ibid.)

ELECCIONS DE 2002: QUE PUGI EL TELÓ I COMENCI LA FUNCIO²⁰

A les eleccions del 10 de març de 2002, els colombians van escollir 102 Senadors de la República i 165 Representants a la Cambra. Aquests comicis van tenir lloc només dues setmanes després del trencament per part del govern del President Andrés Pastrana del procés de desmobilització

amb les FARC i enmig d'un ambient de tensió generat per l'escalada de les accions ofensives d'aquest grup i dels paramilitars.²¹

Tot i els temors creixents de l'electorat, les eleccions parlamentàries van transcórrer en una aparent i relativa calma. Això no obstant, és important esmentar que en aquesta contesa electoral s'hi van donar nombrosos casos de frau, fins i tot mitjançant l'ús de pràctiques que es creien superades, i d'altres *novedoses*, com la suplantació de jurats de votació, la coacció a candidats, electors i autoritats electorals, i, per si això fos poc, diversos casos de candidatures úniques.²²

A cop d'ull, es podria afirmar que no hi va haver canvis significatius al gran nombre de llistes que van ser presentades pels diversos partits i moviments polítics i de candidats inscrits, en el predomini, tot i que decreixent, dels partits tradicionals, i en el funcionament de les anomenades “maquinàries polítiques” a nivell regional. Aquest aspecte crida l'atenció degut al fet que un bon nombre de candidats al Senat va centrar les seves propostes en la renovació de les costums polítics i en la seva independència davant als partits i dirigents polítics tradicionals. Això no obstant, les maquinàries regionals van donar bons fruits, no sols per a les eleccions parlamentàries, sinó també per a les eleccions presidencials, com es veurà més endavant.

D'altra banda, si bé al Senat hi va haver una renovació del 30%, sense comptar els quinze Representants que van passar de la Cambra de Representants al Senat, això no vol dir que aquests congressistes necessàriament representin noves formes de fer política o a sectors que no hagin tingut representació en la corporació al passat o que estiguin desvinculats dels partits polítics tradicionals. “El problema no és que canviïn les persones sinó qui i com hi arriba. Hi ha molta gent que va arribar amb els mateixos vicis”, li va dir l'aleshores representant Luis Fernando Velasco al diari *El Espectador*.²³ D'altres, més dràstics, com el Senador Antonio Navarro, van afirmar que “amb excepcions, van guanyar la degradació política i el clientelisme”.²⁴ Tal com es constataria en els mesos següents, la presència de cares noves al Congrés no va significar grans transformacions i al contrari, es va reflectir en la reproducció de velles pràctiques i costums i d'altres, no tan velles, però sí *non sanctas*. Però sobretot, en la clara penetració de sectors propers al paramilitarisme.

Ja en aquell moment diversos mitjans de comunicació es van referir als nexes de grups anomenats d'autodefenses amb alguns congressistes, bé per afinitat d'idees i propostes, bé perquè aquells hi van contribuir amb recursos a les seves campanyes. El diari *El Tiempo*, per exemple, en un

article titulat *Congrés en la mira 'para'* es va preguntar: "Què hi ha darrere l'arribada dels candidats avalats o permesos pels paramilitars al Congrés?".²⁵ En indagar les opinions de diversos analistes sobre aquest tema, es van trobar posicions diferents. Mentre alguns, com el Director del CINEP (Centre d'Investigacions i Educació Popular), parlava d'una influència indirecta, en el sentit que "hi ha un projecte polític dretitzant, que pot convergir amb el paramilitar, però que no és necessàriament el mateix", d'altres, com la Senadora Piedad Córdoba, van esmentar noms concrets.

L'afirmació més sorprenent sobre aquest fenomen la va fer Salvatore Mancuso, cap militar de les Autodefenses Unides de Colòmbia (AUC), quan va dir el següent: "Podem afirmar (...) que la meta original del 35% ha estat sobradament superada i constitueix una fita en la història de les AUC".²⁶ Si bé en aquell moment les xifres semblaven exagerades, avui no sembla que hi hagi dubtes sobre si Mancuso sabia què estava dient. I tenia raons per saber-ho. Aquesta informació la corrobora l'estudi de la Corporació Nuevo Arco Iris, segons el qual, al 2002, 26 senadors van ser escollits a zones de control paramilitar, sumant entre tots 1.741.947 vots.

Tal com ho assenyala l'analista Natalia Springer, "els grups armats necessiten el control polític per assegurar les seves zones d'operacions i fer-se amb els recursos. La justícia no sols s'ha d'ocupar dels qui van disparar, sinó especialment dels qui, aprofitant-se del seu poder polític, són igualment autors i beneficiaris directes de la corrupció i el desastre".²⁷

La intenció "d'assegurar les seves zones d'operacions i fer-se amb els recursos" no sols es va veure reflectida als comicis de març de 2002, sinó també a les eleccions territorials de 2003, quan els grups nous o els que van sortir enfortits a l'empara del suport o de l'aquiescència paramilitar "van obtenir una gran força regional: van escollir 251 alcaldes -contra 232 del Partit Liberal i 169 del Partit Conservador- i prop de 4.000 regidors".²⁸

ACTE SEGON: CADA ACTOR INTERPRETA EL SEU PAPER (QUADRIENNI 2002-2006)

"Durant el quadrienni 2002-2006, l'efecte 'arrosseigament' del President sobre els congressistes es va reflectir en l'aprovació de molts dels projectes més importants per al Govern. No obstant això, mantenir les majories va tenir un cost polític molt alt. En primer lloc, per al Govern, va significar sacrificar la seva promesa electoral d'eradicar 'velles pràctiques polítiques' i assumir les transaccions que aquestes comporten. En segon lloc, per al

Partit Liberal, que va ser la col·lectivitat més afectada pel transfuguisme polític, en perdre més de 10 senadors. En tercer lloc, per a la pròpia imatge del Congrés, que va viure un procés de reacomodament de les seves forces polítiques que no s'havia vist mai abans i va estar en la mira de l'opinió pública pel 'destape' de la 'parapolítica'." (http://cvisible.uniandes.edu.co: 2006).

LA REBEL·LIÓ DEL COR: LA REFORMA POLÍTICA DE 2003 I LA SEVA INCIDÈNCIA A LES ELECCIONS DE 2006

Tot just havent pres possessió el Govern d'Álvaro Uribe al 2002, un grup de senadors liberals oficialistes, tot contrariant els desitjos del President, qui considerava que podien entorpir el bon desenvolupament de la seva proposta de referèndum, va presentar un projecte de reforma de la Constitució que tractava tres temes fonamentals: règim dels partits, organització electoral i funcionament del Congrés. El resultat va ser l'Acte Legislatiu 01 de 2003, conegut com la Reforma Política de 2003.

"Els seus principals objectius van ser introduir canvis al sistema electoral -llindar, llistes úniques, vot preferent i xifra repartidora-, al funcionament del Congrés -Llei de 'Bancadas'- i a les normes que reglamenten els partits polítics, amb la finalitat de racionalitzar i reestructurar el sistema de partits, reduir el personalisme, promoure la democràcia i la disciplina interna i combatre l'atomització.

Des de la seva aprovació, hi ha hagut dues eleccions en les quals s'hi han posat a prova els efectes de la Reforma Política de 2003. Els comicis locals d'octubre de 2003 i les del passat 12 de març de 2006 per escollir Congrés de la República. Sobretot en el cas d'aquestes últimes, els efectes de la Reforma Política de 2003 al sistema de partits i als mateixos partits van ser evidents.

En primer lloc, en virtut de l'aplicació d'un llindar del 2% dels vots vàlids per al Senat, només deu, el doble dels que s'hi van presentar, van aconseguir superar el límit. En segon lloc, la reforma va buscar combatre el personalisme, cosa que també en bona mesura es va aconseguir gràcies al llindar. Les agrupacions que van optar per estratègies centrades en una persona -com per exemple Visionarios, amb Antanas Mockus, Por el País que

Els grups armats necessiten el control polític per assegurar les seves zones d'operacions i fer-se amb els recursos

No existeix cap garantia que futurs governants, ja no tan populars o amb polítiques tan ben rebudes per amplis sectors com les d'Álvaro Uribe, per via de la reelecció immediata no es converteixin en autòcrates

Soñamos, amb Enrique Peñalosa, i Dejen Jugar al Moreno, amb Carlos Moreno de Caro- no van superar el percentatge requerit. A més, la majoria dels partits va optar per les llistes obertes i només un dels que es va presentar amb llista tancada va obtenir escó al Senat.

La xifra repartidora (sistema d'Hondt), fórmula electoral que es va adoptar per cercar una major proporcionalitat entre el número de vots i els escons obtinguts, i per tant una millor representativitat, també va donar fruits. Així, el percentatge de vots obtinguts pels principals partits va ser molt similar al d'escons aconseguits. Com en el cas anterior, es van veure afavorits els partits amb més votacions i, com ja es va indicar, es va reduir el número d'organitzacions partidistes.

L'obligació de presentar llistes úniques es va traduir, des del punt de vista quantitatiu, en una reducció substancial de les mateixes, en passar de més de 300 al 2002 a 20 al 2006. Aquesta reducció, almenys en teoria, tendeix a afavorir una competència política més centrada en les idees i en les propostes i obliga als partits a arribar a consensos mínims sobre determinats temes.

Pel que fa al vot preferent, la Reforma Política va establir que els partits podien decidir si optaven per llistes obertes, amb vot preferent, o per llistes tancades. En teoria, les primeres són més democràtiques, per la qual cosa l'elector, per mitjà del vot, decideix quins membres de la llista són escollits. Tanmateix, en virtut del sistema de finançament segons el qual els candidats, i no els partits, han d'aconseguir els seus recursos, i la persistent pràctica de privilegiar els noms dels candidats -basats en la seva popularitat i reconeixement- sobre els rètols de les col·lectivitats, l'impacte que el llistar té en la despersonalització de la política es va veure afectat pel vot preferent.

Un cop coneguts els primers efectes de la Reforma Política de 2003, és possible afirmar que Colòmbia té avui un sistema de multipartidisme moderat en transició. Multipartidisme, per l'ampliació de les opcions polítiques en joc. I en transició, perquè reformes com la de 2003, i per des-

comptat com la reelecció immediata del President de la República requereixen d'un temps per consolidar-se i per produir els resultats esperats.²⁹

Sigui com sigui, a més de les limitacions pròpies de l'enginyeria institucional, el rumb que prengui el sistema de partits i el Congrés, i en general la democràcia a Colòmbia, estan profundament imbricats amb el desenvolupament de la *parapolítica* i amb la manera com la societat colombiana, el govern, la justícia i els partits polítics facin front a aquesta situació.

LA REELECCIÓ PRESIDENCIAL IMMEDIATA: QUE CONTINUÏ LA FUNCIÓ

A més del projecte de Reforma Política, i dels àlgids debats que va suscitar a l'interior del Congrés i al país en general la proposta presidencial de posar en consideració de la ciutadania un referèndum -que finalment va ser refusat a les urnes pels electors- dos projectes que són d'especial interès per al tema que estem tractant: la reelecció immediata del President de la República i la Llei de Justícia i Pau.

La proposta d'introduir al nostre ordenament constitucional la reelecció immediata del President de la República va generar fortes discussions, no sols al Congrés, sinó també als mitjans de comunicació i en sectors acadèmics. Els qui estaven en contra van esgrimir diversos arguments: alguns, relacionats amb la molt negativa experiència de diversos països llatinoamericans amb la reelecció. I d'altres, amb la inconveniència evident de canviar les regles del joc sobre la marxa i de legislar en benefici propi, dues situacions que eren absolutament evidents en el cas del projecte en qüestió. Els qui hi estaven a favor, van argumentar la conveniència de donar-li continuïtat a un projecte polític reeixit. Així ho va expressar qui és avui ambaixador a França, Fernando Cepella Ulloa:

"El que és fonamental és garantir-li a Colòmbia un espai de governabilitat democràtica que està demanant a crits... Es requereix construir una coalició programàtica majoritària... Aquest arranjamet li permetria a Colòmbia ordenar la seva vida política i la seva economia i reforçar un projecte social de llarga empenta... El que es proposa ara és la reelecció d'un grup parlamentari al Congrés amb un líder i una proposta programàtica ajustada a les noves exigències i degudament controvertida en campanya presidencial. O l'elecció d'un grup parlamentari de l'oposició per governar."³⁰

A quina coalició i a quin projecte social de llarg termini es referien els qui defensaven la reelecció? Que potser s'estava cercant la reelecció d'un grup parlamentari que aleshores ja se sabia que havia estat escollit amb l'aquiescència dels paramilitars?

És possible garantir la governabilitat democràtica si la reelecció no va acompanyada d'altres reformes que garanteixin la total independència de les branques del poder públic i el control efectiu per part del Legislatiu i de la Branca Judicial al President davant eventuais abusos de poder, el ple exercici dels drets per part de l'oposició, la igualtat de condicions per a potencials competidors per accedir als mitjans de comunicació i la regulació del finançament de les campanyes electorals, a més de mesures que blindin el sistema polític de l'ús dels recursos de l'Estat -incloent-hi per descomptat la informació i l'accés als mitjans de comunicació- per beneficiar el candidat-president, d'entre altres?

El projecte va ser finalment aprovat al Congrés de la República amb el suport aclaparador del grup uribista³¹. Si bé el procés no va estar exempt d'escàndols suscitats per les argücies que van ser utilitzades per obtenir les majories requerides, les condicions per donar-li continuïtat al projecte polític en curs ja estaven donades. Fins i tot quan és prematur treure'n conclusions sobre les bondats o problemes que a llarg termini generara aquesta norma, el que sí és clar és que no existeix cap garantia que futurs governants, potser no tan populars o amb polítiques tan ben rebudes per amplis sectors com les d'Álvaro Uribe, per vies de la reelecció immediata no esdevinguin autòcrates.

LA LLEI DE JUSTÍCIA I PAU O LA CURVITAT QUE TANCA EL CERCLE³²

La Llei de Justícia i Pau és el marc normatiu que regula el procés de desmobilització amb els grups alçats en armes. Si bé se suposa que és aplicable a tots els actors armats, el seu objectiu immediat era regular el que té a veure amb les autodefenses.³³ Concretament, establia les condicions per tramitar la reinserció a la vida civil, la suspensió de l'extradició per als caps paramilitars durant el període de negociació, consagrava el caràcter polític de l'acció de les defenses, no feia obligatòria la veritat en la confessió per a l'obtenció dels beneficis i establia un règim tou de penes, d'entre molts altres temes.³⁴

Malgrat les dures crítiques contra el projecte formulades per part de diversos organismes internacionals, pels grups del Partit Liberal i del Pol Democràtic Alternatiu i d'alguns membres del grup uribista, d'entre els que sobresurten l'aleshores senador Rafael Pardo, que arrel de tot això s'allunyà del govern i va ingressar al Partit Liberal, que es troba en l'oposició, i la representant Gina Parody, i de l'enorme transcendència del mateix, el projecte va ser aprovat en tan sols cinc mesos³⁵. Posteriorment, la Cort Constitucional, el 18 de maig de 2006, va declarar inaplicables alguns dels articles més qüestionats: els va retirar l'estatus polític

a les autodefenses, va fer obligatòries les confessions, va imposar penes més riguroses i va eliminar la disposició segons la qual el temps de les investigacions era imputable a aquestes, d'entre altres. És a dir, la Cort va imposar a la Llei els límits que el Congrés es va negar a establir, limitants que han estat objecte de controvèrsia i de protestes per part dels dos líders de les autodefenses ubicats en diferents llocs de reclusió. Fins i tot quan el propi govern i els seus defensors afirmen que el procés de desmobilització amb aquest grup i les investigacions de la Cort Suprema de Justícia i de la Fiscalia General de la Nació sobre la parapolítica han estat possibles gràcies a la Llei³⁶, és evident que aquestes institucions són les que han estat al capdavant i que sense elles, la veritat, la justícia i la reparació, tot i que força esquives, serien encara més difícils d'aconseguir. Tal com va escriure l'ex-senador i excandidat Rodrigo Rivera:

*"La insòlita renúncia de la majoria governista a exigir confessió i a castigar amb la pèrdua de beneficis als qui no expliquessin tota la veritat deixava la sensació d'una mena de pacte de silenci a canvi de beneficis judicials... Per als caps de les AUC els beneficis judicials no canvien, però les exigències sí... Per al país és de màxima prioritat que es des-
tapien tots els tentacles d'aquest càncer i que el resultat no acabi sent un procés selectiu, polititzat i parcial, tal com va ocórrer amb el Procés 8.000... La consigna ha de ser clara: ni solidaritat de cos, ni politització de la justícia, ni llei de punt final."³⁷*

LES ELECCIONS DE 2006: EL PRINCIPI DEL FINAL?

Com ja s'havia esmentat, potser per la falsa il·lusió que el *destape* de la *parapolítica* al Congrés evitaria que la situació que s'havia presentat al 2002 es repetís, molts van pensar que en les eleccions de 2006 la presència i la influència paramilitar i de les autodefenses disminuirien. Tanmateix, això no va succeir: per una banda, allò disposat per la Reforma Política de 2003, en particular el llinar del 2%, va obligar molts partits i moviments a reagrupar-se. I per l'altra, abans de dissoldre aliances o crear un partit únic, "van decidir continuar amb l'estratègia de mantenir vinculació amb diversos partits". El resultat va ser que la majoria dels qui van ser assenyalats públicament per pertànyer o simpatitzar amb aquests grups van ser escollits -o reescollits-, tot i que d'altres van ser "sacrificats"³⁸, potser com a una estratègia invisibilitzar els qui de manera més evident compartien interessos amb les autodefenses, com va ser el cas de Rocío Arias i Eleonora Pineda.

Segons la investigació portada a terme per la Corporació Nuevo Arco Iris, 33 senadors -contra 26 al

2002- i 50 representants van ser escollits en zones de control paramilitar. Aquests senadors van obtenir 1.845.733 vots -contra 1.741.947 al 2002-, equivalent a un terç de la votació, i “un punt molt alt en la votació per a president”. Això demostra que “al 2006 hi va haver una distribució millor i més racional, això va permetre set senadors més amb una votació molt similar. Molts dels escollits van continuar, de la mateixa manera que els moviments que van sorgir al 2002 es van consolidar. A la Cambra el fenomen va ser similar”.³⁹

En general, les eleccions al Congrés van ser una clara conseqüència de la reconfiguració del mapa polític al país, resultant, per una banda, dels canvis al sistema electoral i de partits que ja van ser esmentats, i per l'altra, dels alts nivells de popularitat del President Álvaro Uribe i del conseqüent *efecte arrossegament* que va exercir sobre els electors.

“D'altra banda, la victòria del candidat president Álvaro Uribe Vélez a la primera volta amb una votació de més de 7.200.000 vots, superior igualment a la de tots els seus congressistes sumats, va ser un gran triomf. Tanmateix, també va plantejar dubtes sobre la capacitat de preservar la indispensable independència entre les branques del poder públic per un costat i l'Executiu i diferents instàncies de l'Estat per l'altre. Però a més, davant de sectors i actors legals, però també il·legals, amb molt poder econòmic i polític, que indiscutiblement van incidir en els resultats electorals.

En general, els uribistes van augmentar significativament la seva presència al Senat -tant en termes de partits com de senadors-. Els increments més significatius van ser els del Partido de la U (inexistent al 2002), Cambio Radical i el Partit Conservador. Mentrestant, els liberals van passar de 29 senadors al 2002, a 17 abans dels comicis de 2006 i 18 després d'aquests. En termes globals, l'uribisme va passar de tenir el 56,9% dels escons al Senat al 2002, al 69,6% en acabar el quadrienni, mentre que l'oposició va passar del 37,2% al 28,4% al mateix període.”⁴⁰

És important recordar que al cap de pocs mesos de la formació del nou Congrés es van començar a conèixer les primeres investigacions de la Cort

Suprema de Justícia i la Fiscalia General de la Nació sobre els presumptes vincles de congressistes i d'altres funcionaris i exfuncionaris públics, entre ells l'exdirector del Departament Administratiu de Seguretat (DAS), que és l'òrgan d'intel·ligència adscrit a la Presidència de la República, amb els paramilitars.

La folgada majoria de l'uribisme va permetre als seus membres accedir als càrrecs directius de les dues cambres i de totes les comissions constitucionals i va fer pensar que el camí per revertir algunes de les decisions de la Cort Constitucional en relació a la Llei de Justícia i Pau estava obert, sobretot en el que es refereix a la concessió d'estatus polític als dirigents de les autodefenses. Tot i això, aquesta intenció ha ensopegat amb diversos obstacles jurídics i polítics, malgrat la insistència de diversos actors de propiciar-la.

La mateixa sort han tingut altres projectes d'interès per al Govern, principalment a causa de la indisciplina del seu grup parlamentari. De fet, un dels majors reptes que té el Govern en els pròxims quatre anys és mantenir units els seus seguidors, que formen un grup molt heterogeni. Recordem que alguns dels partits o moviments que van escollir congressistes, per exemple, Alas Equipo Colombia, es van aliar a l'albada de les eleccions per respondre als requeriments de la reforma política; d'altres, com Colòmbia Viva, que es van disoldre als mesos previs als comicis, ràpidament es van reconfigurar quan els seus membres van ser expulsats d'altres partits pels seus presumptes nexes amb els paramilitars; i d'altres, com el Partido de la U, que es van crear als mesos previs a les eleccions amb persones provinents en la seva majoria dels partits tradicionals. A més, té el desafiament de compaginar els interessos i les ambicions personals -concretament, presidencials- de diversos dels seus membres; aprendre a actuar com a *partit de Govern*, la qual cosa significa superar la no sempre ben dissimulada animadversió del President Uribe cap als partits polítics; i assumir els costos -en termes polítics i d'imatge, però també segurament econòmics- que implica el suport dels partits que durant la campanya van ser tractats com a pàries, però llurs vots van resultar fonamentals per aconseguir que la formació de les taules directives de les cambres i de les comissions fos favorable al Govern i que sens dubte seran indispensables per a l'aprovació de projectes centrals per a l'agenda governamental.

I més important encara, assumir el cost que implica que “de 19 congressistes que, segons el diari *El Tiempo*, estan sent investigats, 17 són uribistes; i que 29 dels 32 firmants de l'Acord de Ralito també ho són”⁴¹. Referent a això, l'aleshores Ministre d'Interior i Justícia, Sabas Pretelt de la

**El fantasma del paramilitarisme
-i de la seva parenta pròxima, la
parapolítica- encara és viu i
segurament continuarà tenint
presència a l'octubre**

Vega, davant la pregunta d'un periodista sobre què passaria amb els congressistes que van ser expulsats de l'uribisme i van resultar escollits al Congrés, va respondre: "Un cop escollits, tots els congressistes tenen el mateix respecte i aprecí del Govern colombià (...). Si algú té credencial de congressista, a aquesta persona se l'ha de respectar (...). El suport de tots els congressistes és benvingut"⁴². I uns mesos més tard, al Congrés de la Federació de Cafeters, el President Uribe va afirmar: "En aquests dies els demanaré als qui puguin anar al Congrés perquè no hagin estat reclosos, per ordre de la Cort Suprema de Justícia, en una presó, que si us plau acudeixin a complir el deure i que votin favorablement l'agenda legislativa".⁴³

ELECCIONS REGIONALS D'OCTUBRE DE 2007: EL MISTERI CONTINUARÀ

L'àmbit regional a Colòmbia ha estat tradicionalment un escenari molt propici per la captura de l'Estat per part d'interessos particulars, moltes vegades il·legals -narcotràfic, guerrilles, paramilitars-⁴⁴; per a la cooptació dels governants; per a l'exercici del clientelisme; per coartar el lliure exercici del vot; per mesurar la correlació de forces entre el centre i les regions, "entre el país modern i democràtic de la Constitució de 1991", el de l'obertura al pluralisme polític, el de la circumscripció nacional, el del vot d'opinió i els lideratges nacionals, i el país tradicional, més manipulable i refractari a cedir els privilegis assolits sovint amb l'ús de les armes.

A causa de tot això, no resulta estrany constatar que va ser a l'àmbit regional i local on el paramilitarisme va aconseguir consolidar-se i enfortir-se. I per això, les eleccions d'octubre de 2007, quan s'escullen alcaldes, governadors, diputats i regidors, comporten tanta importància.

Malgrat que s'ha avançat en les investigacions sobre la *parapolítica*, és clar que encara falta un camí molt llarg per recórrer i que serà necessari superar innumerable obstacles. Aquests inclouen les dificultats pròpies d'un procés judicial novedós i sense precedents al país i que ha adquirit unes dimensions impensables; amenaces i fins i tot l'assassinat de persones que s'han atrevit a denunciar aquests fets o que al marc de la Llei de Justícia i Pau han exigít veritat i reparació; desqualificacions per part del Govern a l'oposició o als mitjans que han assumit posicions crítiques i han fet aportacions importants a l'esclariment de la veritat. Però també el rearmament o l'aparició de nous grups paramilitars a diverses regions del país, tal com ho ha denunciat la Defensoria del Poble. Segons aquest organisme, 226 municipis estan en situació de risc, per la presència de 21 grups denominats

Águilas Negras⁴⁵; i la recerca d'esquinços jurídics a la Cort per part d'alguns dels parlamentaris i de funcionaris involucrats en les investigacions, per esmentar-ne només alguns. Tot això significa que el fantasma del paramilitarisme –i de la seva parenta pròxima, la *parapolítica*– encara és viu i que segurament continuarà estant present a l'octubre.

A MODE DE CONCLUSIÓ: PARAMILITARS I POLÍTICA, FINS QUAN?

És evident que els paramilitars han actuat i volen seguir actuant en política. Ja ho van demostrar al passat amb la seva clara ingerència als processos electorals, amb els intents d'incidir en l'activitat legislativa, i més recentment mitjançant diverses declaracions públiques. En una carta al President de la República, el passat 14 de març, i després a través d'un comunicat públic, els paramilitars detinguts es van declarar "presos polítics" i van demanar espais polítics per a la defensa del procés de desmobilització i que se'ls hi "restitueixi" la seva condició de portaveus polítics per actuar com a interlocutors amb tots els sectors. Així mateix, li van manifestar al Primer Mandatari la seva preocupació per la "influència que tindrà la veritat que aflori de Justícia i Pau sobre la governabilitat de l'Estat i sobre la credibilitat de les institucions democràtiques i de les classes polítiques i dirigents del país". I tot seguit van advertir sobre el perill que els adversaris polítics del President, "els enemics de l'Estat", s'aprofitin de la veritat "com a arma política per afectar i fins i tot destruir la governabilitat de la democràcia (...). I si això (sol·licitud de participar en política) ens fa aparèixer per alguns com a uribistes, al final no és tan greu per a Vostè i per a la governabilitat del país com ho seria la situació inversa plantejada amunt".⁴⁶

La carta "és tot un document polític, ple de sutileses. Plantejant el seu suport al cap de l'Estat i la seva admiració per ell, li diuen que no ha de continuar pagant el 'fuetet constant i punyent' dels qui, des de l'oposició, confonen la seva defensa del procés amb les AUC amb la defensa dels paramilitars".⁴⁷

A aquesta sol·licitud, el President Álvaro Uribe hi va respondre: "El que he demanat és que mentre no hi hagi sentències, s'ha de permetre l'exercici –de parlar de política– amb les limitacions de la llei". Tot seguit, el Comissionat de Pau, Luis Carlos Restrepo va aclarir que no es tracta que facin política electoral des de la presó, sinó "que hi contribueixin políticament amb el procés expressant els seus punts de vista". Això no obstant, és important recordar que ja al 2002, la proposta de referèndum presentada pel President Uribe després de la seva

La legitimitat del procés de desmobilització amb les autodefenses va molt més enllà de les responsabilitats jurídiques i es relaciona íntimament amb les responsabilitats polítiques dels actors involucrats

primera possessió davant el Congrés, incloïa un article per "establir per un sol cop circumscripcions especials de pau o nomenar directament, també per una sola vegada, un número plural de congressistes, diputats i regidors, en representació dels esmentats grups en procés de desmobilització i desmobilitzats".⁴⁸

Aquestes posicions demostren clarament la intenció de les autodefenses de cercar diferenciar-se dels paramilitars, però a més, posen en evidència un debat fonamental i central que està encara per resoldre: Es tracta d'un procés judicial emmarcat a la Llei de Justícia i Pau, o d'un procés polític? Són separables aquests dos components? Quan, per a qui, i sota quines circumstàncies i condicions és viable -i sobretot acceptable per la societat- la seva participació en política?

La legitimitat del procés de desmobilització amb les autodefenses, que passa necessàriament per les investigacions que duen a terme els òrgans judicials del país per revelar els nexes de polítics amb paramilitars, va molt més enllà de les responsabilitats jurídiques i es relaciona íntimament amb les responsabilitats polítiques dels actors involucrats. Tanmateix, l'abast i les limitacions d'unes i altres són diferents. Les primeres, les jurídiques, són de caràcter individual, mentre que les segones impliquen respondre, fins i tot col·lectivament, davant els ciutadans. Les responsabilitats dels governants definitivament no s'esgoten al camp jurídic. Aquestes també són polítiques i les han d'assumir els qui han estat escollits per la ciutadania, els qui han rebut el mandat de representar-la i de defensar el bé comú. Així mateix, per tots els qui d'una manera o d'una altra van conèixer, promoure, donar suport, o que simplement amb el seu silenci van permetre que les coses succeïssin.

Ningú pot posar en dubte l'extrema gravetat dels fets que estan afectant al Congrés de la República, quan almenys una tercera part dels seus membres està sota sospita d'haver estat escollida amb el suport, o l'aquiescència, dels paramilitars, o d'haver seguit les seves ordres. Com tampoc pot negar-se que ja en el passat hi va haver evidències

de captura d'uns sectors del Congrés per part d'actors il·legals.

Aleshores, com ara, la legitimitat de les institucions es va posar en dubte. Aleshores, com ara, es va parlar de revocació del Congrés; de renunciacions de ministres; de responsabilitats de l'Executiu. No obstant això, hi ha unes diferències molt importants entre el que va succeir llavors i el que s'està revelant ara. Avui les aliances i els acords entre el paramilitarisme i alguns sectors polítics que el país està començant a conèixer, mostren el clar propòsit de construir un projecte polític de Nació de gran abast que va molt més enllà de treure-li profit a unes activitats econòmiques il·lícites. Però a més, en alguns dels casos denunciats hi ha crims atroços com massacres, espoli massiu de terres i desplaçaments de centenars de famílies. El que abans semblava ser el símptoma d'una malaltia, avui se'ns presenta clarament com una evidència d'un càncer que ha permeat a moltes esferes de l'Estat i de la societat i que pretén arrassar sense contemplacions qualsevol indici d'ètica pública.

El tancament o la revocatòria del Congrés no soluciona la crisi política en la qual es troba el país. És molt més profunda i afecta al Congrés, per descomptat, però també a l'Executiu i a la Branca Judicial, així com a sectors de la vida econòmica i social del país. I també és una crisi ètica que es manifesta en els silencis, alguns d'ells còmplices, altres per por, que molts hem guardat. És cert que alguns dels fets escandalosos que s'estan donant a conèixer aquests dies van tenir lloc fa més d'un lustre. Però és igualment cert que molts dels actors involucrats van participar als processos electorals recents, ja sia directament, o sia donant suport a d'altres candidats.

Mentre no s'hi introdueixin profunds canvis al sistema electoral i de finançament de les campanyes; mentre prevalguin les condicions que al passat han permès que electors, candidats, partits i moviments polítics se sentin coartats d'exercir els seus drets lliurement; mentre no hi hagi la intenció real i demostrada amb fets de trencar els vincles entre la delinqüència i la política, el tancament o la revocació del Congrés no serà més que una salutació a la bandera. Encara que no surtin escollits els mateixos congressistes, en les condicions actuals res garanteix que el *nou Congrés* representi la renovació de les pràctiques i costums polítics.

La recuperació de l'ètica de la política i d'allò públic és un gran repte, i passa per l'enfortiment de les institucions. A Colòmbia li convé molt més un Congrés visible, fiable i legítim, que un Congrés tancat. Tanmateix, per a això ja no n'hi ha prou amb el fet que la ciutadania sàpiga què fan els congressistes, sinó que ha de començar a conèixer quins

interessos i a quins sectors representen i qui els hi ha donat suport políticament i financerament.

Aquest propòsit ha d'anar acompanyat d'acions per fer costat a les instàncies judicials que han assumit la difícil tasca de rescatar la veritat, en especial a la Cort Suprema de Justícia, als mitjans de comunicació i a tots els qui estan disposats a no continuar callats.

NOTES I REFERÈNCIES

- Rodríguez-Raga, Juan Carlos (et. al.), *La Cultura Política de la Democràcia en Colòmbia: 2005*, Vanderbilt University, USAID, LAPOP, Council for the Americas, Centre Nacional de Consultoria, Universitat dels Andes, Bogotà, gener de 2006. Pàgina 19.
- Informes de Premsa 2001, 2002, 2003, 2004
- Confecámaras, Fundación Corona, *Encuesta de Probidad*, Bogotà, 2004.
- Rodríguez-Raga, Juan Carlos (et. al.), *La Cultura Política de la Democràcia en Colòmbia: 2006*, Vanderbilt University, USAID, LAPOP, Council for the Americas, Centre Nacional de Consultoria, Universitat dels Andes, Bogotà, gener de 2007. Pàg. 105. Publicació en impremta, pendent de distribuir.
- Rodríguez-Raga, Juan Carlos (et. al.), *La Cultura Política de la Democràcia en Colòmbia: 2006*, Vanderbilt University, USAID, LAPOP, Council for the Americas, Centre Nacional de Consultoria, Universitat dels Andes, Bogotà, gener de 2007. Pàg. 97. Publicació en impremta, pendent de distribuir.
- Rodríguez-Raga, Juan Carlos (et. al.), *La Cultura Política de la Democràcia en Colòmbia: 2006*, Vanderbilt University, USAID, LAPOP, Council for the Americas, Centre Nacional de Consultoria, Universitat dels Andes, Bogotà, gener de 2007. Pàg. 107. Publicació en impremta, pendent de distribuir.
- Rodríguez-Raga, Juan Carlos (et. al.), *La Cultura Política de la Democràcia en Colòmbia: 2006*, Vanderbilt University, USAID, LAPOP, Council for the Americas, Centre Nacional de Consultoria, Universitat dels Andes, Bogotà, gener de 2007. Pàg. 109. Publicació en impremta, pendent de distribuir.
- Rodríguez-Raga, Juan Carlos (et. al.), *La Cultura Política de la Democràcia en Colòmbia: 2006*, Vanderbilt University, USAID, LAPOP, Council for the Americas, Centre Nacional de Consultoria, Universitat dels Andes, Bogotà, gener de 2007. Pàg. 112. Publicació en impremta, pendent de distribuir.
- Aquesta pràctica va quedar abolida amb les reformes introduïdes al sistema electoral al 2003, en particular del sistema de vot preferent, que obliga que el reemplaçament d'un congressista sigui qui el segueix en número de vots i no "el seu reemplaçament".
- Ungar, Elisabeth, *El Congreso en la Nueva Realidad ¿Modernización o Retroceso?*, a: Leal, Francisco (compilador), *En busca de la Estabilidad Perdida*. Bogotà, IEPRI, 1995. Pàg. 93.
- Rodríguez-Raga, Juan Carlos (et. al.), *La Cultura Política de la Democràcia en Colòmbia: 2005*, Vanderbilt University, USAID, LAPOP, Council for the Americas, Centre Nacional de Consultoria, Universitat dels Andes, Bogotà, gener de 2006.
- Per a un anàlisi sobre les propostes de reforma polítiques presentades en els últims vint anys, veure Ungar, Elisabeth, *El Congreso en la Nueva Realidad ¿Modernización o Retroceso?* A: Leal, Francisco (Compilador). *En Busca de la Estabilidad Perdida*. Bogotà: IEPRI, 1995.
- Pizarro, 1994.
- Per a les eleccions de 2006, en virtut d'allò plantejat per la reforma política de 2003, en particular de l'obligació dels partits de presentar llistes úniques i cadascuna d'elles amb un màxim de tants candidats com càrrecs a proveir, el nombre de llistes va disminuir considerablement. Així, per al Senat, s'hi van presentar 20 llistes, de les quals sols 10 van escollir senadors. Giraldo: 2003, citat per Ungar, Elisabeth, *Partidos Políticos en Colombia: de la Constitución de 1991 a la Reforma Política de 2003*, Àmbito : 2006).
- Rodríguez-Raga, Juan Carlos (et. al.), *La Cultura Política de la Democràcia en Colòmbia: 2005*, Vanderbilt University, USAID, LAPOP, Council for the Americas, Centre Nacional de Consultoria, Universitat dels Andes, Bogotà, gener de 2006.
- Ungar, Elisabeth, *Crisis del Régimen o Personalización del Poder Presidencial en Colombia*, a: Arias, César i Ramacciotti, Beatriz (editores), *Presidencialismo y Parlamentarismo en América Latina*, Centre d'Estudis Latinoamericans, Escola de Servei Exterior, E.A. Flash, Universitat de Georgetown, Departament d'Assumptes Democràtics i Polítics, Organització d'Estats Americans, Washington, gener de 2006. Pàg. 26.
- Per a un anàlisi sobre el sorgiment i consolidació del fenomen paramilitar a Colòmbia veure també: Duncan, Gustavo, *Los Señores de la Guerra: De Paramilitares, Mafiosos y Autodefensas en Colombia*, Bogotà: Planeta, Fundació Seguretat i Democràcia, 2006; Gutiérrez, Francisco, *¿Lo que el Viento se Llevó? Los Partidos Políticos y la Democracia en Colombia 1958-2002*, Bogotà: Grupo Editorial Norma, 2007.
- Diari *El Espectador*, número 4-10 de febrer de 2007, pàg. 2A.
- Recentment l'opinió pública va conèixer altres pactes d'aquesta naturalesa en diferents regions del país: al Bajo Cauca Antioqueño, on comerciants i terratinents de la regió reconeixien el suport econòmic i polític que li donaven a les autodefenses, i a Casanare, on funcionaris de l'administració pública acordaven donar-li un percentatge dels contractes estatals firmats a les finances paramilitars.
- Aquest apartat s'ha pres gairebé literalment d'Ungar, Elisabeth, *Partidos políticos en Colombia: de la Constitución de 1991 a la Reforma Política de 2003*, Àmbito Jurídico, Ed. 3-16 de juliol de 2006
- Entre aquestes s'hi pot destacar el segrest de la candidata presidencial Ingrid Betancourt, de dotze diputats de l'Assemblea del Valle del Cauca, del Governador d'Antioquia i del seu Assessor de Pau; actes de barbàrie contra la societat civil com la massacre perpetrada per les FARC a Bojayá, Chocó, a més de creixents amenaces contra els candidats i pressions de diversa índole a electors i autoritats electorals. I com si això fos poc, cinc congressistes segrestats per la guerrilla permaneixien en captivitat, i malgrat que els seus noms fossin inscrits per competir als comicis buscant la seva reelecció, ningú va obtenir els vots necessaris per sortir escollit.
- Molts d'aquests casos van ser denunciats, d'entre altres, pel llavors candidat del Partit Liberal, Horacio Serpa, però van ser desestimades per l'opinió pública general i pel mateix govern. Al respecte, vegeu: Edició del periòdic *El Tiempo*, d'11 de març de

- 2002, pàgs. 1-13; i Gutiérrez, Francisco, *¿Lo que el Viento se Llevó? Los Partidos Políticos y la Democracia en Colombia 1958-2002*, Bogotá: Grupo Editorial Norma, 2007. Pàgs. 393 i següents.
23. 17 de març de 2002, pàg. 10A.
24. *La Revista de El Espectador*, 17 de març de 2002, 9.6.
25. Periòdic *El Tiempo*, 17 de març de 2003. Pàgs. 1-14.
26. Periòdic *El Tiempo*, 12 de març de 2002. Pàgs. 1-2.
27. Periòdic *El Tiempo*, 2 d'abril de 2007.
28. Corporació Nuevo Arco Iris, *Paramilitares y Políticos*, Arcanos, Bogotá, març de 2007. Pàg. 23.
29. Ungar, Elisabeth, *Crisis del Régimen o Personalización del Poder Presidencial en Colombia*, a: Arias, César y Ramacciotti, Beatriz (editors), *Presidencialismo y Parlamentarismo en América Latina*, Centre d'Estudis Latinoamericans, Escola de Servei Exterior, E.A. Flash, Universitat de Georgetown, Departament d'Assumptes Democràtics i Polítics, Organització d'Estats Americans, Washington, gener de 2006.
30. *Revista Diners*, maig de 2004.
31. De la qual formen part el 93% dels congressistes implicats fins al moment al procés judicial per parapolítica.
32. La Llei coneguda com de Justícia i Pau, "Per la qual es dicten disposiciones per a la incorporació de grups armats organitzats que contribueixin de manera efectiva a la consecució de la pau" va ser presentada pel govern el 9 de febrer de 2005 i aprovada el 25 de juliol de 2005.
33. El 25 d'agost de 2003 el Govern havia presentat el projecte "Pel qual s'expedeix la llei per a la reconciliació nacional", coneguda com a Llei d'Alternativitat Penal. Va ser retirada, presentada de nou el 9 de març de 2004 i retirada altre cop el 20 de maig de 2004.
34. Corporació Nuevo Arco Iris, *Paramilitares y Políticos*, Arcanos, Bogotá, març de 2007. Pàg. 26.
35. La Llei de Justícia i Pau, "Per la qual es dicten disposiciones per a la incorporació de grups armats organitzats que contribueixin de manera efectiva a la consecució de la pau", va ser presentada el 9 de febrer de 2005, i aprovada el 25 de juliol de 2005. El 18 de maig de 2005, la Cort Constitucional va declarar inaplicables diversos dels seus articles i va imposar limitacions al seu contingut.
36. També seria important recordar que el govern sistemàticament va refusar els informes d'ONG i de mitjans de comunicació que informaven dels vincles de polítics del seu grup parlamentari amb paramilitars: només quan la força de les evidències va ser abrumadora, va decidir donar suport, almenys en el discurs, les investigacions judicials.
37. Periòdic *El Tiempo*, 22 de gener de 2007.
38. Corporació Nuevo Arco Iris, *Paramilitares y Políticos*, Arcanos, Bogotá, març de 2007. Pàg. 27.
39. Corporació Nuevo Arco Iris, *Paramilitares y Políticos*, Arcanos, Bogotá, març de 2007. Pàg. 19.
40. *El Congreso de la República en el cuatrienio 2002-2006: entre el predominio uribista y la agrupación de los partidos*. Balanç preparat pel programa Congrèss Visible del Departament de Ciència Política de la Universitat dels Andes, juny de 2006 (<http://cvisible.uniandes.edu.co>)
41. Senador Robledo: Transcripció del Debat al Senat de la República.
42. Periòdic *El Tiempo*, 9 de juliol de 2006.

43. Sistema de Noticias de la Presidència de la República, 29 de novembre de 2006.
44. Per comprendre les característiques del control territorial que han exercit les guerrilles i els paramilitars a Colòmbia, veure Duncan, Gustavo, *Los Señores de la Guerra: De Paramilitares, Mafiosos y Autodefensas en Colombia*, Bogotá: Planeta, Fundació Seguretat i Democràcia, 2006; Gutiérrez, Francisco, *¿Lo que el Viento se Llevó? Los Partidos Políticos y la Democracia en Colombia 1958-2002*, Bogotá: Grupo Editorial Norma, 2007; Romero, Mauricio, *Paramilitares y Autodefensas: 1982-2003*, Bogotá: Institut d'Estudis Polítics i relacions Internacionals, Universitat Nacional de Colòmbia, 2003.
45. Periòdic *El Espectador*: del 28 de gener al 3 de febrer de 2007.
46. Citat per Daniel García-Peña, *El Espectador*, 8-14 d'abril de 2007.
47. Periòdic *El Tiempo*, 4 d'abril de 2007.
48. Aquest va ser un dels articles que la Cort Constitucional va declarar inaplicable per considerar que no guardava unitat de matèria amb el text i propòsits del referèndum.

ALTRA BIBLIOGRAFIA

- Gutiérrez Francisco, *Historia de democratización anómala: El partido Liberal en el sistema político colombiano desde el Frente Nacional hasta hoy*, en: Gutiérrez, Francisco (compilador), *Degradación o cambio: Evolución del sistema político colombiano*, Bogotá, Norma, 2002.
- Romero, Mauricio, *Paramilitares y Autodefensas: 1982-2003*, Bogotá: Institut d'Estudis Polítics i Relacions Internacionals, Universitat Nacional de Colòmbia, 2003.
- Ungar, Elisabeth, *¿Qué pasó en el Senado de la República?*, a: Hoskin Gary, Rodolfo Masías i Miguel García (compiladors), *Colombia 2002. Elecciones, comportamiento electoral y democracia*, Bogotá, Uniandes, Departament de Ciència Política, Fundació Honrad Adenauer, Registre Nacional de l'Estat Civil, DNP, 2003.
- Ungar, Elisabeth, *No con menos sino con más democracia, se puede conocer la verdad*, a: *Revista del Buen Gobierno*, Año 1, N. 3, febrer de 2007.

Rafael Pardo

Senador del Partit Liberal de Colòmbia. Ha estat Ministre de Defensa i Conseller Presidencial de Pau

Colòmbia: Democràcia contra Clientelisme

A Colòmbia hi ha una tradició electoral democràtica molt llarga. Colòmbia té, de manera contínua, excepte en un període molt concret (1948-1958), eleccions al Congrés des de 1828. Al període d'excepció, el govern va tancar el Congrés i hi va haver un govern militar.

En els gairebé 200 anys de vida independent, Colòmbia només ha tingut dos moments en els que no hi ha hagut períodes presidencials sinó que hi va haver governs militars, un al 1854 i un altre al 1953. Aquesta setmana que entra s'han celebrat 50 anys de l'última i segona dictadura militar que ha tingut Colòmbia.

S'ha de posar això en context per mirar a dins d'un Estat que ha cercat mecanismes democràtics en els immensos problemes que avui té la democràcia colombiana.

En la restauració del govern civil després de la caiguda de la dictadura, fa 50 anys, es va establir un model de govern compartit entre els dos partits majoritaris en aquell moment. Un mecanisme de govern compartit que si bé va contribuir a aclimatar una pau política, va significar una despolitització i una caiguda del partidisme a la vida pública, i una democràcia que algun analista ha anomenat democràcia de baixa intensitat. Una democràcia en la qual hi havia eleccions i partits, però en què l'apatia i la manca de participació política era la característica fonamental.

El sistema polític colombià ha estat incapaç de captivar als votants, hi ha uns nivells d'abstenció electoral d'un 50 ó 60%

Durant aquest període, els efectes del qual es van estendre durant gairebé trenta anys, com el Front Nacional, el sistema polític colombià ha estat incapaç de captivar als votants, hi ha uns nivells d'abstenció electoral d'un 50 ó 60%.

A principis dels anys 90 es renova el sistema democràtic amb la convocatòria d'una assemblea constituent que cerca moltes coses, entre elles trencar el sistema bipartidista i obrir noves possibilitats a formes polítiques i a la creació de nous partits polítics. Això va generar un nou aire a la democràcia però també una circumstància en la qual la proliferació de minipartits polítics va acabar fent poc menys que nul el procés d'obertura democràtica. Jo vaig ser al Congrés entre els anys 2002 i 2006, i hi havia en aquell moment, d'entre 270 congressistes, 53 partits amb representació al Congrés. D'aquí ve la reforma política que va esmentar Elisabeth Ungar, que va cercar amb èxit establir mecanismes d'agrupació i requisits mínims per a la creació de partits polítics. Aquesta reforma ha tingut crítiques perquè ha tancat la possibilitat de creació de nous partits polítics; abans de la reforma, amb 50.000 signatures es creava un partit polític amb les mateixes condicions que qualsevol altre, sense importar el nombre de parlamentaris que tingués. Avui s'exigeix un mínim d'un 2% de vots al Senat per a què el partit tingui personalitat jurídica.

Aquests són els aspectes formals del sistema polític, però no profunditzarem molt en això. El més important és que el sistema polític colombià té tres característiques concretes: la generació de molt poc interès en els votants pel sistema polític, el desprestigi dels partits i de les institucions polítiques, i un mecanisme d'acció política individual, personal, normalment corrupte i que s'anomena clientelisme.

El sistema polític colombià té tres característiques concretes: la generació de molt poc interès en els votants en el sistema polític, el desprestigi dels partits i de les institucions polítiques, i un mecanisme d'acció política individual, personal, normalment corrupte i que s'anomena clientelisme

Aquesta barreja entre clientelisme i apatia ha generat una sèrie de circumstàncies que tenen molt a veure amb el que avui estem veient.

L'individualisme polític que porta al clientelisme i que té necessàriament la corrupció com a instrument, ha estat un al·licient per a la vinculació de polítics o de sectors polítics amb grups il·legals de diversa naturalesa. No fa més de 12 anys es va donar un procés de corrupció sistemàtic per part d'un càrtel de droga, el de Cali, de finançament a la campanya presidencial i també a campanyes per al Congrés. Aquest procés, que es va anomenar a Colòmbia *Procés 8.000*, va tenir un desenvolupament judicial tremendament important: 29 congressistes van anar a la presó, van perdre el càrrec de congressista i la possibilitat de postular-se com a congressistes per tota la vida, i a més van estar presos una mitjana de sis anys -més del que hi estaran ara els caps paramilitars-.

Dotze anys més tard estem davant la circumstància que ens ha narrat Elisabeth Ungar i que vostès coneixen, i és que hi ha 9 congressistes que estan presos per vinculacions amb un altre grup il·legal paramilitar, en aquest cas les Autodefenses Unides de Colòmbia (AUC). En l'ocasió anterior era amb grups de narcotràfic, i els paramilitars també tenen a veure amb el narcotràfic. Aleshores hom es pregunta: per què un sistema polític cau, en menys d'una generació, reiteradament en mans de sectors il·legals?

Un element evident és la presència del narcotràfic, del tràfic de drogues i el fluxe de diners il·legals. En la política, els diners són molt importants. I els diners il·legals són també molt importants, no sols a Colòmbia sinó en molts indrets, i hi ha molts diners il·legals a Colòmbia que afecten la política.

Però l'element principal és la política individual, en la qual cada congressista, diputat o polític, cerca fer-se escollir independentment del partit en el qual hi sigui; independentment de quina sigui la seva ideologia, la seva plataforma, les seves pro-

postes... Cerca finançar la seva campanya i obtenir els seus recursos polítics per fer-se escollir i reelegir. Això s'anomena clientelisme i el clientelisme porta a temptacions molt freqüents de relacions entre polítics i grups de crim organitzat, ja es diguin càrtels, paramilitars o guerrilla.

Això genera una circumstància que ens ha de fer pensar: com fer-ho per a què no es repeteixi aquesta situació? Fa dotze anys hi va haver 29 congressistes que van ser presos, investigats, processats i condemnats per la Cort Suprema, la mateixa instància que avui està investigant els congressistes vinculats a la parapolítica. I una generació després, la mateixa classe política, els fills dels qui van ser condemnats, altra vegada entren a fer negociacions individuals amb grups de crim organitzat. Com fer-ho per a què d'aquí 6, 8 ó 12 anys no torni a aparèixer una altra generació de classe política que faci negocis amb el grup criminal de moda que hagi sortit d'aquí uns anys? No sabem quin serà, però probablement continuï estant finançat pels diners de la droga. Què hi ha al sistema polític que pugui evitar-ho? L'aplicació de la justícia.

L'aplicació de la justícia és molt important, és un mecanisme sobre el qual s'ha de fer tot el possible per a què arribi a fons. Fa dotze anys ho va fer. És possible que els 29 presos condemnats al *Procés 8.000* no hagin estat tots els qui haurien d'haver estat condemnats, però no es pot dir que allò no fos un procés, en termes de justícia, exemplar.

El procés de Mans Netes que va ocórrer a Itàlia en la mateixa època va implicar la condemna de menys de 10 congressistes. A Colòmbia hi va haver gairebé 30 congressistes presos i condemnats amb tots els requisits legals. Congressistes vinculats al partit al poder, vinculats al poder polític. Per tant, no es pot dir que la justícia no va operar al *Procés 8.000*.

Què és el que succeeix fonamentalment? En la meua opinió és que el sistema polític individual que porta al clientelisme i al fraccionament polític estimula la vinculació amb els diners il·legals, amb grups il·legals i amb grups de crim organitzat. Per descomptat al crim organitzat li interessa tenir amics a la política i representació política, i li interessa particularment la discussió i el debat de normes al Congrés que tinguin a veure amb la situació dels grups il·legals.

Quan el càrtel de Cali va decidir finançar sistemàticament congressistes en les eleccions de l'any 94, ho va fer de manera que el mateix càrtel tingués l'evidència que havia finançat els congressistes, i per això aquests van poder ser condemnats. No van ser diners en efectiu -que no deixen rastre-, sinó que van ser xecs signats a nom del beneficiari que van permetre, quan es va ubicar el

sistema del càrtel de Cali, mirar en quins comptes i quines persones s'havien cobrat els xecs que havien finançat les campanyes. L'interès en aquell moment del càrtel de Cali era tenir una representació al Congrés, un portaveu al Congrés per aconseguir normes que els hi fossin favorables en el seu sotmetiment a la justícia. Aquest mecanisme el cercaven els caps del càrtel de Cali, i aquest finançament el van fer amb la intenció d'aconseguir una representació prou gran amb l'objectiu d'assegurar aquesta possibilitat.

El resultat va ser un escàndol d'una gran mida, el mateix President hi estava vinculat perquè la seva campanya també va rebre xifres molt grans de finançament del càrtel de Cali i finalment va ocórrer el que ja s'ha explicat, el processament d'un nombre molt gran de congressistes.

Ara estem descobrint que a l'any 2002 estava succeint quelcom semblant, que es va repetir en les eleccions locals de 2003 i en les nacionals de 2006. Els caps paramilitars de les AUC tenien molt d'interès en tenir una representació important al Congrés, perquè sabien -nosaltres tot just ho estem descobrint ara- que es presentarien normes i s'esdevindria un procés de negociació que els portaria a la seva incorporació a la legalitat.

Al novembre de 2002, a la revista *Semana* es feia una referència molt interessant quan es va anunciar la primera reunió entre el govern i els caps de les AUC. En aquesta revista hi apareix una referència dient que s'ha realitzat una reunió entre el Comissionat de Pau i els caps de les Autodefenses per a un procés de pau que ja durant el govern de Pastrana havia iniciat un grup de bisbes i que s'estava reprenent al 2002. Diu la revista *Semana* que després de la reunió amb el representant del govern, el Sr. Mancuso va ser a Bogotà, en un club amb un grup de congressistes -no en diu els noms, s'ha d'averiguar qui són- parlant sobre establir-los-hi un tractament favorable, ja que no poden rebre amnistia per l'entrada en vigor, al novembre també, de la Cort Penal Internacional. És un article molt profètic. Realment això és el que va ocórrer. La necessitat de tenir normes favorables va portar els paramilitars a buscar amics o representació al Congrés.

Un altre element que em sembla també molt important és el que va revelar les anàlisis de la investigadora Claudia López, que les va publicar a la revista *Semana*, en la seva versió electrònica, al 2005. Va ser posterior als primers debats que va fer Gustavo Petro sobre el paramilitarisme a Sucre i sobre la infiltració paramilitar a la Fiscalia que van provocar el primer gran escàndol de la relació política paramilitar.

L'analista Claudia López, en l'estudi que va fer sobre els departaments de la costa, mostra de

manera sostinguda i evident una relació que fins ara semblava no demostrada. S'intuïa, se suposava, però no hi havia demostració. I és que el projecte polític d'escollir polítics amics de paramilitars en algunes zones havia tingut a veure amb la realització als anys anteriors, d'ençà de 1999, de massacres i homogeneïtzació social i política per part dels paramilitars en aquelles mateixes zones. Hi ha una alta intensitat en els assassinats i les massacres per part de les AUC als municipis en els quals al 2002 s'hi van crear districtes informals electorals per escollir congressistes, als departaments que ella va estudiar (la Costa i Antioquia).

Això demostra que la intenció de les AUC no era només portar al Congrés persones que fossin favorables als seus projectes, sinó que hi havia un projecte en el qual la consolidació del poder polític era una segona part d'una estratègia que era l'acció armada, la intimidació, el desplaçament i l'assassinat selectiu. El control i el poder polític era la manera de consolidar el que s'havia guanyat per la via de les armes i el desplaçament.

Això ens ha mostrat una realitat atroç. Una realitat atroç que no té a veure exclusivament amb el paramilitarisme. La guerrilla, per la política individual i fraccionada, també ha tingut relacions i ha participat en la política en partits tradicionals. I no estic parlant dels partits d'esquerra; el Partit Conservador actua en consonància amb les FARC al departament del Caquetá; sectors del Partit Liberal i del Partit Conservador actuen amb les FARC i amb l'ELN a Arauca, Casanare i al nord de Santander. No perquè les FARC o l'ELN siguin liberals o conservadors, sinó perquè són mecanismes de control dels recursos públics. Són zones que tenen grans recursos públics de regalías i que permeten finançaments i un control de les activitats de l'Estat i dels recursos públics.

En una primera instància aquests grups cerquen tenir un nombre suficient de congressistes per condicionar les lleis que els hi serviran. Això queda clarament en evidència a la revista *Semana*, al novembre de 2002, on s'explica la reunió de Mancuso amb congressistes per cercar una llei favorable.

En segon lloc, el projecte de consolidació política és la segona fase d'un procés, el primer pas del qual era un projecte armat amb desplaçaments, assassins selectius i massacres.

Aleshores hom es pregunta: per què un sistema polític cau, en menys d'una generació, reiteradament en mans de sectors il·legals?

L'element principal és la política individual i el clientelisme i porta a temptacions molt freqüents de relacions entre polítics i grups de crim organitzat, ja es diguin càrtels, paramilitars o guerrilla

El tercer element és el paramilitarisme com a crim organitzat, com a crim organitzat local, com a delinqüència mafiosa a nivell local. I el nivell local és tremendament important, fins i tot més que el poder nacional. Mentre el poder nacional compleix un altre propòsit, l'interès del poder local és el dels diferents grups de crim organitzat.

Les AUC són una federació de grups paramilitars de natura, origen, mida i forma d'operar molt diferents. A l'any 1998 Castaño va cercar donar-li a aquesta federació un vestit contrainsurgent, és a dir, la primera barrera en la lluita contra la guerrilla. Realment, els paramilitars són una federació de grups de crim organitzat que cerquen enfortir un projecte econòmic per la via de les armes. Un projecte econòmic de consolidació de la propietat de la terra i d'accés als recursos públics. Això és crim organitzat. Per descomptat, la coca també és part del procés de consolidació del projecte econòmic, però els paramilitars funcionen en zones amb coca i zones sense coca, perquè són organitzacions que a través de la violència i de les armes cerquen consolidar l'accés a diferents tipus de negocis.

Molts d'aquests negocis són legals, com les apostes, que són concessions del govern i són manejades per sectors paramilitars. D'altres no tant, com la gasolina il·legal que entra des de Venèçuela i que després és distribuïda en estacions de servei legals també sota control dels paramilitars. També controlen o han controlat molts negocis de transport. No és casual que quan van detenir el senyor "don Berna" (Diego Murillo Bejarano) s'aturés el transport de Medellín durant un dia. Una ciutat emblemàtica de la seguretat democràtica i resulta que "don Berna" té la capacitat d'aturar el transport de Medellín. El sistema de salut a Colòmbia funciona amb subsidi a la demanda. El subsidi a la demanda implica que els usuaris que el reben tenen uns carnets que els hi donen dret a estar al sistema de Salut. I aquests carnets signifiquen diners per a qui administra aquest sistema. Entre alcaldes i paramilitars controlen en moltes zones aquest sistema de subsidi a la salut. Els alcaldes permeten que s'inflin les llistes d'usuaris i els paramilitars omplen aquestes llistes

inflades amb recursos de l'Estat.

El que vull dir és que el crim organitzat té un altíssim interès en les eleccions locals i en el poder local, i aquest és un problema que tenim en aquest moment, per l'octubre de 2007. Hi ha eleccions locals i hi ha moltes preguntes sobre què fer amb aquest diagnòstic que els hi he esmentat. Que la Cort Suprema segueixi investigant és un propòsit al qual se li ha de donar suport, però essencialment s'ha de cercar un canvi estructural per a què no es torni a repetir aquest mecanisme; per a què la classe política no es coalitzi, ni es confongui ni s'aliï amb el crim organitzat de qualsevol natura.

Per les eleccions d'octubre ha estat impossible, per la polarització que existeix a Colòmbia, vostès bé ho saben. L'oposició no pot sortir de Colòmbia a dir el que pensa atès que el president ens titlla d'antipatriòtics, apàtrides... Això és un delictes, no? Accepto doncs que estic fent un acte que pugui ser qualificat d'antipatriòtic.

La polarització ha fet impossible qualsevol mena d'acord raonable i amb seny entre govern i oposició sobre com evitar que es repeteixi a les eleccions d'octubre el que va passar a les de 2003, 2006, 2002... Ha estat impossible. El govern va presentar un projecte que té molt de maquillatge i de focs artificials. Per exemple, té un article que diu que estarien vetats de participar en política electoral els parents de fins a tercer grau dels qui resultin condemnats. Molt curiós això que acabin pagant els parents quan es tracta de jutjar els responsables dels fets.

Hem fet diverses propostes en el sentit d'establir responsabilitats als partits per a què no hi hagi reemplaçaments en cas que una persona sigui condemnada. Que aquell partit perdi aquell escó i no el reemplaci. Que per descomptat torni els diners si va obtenir els vots amb diners del partit, si els seus vots es van obtenir per la via de la intimidació. Però essencialment jo no hi veig molta esperança en els acords ni en les normes per a les eleccions de 2007.

Per això, el que treballarem nosaltres com a Partit Liberal per a l'acció dins del nostre partit, per oferir a l'elector unes llistes en les qual haguem fet tot l'esforç per cercar persones que no estiguin vinculades al crim organitzat. Com? Veient els antecedents, això és obvi. Però el problema no són els antecedents sinó com actuar després. Es tracta de veure, amb un procediment discrecional, com treure les persones de les llistes del partit. El Partit Liberal presentarà unes llistes amb aproximadament 12.000 persones. Sens dubte, 12.000 persones és un grup molt difícil per escrutar un per un, però tenim mecanismes d'escrutini, la responsabilitat dels qui atorguen els avals i que no apareguin persones vinculades al crim organitzat en aquests

avals. Però amb aquestes persones, si ja estan inscrites, que perdin el càrrec o el dret al vot si han estat elegits. Preferim quedar-nos sense aquests càrrecs en corporacions públiques a tenir-hi persones que estiguin vinculades en aquest procés.

Això és el que treballarem en aquest període. Si hi hagués acords, benvinguts siguin. Jo no hi veig cap possibilitat, però en essència estaríem fent nosaltres el que estic veient aquí als diaris que està fent el tribunal espanyol amb les llistes que anomenen "contaminades" de Batasuna. Sens dubte hi ha mecanismes molt més clars en el que estan fent aquí a Espanya que el que podem fer-ne allà. Allà hauríem de fer les investigacions i treure'n l'entrellat però el nostre propòsit és que podem actuar sobre les llistes i sobre els elegits si resultessin vinculats a processos de crim organitzat.

Aquesta és la tasca fonamental de la democràcia colombiana aquest any: com assegurar que els partits, els candidats i les eleccions presentin persones que no estiguin vinculades amb mecanismes de crim organitzat, sigui com vulgui la natura del grup amb el qual hi tinguin llaços.

La tasca fonamental de la democràcia colombiana aquest any és com assegurar que els partits, els candidats i les eleccions presentin persones que no estiguin vinculades amb mecanismes de crim organitzat, sigui com vulgui la natura del grup amb el qual hi tinguin llaços

Taula 6

Diàleg

Alberto Pinzón

Antropòleg. Analista del conflicte armat a Colòmbia. Va ser un dels tres membres de la Comissió de Notables, designada de forma consensuada durant el procés de pau entre el govern i les FARC a Caguán, 2001-2002

Esquema per trobar una Sortida Política al conflicte colombià actual

1. Ordre bilateral d'una Treva simultània entre les dues parts, Estat i Insurgència, de sis mesos de durada prorrogables. Tindrà un caràcter doble: un de Militar i un altre de Polític i Social. Ambdues parts podran ser supervisades per una Instància Internacional, formada preferiblement pels països facilitadors, als quals s'hi afegiria l'Equador, país germà que darrerament està sent afectat pel conflicte colombià.

· La Treva Militar implica una cessació bilateral d'accions armades de qualsevol tipus durant un temps definit.

· La Treva Política i Social implica essencialment tres elements:

a) Que l'Estat deixi de catalogar la Insurgència com a "Terrorista" i reconegui l'estatus polític i legal de les seves organitzacions i estructures.

b) Un Acord immediat per a l'alliberament dels detinguts i dels acusats arbitràriament com a terroristes, o acusats d'auxiliar la Guerrilla; i l'alliberament simultani per part de la Guerrilla de tots els retinguts que encara es troben sota el seu poder, amb un compromís explícit de no retenir ningú més.

c) Convocatòria oficial i àmplia per part de l'Estat al país en general i a les organitzacions polítiques, socials, sindicals, acadèmiques, ètniques, racials, cíviques, culturals, humanitàries, religioses,

mitjans de comunicació i d'altres per a què realitzin una discussió amb propostes, responsable i pedagògica, sobre qualsevol dels 12 punts estipulats a l'Agenda Comú, signada entre l'Estat i la Insurgència a la Machaca al 1999. Les propostes es regiran per la metodologia universal existent per a aquest tipus de documents i amb data límit per a la seva radicació.

2. De manera immediata, dins aquest ambient de *Treva General*, es procedirà a instal·lar en un lloc segur, prèviament convingut i dintre de Colòmbia, una Taula de Diàlegs i Acords, formada per representants seleccionats per ambdues parts: Estat i Insurgència. Aquesta podrà ser assistida per subcomissions bipartites amb l'objectiu de rebre, classificar, consolidar, sistematitzar i concordar les propostes presentades i acollides en un text previ, que servirà de base per a l'elaboració d'una nova Constitució de Colòmbia. Per a aquest efecte es disposarà d'uns altres 3 mesos addicionals.

3. Un cop acomplerts els nou mesos i havent madurat la confiança entre les parts, i sense cap sabotatge de "les forces obscures de la Nació", es convocarà una Assemblea Constituent per tal que, sobre el text previ acordat i elaborat per la Taula de Diàlegs i Acords, es redacti el text definitiu de la Constitució Colombiana. Per a aquest pas es disposarà d'un lapse de tres mesos.

4. Aquest text serà presentat al país per a la seva màxima difusió, validació i ratificació mitjançant un procés electoral i de referèndum que no pot durar més de tres mesos. Fins aquí s'han emprat un total de quinze mesos.

5. Finalment: deposició de l'armament per part de la Insurgència, en un acte protocol·lari, públic i internacional.

**"Aquí, al contrari que en la ficció,
es tracta de fer d'allò impossible
quelcom molt possible"**

A.P.S.

Alejo Vargas

Politòleg. Analista del conflicte armat a Colòmbia. Ha estat membre de la Comissió de la Facilitació Civil, medidora entre el Govern de Colòmbia i l'ELN. Membre del Grup de Garants de la *Casa de Paz*¹

Les perspectives de diàlegs de pau entre l'actual Govern colombià i les Organitzacions Guerrilleres

I. ELEMENTS DEL CONTEXT ACTUAL

a) A la societat colombiana segueix prevalent la lògica de la seguretat sobre la lògica del benestar. I no hi ha dubte que a les opcions polítiques dels colombians en el futur immediat continuarà tenint un pes molt gran el tema de la seguretat. En aquest sentit, la idea de pau és percebuda per un sector important d'aquesta, fonamentalment com a la fi de l'acció dels grups armats no institucionals.

b) Hi ha una marginalitat política creixent dels actors guerrillers i en molts sectors –especialment urbans– preval la idea que aquests no tenen “cap” representació política.

c) Existeix una mena d'estancament de la política de Seguretat Democràtica del segon període del Govern Uribe; després dels èxits inicials de presència de l'Estat als caps de municipis i en altres espais del territori nacional, del control de vies i de la millora de determinats indicadors de seguretat, de contenció de les organitzacions insurgents, la segona fase de la mateixa, la de l'ofensiva o confrontació, expressada tant al Pla Patriota com al denominat Pla Victòria no ha mostrat resultats evidents i hi ha una sensació d'estar *patinant a l'indret*.

d) Ha existit un comportament positiu de l'economia, en part associat al comportament regional, tot i que també a les millores de les condicions de seguretat i aquest ha estat un factor coadjuvant en la bona opinió existent de la gestió del govern.

e) El procés de l'anomenada parapolítica, que ha evidenciat els vincles de polítics regionals i membres del Congrés amb aquestes agrupacions paramilitars i de narcotràfic, sembla haver tingut impactes d'opinió més al camp internacional que a l'opinió nacional –tot faria indicar que per ara es manté un alt nivell de credibilitat en el President Uribe–.

f) L'arribada per la via electoral de governs de centreesquerra a diversos països de la regió, així com la remuntada electoral del Partit Demòcrata dels Estats Units i el seu control del Congrés han portat cap a un cert aïllament del Govern Uribe i cap a una pèrdua de suport internacional que pot incidir d'una manera important en polítiques clau del Govern colombià.

II. L'ABORDATGE D'UNA NEGOCIACIÓ

Els processos de negociació entre un govern i una organització guerrillera alçada en armes han de tenir com a pressupòsit de sortida el reconeixement mutu dels actors. Això significa que l'organització guerrillera reconegui la legitimitat i representativitat, encara que sigui parcial, del Govern, i que aquest accepti el seu adversari com a un interlocutor vàlid –culpable en delictes polítics, sens dubte–, i en aquest sentit susceptible d'entaular amb ell un procés de superació negociada de la confrontació.

Normalment, aquestes converses es desenvolupen entre actors asimètrics (l'Estat és un actor molt més fort militarment, amb suports polítics superiors i amb una legitimitat nacional, tot i que pot ser qüestionada parcialment), però sí hi intercedeix la convicció de la impossibilitat de la derrota de l'adversari per la via exclusivament militar i el fet de veure la negociació com una bona oportunitat per introduir reformes al sistema polític.

La idea de pau és percebuda fonamentalment per un sector important de la societat com a la fi de l'acció dels grups armats no institucionals

Referent a això, hi ha dues tendències; la primera, influïda per les lògiques realistes, considera que la negociació només és viable quan prèviament s'ha debilitat militarment l'adversari, cosa que implica que la part més forta imposa les seves condicions; normalment és la posició en la qual s'hi situen d'entrada els representants de l'Estat. En el cas colombià, igualment pot semblar que les FARC tendeixen a situar-se en aquesta perspectiva.

La segona considera que en qualsevol moment del desenvolupament d'un conflicte hi hauria la possibilitat d'una negociació, si s'aconsegueix transformar la dinàmica d'enfrontament militar en una confrontació política; en aquesta perspectiva l'aspecte de la capacitat militar de les parts és secundari i allò fonamental és *polititzar* el procés. Sens dubte, l'ELN s'ha situat històricament en aquesta segona perspectiva.

III. EL PROCÉS DE DESMOBILITZACIÓ DELS GRUPS PARAMILITARS O D'AUTODEFENSA

El procés de desmobilització, que no de pau –que només es fa entre organitzacions enfrontades, en el nostre cas entre l'Estat i les organitzacions alçades en armes contra ell-, del Govern Uribe amb els grups paramilitars o d'autodefensa ha tingut resultats ambivalents.

No hi ha dubte que la desmobilització d'aquests grups –més enllà de si va ser total o només parcial., està associada a la disminució dels indicadors de violència a la societat colombiana.

Igualment, és poc probable que les investigacions i debats de la parapolítica haguessin tingut viabilitat i un desenvolupament si no és al context de la desmobilització d'aquests grups de paramilitars.

La Llei de Justícia i Pau i la seva aplicació generen controvèrsia; aquesta va ser molt qüestionada en un primer moment per sectors de la societat –especialment ONG de Drets Humans i sectors de l'esquerra política-, però després de la sentència de la Cort Constitucional, amb les precisions que hi va introduir, la seva acceptació va millorar. Amb tot, hi ha processos que considero rellevants, com és el cas de la Comissió Nacional de Reparació i la Comissió de Memòria que aquesta ha creat, per tal que desenvolupi la seva tasca amb autonomia en aquest camp.

Una de les controvèrsies més grans que es plantegen té a veure amb el sorgiment d'una nova generació de grups paramilitars, amb una presència cada cop més àmplia al territori nacional –ara es denominen Organitzacions de Nova Generació (ONG) o Àguilas Negras- i en el llenguatge oficial són denominades Bandes Criminals (BACRIM), cosa que comporta una intenció de

negar-los legitimitat per part de l'Estat. Això era previsible, ja sigui perquè el procés de desmobilització només va ser parcial o perquè es van crear nous grups de protecció privada per part de narcotraficants, o de sectors de les elits regionals o locals que consideren que l'Estat continua essent incapaç de proveir la seguretat necessària.

IV. L'IMPROBABLE ACOSTAMENT AMB LES FARC

Tot indica que la possibilitat d'un procés de converses per intentar una pau negociada amb les FARC és actualment impensable; aquesta és una possibilitat que no sembla tenir cap mena d'horitzó possible. Ni tan sols l'acord humanitari que permetés l'alliberament dels segrestats per les FARC i dels guerrillers d'aquesta organització detinguts. Tampoc està a l'agenda.

Les posicions de les parts són tan distants i la possibilitat del fet que s'apropin no la crec viable. En primer lloc, perquè històricament les FARC han estat una organització molt consistent –o molt tocsuda?- en el manteniment de les posicions i el President Uribe no sembla actuar de forma diferent; en segon lloc, perquè tot indica que les dues parts estan fent un estira-i-arrotonsa polític –les FARC amb la desmilitarització dels dos municipis el que està cercant és un reconeixement polític implícit per part del Govern i aquest no sembla estar disposat a lliurar aquest *trofeu* i addicionalment incloure a la llista de *bescanviables* els dos guerrillers extradits als EUA-. És una manera de fer inviable la possibilitat d'un acord.

No hi ha dubte que el camí més segur per a la llibertat de les persones segrestades per la guerrilla és l'acord humanitari, atès que els garanteix la seva integritat física. Ara bé, el problema ve quan l'acord humanitari es converteix en un torcebraç militar i polític entre les parts enfrontades i semblaria que la prioritat és tractar d'imposar a la contrapart les seves condicions i no la llibertat de les persones que hi estan involucrades. Algunes fonts

El problema ve quan l'acord humanitari es converteix en un torcebraç militar i polític entre les parts enfrontades i semblaria que la prioritat és tractar d'imposar a la contrapart les seves condicions i no la llibertat de les persones que hi estan involucrades

han especulat en els últims mesos que en el cas colombià això no s'ha pogut realitzar perquè hi ha sectors a l'Estat que s'hi han oposat –per l'alt nivell d'incertesa que comporta i l'alt cost polític per a l'Estat–; però igualment s'ha apuntat que existeix el temor raonable que no res garantiria que un cop fet el “despeje” dels dos municipis sol·licitat per les FARC es pogués arribar a consensos, en el termini d'un mes, que permetés realitzar un acord humanitari i es pogués arribar a una situació de “despeje” indefinit, o d'un alt cost per a l'Estat sense cap resultat concret. És probable que molts d'aquests arguments estiguin sobre la taula dels qui prenen decisions polítiques.

El cas israelià i palestí ens ensenya que en diverses ocasions s'han realitzat acords d'intercanvi humanitari sense que necessàriament les parts s'hagin hagut de trobar físicament –acudint a tercers de caràcter internacional que han fet el rol de canals d'acostament de les demandes de cadascuna de les parts–.

El tema de l'acord humanitari sembla haver-se convertit més en un pretext que en l'interès principal.

Les escasses possibilitats d'avançar en aquest camp depenen, per ara, de la gestió que estan fent els països col·laboradors, Espanya, França i Suïssa, per aconseguir formular unes propostes que apropin les parts i col·loquin en una lògica de realisme la realització de l'acord humanitari.

Ara bé, hi ha un tema que sembla prendre cada cop més rellevància i és l'enfrontament armat entre les FARC i l'ELN, que probablement va tenir com a factor generador la disputa històrica a Arauca pel monopoli de la presència regional, però que progressivament s'ha anat estenent a diverses regions del país i que ha tingut com a víctima principal la població civil no combatent. Això podria tenir evolucions imprevisibles i, per descomptat, incidir en les possibilitats del procés de diàleg entre el Govern colombià i aquestes organitzacions guerrilleres.

V. LES COMPLEXITATS PER A UN PROCÉS DE PAU AMB L'ELN²

1) Una precisió necessària

Els acostaments entre el Govern nacional i l'ELN han estat marcats fins ara per la incertesa i la inestabilitat. No oblidem que si bé l'ELN ha mantingut contactes persistents amb els últims tres governs, fins ara no s'ha aconseguit formalitzar un procés de diàleg amb cap d'ells. Per això, per a molts colombians, semblaria haver-hi la sensació que amb l'ELN s'han fet moltes negociacions i mai han donat cap resultat i la realitat és que mai s'ha donat un procés de diàleg formal entre el Govern

La realitat és que mai s'ha donat un procés de diàleg formal entre el Govern nacional i l'ELN, a diferència d'altres organitzacions guerrilleres que sí han tingut diverses experiències en aquest sentit

nacional i l'ELN, a diferència d'altres organitzacions guerrilleres que sí han tingut diverses experiències en aquest sentit. L'única vegada que l'ELN va estar en una taula de conversa de manera formal va ser a Caracas i Tlaxcala (1991-1992), però com a part de la Coordinadora Guerrillera Simón Bolívar, que era qui en aquell moment dialogava amb el Govern de César Gaviria.

A vegades la superació política negociada del conflicte intern armat semblaria trobar-se en un laberint, o en un *cercle viciós* que, es miri com es miri, condueix a aprofundir la confrontació i a tornar-la més difícil de resoldre. Per això s'imposen sortides audaces que poden transformar-se en un *cercle virtuós* cap a la pau negociada.

I tot indica que a l'inici de les converses entre el Govern Uribe i l'ELN hi va haver propostes i respostes audaces d'una banda i de l'altra. Hi va haver diversos fets coincidents, tot i que cadascun d'ells tenia la seva pròpia dinàmica:

a) Les comunicacions intercanviades entre els anomenats “governants alternatius” –els alcaldes de Bogotà i Medellín així com el governador de Valle del Cauca– i l'ELN, que tenien diverses setmanes d'antelació abans de conèixer-se públicament.

b) La sol·licitud del President Uribe al President mexicà Fox –darrere de la qual hi va estar segurament Gabriel García Márquez– de jugar un paper de tercer neutral i la resposta positiva d'aquest.

c) La resposta immediata del Comando Central de l'ELN (COCE) al president mexicà agraint-li la seva disposició i proposant-li establir una interlocució.

d) El paper actiu assumit pel Govern mexicà en plantejar la formació d'un equip d'experts que formularien propostes a les parts i la posterior designació d'un Ambaixador especial per a aquesta tasca.

e) L'autorització del Govern per tal que Francisco Galán assistís al seminari sobre mines anti-persones –realitzat al Congrés– i llegís un missatge del COCE i, a més, per a què es reunís seguidament amb l'Ambaixador mexicà i el Vicepresident de la República.

La negociació no pot ser el resultat de fredes correlacions de força, sinó producte d'un procés de participació social, deliberatiu i que es pugui transformar en decisiu

Tots aquests fets van crear un nou clima als acostaments entre les parts: no hi ha dubte que el gest del Govern de permetre la sortida de Galán de la presó va haver de ser ben rebut per l'ELN; d'altra banda, el missatge del COCE proposant un "acord humanitari" i per a "l'alliberament de presos polítics" i una treva bilateral, suposava de manera implícita que l'ELN acceptava parlar amb aquest Govern –i si no, amb qui es farien els "acords"?-.

Realitzat aquest primer pas, i sense oblidar les diferències, les parts tenien per davant la definició d'una sèrie d'aspectes per configurar una estratègia de continuïtat del procés i que seqüencialment podríem ordenar de la següent manera:

a) El rol a acomplir per Mèxic, el Grup de Països Amics –es tractava d'Espanya, Cuba, França, Suïssa i Noruega, que des del Govern Pastrana acomplien aquesta tasca- i l'ONU dins d'aquest i, per descomptat, el paper que jugaria la societat colombiana en tot aquest procés, per donar-li el suport polític que requereix per a una culminació reeixida.

b) L'ELN havia de precisar la seva decisió d'avançar en un procés seriós de converses.

c) Les parts havien de trobar una fórmula que superés la distància entre el cessament d'hostilitats unilateral que ha plantejat el Govern i la bilateralitat que proposa l'ELN, incloent-hi el tema del manteniment de les forces guerrilleres mentre aquest durava.

d) Govern i ELN s'havien de posar d'acord sobre la Convenció Nacional com a un espai de participació social sobre els problemes nacionals més rellevants i acordar el seu abast.

e) Les parts havien de definir el procediment i una agenda viable a considerar en un procés de negociació.

f) Acordar un itinerari raonable per al desenvolupament del procés de converses.

Aquest procés posaria a prova la consistència d'alguns plantejaments que s'han estat fent des de l'Estat, sectors socials i la pròpia insurgència. Tots, i malgrat que de maneres diferents, plantegen que és una lògica perversa generar fets de violència i terrorisme, per situar-se en una taula de negociació prenent fer-ho des de posicions de força. Però al

mateix temps, hi ha veus dient que amb l'ELN no és important negociar perquè té poca capacitat militar, en la mesura en què últimament no ha comès prou fets de violència o terrorisme. Una forma clara i contundent d'enviar un missatge diferent és obrir una possibilitat seriosa i al mateix temps generosa de negociació amb aquesta guerrilla i deixar establert que la negociació es fa possible no amb la realització de fets de violència, sinó amb una clara voluntat de transitar el camí de la pau negociada.

L'ELN, per la seva banda, té el desafiament de mostrar coherència en les seves posicions i una clara decisió d'apostar per la política, fent realitat l'afirmació d'alguns dels seus dirigents, que és l'hora d'apujar el volum de la política i abaixar-ne el de la guerra.

2) Els apropaments actuals

Un cop produïda la crisi amb el Govern mexicà en els intents que aquest realitzava per tractar de concretar una primera reunió formal a l'exterior entre l'ELN i el Govern colombià, hi va haver iniciatives de diversos colombians tractant de plantejar alternatives que permetessin reprendre i concloure aquests apropaments.

Dins d'aquestes es van fer contactes amb l'ex-president del Govern espanyol, Felipe González, tractant de trobar una fórmula de facilitació, que sense ser un govern tingués un pes polític específic per acomplir una tasca d'aquesta magnitud i addicionalment comptés amb el suport, al menys implícit, d'un govern. Alhora, s'havia plantejat al Govern, des de diversos fronts, la importància de permetre a Francisco Galán acomplir un rol més actiu a favor de la pau a través dels mecanismes legals existents –no s'ha d'oblidar que Francisco Galán està detingut des de fa uns tretze anys-.

De la mateixa manera, es va plantejar per part de l'ELN, en dos documents, el que ells denominen els obstacles que impedeixen arribar a un procés de pau amb el Govern actual i assenyalen la importància d'avançar un procés de consultes amb sectors de la societat colombiana a propòsit d'aquests impediments.

En aquest context es fa viable la iniciativa que vam plantejar cinc ciutadans, que no representem ningú més enllà de nosaltres mateixos i que tenim com a úniques consignes el fet de ser, des d'espais diferents, artesans de la pau. Es plantejava permetre al Comissionat de l'ELN, Francisco Galán, que iniciés un procés de consultes amb la societat colombiana –des d'una figura jurídica de llibertat vigilada- i la seva ubicació a la Casa de la Pau per a tots els colombians; una imatge simbòlica que permetrà a diferents sectors de la societat intercanviar amb el Comissionat de l'ELN els seus punts de vista sobre el conflicte intern armat, les seves con-

seqüències i sobre una sortida política negociada. S'espera que aquest procés d'intercanvi ajudi a la construcció d'un document de síntesi que reculli les opinions convergents i diverses dels participants, de tal forma que la societat pugui presentar al Govern i a l'ELN un document de propostes acceptables per a les dues parts, però alhora una invitació amb aires d'imperativa, per a què es passi a una nova fase de converses formals directes entre el Comando Central de l'ELN i l'Alt Comissionat per a la Pau. Estem segurs que aquest exercici participatiu derivarà en propostes sensates i realistes que permetran al Govern i a l'ELN asseure's cara a cara, amb una definició prèvia sobre els procediments i continguts que facin possible aquesta trobada inicial.

3) Algunes reflexions al voltant dels obstacles assenyalats per l'ELN

L'ELN va plantejar en una comunicació al *Encuentro del Sur Occidente por la Paz desde la Región*, i ho va reiterar posteriorment Antonio García en una entrevista a *El Colombiano*, que sota el seu parer hi ha cinc obstacles que "han impedit la solució política al conflicte que vivim". Avancem les següents reflexions com a una aportació a la tasca de trobar alternatives per a la superació d'aquest conflicte.

En primer lloc, es tracta d'obstacles per arribar a la solució política del conflicte i no necessàriament per iniciar un procés de converses, cosa que sembla òbvia. Doncs precisament en el procés de diàleg entre les parts i amb la participació de la societat s'han de trobar propostes alternatives i creatives per a la superació d'aquests, de manera que, tal i com es proposa tot procés de pau reeixit, no existeixin vencedors i vençuts, sinó que tots guanyin en la mateixa mesura en què obtinguin parcialment els seus objectius i cap d'ells pretengui imposar als demés el seu punt de vista particular.

Pel que fa a "la negació de les causes socials, econòmiques i polítiques que van originar el conflicte", tot indica que hi ha més coincidència que divergència entre el Govern i l'ELN. En documents d'assessors del Govern actual es reconeix l'existència d'aquest tipus de causes a l'origen del conflicte. La diferència rau en el fet que per a l'ELN el conflicte d'avui és resultat de l'evolució viscuda per la confrontació al llarg de les quatre últimes dècades; per al Govern actual, si bé el conflicte va existir, es considera que l'Assemblea Constituent i l'expedició de la Constitució de 1991 són un punt de ruptura. I, per descomptat, aquest és un aspecte possible d'analitzar, discutir i eventualment trobar-ne alternatives de convergència. Sobretot quan és clar que l'ELN no està dient que es tracta de solucionar aquestes causes, moltes de naturalesa

estructural, sinó de reconèixer la seva existència i incloure-les com a part de l'agenda social.

Respecte al segon obstacle, que la pau és un assumpte entre insurgència i Govern, considero que aquí l'ELN és innovador i trenca amb la inèrcia de les experiències de negociació de conflictes –les tesis clàssiques diuen que les negociacions en un conflicte d'aquest tipus han de ser exclusivament entre les parts involucrades, és a dir, negociacions bilaterals-. L'ELN ha plantejat com a novetat, des de mitjans dels anys 90, un model multilateral de negociació: que la pau involucra tots els colombians i per això la seva proposta de Convenció Nacional, que no és com afirmen alguns, de manera equivocada, l'escenari per a què l'ELN faci la seva revolució, sinó un espai de concertació social; això sí, amb la participació de sectors exclosos, i en el qual es busquin opcions de resposta als problemes nacionals. En aquest sentit és molt interessant el fet que l'ELN planteja que en última instància la negociació de la confrontació interna és un procés que ha d'involucrar el conjunt de la societat i, d'alguna manera, ells assumeixen que la seva agenda de negociació no pot ser una altra que aquella que defineixi la societat. Aquí el que s'està dient és que la negociació no pot ser el resultat de fredes correlacions de forces, sinó el fruit d'un procés de participació social, deliberatiu, i que pugui transformar-se en decisorí.

Quant al tercer obstacle, crec que hi ha grans coincidències en la valoració de la situació. Tant el Govern com l'ELN estan d'acord en l'existència d'una situació humanitària greu, la diferència rau en com valora cada part les seves responsabilitats en aquesta situació i les alternatives envers la manera de respondre-hi.

La tesi de la negació de l'existència d'un conflicte armat intern, per part de l'actual Govern i, en canvi, el plantejament que es tracta d'una amenaça terrorista s'argumenta així: "Caure en el joc de dir que existeix a Colòmbia un 'conflicte social i armat' és, ni més ni menys, acceptar que la guerrilla està en armes perquè existeixen conflictes socials, o que els conflictes socials a Colòmbia no tenen vies democràtiques per dirimir-se, per la qual cosa només troben la via de les armes per expressar-se. Reconeixem que a Colòmbia hi ha conflictes socials seriosos, però aquests conflictes poden dirimir-se mitjançant els mecanismes democràtics. Els grups violents en lloc d'ajudar a dirimir aquests conflictes, els polaritzen i radicalitzen per afermar la seva estratègia de poder. Els violents aclaparen els conflictes per sembrar l'unanimitat del terror." ³

Això últim ha generat una controvèrsia nacional i per descomptat no ha aconseguit convèncer amb aquestes tesis ni als acadèmics, ni als expressivament, ni a les ONG. Un exemple d'això són les

paraules del Director de FESCOL: “No comparteixo la idea del Govern. Ha comès un error perquè sens dubte hi ha un conflicte intern, encara amb trets polítics i socials. Existeixen actors que utilitzen el terrorisme, però això no vol dir que només siguin terroristes. Descriure'ls només amb aquest terme no ajuda al diagnòstic correcte ni a la recerca d'una solució i encara menys de suport a Europa. A través de reglament lingüístics no es pot forçar una actitud políticament correcta.”⁴ Ni tampoc a l'Església Catòlica, que a través del seu actual President de la Conferència Episcopal ha puntualitzat, al respecte: “Jo no tindria res a dir. Senzillament hi ha un conflicte armat, això és obvi. Si no hi hagués un conflicte armat no hi hauria cap raó per a què hi hagués un Comissionat per a la Pau. Si no hi hagués un conflicte armat, no estariem tractant de pacificar les coses, perquè es tractaria aleshores d'un assumpte de delinqüència comuna. Si no hi hagués un conflicte armat, no hi hauria els intents de tants organismes del món per ajudar Colòmbia. Ara, si el nom no agrada s'haurà de buscar-ne un altre, però que reflecteixi la realitat d'aquest país. De tota manera, amb un nom o un altre, l'important és que aconseguim superar aquest conflicte armat i que ho aconseguim, no pels camins que es veu que estan essent poc efectius, com són els camins de la guerra, sinó pels camins de la negociació política, pels camins del diàleg.”⁵

L'argument plantejat pels seus assessors immediats⁶ és que es tracta de no reconèixer a les forces guerrilleres cap legitimitat, malgrat que s'està disposat a un procés de negociació amb elles si accepten fer-ho en les condicions plantejades pel Govern, és a dir, a partir d'una cessació d'hostilitats inicial que seria seguida d'un cessament d'operacions per part de la Força Pública.

Aquesta tesi, addicionalment, implica controvèrsies. El Comitè Internacional de la Creu Roja (CICR) considera que és un fet objectiu que s'emmarca en les condicions establertes per l'article 3 comú als Convenis de Ginebra i que això no implica cap tipus de qualificació addicional.

És cert que a l'actual Govern han intentat resoldre el conflicte armat intern per la via militar però la tossuderia d'aquest ha mostrat la inviabilitat de la seva resolució acudint exclusivament a aquesta opció.

Ara bé, el fet que el President de la República hagi reconegut, a propòsit d'aquests apropaments amb l'ELN, l'existència del conflicte armat intern, no sols és positiu sinó congruent amb la realitat. Més enllà de les floritures sobre el temps del verb (que si és subjuntiu, que si és un condicional), la realitat política és que es va acceptar l'existència d'un conflicte armat intern, al qual cal buscar-ne solucions, que van més enllà de l'única resposta militar. Això

és el principi de la superació d'una barrera important per trobar camins de pau amb la guerrilla, però també per millorar les relacions amb la comunitat, nacional i internacional, defensora dels Drets Humans.

Finalment, en relació amb el procés de desmobilització paramilitar, que evidentment no és un procés de pau, si bé és saludable la desmobilització d'aquest grups, caldrà veure si efectivament el paramilitarisme i les seves estructures *invisibles* de poder es desmunten i en aquest camp considero que hem de donar-li encara un marge d'espera a l'execució de la Llei de Justícia i Pau i a mecanismes com la Comissió de Reparació –en la qual hi participaran persones de la major credibilitat i compromeses amb les alternatives civilitistes–, abans d'un judici definitiu.

4) Les Rondes de l'Havana

Les tres primeres rondes de converses portades a terme a l'Havana van permetre al Govern i a l'ELN començar a rebaixar la tensió de l'ambient, que els delegats de les parts es coneguessin i van anar sorgint les bases de la Taula de Converses: reconeixements mutus, formació de les delegacions i garanties per a aquestes, unes regles del joc de la Taula, un paper per a la comunitat internacional a través del rol que han estat jugant Cuba i Veneçuela, com a països de cooperació especial, i els denominats països acompanyants, Suïssa, Noruega i Espanya, i una participació –molt preliminar– d'alguns sectors de la societat colombiana.

Un cop acabada la IV Ronda de l'Havana, entre el Govern colombià i l'ELN, es va poder fer un balanç més de conjunt per col·locar les coses al seu punt i donar elements que permetessin una valoració equilibrada, per no caure ni en pessimismes que no corresponen, ni en optimismes exagerats en els quals es pensa més amb el desig que amb la realitat. Recordem que s'està tractant de superar un conflicte armat intern de més de quatre dècades de durada –amb prevencions mútues, ferides i desconfiances acumulades– i no simplement solucionar un litigi de carrer.

Al comunicat conjunt que les parts van donar a conèixer al final de la IV Ronda, reconeixen la construcció de confiança, l'establiment formal de la Taula, avenços en el fet de precisar el rol de l'acompanyament internacional i en l'inici de la participació de la societat. Es van definir dos eixos per estructurar un *Acord Base*: ambient per a la pau i participació de la societat. És a dir, hi ha dues columnes sobre les quals s'ha de moure el procés de converses i d'acords.

Ara bé, on se situen algunes diferències?

1) En la caracterització del punt de sortida. El Govern considera que a la societat colombiana hi

ha diversitat de conflictes que tenen procediments i escenaris pel seu tràmit i els diferencia de la confrontació armada, que requereix un escenari especial per a la seva resolució. L'ELN planteja que existeix a Colòmbia un conflicte social i polític armat i que el conflicte pròpiament armat té relacions o articulacions amb els conflictes socials i polítics que han estat i estan presents a la vida nacional. Aquesta és una discussió important i necessària, perquè si bé és cert que els conflictes socials i polítics en una democràcia han de continuar desenvolupant-se normalment en un escenari de postconflicte armat, també és real que el conflicte armat intern té arrels i entrecreuaments històrics i potser contemporanis, amb molta conflictivitat social; i el que s'hauria de buscar és que en el futur aquests conflictes socials tinguin garanties de poder-se desenvolupar sense estar entravessats per l'ús d'instruments armats.

2) Al punt d'arribada de la negociació, el Govern considera que allò que es cerca és millorar la democràcia i el pluralisme a la societat colombiana. L'ELN aspira a transformacions estructurals de la societat colombiana i que hi existeixin instruments per a la transició de la situació de conflicte cap a la de postconflicte –Convenció Nacional, Assemblea Constituent, per exemple-. No hi ha dubte que hi ha un element per destacar i és que les dues parts accepten que allò cercat per la negociació és deixar enrere la confrontació armada interna i aconseguir millores substancials a la democràcia colombiana. Probablement les diferències són de grau.

3) El caràcter i l'abast de la participació de la societat. Sobre això, segurament les parts tindran la necessitat de discutir i aclarir prèviament el caràcter i la naturalesa d'aquesta. Si la participació s'esgota a la representació electoral, quin és el paper que juguen altres sectors tradicionalment exclosos o autoexclosos d'aquest tipus d'exercici electoral? Igualment, per arribar a acordar quin abast donar a escenaris com la Convenció Nacional i la Casa de Pau. Es pot i és desitjable que s'instal·lin altres Cases de Pau en indrets diversos del panorama nacional? Quin serà el seu rol? Quin abast podria tenir la Convenció Nacional? És un seminari en el qual es debaten alguns temes nacionals i del qual se'n treuen conclusions que es poden enviar com a iniciatives al Govern o al Congrés Nacional? Es tracta d'un escenari de caràcter preconstituent llurs conclusions haurien de transitar cap a un escenari de tipus decisorí com ara una Assemblea Constituent o un Referèndum? És sols una reunió de l'oposició política al Govern? Quina és la relació de la Convenció Nacional amb la Taula de Converses?

Adicionalment, sorgiran dificultats en un tema fonamental com és el del cessament del foc i de les

hostilitats, perquè segurament cada part té una manera específica d'entendre-ho però, a més, perquè un tema d'aquesta naturalesa, si es vol que sigui seriós i no una simple declaració retòrica, ha de donar resposta a problemes com els següents: Quina serà la temporalitat de la cessació del foc i de les hostilitats? Hi haurà algun tipus d'ubicació territorial de les forces insurgents? Com s'ha de resoldre això a les regions, tal com són a la majoria del país, en les quals hi ha presència d'altres actors guerrillers i eventualment d'altres actors armats irregulars? Hi haurà un sistema eficaç i eficient de verificació del cessament del foc i de les hostilitats? El sistema de verificació serà de caràcter nacional, internacional o mixt? Com es resoldrà el tema del manteniment de les forces guerrilleres si es vol que el cessament del foc i de les hostilitats sigui seriós i que no es violi per la porta del darrere?

I, per descomptat, els aspectes operacionals anteriors hauran de ser complementats amb d'altres fórmules jurídiques i polítiques que igualment no són senzilles de resoldre. L'ELN parla d'amnistia per als presos polítics i el Govern de beneficis jurídics pels membres de l'ELN acusats del delictes de rebel·lió. Aquí existeix un camp important de diferències que les parts han de superar.

Ara bé, tots aquests desafiaments requereixen conversar, analitzar, argumentar, discutir i arribar a acords i sens dubte, hi haurà sobresalts i tensions en aquestes converses, però tal com s'ha vist fins el moment, la decisió política de les parts de continuar avançant és un ingredient valuós per anar trobant fórmules que superin les diferències.

No hi ha dubte, si les parts comencen a enfrontar les diferències significa que han avançat de forma important –malgrat que alguns volguessin, de forma simplista, que les coses ja estiguessin resoltes- i que les converses s'aproximin a la seva formalització en reunions periòdiques futures, mitjançant acords successius que vagin deixant amarratges importants per a la construcció de l'acord final de pau.

En tornar-se a trobar les parts a l'Havana, a l'inici de 2007, les circumstàncies s'han modificat:

i) Des de la reunió del passat octubre les parts

El fet que el President de la República hagi reconegut, a propòsit d'aquests apropaments amb l'ELN, l'existència del conflicte armat intern, no sols és positiu sinó congruent amb la realitat

En la hipòtesi, gens desitjable, que les converses es trenquessin, perd el conjunt de la societat colombiana

van adoptar un esquema de treball permanent i, efectivament, el vénen fent de forma ininterrompuda tant a la Casa de Pau com a Caracas i l'Havana, cosa que permetria esperar que els temes en discussió estiguin més elaborats i això faciliti el fet d'arribar a acords.

ii) Es va vincular la delegació de l'ELN Pablo Beltrán, qui ja va estar en converses passades, i això li permet aportar-hi la seva experiència en un moment en què les definicions haurien de ser la prioritat.

iii) La crisi de la parapolítica, associada al desenvolupament del procés de desmobilització paramilitar, és a l'agenda nacional i l'opinió tendeix a ser més exigent esperant resultats concrets.

iv) S'està en vigílies del procés electoral en què els colombians esperen que hi hagi més transparència i que la manipulació dels resultats electorals, fent servir l'amenaça armada, comenci a ser quelcom del passat.

v) Hi ha una *demanda* creixent i/o pressió al procés per a què produeixi resultats tangibles i no sols comunicats.

A l'inici de la ronda actual de converses –abril/maig de 2007- hem de ressaltar que els aproparments entre el Govern nacional i l'ELN han produït fins el moment avenços importants –hi ha una taula de diàleg sòlida, un acompanyament de la comunitat internacional, el suport dels governs locals de Bogotà, Medellín i Valle, sectors de la societat colombiana acompanyant-lo i les parts han ensenyat les seves cartes-, per això, s'està davant d'un moment decisiu per a la continuïtat i avanç del procés.

Degut al fet que les converses es troben *ad portas* de les definicions, les parts tendeixen a tibar-se i és normal que hi sorgeixin preocupacions, preocupacions i susceptibilitats. Addicionalment sembla existir en les últimes setmanes una tendència a esquarterar-se la confiança entre les delegacions.

Ara bé, la paradoxa seria que estigués succeït una cosa gens desitjable, que les parts estiguin conversant sense sentir-se i comprendre's. M'explico, que el Govern nacional estigui pensant exclusivament en un procés de desarmament, desmobilització i reinserció –amb alguns afegitons de participació de la societat- i l'ELN ho estigui fent en

funció d'un procés que comporti la discussió i el desenvolupament de reformes polítiques i socials associades a la terminació de la seva confrontació amb l'Estat. Això podria reflectir l'existència de dues concepcions de la negociació i potser una pretensió des del Govern de creure que l'únic resultat d'una negociació és la desmobilització i reinserció de l'organització guerrillera. Tant de bo aquesta equivocació no estigui rondant la taula de converses.

En la hipòtesi, gens desitjable, que les converses es trenquessin, o entressin en un estat de congelació, que pel que fa al cas és similar, cap de les parts pot sortir a dir que no hi té responsabilitat; i entrem en un escenari de perdedors. Perd l'ELN perquè desapareixerà qualsevol tipus de credibilitat envers la seva decisió de cercar una sortida política negociada i serà percebuda com a una organització en la qual no es pot ni s'ha de confiar. Perd el Govern nacional perquè mostraria que només és capaç d'arribar a acords amb els grups paramilitars. Amb això s'accentuaria en sectors de la comunitat nacional i sobretot internacional, la idea de no tenir voluntat per arribar a acords amb les organitzacions guerrilleres. Els països que se l'han jugat per donar suport a aquest procés perden, atès que queden com a ingenus i incapaços de valorar quan unes converses tenen futur. També Cuba, que perd els importants esforços realitzats com a país hoste. Igualment perden els *governos alternatius* de Bogotà, Medellín i Valle, que van apostar per aquesta possibilitat. I no cal dir res dels grups de ciutadans que han provat d'acompanyar i facilitar l'inici d'aquestes converses, que quedaran com a una espècie d'*idiotes útils*. En fi, perd el conjunt de la societat colombiana, que continuarà essent afectada per una organització il·legal que ha estat productora de fets de violència.

Però si no es vol aquest resultat perdedor, el Govern i l'ELN tenen els desafiaments següents:

a) Reconstruir la confiança mútua, per a això poden ajudar la Comissió de Bisbes, els països acompanyants o algunes de les comissions de facilitació i acompanyament. Pel que fa a això, cal reconèixer que ja s'ha avançat suficientment amb la participació de tercers.

b) Arribar a una fórmula de simultaneïtat que combini les expectatives del Govern, que apunten cap a la definició de la cessació del foc i de les hostilitats juntament a l'alliberament de segrestats, amb les de l'ELN, que cerquen acordar una agenda de temes –reformes polítiques i socials- per analitzar i definir amb la participació de la societat i la situació dels seus membres detinguts per l'Estat.

c) Enfortir instruments importants del procés, com ho han estat la Casa de Pau, l'acompanyament internacional i de la societat civil colombiana.

No hi ha dubte que hem d'apostar per la fórmula guanyadora i per a això és fonamental que les delegacions assumeixin amb tot el seu significat la responsabilitat històrica que tenen a les mans i que els sectors ciutadans amics de la pau negociada i la reconciliació acompanyin aquests esforços des de la distància i els envoltin d'un ambient positiu.

La situació pot evolucionar molt positivament si els colombians actuem amb aquest despreniment que ens ha ensenyat el nostre Gabo. Si els sectors socials no *congestionen* amb les seves demandes sectorials la Taula de Negociació pretenent, de forma equivocada, que les seves reivindicacions, particulars i segurament legítimes, siguin resoltes com a prerequisit per superar la confrontació armada, quan del què es tracta és de resoldre l'enfrontament violent per a què els conflictes transcorrin de manera normal sense recórrer a la violència. La Taula evolucionarà positivament si les parts precisen aquells elements que poden dinamitzar políticament el procés i se centren en acords al voltant d'aquests, abans de lligar-se a esquemes tradicionals de negociació, en els quals, agendes interminables, que posteriorment són abandonades, acaben per enredar la possibilitat d'avançar a passos agerantats, com ho esperen els colombians.

5) Les dificultats principals

El principal *coll d'ampolla* per aconseguir avançar, i per descomptat arribar a concloure, un procés de converses i de negociació amb l'ELN, rau en les diferències dels discursos i les lògiques que estan presents darrere de cadascun d'ells.

Sembla que hi ha a la taula de converses dos models implícits de negociació; el de l'ELN, que se situa a la lògica més tradicional, que valora la necessitat que existeixi una agenda de temes associats a les denominades causes del conflicte armat intern i el fet que trobar alternatives en relació a aquests es converteix en una espècie de prerequisit per culminar una negociació; i el Govern, que considera que s'ha de treballar sobre fases específiques i en cadascuna d'elles definir els elements determinants per a cada part –que al seu torn puguin desencadenar altres dinàmiques– i arribar a acords sobre aquests, sense enxarrar-se des de l'inici en d'altres llistats d'agendes.

Adicionalment la delegació de l'ELN sembla tenir una restricció clara, i és el mandat del IV Congrés de l'ELN, en el qual es va autoritzar els seus delegats a conversar amb el Govern i avançar sense considerar el tema del desarmament ni la desmobilització de la seva força militar. En aquest sentit i amb una lògica de realisme, Pablo Beltrán, cap de la delegació negociadora de l'ELN, ha dit en declaracions a mitjans de comunicació que l'únic possible per ara és un cessament del foc i de les

hostilitats de caràcter transitori i experimental i sense localització de les forces de l'ELN. Però, així sí, acceptant la presència d'un sistema de verificació seriós –nacional i internacional-. Aquesta proposta ha estat acceptada per l'Alt Comissionat per a la Pau del Govern colombià, i també pels mitjans de comunicació –en aquesta espècie de *taula paral·lela mediàtica* en què s'han convertit els mitjans de comunicació en aquest període-.

Mentre les parts no aconseguen, amb cura però també amb audàcia, anar superant aquestes diferències, no és probable que el procés amb aquesta organització guerrillera tingui futur.

VI. COMBINACIÓ DE LES FORMES DE LLUITA

La història política colombiana ha estat marcada per una relació persistent i un ús intermitent de la violència i la política. Primer van ser els partits tradicionals, el liberal i el conservador, que en la segona meitat del segle XIX, durant les guerres civils i de forma reiterada, van apostar a les armes en els seus projectes polítics i bona part de l'evolució constitucional del període està associada a aquesta seqüència d'enfrontaments, victòries i constitucions. Això va crear una distorsió, segons el parer de molts analistes, a l'imaginari polític colombià: pensar la política associada a les armes, a la violència. Així, aquests mateixos partits, en aquell llarg període de tragèdia nacional, conegut com *La Violència*, que comença amb les hegemònies polítiques, la república liberal primer i la conservadora després, van tornar a l'ús reiterat de la violència, tant per destruir les majories electorals del seu adversari, com per construir les pròpies.

L'esquerra política naixent, als anys 20 del segle passat, igualment fa incursions de forma primerenca en aquesta mateixa lògica de fer servir la violència per obtenir objectius polítics quan el Partit Socialista Revolucionari –antecessor del Partit Comunista- estimula les denominades "insurreccions bolxevics" a municipis com el Líbano, Tolima o San Vicente de Chucuri i La Gómez a Santander.

Posteriorment, les anomenades guerrilles revolucionàries que sorgeixen als anys 60 del segle anterior, de les quals la primera generació persisteix en la violència –FARC, ELN i sectors de l'EPL-, proclamen obertament que l'ús de la violència a Colòmbia és necessari sense importar l'objectiu polític i existeixen sectors polítics que durant un temps fan ressò d'aquests discursos. Els grups d'autodefensa o paramilitars, posteriorment, en les seves pretensions de controlar la societat i els Estats regionals cauen en la mateixa lògica de combinar acció política legal i il·legal; un missatge similar és recollit pel narcotràfic quan vol fer incursions a la vida política nacional.

Afortunadament, el Pol Democàtic Alternatiu, des de les formacions polítiques d'esquerra, ha refusat de forma clara l'ús de la violència per a l'acció política i en aquest sentit ha creat ja una barrera davant els sectors que encara voldrien persistir en l'anterior forma d'actuar. Això no hauria d'excloure el fet que es doni suport als esforços de pau desenvolupats per qualsevol govern per aconseguir la desmobilització dels diversos actors del conflicte. De la mateixa manera, els partits polítics tradicionals i els demés que existeixen avui, reiteren el seu rebuig a l'ús de la violència i de pràctiques il·legals.

Realment el gran drama colombià, el que hem de resoldre, no és només el fet de superar el conflicte armat intern i les demés formes de violència, sinó eliminar per sempre de l'imaginari polític nacional la idea que l'ús de la violència per pretendre objectius polítics té alguna legitimitat.

Realment el gran drama colombià, el que hem de resoldre, no és només superar el conflicte intern armat i les altres formes de violència, sinó eliminar per sempre de l'imaginari polític nacional la idea que fer servir la violència per pretendre objectius polítics té legitimitat

NOTES I REFERÈNCIES

1. L'autor és Membre de la Comissió de Facilitació Civil entre el Govern Colombià i l'ELN i membre del Grup de Garants de Casa de Pau en el procés amb aquesta mateixa guerrilla. Òbviament las idees exposades són d'absoluta responsabilitat personal de l'autor.
2. Reprenem alguns elements del nostre llibre: Vargas Velásquez, *Guerra o Solución Negociada. ELN: origen, evolución y procesos de paz*, Intermedio Editores, Bogotá, 2006.
3. Restrepo, Luis Carlos, *Hacia una Política Nacional de Seguridad y Paz*, Intervenció de l'Alt Comissionat per a la Pau, Luis Carlos Restrepo, a la Universitat Militar Nueva Granada en ocasió de la signatura del conveni entre la Universitat Militar i l'oficina de l'Alt Comissionat per a la Pau, Bogotá, 27 d'abril de 2005.
4. Entrevista amb Hans Blumenthal, Director de FESCOL, 18 d'agost de 2005, *El Tiempo- Lecturas Dominicales*.
5. Entrevista amb Monsenyor Luis Augusto Castro, President de la Conferència Episcopal Colombiana, realitzada pel periodista Enrique Rivas G., publicada a *El Espectador*, diumenge 14 d'agost de 2005, pàgina 2a.
6. Veure especialment el llibre: Gaviria Vélez, José Obdulio, *Sofismas del Terrorismo en Colombia*, Editorial Planeta, Bogotá, 2005.

Noemí Sanín

Ambaixadora de Colòmbia a l'Estat espanyol

El Govern colombià enfront el diàleg

Avui es commemoren quatre anys de la desaparició de l'exgovernador Guillermo Gaviria. Va ser una tragèdia per al país que ens obliga a tots a treballar per la pau.

En els inicis del Govern del president Belisario Betancur vaig ser part d'una comissió àmplia de pau, que incloïa el sector privat, i més endavant, quan les FARC van dir: "No més comissions"; i exigien la presència de l'Estat, vaig ser una "conilleta d'Índies" del Govern i vaig tenir un moment meravellós, que va ser veure néixer la UP. Després veuria caure assassinats a més de 1.000 dels seus membres.

Quan em van enviar d'ambaixadora a Veneçuela, em vaig trobar amb què sempre hem treballat en el que ens dividia i jo em vaig proposar treballar, des de la consciència, en el que ens unia. Són tantes les coincidències que ens uneixen, i tan poc el que ens divideix, que el cert és que hom pensa que Colòmbia està acabant una transició que permetrà que la nostra generació conegui la pau. Tenir aquesta albada de conèixer la reconciliació dels colombians seria gran per a tots.

Vull, de tota manera, excusar a Luis Carlos Restrepo, que és qui hauria de ser avui aquí. No ha pogut arribar avui aquí, a Catalunya, perquè està treballant per la pau a l'Havana. Fa tres setmanes que està cercant l'acord base al qual ens referirem ara. Ell envia salutacions a la 'Taula Catalana'. És la cinquena jornada, i de veritat que és meritòria aquesta

Són tantes les coincidències que ens uneixen, i tan poc el que ens divideix, que el cert és que hom pensa que Colòmbia està acabant una transició que permetrà que la nostra generació conegui la pau

perseverància, aquest compromís, perquè a més no són compulsius, sinó que ho fan permanentment, i aquestes són les V Jornades per la Pau i els Drets Humans a Colòmbia. Moltíssimes gràcies a la 'Taula'.

A mi em van convidar a la inauguració però aquell mateix dia Colòmbia era país convidat a Valladolid, per tant havia d'acompanyar els escriptors en diverses conferències.

Vaig ser convidada per la 'Taula' a presentar la posició del Govern en matèria de diàleg. Òbviament no podré fer-ho com en Carlos Restrepo, que és realment un Alt Comissionat i val la pena que el convidem aviat per sentir-lo.

Abans volia respondre una pregunta, que costa molt de respondre des de l'oposició. Per què al 76% de la població li agrada tant el president Uribe? Jo crec que el país, la nació, els colombians, ens sentim molt orfes. La Unió Europea va qualificar l'Estat colombià, abans que el president Uribe arribés, com a un Estat gairebé col·lapsat, on les garanties no es donaven en quasi cap categoria, ni la vida es protegia, ni les llibertats... Encara no estem satisfets amb el que tenim, de cap manera. Però tenim un president tremendament treballador, un president que ha aconseguit, amb una política de seguretat democràtica, recuperar per a la majoria del país l'optimisme i l'esperança, que la teníem molt perduda. I l'optimisme i l'esperança són els millors ingredients per continuar endavant; i realment es té: fins i tot el doctor Pinzón presenta amb optimisme ara la seva posició. Petro presenta una proposta, Rafael Pardo presenta la seva... Hi ha una actitud de cercar solucions.

La seguretat democràtica també ha mostrat uns resultats en matèria de salvar vides, malgrat que no estem satisfets perquè les xifres continuen sent escandaloses. Per exemple, al 2002 es van donar 17.479 homicidis; al 2006 van ser el 50% menys. De

Tenim un president tremendament treballador, un president que ha aconseguit, amb una política de seguretat democràtica, recuperar per a la majoria del país l'optimisme i l'esperança, que la teníem molt perduda

víctimes de massacres, hi va haver 680 al 2002, i 193 al 2006. Hi va haver 28.837 homicidis al 2002, i la tragèdia d'uns altres 17.479 al 2006. Homicidis d'alcaldes i exalcaldes se'n van donar 12, i encara vam tenir 5 al 2006. Van assassinar 99 sindicalistes al 2002, i encara hi ha qui assassina 25 sindicalistes al 2006.

La situació social del país ha millorat. Hem crescut en bona part perquè l'àmbit internacional ho ha permès, però l'empresariat colombià, el treballador colombià, el sindicalista colombià i el camperol colombià, tot i les circumstàncies tan difícils i complexes que vivim, té bona part de responsabilitat del creixement de més del 7%, que ens ha permès un cop més començar a tenir l'oportunitat d'universalitzar l'educació. Anem bé en aquesta matèria. Som un exemple d'universalització de la salut. No ho hem aconseguit del tot però, juntament amb Xile, som un exemple en aquest sentit.

El president va recuperar l'esperança i l'autoritat perquè és treballador; perquè és honest. No s'ha comprovat cap de les acusacions que se li han fet. És un president al qual donen suport democràticament el 76% dels colombians. Hi ha una oposició que pensa diferent, i que respectem. Rafael Pardo diu que ens titllen d'apàtrides. En democràcia, unes i altres posicions ens anomenem d'unes i altres maneres, però aquí està l'oposició. Gustavo Petro, Rafael Pardo, Antonio Navarro... Jo celebro que hi hagi oposició a Colòmbia perquè és una mostra substantiva d'aquesta democràcia que estem construint.

En què estem en matèria de diàleg. El govern és amic de la solució política i del diàleg. Va presentar una proposta de llei per tal que els anomenats paramilitars o la guerrilla es reinserissin després d'uns procediments que preveu la llei, amb la societat civil.

Hi ha un rerefons; hi ha un problema enorme de terres a Colòmbia enorme, que és l'origen dels problemes al país. Part del que està passant avui; part de la història del paramilitarisme a Colòmbia, té a veure amb el tema de terres, amb el tema del territori, amb la lluita per la concentració i la tinença de la terra. Aleshores allò de l'assentament és totalment cert. El clientelisme que s'assenyala és cert. La lluita pel poder és certa. I un Estat de llei que permet que

hi hagi aquestes organitzacions criminals il·legítimes s'ha donat, així com la impunitat.

Llavors es presenta la Llei 975 a l'any 2005. Una llei que l'oposició va millorar moltíssim. No és una llei del govern, és una llei que va ser aprovada pel Congrés democràticament. I és una llei plena d'imperfecions, però la situació no pot ser més complexa, ni més difícil, ni més inèdita. A Llatinoamèrica és una situació totalment nova i molt difícil, perquè és una llei que obliga, per primera vegada, a dir la veritat, a reparar les víctimes i a tenir justícia.

La llei preveu que la condemna sigui menor que les penes normals, perquè si s'apliquessin les penes normals no es donaria la resta del procés. Hi ha una obligatorietat de no repetició d'aquestes conductes. S'ha creat la Comissió Nacional, d'acord amb la llei, per a la reconciliació i la reparació de les víctimes. Abans-d'ahir es va subscriure el comitè internacional per al suport d'aquesta Comissió Nacional de Reparació i Reconciliació.

S'oblida que el paramilitarisme a Colòmbia i aquests grups criminals, aquesta federació de les Autodefenses Unides de Colòmbia (AUC), neixen també com a resposta a la guerrilla. No podem desconèixer que els miralls de la guerrilla, els miralls del segrest, de les massacres, del que es va fer amb les escoles, del que es va fer amb els hospitals... El que es va fer amb tanta gent innocent, va portar uns criminals a organitzar-se per tractar il·legítimament de reemplaçar l'Estat i tractar de garantir seguretat i altres garanties als camperols i als propietaris.

El tema de la llei és molt important en la qüestió de la Veritat, perquè a Colòmbia s'ha parlat de paramilitarisme, però els mateixos paramilitars diuen: "Nosaltres no érem només paramilitars, nosaltres vam reemplaçar criminalment, il·legítimament, l'Estat i la justícia". Els que hi entraven, i els que encara hi són, fan servir la justícia com si fossin jutges.

La part dels parapolítics és certa. Va ser una cosa que es va retroalimentar. Els paramilitars necessitaven els polítics i els polítics necessitaven els paramilitars. Crec que l'actitud de la societat va coadjuvar al fet que els paramilitars es dediquessin a la política, perquè els paramilitars van acceptar els governs. El govern Gaviria, el govern Betancur -que començava a treure el nas quan el famós segrest de Blanca Nieves-, el govern de Pastrana... Tot això cercant processos de pau, processos de reconciliació, per a ells. Nosaltres sempre dèiem: "Amb ells no hi volem res perquè són uns criminals, uns delinqüents que no tenen res a veure amb el tema polític". I aquesta va ser l'actitud generalitzada que es va tenir amb els paramilitars. No volem res. No tenen projecte polític. Fins que al final el van construir. Van construir un projecte criminal polític, a molts polítics es hi facilitaven la forma d'aconseguir vots. Ells

necessitaven aconseguir la seva reinserció, la seva legitimitació a la societat mitjançant els polítics. I va començar aquest procés.

Aleshores en aquest procés de Veritat, que tant de bo no es detingui, hi trobarem no solament parapolítica. Hi trobarem també paraempresaris, parapolicies, paraperiodistes, parajutges, parafuncionaris públics. Molta gent de la societat civil va acabar ficant-se al conte del paramilitarisme. Uns amb la disculpa de l'Estat de llei, altres perquè volen terres i concentrar la propietat.

LLavors anirem sabent què és el que ha passat, els qui busquen, qui són. Aquí Gustavo Petro deia que hauria d'intervenir la Cort Penal Internacional. Jo he donat suport totalment al fet que Colòmbia estigui adscrita a la penalitat internacional, però alhora Petro reconeixia els avanços de la justícia, de la Cort colombiana. Recordem que la Cort Penal Internacional supleix els buits de justícia dels països. Per tant, ara, si no hi ha justícia en un país ja no hi ha possibilitat d'impunitat perquè la societat pot recórrer als mecanismes internacionals.

Tenim el tema de la reparació. Les víctimes a Colòmbia havien de ser part de l'oposició contra l'Estat per reivindicar els seus drets; havien de posar-se contra l'Estat obligatòriament per poder aconseguir una mica de reparació, si s'aconseguia. Aquesta Llei 975 obliga que hi hagi reparació, i els qui tinguin dret als avantatges judicials, han de reparar les víctimes. I hi ha una cosa que em preocupa i és que estiguin matant a alguns dels qui volen que es resquiti les víctimes i els desplaçats, tornant-los-hi la terra, perquè hi ha molta ambició per la terra.

Com va el procés? El procés és complex però s'està donant. La Llei 975 sols la van acceptar els anomenats paramilitars, les AUC. La guerrilla no es va acollir a la llei. La Comissió Nacional de Reparació i Justícia ja està funcionant amb el suport de la societat civil; l'Organització d'Estats Americans (OEA) hi està fent un gran paper com a organisme internacional. La societat civil hi té molta confiança, però necessitem més suport de la comunitat internacional. Jo crec que se li ha de fer un homenatge a la justícia, a la fiscalia, que està treballant i que està reconeixent a la Cort. Que no sols per la Llei de Justícia i Pau està funcionant la Cort, sinó fixin-se que la Cort, per als temes de parapolítica, funciona per les veritats que es coneixen, sense aplicar la Llei de Justícia i Pau. Està aplicant la llei colombiana per als qui no s'hi van acollir, ja es diguin polítics, jutges, periodistes o militars. Als qui no s'acolliren els toca sotmetre's a la llei normal colombiana.

Amb aquesta llei estem coneixent la Veritat, que era una veritat callada i ara és una veritat que treu el nas, comença a veure's i a la qual es comença fer-hi front.

Quant a la reparació, per primera vegada estem veient que es comença a oferir voluntàriament. I és que la fiscalia i la Cort i la societat han d'exigir que tots els qui es van enriquir a costa del paramilitarisme han d'entregar els béns a les seves víctimes.

La fiscalia està totalment desbordada, però això és bo per a Colòmbia. És bo que a Colòmbia hi hagi 40.000 persones que no estan disparant i que estan disposades a sotmetre's a uns processos. I d'aquí la meravella de l'actitud de l'oposició, d'estar vigilant durant el procés, d'estar protegint als qui de veritat denuncien i reivindiquen, que són les víctimes. I aquí estem nosaltres, donant-los-hi suport, sense que hi hagi processos perfectes, que no existeixen. És bo per a Colòmbia que la Llei 975 sigui vigent; que s'estigui aplicant; que la justícia estigui funcionant; que l'Estat estigui funcionant millor; que hi estiguin sotmesos 56 líders de les 15.000 persones pertanyents al paramilitarisme.

Què passa aleshores amb els altres processos, amb els altres grups, l'ELN i les FARC, que nosaltres anomenem terroristes i que la Unió Europea i la comunitat internacional denomina terroristes? Amb l'ELN portem 3 setmanes reunits, tractant de cercar l'acord base que ens permeti el següent pas.

El procés és molt complex perquè portem velocitats diferents, i la Llei 975 només va ser acceptada pel paramilitarisme. L'ELN no s'hi va sotmetre. És un procés que s'està portant de manera diferent i és molt difícil que es donin processos de pau enmig del conflicte.

Mentrestant, les FARC estan en ple conflicte. L'ELN, en converses i en conflicte. I els paramilitars, al començament de l'aplicació de la llei. Aleshores, és molt difícil arribar a la reconciliació i a la pau amb perspectives i velocitats tan diferents. Perquè de la mateixa manera la societat ha rebut que hi ha sanció, penes i reparació de les víctimes dels paramilitars, hi ha una òptica diferent. Es tracta, principalment, de l'òptica de l'esquerra colombiana, per a l'ELN i per a les FARC en aquesta matèria; en matèria de justícia i de reparació. Perquè hi ha un rerefons per la lluita de la terra i de la concentració econòmica al paramilitarisme, i no podem desconèixer que bona part del somni guerriller inclou la lluita per la terra.

També conec camperols colombians que van ser obligats per la guerrilla a vendre'ls-hi les seves pro-

**Els mateixos paramilitars diuen:
"Nosaltres no érem només
paramilitars, nosaltres vam
reemplaçar criminalment,
il·legítimament, l'Estat i la
justícia"**

Amb l'ELN hi ha esperances. Hi ha conflicte, hi ha converses i el govern té la decisió de no sortir de l'Havana sense un acord bàsic

pietats: la seva terra, la seva botigueta... Els obliquen a tenir la titularitat de la terra però la propietat és de la guerrilla i d'alguns guerrillers. Així, la lluita per la terra està al rerefons de tot aquest conflicte colombià tan complex.

Amb l'ELN hi ha esperances. Hi ha conflicte, hi ha converses i el govern té la decisió de no sortir de l'Havana sense un acord bàsic. Aquesta és la voluntat política. Aquesta és la decisió i tant de bo ho poguem aconseguir. D'altra banda, s'ha de dir que han matat molta gent de l'ELN en els últims dies per estar-se aproximant al diàleg.

I què passa amb les FARC? Les FARC no han acceptat ni la Llei 975 ni el diàleg i posen com a requisit inicial, previ a qualsevol tema, l'acord humanitari per tornar els segrestats. És quelcom que ens fa mal perquè hi ha gent que porta massa anys en captivitat. Massa dolor; massa famílies esperant dia a dia que tornin. I ells diuen que no parlen de diàleg fins que no hi hagi un acord humanitari.

En què està el govern colombià respecte a l'acord humanitari? El govern colombià, després de convidar les Nacions Unides, la comunitat internacional i nacional a participar en el procés; i també les famílies, per consultar com fer l'acord humanitari, va acceptar i accepta la proposta d'Espanya, Suïssa i França en matèria d'acord humanitari. I quina és? Es tracta de tenir un territori per a les converses; un territori geogràfic, que no un territori polític amb unes regles del joc. No hem aconseguit avançar com voldríem perquè moltes vegades hem cregut que el diàleg pel diàleg condueix a la solució. I no hi ha res pitjor que un diàleg que no obeeixi a una voluntat política, a una estratègia, a una claredat. Per exemple, el territori que demanen les FARC és Florida i Pradera, un territori que té 110.000 habitants, i exigeixen que les tropes es retirin totalment. Aleshores, com quedem nosaltres amb aquests habitants de Florida i Pradera? L'esforç de pau que es va fer en el govern de Pastrana, al Caquetá, no va ser sustentable, va fracassar. Estem cercant la possibilitat d'establir un territori que sigui geogràfic però que veritablement permeti sustentar el procés i que hi hagi un intercanvi.

Què s'exigeix? S'exigeix que hi hagi unes regles del joc que es compleixin per a què els guerrillers que es retornin no tinguin alçats en armes de nou a la insurrecció, al terrorisme, al segrest i a la destrucció de tanta població.

Amb l'ELN el requisit per a la pau és la cessació d'hostilitats per part de l'ELN i la devolució dels segrestats. Que tornin a les seves famílies. Que tornin a la llibertat. I aquestes són les regles del joc que es van acordar. És difícil, però jo crec igualment que és possible fer el mateix amb les FARC, amb l'ajuda d'aquests tres països. I amb el compromís internacional i la decisió del govern de reunir-se en algun territori per a què s'hi facin les converses, pot apropar-se l'èxit de la lluita d'aquestes famílies per tenir el dret a la llibertat. Jo somio amb què sigui possible aconseguir aquest acord humanitari.

Hi ha voluntat de diàleg. Jo crec en la Colòmbia d'avui, la Colòmbia que està coneixent la seva dura realitat. La veritat que està coneixent és que molts dels seus dirigents estan involucrats en processos il·legítims, molts d'ells criminals, amb la suposada finalitat de reemplaçar l'Estat. La Colòmbia que té una justícia que està operant, una Cort decidida a què hi hagi justícia, que està reconeixent la parapolítica i que està trobant, en diversos estaments de la societat, aquests crims, és molt millor que la Colòmbia que tapava aquestes veritats, que les desconeixia i que no trobava la reconciliació.

De manera que jo voto per la progressió de les converses amb l'ELN. Voto per l'acord humanitari, per a què trobi l'ambient adequat i ho poguem dur a terme, i pel sotmetiment del paramilitarisme a Colòmbia davant la llei.

Jo crec que estem vivint una transició difícil, un procés inèdit, complex... Però estic segura, com ho hem pogut veure aquí, trobant-nos persones de diferents ribes, que és molt més el que ens uneix que el que ens divideix. Tots tenim el compromís de rescatar socialment un país que té la riquesa concentrada i que pot democratitzar, veritablement, la propietat. Que ha d'aprendre que no tot s'hi val. Que ha de respectar la vida. Tot això mitjançant el diàleg, però també l'autoritat i la vigència de les institucions. Perquè la força de l'Estat és legítima, la justícia és legítima i, per tant, hem de respectar el poder de la llei. Així, jo acabo dient que crec que és possible la reconciliació a Colòmbia i que recuperarem la convivència en els pròxims anys.

Estem cercant la possibilitat d'establir un territori que sigui geogràfic però que veritablement permeti sustentar el procés i que hi hagi un intercanvi

Cloenda

MARIA JOSEP PARÈS **TAULA CATALANA PER COLÒMBIA**

Per començar vull agrair als ponents, al públic que ha estat participant aquests tres dies i a les persones que han fet que això sigui possible. Especialment a les tres A: Anna, Amaia i Alexia.

Passo a presentar les persones que parlaran després de mi. Són els representants de les institucions oficials públiques de la Taula, sense el seu suport seria impossible fer aquestes Jornades, seria impossible l'existència de la Taula; per tant, l'agraïment és extensiu a ells. Senyor Francesc Freixa, de l'Ajuntament de Barcelona, senyor Andreu Felip, director de l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament, i senyor Juli Clavijo, del Fons Català de Cooperació.

Crec que les Jornades mereixen un any més una valoració altament positiva. La participació de la gent ha estat molt alta, la consolidació de les Jornades crec que ha estat un fet evident, totes les intervencions han estat molt interessants... Crec que tot això ens anima a continuar la feina, si les institucions aquí presents ens segueixen donant el suport. I l'any vinent farem unes altres jornades, així que ja els emplaço a seguir participant-hi per, tots junts, obrir diàlegs, portar el diàleg colombià a Barcelona i poder parlar-ne en un altre ambient, aquí. Creiem que això és positiu i seguim apostant per aquest format de jornades. L'any que ve esperem fer-les una altra vegada, i des d'aquí ja els convido a participar-hi.

Ja, sense més ni més, li passo la paraula al senyor Freixa, de l'Ajuntament de Barcelona.

FRANCESC FREIXA **DIRECTOR DE L'ÀREA DE COOPERACIÓ DE** **L'AJUNTAMENT DE BARCELONA**

Gràcies. Simplement vull reafirmar el compromís de l'Ajuntament de Barcelona amb la Solidaritat Internacional, per descomptat. Amb Colòmbia, per descomptat. Per la Pau i els Drets Humans, per descomptat. I amb la Taula Catalana per la Pau i els Drets Humans, per descomptat. Continuarem participant-hi i donant el nostre suport, perquè les administracions ens sentim molt còmodes treballant conjuntament amb el teixit associatiu de Barcelona. Pensem que és una bona fórmula per conèixer millor el que succeeix en un país com Colòmbia, que ens és proper. A l'Ajuntament de Barcelona som especialistes d'allò que ens toca, de la nostra ciutat,

però també participem en la solidaritat entre ciutats a nivell internacional; en aquest cas, amb les ciutats colombianes i amb els governs locals colombians. Continuarem fent-ho. Pensem que és bo, almenys per a la nostra ciutat, tenir una ciutat més solidària, més oberta, que dialoga amb altres parts del món. Això ens fa millors com a ciutat. Moltes gràcies per la seva presència.

JULI CLAVIJO **FONS CATALÀ DE COOPERACIÓ**

Bona tarda amigues i amics. *Buenas tardes*. Realment és gratificant veure com es discuteix un procés de lluita i d'enfrontament; com es dialoga. Amb passió, com tot just s'ha vist. Jo trobo a faltar aquesta capacitat de diàleg al nostre país, a l'Estat espanyol, sobre conflictes que tots tenim a la memòria. Trobo a faltar aquesta capacitat de diàleg aquí, al nostre país.

Simplement vull agrair la invitació de la Taula. També vull dir que des del Fons Català de Cooperació estem ajudant en la mesura del que és possible a impulsar processos de desenvolupament, de convivència i de desenvolupament econòmic. Estem promovent una àrea com les Assemblees Constituents de Tarso i Bucaramanga. Estem donant suport a la Ruta Pacífica de Dones; una Ruta Pacífica que és necessària perquè aquí s'ha ressaltat el paper important de la dona, perquè té una mirada i una sensibilitat molt diferent i que es troba a faltar als conflictes que hi ha al món, també a Colòmbia. M'agradaria que l'any vinent ja poguéssim celebrar la pau i la reconciliació del poble colombià.

ANDREU FELIP **DIRECTOR DE L'AGÈNCIA CATALANA DE COO-** **PERACIÓ AL DESENVOLUPAMENT**

Ens trobem en aquest moment en un context internacional, i també a nivell de l'Estat espanyol, on s'estan privilegiant les polítiques de seguretat basades en la força. Per contra, aquelles polítiques que pretenen trobar la solució al conflicte a través del diàleg i de les vies no violentes sembla que no estiguin obtenint els èxits que nosaltres voldríem.

Catalunya, en canvi, des de fa molt temps, té una llarga tradició en la defensa de la construcció de la pau i de la cultura de la pau com a una via per arribar a una solució al conflicte. Aquesta singularit-

zació de Catalunya queda evident també amb l'existència d'entitats com la Taula. Sens dubte no s'entén si no es té en compte la història del nostre país i aquesta llarga tradició. En esdeveniments relativament recents com, per exemple, les manifestacions i la victòria del NO quan l'Estat espanyol va fer un referèndum per entrar a l'OTAN, Catalunya es va significar amb aquesta voluntat respecte l'Estat espanyol. També va tenir una força i una importància significativa el moviment d'objecció de consciència i d'insubmissió al servei militar a Catalunya. I també, de forma evident, la importància que des de la societat catalana s'ha donat a l'aposta per una solució dialogada al conflicte al País Basc. I, més recentment, les manifestacions que hi va haver a Barcelona contra l'ocupació de l'Iraq.

Però, ja a l'Edat Mitjana, Catalunya va ser pionera en la recerca de solucions pacifistes en els conflictes. Al voltant de l'any 1000, i en unes iniciatives encapçalades per l'Abat Oliba, a Catalunya es van crear unes institucions pioneres en construcció de pau, com l'Assemblea de la Pau i la Treva, que prohibien els atacs els caps de setmana i els setges contra l'església i les cases que hi havia al voltant. També prohibia atacar els feligresos que assistien a missa, i es va ampliar aquesta prohibició als mercats i a la gent que anava i venia a comprar i vendre al mercat.

Aquestes Assemblees per la Pau, en tant que eren un espai de debat, de diàleg i de consensos, van esdevenir un primer pas per a les Corts Catalanes, que han estat considerades com a un model de parlament medieval.

També, evidentment, la ubicació geogràfica del nostre país ha influït en aquest caràcter i aquesta sensibilitat de la societat catalana. La Mediterrània és el nostre espai relacional plural i això ha forjat un caràcter, producte dels diversos intercanvis entre les cultures que hem compartit aquest espai. Però, a més a més, Catalunya també ha estat víctima significativa d'esdeveniments molt recents. Per exemple, Barcelona va ser la primera ciutat occidental que va patir un bombardeig indiscriminat sobre la població civil, l'hivern de l'any 38. I el nostre president va ser l'únic cap d'un govern democràticament constituït que va ser afusellat, l'octubre de 1940.

Per tant, al llarg de la història s'ha anat forjant un caràcter favorable a aquesta via no violenta, dialogada i de consens com a via de solució de conflictes i violència.

El govern de Catalunya ha recollit aquesta sensibilitat i pròximament, passat l'estiu, es crearà l'Institut Internacional per la Pau. Però també és un fet palès que l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament és hereva d'aquesta sensibilitat; i estem treballant fermament en la construcció de la

Pau. I ho fem perquè entenem que el desenvolupament humà sostenible, sense pau, sense garanties pels Drets Humans o sense unes institucions democràtiques consolidades és impossible. Però també perquè entenem que el desenvolupament és un factor clau per obtenir una pau ferma i duradora.

L'Agència Catalana, a més, superant la visió de la seguretat com la conceben els Estats, entén el concepte de seguretat com la seguretat humana, la seguretat per a l'individu, per a la persona, per als seus drets, per a les seves llibertats. I també entén que la cultura de pau i el respecte als Drets Humans han de inspirar totes les polítiques de cooperació del govern de Catalunya de manera transversal.

Per tant, des de l'Agència Catalana de Cooperació al desenvolupament, s'ha impulsat una línia específica de construcció de pau, de manera que actualment el 10% dels nostres recursos van destinats a aquest àmbit.

La societat catalana, i l'Agència també, tenim molt present Colòmbia. I tenim present Colòmbia perquè Catalunya acull molts colombians i moltes colombianes que per diverses raons han vingut a viure al nostre país. Però també, evidentment, perquè és un país en conflicte latent.

Des de l'Agència hem interpretat aquesta realitat i Colòmbia és en aquests moments un país prioritari de la nostra actuació. Això vol dir que hi destinem el 40% dels nostres recursos en construcció de pau, i això es tradueix en la dedicació de 2 milions d'euros en projectes a Colòmbia i per Colòmbia; projectes que estan donant suport a la democratització i enfortiment de l'Estat de Dret, el diàleg entre el govern i els grups armats, l'afavoriment de la implicació de tots els actors, i el desenvolupament pels actors més vulnerables, com els indígenes, els afrocolombians, les dones, i els nens i les nenes. De tota manera, per tenir més incidència, ens hem centrat en tres departaments, com són Cundinamarca, Antioquia i Valle del Cauca.

En definitiva, doncs, per tot això i tal com veieu, hem fet un fort compromís per Colòmbia. Un fort compromís pels colombians i les colombianes; i un compromís per treballar per totes aquelles organitzacions i institucions com la Taula per la Pau i els Drets humans a Colòmbia, i amb totes les institucions que treballen per avançar en la construcció d'una pau ferma, justa i duradora.

MARIA JOSEP PARÈS

Gràcies i amb un missatge de solidaritat cap al poble colombià, donem per acabades aquestes V Jornades.

